

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

Innhold

Del I	Innledende del	9	Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet	29
1	Innledning og sammendrag	11	Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet	31
1.1	Hovedoppgaver og mål	11		
1.2	Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert	11	<i>Programkategori 13.50</i>	
1.2.1	Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.	11	<i>Distrikts- og regionalpolitikk</i>	32
1.2.2	Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk	11	<i>Budsjettforslag under programkategori 13.50</i>	
1.2.3	Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	12	Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping ..	49
1.2.4	Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	13	Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	57
1.3	Oversikt over budsjettforslaget	14	Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	63
1.3.1	Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet	14	Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling	65
1.3.2	Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene	14	<i>Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.</i>	66
1.3.3	Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper	16	<i>Budsjettforslag under programkategori 13.70</i>	
1.3.4	Overførbare bevilgninger	17	<i>Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.</i>	74
2	Det økonomiske opplegget for kommunesektoren	18	Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner	75
2.1	Kommunesektorens inntekter i 2012	18	Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner	81
2.2	Kommunesektorens inntekter i 2013	18	Kap. 575 Ressurskrevende tjenester	87
2.3	Kommunesektorens pensjonskostnader	21	Kap. 579 Valgutgifter	88
2.4	Helse- og omsorgstjenesten	22	Kap. 5616 Kommunalbanken AS	90
2.5	Skole	22	<i>Programkategori 13.80</i>	
2.6	Barn og unge	23	<i>Bolig, bomiljø og bygg</i>	92
2.7	Samferdsel	23	<i>Budsjettforslag under programkategori 13.80</i>	
Del II	Budsjettforslaget for 2013	25	<i>Bolig, bomiljø og bygg</i>	109
3	Oversikt over budsjettforslaget	27	Kap. 580 Bostøtte	110
	<i>Programkategori 13.10</i>		Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak	113
	<i>Administrasjon m.m.</i>	27	Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	121
	<i>Budsjettforslaget under programkategori 13.10</i>		Kap. 585 Husleietvistutvalget	122
	<i>Administrasjon m.m.</i>	29	Kap. 3585 Husleietvistutvalget	123
			Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	124
			Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet	126
			Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet	127
			Kap. 2412 Husbanken	128
			Kap. 5312 Husbanken	131
			Kap. 5615 Husbanken	132

Del III	Andre saker	133	Forslag	140
4	Omtale av særlige temaer	135	Vedlegg 1	
4.1	Anmodningsvedtak	135	Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget	
4.2	Fylkesmannens oppgaver på		under programkategori 13.50 Distrikts- og	
	departementets område	135	regionalpolitikk	145
4.3	Sektorovergripende			
	miljøvernpolitikk	137		
4.4	Omtale av lønnsvilkår o.a. til			
	ledere i heleide statlige			
	virksomheter	138		
4.5	Orientering om likestilling i			
	virksomhetene	138		

Tabelloversikt

Tabell 2.1	Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2013	19	Tabell 3.20	Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg	94
Tabell 2.2	Kommunesektorens inntekter i 2013	20	Tabell 3.21	Kommunalt disponerte boliger ..	98
Tabell 2.3	Kommunenenes og fylkeskommunenenes frie inntekter	21	Tabell 3.22	Tall for bruk av ByggSøk bygning	102
Tabell 3.1	Mål for programkategori 13.50 .	35	Tabell 3.23	Sentral godkjenning av foretak ..	103
Tabell 3.2	Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 arbeidsmål under hovedmål 1	39	Tabell 3.24	Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2010–2012	112
Tabell 3.3	Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 arbeidsmål under hovedmål 2	42	Tabell 3.25	Kommunenenes tildeling av tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2009–2011	117
Tabell 3.4	Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 arbeidsmål under hovedmål 3	44	Tabell 3.26	Tilskudd til etablering 2009–2011	117
Tabell 3.5	Gitte tilsagn til tverrgående tiltak under programkategori 13.50 i 2011	45	Tabell 3.27	Tilskudd til utleieboliger 2009–2011	118
Tabell 3.6	Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2010–2012	52	Tabell 3.28	Fordeling av prosjekter med tilsagn i 2011 etter tema/målgrupper	120
Tabell 3.7	Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2010–2012	55	Tabell 3.29	Investeringstilskudd – gitte tilsagn fra 2008 til 1. halvår 2012	125
Tabell 3.8	Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.	67	Tabell 3.30	Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet	129
Tabell 3.9	Delkostnadsnøkkel barnehage 2013	76	Tabell 3.31	Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken	130
Tabell 3.10	Delkostnadsnøkkelenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2013	77	Tabell 3.32	Kap. 5312, post 90 Avdrag	132
Tabell 3.11	Kostnadsnøkkel for kommunene 2013	77	Tabell 3.33	Kap. 5615, post 80 Renter	132
Tabell 3.12	Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2013	79	Tabell 4.1	Lovlighetskontroller 2002–2011	137
Tabell 3.13	Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2013	79	Tabell 4.2	Tilstandsrapportering – kjønn ...	138
Tabell 3.14	Satser for småkommunetilskuddet 2012	79	Vedlegg 1		
Tabell 3.15	Skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2013	80	Tabell 1.1	Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms	148
Tabell 3.16	Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2013	82	Tabell 1.2	Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift	148
Tabell 3.17	Satser for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2013	83	Tabell 1.3	Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distrikts-tilskuddet og Nord-Norgetilskuddet	149
Tabell 3.18	Tilskudd gjennom inntekts-systemet for 2012 og 2013	83	Tabell 1.4	Næringspolitikk	150
Tabell 3.19	Endringer i rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner	84	Tabell 1.5	Infrastruktur	151
			Tabell 1.6	Helse, oppvekst og omsorg	151
			Tabell 1.7	Levekår, offentlige tjenester og miljøvern	152
			Tabell 1.8	Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV	179

Figuroversikt

Figur 3.1	Utvikling i bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2013	32	Figur 3.6	Fordeling av fylkeskommunenes midler på kap. 551, post 60	53
Figur 3.2	Gitte tilsagn på hovedmålene under programkategori 13.50	36	Figur 3.7	Fordeling av fylkenes midler på kap. 551, post 61	56
Figur 3.3	Gitte tilsagn på arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3	38	Figur 3.8	Fordeling av midler på kap. 552, post 72	61
Figur 3.4	Gitte tilsagn på arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2011	41	Vedlegg 1		
Figur 3.5	Gitte tilsagn på arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2011	44	Figur 1.1	Tiltak som er viktige for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål 2003–2013	147

Oversikt over bokser

Boks 2.1	Kommunesektorens inntekter i 2013	20	Boks 3.3	Husbankens kommunesatsing	98
Boks 3.1	Stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken	34	Boks 3.4	Stortingsmelding om bygningspolitikken	104
Boks 3.2	Stortingsmelding om boligpolitikken	96	Boks 3.5	Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt	110
			Boks 3.6	Ny lov om bostøtte	111

DET KONGELIGE
KOMMUNAL- OG REGIONALDEPARTEMENT

Prop. 1 S

(2012–2013)

Proposisjon til Stortinget (forslag til stortingsvedtak)

FOR BUDSJETTÅRET 2013

Utgiftskapitler: 500–587, 2412

Inntektskapitler: 3500–3587, 5312, 5615–5616

*Tilråding fra Kommunal- og regionaldepartementet 14. september 2012,
godkjent i statsråd samme dag.
(Regjeringen Stoltenberg II)*

Del I
Innledning del

1 Innledning og sammendrag

1.1 Hovedoppgaver og mål

Kommunal- og regionaldepartementet har hjerte for hele landet. Departementet har ansvar for områder som påvirker folks hverdag i betydelig grad. Departementet har et overordnet ansvar for kommunal sektor og for å sikre et inkluderende lokaldemokrati. Departementet har videre et overordnet ansvar for å støtte opp om og tilrettelegge for attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn i hele Norge, slik at alle skal ha valgfrihet til å bo der de ønsker uansett om det er i by eller bygd.

Kommunal- og regionaldepartementet har også et overordnet ansvar for at alle skal kunne bo godt og trygt. Departementet forvalter viktige virkemidler i fattigdomsbekjempelsen knyttet til framskaffelse av boliger til vanskeligstilte, herunder bostedsløse. Departementet stimulerer også til en bærekraftig og varig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser.

1.2 Hovedprioriteringer – budsjettforslaget oppsummert

1.2.1 Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Området omfatter utgiftene til drift av departementet, samt felles forskning og utredning på departementets områder. Det foreslås en samlet bevilgning på 186,9 mill. kroner i 2013.

1.2.2 Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster, sikre verdiskaping i hele landet og ta vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken* presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken. Regjeringen vil styrke lokal og regional vekstkraft i

områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land. Regjeringen vil legge til rette for å fremme verdiskaping i byene og distriktene ved å bidra til å styrke innovasjons- og kompetansemiljøene i hele landet.

Regjeringen legger vekt på å føre en distrikts- og regionalpolitikk som bidrar til utvikling av

- arbeidsplasser der folk bor, samtidig som verdiskapingspotensialet knyttet til nærings- og kompetansemiljøer i alle deler av landet blir utløst
- gode og likeverdige tjeneste- og velferdstilbud i alle deler av landet
- bygder og tettsteder som er attraktive for bosetting

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. Det er et betydelig regionalpolitisk arbeid på politikkområder som kommuneøkonomien, samferdselssektoren, høyere utdanning, forskning, helse og landbruk. I tillegg er lokalisering av statlige arbeidsplasser og statlig tjenesteproduksjon viktig. Nye statlige virksomheter skal i hovedsak lokaliseres utenfor Oslo.

I 2013 foreslås 2 122,4 mill. kroner til de ordinære distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene (eksklusive kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift), en økning på 783 mill. kroner siden 2005. Dette tilsvarer en nominell vekst på 58,5 pst. Totalt (inklusive kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift) foreslås 2 680,1 mill. kroner på programkategori 13.50 i 2013, en reduksjon på 6,3 mill. kroner fra saldert budsjett 2012. Nedgangen skyldes reduksjon i kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift for Nordland og Troms.

Hoveddelen av bevilgningen vil i 2013 gå til tiltak for verdiskaping og samfunnsutvikling. Departementet bidrar gjennom å styrke næringsmiljøer, støtte videreutvikling av etablerte bedrifter og legge til rette for entreprenører. Innsatsen for å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalise-

ring av bedrifter i distriktene videreføres. Departementet vil videreføre arbeidet med kvinner, unge og innvandrere som prioriterte grupper i distrikts- og regionalpolitikken.

Fylkeskommunene forvalter hoveddelen av midlene under programkategori 13.50. Rammen til fylkeskommunene for regional utvikling på kap. 551, post 60 foreslås satt til om lag 1 526 mill. kroner. Kommunene er viktig i arbeidet med å utvikle attraktive arbeidsplasser og lokalsamfunn. Departementet foreslår derfor å videreføre tildelingen til kommunale og regionale næringsfond i 2013 på samme nivå som i 2012. Det foreslås å etablere et utviklingsprogram med en årlig ramme på 15 mill. kroner for å styrke kapasiteten og kompetansen i arbeid med lokal samfunnsutvikling i utvalgte kommuner. Fylkeskommunene skal forvalte ordningen i samarbeid med Distriktssenteret. Det foreslås at Distriktssenterets bevilgning økes med 4 mill. kroner til dette arbeidet. For å styrke grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområdene foreslås 10 mill. kroner. Innretningen på ordningen avklares i dialog med berørte fylkeskommuner og nasjonale aktører.

For å styrke arbeidet med å skape flere levedyktige bedrifter i distriktene, foreslås det å øke rammene til næringshager og inkubasjon. Det foreslås å øke tildelingen til Næringshageprogrammet med 3 mill. kroner til totalt 43 mill. kroner i 2013. SIVAs inkubatorer ble i 2012 slått sammen til en ny og mer fleksibel inkubatorsatsing, kalt Inkubasjon. Departementet foreslår at inkubatorsatsingen økes med 5,7 mill. kroner til totalt 35 mill. kroner i 2013.

Departementet legger vekt på å gi næringslivet gode utviklingsmuligheter for å øke antall arbeidsplasser i det distriktspolitiske virkeområdet. Derfor styrkes Forskningsrådets satsinger Forskningsløft i nord med 5 mill. kroner til 40 mill. kroner, og VRI – virkemidler for regional innovasjon og FoU – med 5,2 mill. kroner til totalt 44,2 mill. kroner. Dette inkluderer departementets tildeling til Forskningsrådets regionale representanter på 1,2 mill. kroner som fra 2013 blir lagt inn i rammen til VRI. Videre foreslås 20 mill. kroner til å styrke det langsiktige arbeidet for utvikling av næringsrelevant utdanning. Målet er å styrke kunnskapsinstitusjonenes evne til å levere kompetent arbeidskraft tilpasset det regionale næringslivets behov. Innovasjon Norge skal ha hovedansvaret for tiltaket, i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA, fylkeskommunene og andre relevante aktører. For å bedre informasjonen og tilbudet på internett for gründere foreslås 10 mill. kroner til å etablere tjenester og bedre

servicenivået. Innovasjon Norge får ansvaret for å sikre en egnet rolledeling med Altinn.no, kommunenes førstelinjetjeneste og andre relevante aktører.

Departementet foreslår 5 mill. kroner til utvikling og mulig oppstart av programmet *Norsk næringsliv i bioøkonomien* i regi av Innovasjon Norge. Satsingen skal bidra til et tverrsektorielt arbeid som bygger opp og styrker de delene av næringslivet som satser på avansert raffinering av fornybare råvarer. Videre foreslås 7,5 mill. kroner til et utviklingsprogram for å styrke små og mellomstore byer som regional utviklingskraft. Programmet skal utvikles i samarbeid med de aktuelle byene, omegnskommunene, fylkeskommunene, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA. Departementet vil legge fram en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken i 2013, hvor blant annet de nevnte satsingene vil konkretiseres nærmere.

1.2.3 Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Kommunene er brede samfunnsinstitusjoner med et helhetlig ansvar for tjenester og utvikling i lokalsamfunnet. Nettopp det brede ansvaret gir kommunene gode forutsetninger til å finne gode løsninger på lokale utfordringer. For at kommunene skal kunne løse pålagte oppgaver og møte forventningene fra innbyggerne, trenger de både handlefrihet og ressurser.

Regjeringen la våren 2012 fram Meld. St. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel*. Meldingen slår fast prinsippet om økonomisk og juridisk rammestyring av kommunene. Stortinget ga sin tilslutning til dette. Kommunene har ulike utfordringer knyttet til blant annet befolknings sammensetning og bosetningsmønster. En høy andel frie inntekter legger til rette for at kommunene kan prioritere mellom ulike behov lokalt. Noen kommuner har særlige behov i omsorgstjenesten, andre i skolen. Etter at de øremerkede tilskuddene til barnehager ble innlemmet i de frie inntektene i 2011, er andelen frie inntekter av kommunesektorens samlede inntekter på et historisk høyt nivå.

Siden 2005 har kommunene hatt en realvekst i inntektene på om lag 61 mrd. kroner, tilsvarende 2,7 pst. per år. Kommunene har brukt de økte inntektene på en god måte. Det er nå full barnehagedekning, flere årsverk i omsorgstjenesten, en bedre skole og flere barn får hjelp av barnevernet. Samtidig har kommunene samlet sett en tilfreds-

stillende balanse mellom utbygging av tjenester og en sunn økonomi. I gjennomsnitt hadde kommunesektoren et netto driftsresultat på 2,8 pst. i perioden 2006–2011.

Det økonomiske opplegget for 2013 legger til rette for en fortsatt vekst i tjenestetilbudet i kommunesektoren. Regjeringen legger opp til en realvekst i kommunesektorens samlede inntekter i 2013 på 6,8 mrd. kroner, tilsvarende 1,8 pst. Av veksten er 5 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarende en realvekst på 1,7 pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2012 i revidert nasjonalbudsjett 2012.

Veksten i frie inntekter i 2013 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Departementet anslår at den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter, utgjør knapt 3 mrd. kroner.

De økonomiske forutsetningene for kommunesektoren i 2012 er styrket etter at statsbudsjettet ble vedtatt. Anslaget for kommunesektorens skatteinntekter ble oppjustert med 2,3 mrd. kroner i revidert nasjonalbudsjett 2012. Sammenliknet med anslaget i revidert nasjonalbudsjett er skatteinntektene oppjustert med ytterligere 2,6 mrd. kroner. Anslaget på pris- og lønnsvekst i kommunesektoren i 2012 er nå 3,2 pst., som er om lag samme anslag som i saldert budsjett.

Ut over realveksten i frie inntekter, legger regjeringen til rette for en særskilt styrking innenfor flere kommunale tjenesteområder. Det foreslås økte bevilgninger blant annet til følgende formål:

- nominell videreføring av maksimalpris i barnehage
- opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager med 2 prosentpoeng
- kommunalt barnevern
- kulturskoletilbud i skole/SFO
- valgfag på ungdomstrinnet
- rentekompensasjonsordningen for skole- og svømmeanlegg
- dagtilbud for mennesker med demens
- investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger
- sikring av barn i skolebuss
- belønningsordningen for kollektivtransport
- rentekompensasjonsordningen for transporttiltak i fylkene

Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2013 er nærmere omtalt i kapittel 2.

1.2.4 Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt og ønsker å legge til rette for et velfungerende boligmarked i alle deler av landet. Byggeprosessen skal være mest mulig effektiv og brukervennlig og samtidig bidra til god kvalitet og færre byggefeil. Bygninger med lavt energibruk er et viktig bidrag for å redusere den totale energibruken og den særlig høye bruken av elektrisitet i vinterhalvåret. De bygde omgivelser bør planlegges og utformes universelt, slik at bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne brukes uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger.

For 2013 foreslår regjeringen at samlet bevilgning under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg blir satt til 26 504,5 mill. kroner, eller 6 927,5 mill. kroner utenom Husbankens låneposter.

Grunnet høy etterspørsel etter boliger foreslår regjeringen en låneramme i Husbanken på 20 mrd. kroner i 2013. Dette vil legge til rette for god aktivitet. Grunnlån vil bidra til flere boliger med universell utforming og miljøkvaliteter. Startlån skal hjelpe unge og vanskeligstilte til å etablere seg i egen bolig.

Boligsosialt arbeid, som innsatsen for å forebygge og bekjempe bostedsløshet, er høyt prioritert. Husbankens strategiske arbeid rettet mot kommuner med store boligsosiale utfordringer skal videreføres.

Regjeringen legger til rette for flere kommunale utleieboliger ved å styrke tilsagnsrammen for tilskudd til utleieboliger med 44,4 mill. kroner. Dette kan bidra til å dempe prispresset i markedet og til at kommunene kan tilby flere boliger til vanskeligstilte på boligmarkedet. Regjeringen foreslår at tilskudd til etablering i egen bolig økes med 30 mill. kroner. Dette vil kunne hjelpe flere vanskeligstilte inn på boligmarkedet.

Bostøtten er viktig for å gi vanskeligstilte en økonomisk mulighet til å bosette seg og beholde en egnet bolig. Det foreslås en bevilgning på 2 970 mill. kroner i 2013, basert på at i gjennomsnitt 120 000 husstander vil motta kr 25 000 i bostøtte i 2012. Ny lov om bostøtte settes i verk 1. januar 2013. De nye reglene vil styrke personvernet og bidra til at bostøtte kun utbetales til dem som har rett på ytelsen. Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Husbanken med 6,5 mill. kroner slik at de kan tilpasse sine saksbehandlingssystemer for å følge opp nytt regelverk på en god måte.

For å møte utviklingen knyttet til flere eldre og høyere levealder foreslås det at tilskudd til tilpas-

ning av bolig økes med 47,5 mill. kroner. En slik styrking legger til rette for at personer med ned-satt funksjonsevne kan bo lenger hjemme i egen bolig. I dette inngår 17,5 mill. kroner som frigjøres i forbindelse med utfasingen av særfradraget for store sykdomsutgifter.

Regjeringen la våren 2012 fram en melding til Stortinget om bygningspolitikken. Ambisjonene i meldingen er enklere og mer effektiv byggesaksprosess, bedre kompetanse, utvikling og innovasjon i byggenæringen og miljøkvalitet i bygg. Dette skal blant annet følges opp ved å styrke Direktoratet for byggkvalitet med 20 mill. kroner.

Regjeringen skal legge fram en melding til Stortinget om boligpolitikken i 2013. Sentrale temaer i meldingen blir vanskeligstilte på boligmarkedet, utfordringer på boligmarkedet og boligbygging.

Regjeringen mener Lavenergiprogrammet spiller en sentral rolle i arbeidet med å øke kompetansen i byggenæringen, og foreslår derfor å styrke tilskuddet til Lavenergiprogrammet med 1,5 mill. kroner i 2013. Programmet er et samarbeid mellom staten og byggenæringen.

Informasjonsarbeidet knyttet til det nye bygningsregelverket i plan- og bygningsdelen vil fortsette. Obligatorisk uavhengig kontroll av kritiske områder som fuktsikring, brannsikkerhet og kon-

struksjoner skal iverksettes 1. januar 2013, som et tiltak for å redusere omfanget av byggfeil og byggskader.

1.3 Oversikt over budsjettforslaget

1.3.1 Samlede utgifter under Kommunal- og regionaldepartementet

De samlede utgiftene for 2013, inklusive lånetransaksjoner, øker sammenlignet med saldert budsjett 2012 med om lag 8,2 mrd. kroner, fra 170,5 mrd. kroner til 178,8 mrd. kroner. Rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner foreslås økt med om lag 5,3 mrd. kroner. Størrelsen på rammetilskuddet må ses i sammenheng med det samlede økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2013 som er nærmere omtalt i kapittel 2.

Utgiftene eksklusive rammetilskuddet foreslås økt med rundt 2,9 mrd. kroner. Av denne økningen er 2,4 mrd. kroner knyttet til utgiftene under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg. Utgiftene under toppfinansieringsordningen for ressurskrevende tjenester øker med 500 mill. kroner, til 5,85 mrd. kroner. Utgiftene under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk foreslås redusert med 6,3 mill. kroner.

1.3.2 Utgifter og inntekter fordelt på de ulike budsjettkapitlene

Utgifter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Administrasjon m.m.					
500	Kommunal- og regional- departementet	183 161	177 890	186 905	5,1
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>183 161</i>	<i>177 890</i>	<i>186 905</i>	<i>5,1</i>
Distrikts- og regionalpolitikk					
551	Regional utvikling og nyskaping	2 283 482	2 129 550	2 083 650	-2,2
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	457 336	529 600	564 400	6,6
554	Kompetansesenter for distrikts- utvikling	27 889	27 200	32 000	17,6
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>2 768 707</i>	<i>2 686 350</i>	<i>2 680 050</i>	<i>-0,2</i>

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.					
571	Rammetilskudd til kommuner	100 298 753	110 562 092	115 083 469	4,1
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	26 876 316	27 617 621	28 402 803	2,8
575	Ressurskrevende tjenester	4 656 619	5 350 218	5 850 000	9,3
579	Valgutgifter	37 980	15 000	47 700	218,0
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>131 869 668</i>	<i>143 544 931</i>	<i>149 383 972</i>	<i>4,1</i>
Bolig, bomiljø og bygg					
580	Bostøtte	3 549 821	3 250 000	2 970 000	-8,6
581	Bolig- og bomiljøtiltak	845 080	1 031 300	1 112 100	7,8
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	564 709	833 725	488 900	-41,4
585	Husleietvistutvalget	19 894	21 400	22 300	4,2
586	Tilskudd til omsorgsboliger og syke- hjemsplasser	1 983 548	2 325 600	1 861 700	-19,9
587	Direktoratet for byggkvalitet	82 242	84 100	105 500	25,4
2412	Husbanken	14 764 394	16 578 300	19 944 000	20,3
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>21 809 688</i>	<i>24 124 425</i>	<i>26 504 500</i>	<i>9,9</i>
	<i>Sum utgifter</i>	<i>156 631 224</i>	<i>170 533 596</i>	<i>178 755 427</i>	<i>4,8</i>

Inntekter fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
Administrasjon m.m.					
3500	Kommunal- og regional- departementet	3 244			
	<i>Sum kategori 13.10</i>	<i>3 244</i>			
Distrikts- og regionalpolitikk					
3554	Kompetansesenteret for distrikts- utvikling	3			
	<i>Sum kategori 13.50</i>	<i>3</i>			
Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.					
3571	Tilbakeføring av forskudd	9 998			

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
5616	Kommunalbanken AS	164 700	194 000	252 800	30,3
	<i>Sum kategori 13.70</i>	<i>174 698</i>	<i>194 000</i>	<i>252 800</i>	<i>30,3</i>
	Bolig, bomiljø og bygg				
3585	Husleietvistutvalget	1 641	900	900	0,0
3587	Direktoratet for byggkvalitet	30 003	30 500	31 800	4,3
5312	Husbanken	9 157 972	9 728 900	10 020 000	3,0
5615	Husbanken	3 861 881	4 349 000	3 601 000	-17,2
	<i>Sum kategori 13.80</i>	<i>13 051 497</i>	<i>14 109 300</i>	<i>13 653 700</i>	<i>-3,2</i>
	Sum inntekter	13 229 442	14 303 300	13 906 500	-2,8

1.3.3 Utgifter og inntekter fordelt på postgrupper

Utgifter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
01-29	Driftsutgifter	713 880	680 354	753 055	10,7
30-49	Nybygg, anlegg m.v.	18 184	17 400	24 200	39,1
50-59	Overføringer til andre statsregnskap	15 000	15 000	15 750	5,0
60-69	Overføringer til kommunesektoren	136 654 942	148 838 442	153 784 122	3,3
70-89	Andre overføringer	4 860 718	4 790 400	4 635 300	-3,2
90-99	Utlån, avdrag m.v.	14 368 500	16 192 000	19 543 000	20,7
	Sum under departementet	156 631 224	170 533 596	178 755 427	4,8

Inntekter fordelt på postgrupper

(i 1 000 kr)

Post-gr.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
01-29	Salg av varer og tjenester	62 703	46 300	53 700	16,0
50-89	Skatter, avgifter og andre overføringer	4 026 581	4 543 000	3 853 800	-15,2
90-99	Tilbakebetalinger, avdrag mv.	9 140 158	9 714 000	9 999 000	2,9
	Sum under departementet	13 229 442	14 303 300	13 906 500	-2,8

1.3.4 Overførbare bevilgninger

Under Kommunal- og regionaldepartementet blir stikkordet foreslått knyttet til disse postene utenom postgruppe 30-49

(i 1 000 kr)				
Kap.	Post	Betegnelse	Overført til 2012	Forslag 2013
500	21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag	1 973	9 000
551	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	460	557 700
552	21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv.	5 586	14 200
552	62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling	29 585	30 000
552	72	Nasjonale tiltak for regional utvikling	91 749	520 200
571	21	Spesielle driftsutgifter	2 964	18 900
581	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	42 400	29 400
581	76	Tilskudd til utleieboliger	112 100	433 800
581	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	14 238	23 800
581	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	30 623	70 700
582	60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg		439 700
582	61	Rentekompensasjon – kirkebygg		49 200
586	64	Investeringsstilskudd	7 536	847 800

2 Det økonomiske opplegget for kommunesektoren

2.1 Kommunesektorens inntekter i 2012

I revidert nasjonalbudsjett 2012 ble realveksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2012 anslått til 5,1 mrd. kroner, hvorav 3,5 mrd. kroner var frie inntekter. Veksten ble regnet fra regnskapet for 2011.

Ny informasjon om skatteinngangen trekker i retning av at kommunesektorens skatteinntekter i 2012 vil kunne bli vel 2,6 mrd. kroner høyere enn lagt til grunn i revidert nasjonalbudsjett 2012. Pris- og kostnadsveksten i kommunesektoren i 2012 (deflator) anslås til 3,2 pst.

Den reelle veksten i kommunesektorens samlede inntekter i 2012 anslås etter dette til 6,9 mrd. kroner, tilsvarende 1,9 pst. For de frie inntektene anslås det en realvekst på 5,4 mrd. kroner, tilsvarende 1,9 pst.

Kommuneøkonomien i 2012 ligger an til å bli betydelig styrket sammenliknet med forutsetningene i saldert budsjett 2012. Det skyldes at anslaget på skatteinntektene ble oppjustert med 2,3 mrd. kroner i revidert nasjonalbudsjett og med ytterligere 2,6 mrd. kroner i denne proposisjonen. Anslaget på pris- og kostnadsvekst er om lag det samme som anslaget i saldert budsjett 2012.

2.2 Kommunesektorens inntekter i 2013

I kommuneproposisjonen 2013 la regjeringen opp til en reell vekst i kommunesektorens samlede inntekter på mellom 5¼ og 6 mrd. kroner i 2013. Det ble varslet at mellom 4¾ og 5 mrd. kroner av veksten ville være frie inntekter.

Regjeringen legger i denne proposisjonen opp til en reell vekst¹ i kommunesektorens samlede inntekter i 2013 på 6,8 mrd. kroner, tilsvarende 1,8 pst. Av veksten er 5 mrd. kroner frie inntekter. Det tilsvarer en realvekst i frie inntekter på 1,7

pst. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2012 i revidert nasjonalbudsjett 2012.

Veksten i frie inntekter foreslås fordelt med 4,2 mrd. kroner til kommunene og 800 mill. kroner til fylkeskommunene. Dette er i tråd med signalene i kommuneproposisjonen.

Regnet i forhold til nåværende anslag på regnskap for 2012 innebærer budsjettforslaget en reell økning i kommunesektorens samlede inntekter i 2013 på 4,1 mrd. kroner. Realveksten i de frie inntektene regnet på samme måte anslås til 2,3 mrd. kroner. Grunnen til at veksten blir lavere når den måles fra nåværende anslag på regnskap enn når veksten regnes fra inntektsanslaget for 2012 i revidert nasjonalbudsjett 2012, er oppjusteringen av anslaget for kommunesektorens skatteinntekter i 2012 med vel 2,6 mrd. kroner i denne proposisjonen.

Regjeringens budsjettopplegg for 2013 legger til rette for fortsatt vekst i tjenestetilbudet i kommunesektoren. Ut over veksten i frie inntekter, foreslås det særskilte tiltak innen blant annet barnehage, barnevern, skole, helse og omsorg og samferdsel.

Kommunesektoren må forvalte ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet. Arbeidet med omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten må fortsatt prioriteres. Kommuner og fylkeskommuner må ha god økonomistyring og tilpasse aktivitetsnivået til inntektsrammene.

I tabell 2.1 er realveksten i kommunesektorens inntekter i 2013 dekomponert. Veksten er regnet fra anslått inntektsnivå i 2012 i revidert nasjonalbudsjett for 2012.

¹ Kommunesektoren kompenseres for anslått pris- og lønnsvekst (deflator) på 3,3 pst. innenfor de foreslåtte inntektsrammene for 2013. Realveksten i samlede og frie inntekter kommer i tillegg til kompensasjonen for pris- og lønnsvekst. Lønnskostnader utgjør knapt 2/3 av deflator. Lønnsveksten fra 2012 til 2013 anslås til 4 pst.

Tabell 2.1 Realvekst i kommunesektorens inntekter i 2013

Regnet fra inntektsnivå i 2012 i revidert nasjonalbudsjett 2012	Mrd. kroner
Frie inntekter	5,0
Øremerkede tilskudd	0,6
Tiltak finansiert over rammetilskuddet ¹	0,9
Gebyrinntekter	0,3
Samlede inntekter	6,8

¹ Omfatter i hovedsak tiltak innen barnehage og skole, blant annet kompensasjon for nominell videreføring av maksimal foreldrebetaling i barnehager, opptrapping av minimumstilskudd til ikke-kommunale barnehager, midler til barnehageplasser som følge av avvikling av kontantstøtten for 2-åringer, valgfag på ungdomstrinnet og kulturskoletilbud i skole/SFO

Veksten i frie inntekter i 2013 må ses i sammenheng med kommunesektorens anslåtte merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen. Det tek-

niske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) utarbeider anslag for merutgifter for kommunesektoren knyttet til den demografiske utviklingen. Beregningene forutsetter at dekningsgrad, standard og produktivitet i tjenesteytingen er uendret. Beregninger utført av TBU i mars indikerte at kommunesektoren kunne få merutgifter i 2013 på om lag 3½ mrd. kroner knyttet til den demografiske utviklingen. I juni la Statistisk sentralbyrå fram nye befolkningsframskrivninger som indikerer en noe lavere befolkningsvekst i 2013 enn tidligere antatt. TBU har foretatt nye beregninger av merutgifter for kommunesektoren på bakgrunn av de nye befolkningsframskrivningene. TBU har nedjustert anslaget på merutgiftene i 2013 knyttet til den demografiske utviklingen til om lag 3,3 mrd. kroner. Dette er utgifter som må dekkes av kommunesektorens samlede inntekter. Departementet anslår at den delen av kommunesektorens merutgifter knyttet til befolkningsutviklingen som må dekkes av frie inntekter, utgjør knapt 3 mrd. kroner.

Boks 2.1 Kommunesektorens inntekter i 2013

Kommunesektorens samlede inntekter anslås til om lag 400 mrd. kroner i 2013. I tabell 2.2 anslås sammensetningen av inntektene i 2013 og nominell endring fra 2012.

Tabell 2.2 Kommunesektorens inntekter i 2013

	Mrd. kroner	Andel av samlede inntekter (pst.)	Nominell endr. i pst. fra 2012 ¹
Frie inntekter	303,9	75,8	4,1
<i>Skatteinntekter</i>	<i>160,4</i>		<i>5,2</i>
<i>Rammetilskudd</i>	<i>143,5</i>		<i>2,9</i>
Øremerkede tilskudd ²	17,3	4,3	7,0
Gebyrer	52,9	13,2	3,9
Momskompensasjon	18,5	4,6	23,3
Andre inntekter	8,1	2,0	3,3
Totalt	400,7	100	4,4

¹ Ved beregning av endring er det tatt utgangspunkt i anslag på regnskap for 2012 korrigert for oppgaveendringer.

² Ekskl. tilskudd til kommunenes arbeid med flyktninger, personer med opphold på humanitært grunnlag og asylsøkere.

Kommunesektorens skatteinntekter og rammetilskudd er sektorens frie inntekter. De frie inntektene utgjør om lag 76 pst. av samlede inntekter.

Andelen skatteinntekter og rammetilskudd er henholdsvis om lag 53 pst. og om lag 47 pst. av de frie inntektene. Disse inntektene kan disponeres fritt innenfor rammen av lover og regelverk og gir kommunesektoren rom for lokal tilpasning. Skatteinntekter er kommunesektorens andel av skatt på alminnelig inntekt fra personlige skattytere, samt eiendomsskatt i de kommuner som har innført det. Størrelsen på skatteinntektene avhenger blant annet av utviklingen i skattegrunnlagene og av de kommunale og fylkeskommunale skattørene. Rammetilskudd bevilges på Kommunal- og regionaldepartementets budsjett, jf. kap. 571 og 572.

Øremerkede tilskudd må benyttes i tråd med formålet som er angitt for bevilgningen. Andelen

øremerkede tilskudd utgjør 4,3 pst. av de samlede inntektene. Etter innlemmingen av de øremerkede tilskuddene til barnehager i rammetilskuddet i 2011, er andelen øremerkede tilskudd på et historisk lavt nivå.

Gebyrinntekter er kommunale avgifter og egenbetaling for tjenester som leveres av kommunen, eksempelvis tekniske tjenester, helse- og omsorgstjenester og barnehager.

Momskompensasjon er refusjon til kommunesektoren for anskaffelser som er merverdiavgiftspliktige. Bakgrunnen for økningen fra 2012 er avviklingen av momsfristaket for leveranser til offentlig vei og bane. Kommunesektoren kompenseres for avviklingen av fritaket med en tilsvarende økning av momskompensasjonen.

Momskompensasjon kan betraktes som frie inntekter for kommunesektoren. Andelen frie inntekter inkludert momskompensasjon utgjør vel 80 pst. av de samlede inntektene.

Nærmere om frie inntekter

Tabell 2.3 viser anslag på kommunesektorens frie inntekter i 2012 og 2013. Inntektene i 2012 er anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, regelendringer og endringer i finansiering

mellom forvaltningsnivåene. Det betyr at oppjusteringen av skatteanslaget i 2012 med vel 2,6 mrd. kroner er medregnet. Oppjusteringen fordeler seg med 2 170 mill. kroner på kommunene og 470 mill. kroner på fylkeskommunene.

Hensikten med å korrigere for oppgaveendringer mv. er å gjøre inntektsnivået i 2012 sammenliknbart med inntektsnivået i 2013. Det er redegjort nærmere for disse korreksjonene i programkategori 13.70 under kap. 571 og 572.

Forslag til kommunale og fylkeskommunale skattører for 2013 er fremmet i Prop. 1 LS (2012–2013) *Skatter, avgifter og toll 2013*. I kommuneproposisjonen 2011 ble det signalisert at skattøren skal fastsettes ut fra en målsetting om at skatteinn-

tektene for kommunene skal utgjøre 40 pst. av samlede inntektene. Det foreslås at den kommunale skattøren for personlige skattytere i 2013 holdes uendret på 11,6 pst., mens den fylkeskommunale skattøren foreslås holdt uendret på 2,65 pst.

Rammetilskudd for 2013 er basert på bevilgningsforslaget på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner og kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner.

Tabell 2.3 Kommunenes og fylkeskommunenes frie inntekter

Nominelle priser ¹	(i mill. kr)								
	Kommunene ²			Fylkeskommunene ²			Kommunesektoren i alt		
	2012 ³	2013	Pst. endr.	2012 ³	2013	Pst. endr.	2012 ³	2013	Pst. endr.
Skatter i alt	127 440	134 030	5,2	25 100	26 370	5,1	152 540	160 400	5,2
<i>Herav skatt på inntekt og formue</i>	<i>119 220</i>	<i>125 700</i>	<i>5,4</i>	<i>25 100</i>	<i>26 370</i>	<i>5,1</i>	<i>144 320</i>	<i>152 070</i>	<i>5,4</i>
Rammetilskudd	111 801	115 065 ⁴	2,9	27 619	28 403	2,8	139 420	143 467 ⁴	2,9
Sum frie inntekter	239 241	249 095	4,1	52 719	54 773	3,9	291 960	303 867	4,1

¹ Prisveksten i kommunesektoren i 2012 (deflator) er anslått til 3,3 pst.

² Oslo er delt i en kommunedel og en fylkeskommunedel.

³ Anslag på regnskap korrigert for oppgaveendringer, jf. tabell 3.19 under programkategori 13.70.

⁴ Omfatter ikke midler bevilget på kap. 571, post 21 Spesielle driftsutgifter.

Den nominelle veksten i kommunesektorens frie inntekter anslås til 4,1 pst. i 2013, regnet fra anslag på regnskap for 2012. Med anslått prisvekst i kommunesektoren i 2013 på 3,3 pst. tilsvarer det en realvekst på 0,8 pst. Dette utgjør om lag 2,3 mrd. kroner. Det er da tatt hensyn til at skatteinntektene for 2012 er oppjustert med vel 2,6 mrd. kroner.

2.3 Kommunesektorens pensjonskostnader

Økte pensjonspremier i 2012 og økte pensjonskostnader i 2013

Det forventes en vekst i kommunesektorens samlede regnskapsmessige pensjonskostnader i 2013. Veksten i de samlede regnskapsmessige pensjonskostnadene skyldes en vekst i den beregnede pensjonskostnaden for 2013 og en vekst i kostnaden ved å amortisere differansen (premieavviket) mellom betalt pensjonspremie og beregnet pensjonskostnad som oppstår i 2012.

De siste årene har norsk økonomi vært preget av høy lønnsvekst og lavt rentenivå. Dette har bidratt til en vekst i kommunesektorens betalte pensjonspremier og regnskapsførte pensjonskostnader. I de første månedene av 2012 har rentene på langsiktige norske statsobligasjoner falt ytterligere. Samtidig vil kommunesektoren i 2012 oppleve en særskilt vekst i pensjonspremiene som skal betales inn til pensjonsordningene. Årsakene til den særskilte premieveksten i 2012 er knyttet til at Finanstilsynet av solidaritetsmessige hensyn har satt ned den garanterte avkastningen for ny pensjonsopptjening til maksimalt 2,5 pst. Den finansielle uroen i 2011 ga svakere resultater og dermed lavere avkastning i pensjonsordningene. I tillegg kan pensjonsordningenes tilpasninger til nye solvenskrav (Solvens II), som forventes innført fra 2014, innebære noe økning i pensjonspremiene fra 2012.

På denne bakgrunn har Kommunal- og regionaldepartementet med hjemmel i regnskapsforskriften for kommuner og fylkeskommuner fastsatt at de økonomiske forutsetningene for beregning av den regnskapsmessige pensjonskostnaden for 2013 skal strammes ytterligere til. Inn-

strammingene i disse beregningsforutsetningene innebærer isolert sett en økning i nivået på den beregnede pensjonskostnaden for 2013 sammenliknet med nivået i 2012.

Som varslet i kommuneproposisjonen for 2013 vil den særskilte veksten i pensjonspremiene for 2012 bidra til en vekst i de samlede pensjonskostnadene for 2013. Veksten i pensjonspremiene i 2012 medfører at pensjonspremiene vil ligge på et nivå som er en del høyere enn de regnskapsmessige pensjonskostnadene i 2012. Denne differansen (premieavviket) mellom betalt pensjonspremie og beregnet pensjonskostnad for 2012 er en regnskapsmessig forpliktelse som kommuner og fylkeskommuner skal bygge ned (amortisere) gjennom utgiftsføring i kommuneregnskapet i påfølgende år. Flertallet av kommuner og fylkeskommuner amortiserer premieavviket over 10 år. Et mindretall benytter seg av muligheten som regnskapsreglene gir til å amortisere hele premieavviket fra 2012 i regnskapet for 2013. Veksten i pensjonspremiene i 2012 bidrar således til en vekst i sektorens amortiseringskostnader knyttet til pensjon i 2013. Veksten i amortiseringskostnadene i 2013 kommer i tillegg til veksten i den beregnede pensjonskostnaden for 2013.

Departementet har gjort et grovt anslag som innebærer at veksten i de samlede regnskapsmessige pensjonskostnadene for kommunesektoren i 2013 vil være i størrelsesorden 1,4 mrd. kroner ut over det som dekkes av den kommunale deflatoren. Det understrekes at dette anslaget er beheftet med betydelig usikkerhet.

Lavt rentenivå har over tid medvirket til det opparbeidede premieavviket. Kommunesektoren har samtidig betydelig gjeld, og har dermed også fordeler av det lave rentenivået. Departementet vil understreke at kommuner og fylkeskommuner har et selvstendig ansvar både for pensjon, som er en del av lønns- og avtalevilkår i kommunesektoren, og for sine låneopptak.

2.4 Helse- og omsorgstjenesten

Innlemming av tilskudd til kommunalt rusarbeid i rammetilskuddet

Ved Stortingets behandling av St. prp. nr. 67 (2006–2007) *Kommuneproposisjonen 2008* ble det besluttet at tilskudd til kommunalt rusarbeid skulle innlemmes i kommunenes inntektssystem fra 2011. I 2010 besluttet regjeringen å forlenge virketiden til opptrappingsplanen for rusfeltet ut 2012, og det ble besluttet å videreføre tilskudd til

kommunalt rusarbeid ut opptrappingsplanens planperiode. Regjeringen foreslår å innlemme 333 mill. kroner av dagens tilskudd til kommunalt rusarbeid i rammetilskuddet til kommunene fra 2013.

Samtidig ønsker regjeringen å styrke kompetansen og utvikle gode samhandlingsmodeller gjennom å omdisponere og videreføre 100 mill. kroner av dagens tilskudd til kommunalt rusarbeid til følgende formål: økt rekruttering av psykologer i kommunene (20 mill. kroner over kap. 764, post 60), videreføring og styrking av dagens stimuleringsstilskudd til etter- og videreutdanning (25 mill. kroner over kap. 763, post 61) og utprøving av samhandlingsmodeller samt videreføring av tilskudd til sprøyterommet (55 mill. kroner over kap. 763, post 61). Midlene bevilges over Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Tilskudd til kommunene for etablering av dagtilbud til mennesker med demens

Regjeringen opprettet i 2012 et stimuleringsstilskudd til kommunene for etablering av dagtilbud til mennesker med demens. Målet er å innlemme tilskuddet i inntektssystemet og å innføre en lovfestet plikt for kommunene til å tilby dagaktivitetstilbud til personer med demens når tilbudet er bygget videre ut. Det foreslås å øke tilskuddet med 100 mill. kroner i 2013. Nødvendig opptrapping av årsverk knyttet til dagaktivitetsplassene er dekket innenfor veksten i frie inntekter, og er innenfor måltallet om 12 000 årsverk innen 2015 i Omsorgsplan 2015.

Investeringsstilskudd til kommunene til heldøgns omsorgsplasser

Regjeringen vil gi investeringsstilskudd til bygging og fornying av 12 000 heldøgns omsorgsplasser innen utgangen av 2015, og vil utvide rammene ytterligere dersom søknadsinngangen fra kommunene tilsier det. For å legge til rette for fortsatt sterk kommunal satsing, foreslås 87,5 mill. kroner til 1750 heldøgns plasser i 2013. Det foreslås også å øke maksimal anleggskostnad for beregning av tilskudd, jf. kap. 586, post 64.

2.5 Skole

Valgfag i ungdomsskolen

Kunnskapsdepartementet la våren 2011 fram Meld. St. 22 (2010–2011) *Motivasjon – Mestring – Muligheter*. Meldingen legger opp til at opplærin-

gen på ungdomstrinnet skal være mer praktisk, variert og utfordrende. I meldingen ble det varslet at det tas sikte på innføre valgfag på ungdomstrinnet gradvis over tre år. Valgfag på 8. trinn ble innført høsten 2012. Kunnskapsdepartementet foreslår å innføre valgfag på 9. trinn fra høsten 2013. Rammetilskuddet økes med om lag 66 mill. kroner (halvårsvirkning for høsten 2013) for å kompensere for kommunenes merutgifter.

Tilskudd til økt lærertetthet i ungdomsskolen – fireårig forsøk

Regjeringen foreslår å bevilge 157 mill. kroner i 2013 til etablering av en fireårig tilskuddsordning som et forsøk med styrket lærertetthet i ungdomsskolen fra skoleåret 2013–2014. Kommuner som har ungdomsskoler med både grunnskolepoeng under gjennomsnittet og gruppestørrelse over 20 elever per lærer, tilbys å være med i prosjektet. Disse kommunene kan søke om midler årlig over fire år til nye lærerårsverk gradert etter elevtall ved angjeldende skoler. Det vises til nærmere omtale i Kunnskapsdepartementets budsjettproposisjon.

Innføring av kulturskoletilbud i skole/SFO

Regjeringen foreslår at det innføres én uketime frivillig og gratis kulturskoletilbud i skole- eller SFO-tiden på barnetrinnet (1.–4. trinn) fra høsten 2013. Et gratis og kvalitativt godt kulturskoletilbud vil nå ut til alle elever som ønsker det og vil kunne medvirke til økt mangfold og inkludering, blant annet ved at flere minoritets elever får ulike uttrykks- og språkarenaer. Kommunenes merutgifter for høsten 2013 er beregnet til om lag 72 mill. kroner. Dette kompenseres ved en økning i rammetilskuddet.

Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg

I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen med rentekompensasjon for rehabilitering av og investering i skole- og svømmeanlegg utvidet med sikte på å innføre en investeringsramme på 15 mrd. kroner over en åtteårsperiode. Fra 2009 til 2012 er til sammen 9 mrd. kroner faset inn i budsjettet. For 2013 foreslår regjeringen en investeringsramme på 1 mrd. kroner med en budsjetteffekt på 20 mill. kroner (kap. 582, post 60). Ordningen forvaltes av Husbanken.

2.6 Barn og unge

Maksimal foreldrebetaling i barnehage

Det er et mål for regjeringen at foreldrebetalingen i barnehagen skal være så lav at alle som ønsker det, skal ha råd til å betale for en barnehageplass. Kunnskapsdepartementet foreslår å videreføre maksimalgrensen for foreldrebetaling på samme nominelle nivå som i 2012. Det foreslås å øke rammetilskuddet med om lag 273 mill. kroner i 2013 knyttet til dette formålet.

Opptrapping av minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager

Regjeringen vil sikre ikke-kommunale barnehager gode driftsvilkår i en rammefinansiert sektor. Kunnskapsdepartementet foreslår derfor å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 92 til 94 pst. av det de kommunale barnehagene i gjennomsnitt får i offentlig finansiering fra 1. august 2013. Det er foreslått å bevilge 58 mill. kroner over rammetilskuddet til formålet i 2013 (halvårsvirkning). Økningen vil legge til rette for å utjevne forskjellene i lønns- og arbeidsvilkår mellom ansatte i kommunale og ikke-kommunale barnehager.

Kommunalt barnevern

Regjeringen foreslår å styrke det kommunale barnevernet med ytterligere 205 mill. kroner i 2013. Kommunene skal kunne søke om midler til stillinger, kompetanse- og samhandlingstiltak. Fylkesmannsembetene behandler søknadene fra kommunene. Sammen med satsingen fra 2011 og 2012 vil til sammen om lag 500 mill. kroner være øremerket det kommunale barnevernet i 2013.

2.7 Samferdsel

Ny forskrift om krav til sikring av skoleelever i buss

Stortinget vedtok i 2011 endringer i vegtrafikkloven som gir Samferdselsdepartementet myndighet til å fastsette forskrift om særlige sikringstiltak ved skoleskyss i buss. Samferdselsdepartementet foreslår at forskriften blir vedtatt innen 1. januar 2013 og at den trer i kraft fra 1. juli 2013. Forskriften pålegger fylkeskommunene å dimensjonere skoleskyssstilbudet slik at alle med rett til skoleskyss har tilgang til sitteplass med setebelte.

(Skoleskyss i bybuss er ikke omfattet av forskriften.)

Det foreslås å øke rammetilskuddet til fylkeskommunene med 20 mill. kroner i 2013 som kompensasjon for merutgifter som følger av krav i forskriften.

Rentekompensasjon for transporttiltak i fylkene

I tråd med St. meld. nr. 16 (2008–2009) *Nasjonal transportplan 2010–2019*, er det innført en rentekompensasjonsordning for transporttiltak i fylkene. Det foreslås en låneramme på 2 mrd. kroner i 2013. Ordningen finansieres over Samferdselsdepartementets budsjett og er nærmere beskrevet i Prop. 1 S (2012–2013) *Samferdselsdepartementet*.

Belønningsordningen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk i byområdene

Regjeringen har som mål at veksten i persontransporten i storbyene skal tas med kollektivtransport, sykkel og gange. I samsvar med Klimaforliket, jf. Meld. St. 21 (2011–2012) og Innst. 390 S (2011–2012), foreslås det å sette av 673,1 mill. kroner til belønningsordningen for bedre kollektivtransport og mindre bilbruk i storbyområdene. Dette er en økning på 262,1 mill. kroner i forhold til saldert budsjett for 2012. Ordningen er nærmere omtalt i Prop. 1 S (2012–2013) *Samferdselsdepartementet*.

Del II
Budsjettforslaget for 2013

3 Oversikt over budsjettforslaget

Programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Innledning

Kommunal- og regionaldepartementets administrasjon skal være et utviklingsorientert og effektivt faglig sekretariat for den politiske ledelsen og bistå med utvikling og gjennomføring av regjeringens politikk. Dette skal skje gjennom kunnskapsutvikling og faglig kompetente ansatte, gode rutiner for saksbehandling og samordning med andre departementer, resultatorientert styring av virksomheten i departementet og underliggende etater, samt målrettet formidling av politikk og regelverk. Departementet skal være en profesjonell forvalter av lover, regler og tilskuddsordninger.

Programkategorien omfatter drift og administrasjon av departementet på kap. 500, post 1 Driftsutgifter og kap. 500, post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold. Videre dekkes utgifter til felles forsknings- og utredningsoppgaver innenfor departementets fagområder under kap. 500, post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppgaver og kap. 500, post 50 Forskningsprogrammer under Forskningsrådet.

Mål og oppgaver

Hovedmålet for administrasjonen er effektiv ressursforvaltning for å nå målsettingene på departementets forvaltningsområde. Gjennomføring av politikken er nærmere omtalt under programkategoriene 13.50 til 13.80.

De viktigste utfordringene for administrasjonen er fortløpende forbedring av styringssystemene, vedlikehold og utvikling av kompetanse og kunnskap, samt effektiv bruk av de økonomiske ressursene. Departementet er opptatt av et godt arbeidsmiljø og lavt sykefravær, god internkontroll og bruk av ny teknologi. Det er et personalpolitisk mål å oppnå en balansert alders- og kjønns sammensetning og rekruttere personer med innvandrerbakgrunn.

Departementet legger stor vekt på å rekruttere, utvikle og beholde kompetente medarbei-

dere. Departementets kompetansestrategi 2008–2012 skal bidra til å vedlikeholde, utnytte og utvikle den enkeltes kompetanse i et langsiktig og helhetlig perspektiv.

Departementet har samordningsansvar på flere områder, særlig innen kommunesektoren og distrikts- og regionalpolitikken. Det er nødvendig med bredt samarbeid med andre departementer og statlige virksomheter for å sikre helhetlig tilnærming og best mulig måloppnåelse.

Kommunikasjon er viktig for å formidle de politiske målene og resultatene. Informasjonsformidling og dialog med brukere og samarbeidspartnere er en sentral oppgave for departementet.

Sektoransvar og etatsstyring

Departementet har etatsstyringsansvar for Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet, Husleietvistutvalget og Kompetansesenter for distriktsutvikling. Departementet forvalter statens eierinteresser i Kommunalbanken AS.

Det arbeides kontinuerlig med å videreutvikle styringssystemene, inkludert bruk av risikoanalyser og evalueringer, for bedre måloppnåelse og resultatorientering. Arbeid med god økonomistyring og internkontroll skal sikre effektiv drift både av departementet og virksomhetene.

Sektoransvar og ansvar som øverste forvaltningsmyndighet krever langsiktig og framtidrettet planlegging som tar hensyn til forandringer i sektorpolitikken, samt god innsikt i samspilleffekter med andre sektors virkemidler. Forvaltningen må innhente og benytte ny kunnskap som kan bidra til politikktutviklingen på ansvarsområdet.

Sikkerhet og beredskap

Departementet har ikke ansvar for kritisk infrastruktur eller områder av avgjørende betydning for samfunnssikkerheten. Departementet har likevel beredskapsfokus på enkelte fagområder:

Innen bygningspolitikken blir beredskapshensyn ivaretatt gjennom revisjoner av regelverket på bakgrunn av identifiserte sårbarheter og/eller etter hendelser som avdekker revisjonsbehov. Planlegging og gjennomføring av valg inkluderer scenariobaserte kriseøvelser i forkant, samt monitorering gjennom valgnettene. Departementet har en egen beredskapsplan for valg.

Departementets krisehåndteringsplan revideres årlig, på bakgrunn av erfaringer fra interne beredskapsøvelser, ledelsens årlige gjennomgang, etter konkrete hendelser og etter innspill fra tilsyn. Krisehåndteringsevne og planverk ble evaluert etter hendelsene 22. juli 2011, og deler av planverket er revidert som følge av dette. Departementet vurderer løpende deltakelse ved de større, sentrale nasjonale øvelsene.

Departementet arbeider videre med etablering av et styringssystem for informasjonssikkerhet (ISMS) i samarbeid med 12 andre departementer og Departementenes servicesenter.

Sikkerhet og beredskap er særskilt omtalt i departementets tildelingsbrev til etatene, og er gjenstand for rapportering. Området tas opp på departementets styringsmøter med etatene.

Internasjonalt arbeid

Departementet følger løpende opp internasjonale forpliktelser og deltar på internasjonale samarbeidsarenaer for å ivareta Norges interesser på ansvarsområdet, for eksempel i FN-organisasjonen UN Habitat, det nordiske samarbeidet,

Barentssamarbeidet og EUs Interregprogrammer for perioden 2007–2013. Departementet er med i sju EØS-spesialutvalg og representerer Norge i Europarådets komité for lokalt og regionalt demokrati.

Meldinger og proposisjoner 2011–2012

I stortingsperioden 2011–2012 har departementet, utover de faste budsjettproposisjonene, utarbeidet følgende proposisjoner og meldinger:

- Prop. 49 L (2011–2012) Endringer i kommunelova m.m. (samkommune mv.)
- Prop. 66 L (2011–2012) Endringer i bustadbygglagslova (fusjon mellom boligbyggelag og heleide datteraksjeselskaper)
- Prop. 76 L (2011–2012) Lov om bustøtte (bustøttelova)
- Prop. 91 L (2011–2012) Endringer i plan- og bygningsloven
- Prop. 110 S (2011–2012) Kommuneproposisjonen 2013
- Prop. 119 L (2011–2012) Endringer i kommunelova m.m. (eigenkontroll mv.)
- Meld. St. 12 (2011–2012) Stat og kommune – styring og samspel
- Meld. St. 28 (2011–2012) Gode bygg for eit betre samfunn

Nærmere omtale av departementets arbeid på fagområdene inngår under programkategoriene 13.50 til 13.80.

Budsjettforslaget under programkategori 13.10 Administrasjon m.m.

Utgifter under programkategori 13.10 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
500	Kommunal- og regional- departementet	183 161	177 890	186 905	5,1
	Sum kategori 13.10	183 161	177 890	186 905	5,1

Kap. 500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	154 445	152 890	161 155
21	Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	11 972	9 000	9 000
45	Større utstysanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 744	1 000	1 000
50	Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	15 000	15 000	15 750
	Sum kap. 500	183 161	177 890	186 905

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 01 økt med 0,5 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn og drift av departementet. Kommunal- og regionaldepartementet hadde 185 årsverk i 2011. Det foreslås en bevilgning på 161,2 mill. kroner i 2013. 1 mill. kroner omdisponeres fra kap. 552, post 72 til denne posten for å finansiere en stilling som nasjonal ekspert i EU-kommisjonen. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3500, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, kan overføres

Bevilgningen dekker forsknings- og utredningsvirksomhet på alle departementets ansvarsområder. Midlene skal dekke departementets behov for statistikk og data, forskningsprosjekter og forskningsformidling. Dette skal underbygge og gi grunnlag for faglige og politiske beslutninger. Forskningsresultater som departementet finansierer blir publisert på regjeringens nettsider, www.regjeringen.no.

Rapport

For 2011 og 2012 ble det årlig bevilget 9 mill. kroner.

Midlene benyttes blant annet til følgende prosjekter:

- strategisk instituttsatsing innenfor regionaløkonomiske modeller og forskning på bostedsvalg (programmet har en varighet fra 2012–2017 og Norges forskningsråd har lyst ut midler til denne satsingen som har en totalramme på 14 mill. kroner for en periode på 5 år)
- utvikling av kommunale organisasjonsdata
- gjennomføring av en undersøkelse av kommune- og fylkestingsvalget 2011
- kunnskap gjennom bruk av avtaler og dialog mellom stat og kommunesektoren
- kunnskap om energibruk og utslipp knyttet til energibruk i bygninger
- analyse av innføring av universell utforming i eksisterende bygg for ulike bygningstyper
- utredninger til arbeidet med stortingsmelding om bygningspolitikk
- utredninger i forbindelse med stortingsmelding om boligpolitikk
- evaluering av boligtilskudd til utleieboliger
- gjennomgang av tiltakssonen for Nord-Troms og Finnmark
- forskningsformidling, blant annet til utgifter i forbindelse med medlemskap i Partnerforum
- Bygg 21, planlegging og utvikling av nærmere prosjektbeskrivelser

Flere av prosjektene er under gjennomføring.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 9 mill. kroner, hvorav om lag 2,6 mill. kroner til gjennomføring av en ny stortingsvalgundersøkelse ved Institutt for samfunnsforskning og 95 000 kroner til kontingent i forbindelse med departementets medlemskap i Partnerforum, som er et nettverk mellom Bedriftsøkonomisk institutt, Universitetet i Oslo og statlig forvaltning. Nettverket samarbeider om forskningsformidling.

Post 45 Større utstysanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Bevilgningen benyttes til større utstysanskaffelser og vedlikehold i departementet, blant annet på utstys- og systemsiden på IT-området. Det foreslås en bevilgning på 1 mill. kroner i 2013.

Post 50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd

Midlene skal bidra til langsiktig kunnskapsoppbygging innenfor departementets ansvarsområder. Forskningsrådet mottar tilskudd fra i alt 16 departementer. Det er utviklet et felles mål- og resultatstyringssystem for departementenes tildelinger av midler til Norges forskningsråd.

Forskningsrådet har følgende overordnede mål:

Mål 1: økt kvalitet, kapasitet og relevans i norsk forskning i hele landet

Mål 2: god ressursutnyttning og formålstjenlig arbeidsdeling, samhandling og struktur i forskningssystemet

Mål 3: forskningens resultater tas i bruk i næringsliv, samfunnsliv og forvaltning i hele landet

For nærmere omtale av systemet og målene, se kap. 5 om forskning og utvikling i Prop. 1 S (2012–2013) *Kunnskapsdepartementet*.

Programmet Demokrati, styring og regionalitet (DEMOSREG) er et 10-årig forskningsprogram som ble startet i 2005. Første fase i programmet ble avsluttet i 2010. Programmet skal stimulere til økt kunnskap om lokale og regionale konsekvenser av nasjonal og internasjonal utvikling i samfunnsdeltakelse, bosetting, tjenestetilgjengelighet, næringsutvikling og identitet. Hovedtema er strukturendringer, politikk- og styringsutforming og hvilke konsekvenser endringene har i skjæringsfeltet mellom ulike sektorer, territoriale enheter og geografiske nivåer. Programmet skal få fram nye teoretiske grep og økt innsikt med særlig vekt på politikk og styringsrelevant forskning.

Programmet Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) er det største samfunnsvitenskapelige forskningsprogrammet i Norge. Hovedmålet for programmet er at det skal gi ny kunnskap av høy vitenskapelig kvalitet om velferdssamfunnets grunnlag, virkemåter og prosesser. Programmet dekker et stort tematisk felt, og har inklusjon og eksklusjon som sentrale perspektiver. Blant prioriterte forskningsoppgaver i VAM er temaene sosial ulikhet og fattigdom, helse og funksjonsevne, aldring, arbeidsmarked og yrkesliv, internasjonal migrasjon, familie og samfunn, velstandsutvikling og oppslutning om organisering og styring av velferdssamfunnet. Dette er et handlingsrettet program, og det forventes at forskningen skal gi kunnskap som kan anvendes i utformingen av politikk og i forvaltningen av offentlige ordninger. Fra 2011 ble programmet utvidet til å omfatte

boligspørsmål for å synliggjøre at boligpolitikken er en viktig del av velferdspolitikken, og for å få mer kunnskap om boligens betydning i sammenheng med andre velferdstematiske felt.

Rapport

Forskningsprogrammet DEMOSREG

Det ble i fase I innvilget støtte til 23 prosjekter, og de fleste ble avsluttet innen utgangen av 2011. To prosjekter ble avsluttet våren 2012, det siste går ut i 2013. Prosjektene er relatert til spørsmål omkring kommunal organisering og tjenesteproduksjon, kommuneplanlegging, og offentlig styring, særlig flernivåstyring og demokratisk deltakelse. Andre temaer er innovasjonspolitik og kunnskapsregioner, spørsmål knyttet til regionale transformasjonsprosesser og problemstillinger knyttet til økende mobilitet og forholdet mellom sentrum og periferi.

Det er publisert to populærvitenskapelige rapporter innenfor temaene *Regional innovasjon og Demokrati, styring og planlegging* som oppsummerer resultater fra prosjektene i DEMOSREG I. Det er også utgitt bøker, blant annet boka *Organisering, samfunnsikkerhet og krisehåndtering*.

Revidert programplan la grunnlaget for utlysning i 2011 på 45 mill. kroner. Det ble også utlyst en ekstrabevilgning til DEMOSREG på 6,5 mill. kroner, som ble øremerket forskning på flyttemotiver og bostedsvalg. Av dette beløpet ble 5 mill. kroner finansiert over kap. 552, post 21. Det ble startet opp fem nye prosjekter i 2011, hvorav tre av de nye prosjektene var lokalisert i Nord-Norge;

ett ved Universitetet i Nordland og to ved Universitetet i Tromsø.

I 2012 ble det fordelt 20 mill. kroner til fem prosjekter. Utlysningen var innenfor følgende prioriterte temaområder: planlegging for bærekraftig utvikling, strukturendringer i offentlig sektor og fylkeskommunens rolle. To av prosjektene som ble innvilget støtte har problemstillinger knyttet til forvaltningsreformen.

Forskningsprogrammet VAM

Kommunal- og regionaldepartementet har bidratt med 5 mill. kroner til VAM-programmet i 2011 og 2012. I juni 2011 ble det lyst ut midler i VAM til tre prioriterte temaer. Bolig var ett av temaene, med tittelen *Boligens, bostedets og flytteprosessers betydning for inklusjon og eksklusjon*. Det ble etterspurt forskning som kan forklare faktorer bak geografisk mobilitet og samspillet mellom flyttemønstre og sosial og økonomisk utvikling. Ved tildelingen av midler fikk to prosjekter som hadde bolig som hovedtema, innvilget midler. Ytterligere to prosjekter hadde bolig som en del av tematikken.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 15,75 mill. kroner i 2013 til forskningsprogrammer i regi av Norges forskningsråd. 10,75 mill. kroner vil bli brukt til DEMOSREG-programmet, fase II.

5 mill. kroner vil bli brukt til VAM-programmet og skal bidra til at boligspørsmål er integrert i velferdsforskningen.

Kap. 3500 Kommunal- og regionaldepartementet

(i 1 000 kr)

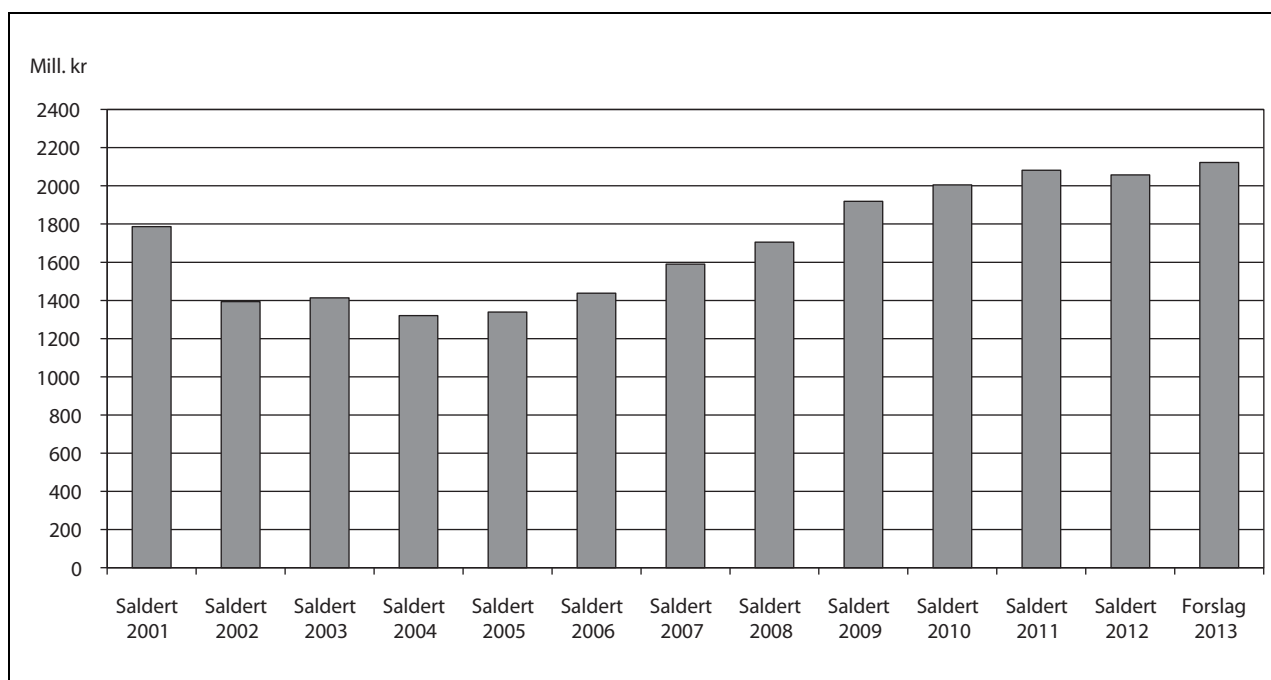
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	2 168		
17	Refusjon lærlinger	13		
18	Refusjon av sykepenger	1 063		
	Sum kap. 3500	3 244		

Programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Innledning

Regjeringen ønsker å gi folk reell frihet til å velge hvor de vil bo, sikre likeverdige levekår og ta ressursene i hele landet i bruk. Regjeringen vil opprettholde et spredt bosettingsmønster, sikre verdiskaping i hele landet og ta vare på viktige kulturelle og historiske verdier som er sentrale for egenarten i landet. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru – Om distrikts- og regionalpolitikken* presenterer regjeringen hovedinnholdet i distrikts- og regionalpolitikken. Regje-

ringen vil styrke lokal og regional vekstkraft i områder med lav økonomisk vekst, lang avstand til større markeder, ensidig næringsstruktur og stagnasjon eller nedgang i folketallet. Regjeringen vil fremme en balansert utvikling mellom by og land. Regjeringen vil legge til rette for å fremme verdiskaping i byene og distriktene ved å bidra til å styrke innovasjons- og kompetansemiljøene i hele landet. I 2013 legger departementet fram en ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken.

Figur 3.1 Utvikling i bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk 2003–2013 i mill. kroner. Kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift (kap. 551, post 61) inngår ikke i oversikten.

I 2013 foreslås 2 122,4 mill. kroner til de ordinære distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene (eksklusive kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift), en økning på 783 mill. kroner siden 2005, jf. figur 3.1. Dette tilsvarer en nominell vekst på 58,5 pst. Totalt (inklusive kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift) foreslås 2 680,1 mill. kroner under programkategori 13.50 i 2013, en reduksjon på 6,3 mill. kroner fra saldert budsjett 2012. Nedgangen skyldes reduksjon i kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift for Nordland og Troms. Figur 3.1 viser

en økning i forhold til 2012 som skyldes at kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift ikke er inkludert i figuren.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Kommunal- og regionaldepartementet har ansvar for utvikling og oppfølging av regjeringens distrikts- og regionalpolitiske mål. Det er betydelige regionalpolitiske innsatser innen en rekke politikkområder, herunder kommuneøkonomien,

samferdselssektoren, høyere utdanning, forskning, helse og landbruk. Virkemidlene under programkategori 13.50 er spesielt rettet mot næringsutvikling og lokal samfunnsutvikling, og kommer i tillegg til innsatsen på andre budsjettkapitler.

Innenfor flere sektorer er det etablert virkemidler som er begrunnet i distrikts- og regionalpolitiske mål. Sentrale virkemidler er blant annet differensiert arbeidsgiveravgift, virkemidler innenfor tiltakssonen² for Finnmark og Nord-Troms, regionalpolitiske tilskudd i inntektssystemet for kommuner og fylkeskommuner, ulike typer næringsstøtte og tiltak for å sikre likeverdige tjenestetilbud. Vedlegg 1.1 gir en oversikt over virkemidler under andre politikkområder. I tillegg til disse virkemidlene er lokaliseringspolitikken viktig, det vil si hvor statlige arbeidsplasser og statlig tjenesteproduksjon er eller blir lokalisert. Nye statlige virksomheter skal i hovedsak lokaliseres utenfor Oslo.

Hoveddelen av de distrikts- og regionalpolitiske midlene under programkategori 13.50 overføres til fylkeskommunene, som har ansvar for å fremme verdiskaping og regional utvikling i sine fylker. Ut fra regionale utfordringer, mål og strategier fordeler fylkeskommunene en del av midlene videre til tjenester, programmer og tiltak som forvaltes av blant andre Innovasjon Norge (IN), Selskapet for industrivekst (SIVA), Forskningsrådet (FR), kommuner og regionråd. Prioriteringer skjer i samråd med regionale partnerskap innenfor rammen av nasjonale mål og føringer for bevilgningen. Fylkeskommunene skal se innsatsen i sammenheng med andre virkemidler for regional utvikling.

Kommunene har en sentral rolle i arbeidet med å utvikle attraktive arbeidsplasser og lokal samfunn. Det er derfor viktig at kommunene har et tydelig engasjement for lokal samfunnsutvikling og tilrettelegging for næringsutvikling. Viktige virkemidler for kommunene er kommunale og regionale næringsfond. I tillegg har fylkeskommunene et ansvar for å bygge opp under arbeidet i kommunene. I februar 2012 ble evalueringen av kommunale og regionale næringsfond lagt fram av Rambøll. Evalueringen viser at kommunene har et stort og viktig engasjement for tilrettelegging for lokal samfunnsutvikling generelt og for næringsutvikling spesielt.

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) arbeider med å styrke kunnskapsgrunnlaget i distrikts- og regionalpolitikken med vekt på lokalt utviklingsarbeid. Distriktssenteret innhenter og systematiserer erfaringer fra prosjekter og formidler disse tilbake til fylkeskommuner, kommuner og prosjektledere.

De nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet har viktige oppgaver i utvikling og drift av tjenester og programmer for å fremme entreprenørskap, innovasjon og næringsutvikling. Forskningsrådet skal bidra til at det regionale næringslivet tar i bruk forskning for å stå best mulig rustet i konkurransen om utvikling av nye prosesser, produkter og markeder. SIVA skal arbeide med å utvikle nettverk og å skape annen infrastruktur som kan støtte bedrifter i en etableringsfase. Innovasjon Norge skal blant annet bistå med veiledning og finansiering i utvikling og etablering av nye virksomheter, og støtte eksisterende bedrifter samt nettverk. Virkemiddelaktørene samarbeider også på tvers av enkelte innsatsområder. Departementet mener at tiltak målrettes best ved at virkemiddelaktørene selv kan prioritere bruken av virkemidlene innenfor de fastlagte rammene.

I 2011 utgjorde departementets midler under programkategori 13.50 om lag 35 pst. av Innovasjon Norges samlede tilskuddsmidler. Det tilsvarende tallet for SIVA var om lag 63 pst.

Nærings- og handelsdepartementet la i 2012 fram en stortingsmelding om Innovasjon Norge og SIVA, Meld. St. 22 (2011–2012) *Verktøy for vekst – om Innovasjon Norge og SIVA SF*, der blant annet ny målstruktur for selskapene ble foreslått. Nærings- og handelsdepartementet arbeider med å følge opp meldingen i samarbeid med øvrige eiere og oppdragsgivere.

Utfordringer

Utviklingstrekk i demografi, inntektsnivå og næringsstruktur

Den positive befolkningsutviklingen i hele Norge har fortsatt i 2011 og første halvår 2012. I 2011 hadde 311 kommuner vekst i folketallet. Ikke i noen av de øvrige årene i perioden 1951–2011 har flere kommuner hatt vekst, korrigert for antallet kommuner i perioden. Høy innvandring forklarer mye av veksten, særlig i de mer spredtbygde strøkene i landet. Også disse områdene hadde samlet sett befolkningsvekst i 2009–2011. Den innenlandske nettoflyttingen går likevel i en sentraliserende retning. En årsak til dette er at de store utdanningsinstitusjonene først og fremst finnes i de

² Tiltakssonen omfatter alle kommuner i Finnmark samt sju kommuner i Nord-Troms: Kåfjord, Skjervøy, Nordreisa, Kvænangen, Karlsøy, Lyngen og Storfjord.

større byene. En annen årsak er at kompetansearbeidsplasser som er aktuelle for svært mange unge oftere finnes i sentrale områder.

Statistisk sentralbyrås befolkningsframskrivninger har lenge vist at Norge får en gradvis aldrende befolkning. Trenden er den samme i hele landet, men det vil fremdeles være i de minst sentrale delene av landet at befolkningen er eldst, selv om overgangen blir større i de sentrale områdene. Befolkningens alderssammensetning har stor betydning for hvilke offentlige tjenester det er behov for i lokalsamfunnene, som barnehager, skoler, primærhelsetjeneste eller sykehjem. Også næringslivet vil merke endringene, da endringer i alderssammensetningen kan påvirke forutsetningene for rekruttering av arbeidskraft med relevant kompetanse.

Vi har en geografisk arbeidsdeling i landet, der byene og distriktene er gjensidig avhengige av hverandre. Hovedkontorer og tjenesteytende bedrifter med nasjonale og internasjonale markeder er ofte lokalisert i de store byene. Mindre sentrale regioner er rikere på naturgitte ressurser, og er svært viktige for landets råvareproduksjon, produksjon av industriprodukter, vareeksport samt for etterspørsel etter private og offentlige tjenester. Samspillet mellom storbyenes tjenestebaserte næringer, og primær- og sekundærnæringene for øvrig, er svært tydelig i Norge.

Lønnsnivået er i gjennomsnitt høyere i byene og medvirker til at verdiskapingen er høyere i sentrale strøk. Hovedårsaken til dette er forskjellene i næringsstrukturen som gjenspeiles i den regionale arbeidsdelingen. Det er også flere mindre arbeidsmarkedsregioner hvor lønnsnivået er høyt, særlig langs kystområdene på Vestlandet. Forskjeller i yrkesdeltakelse medvirker også til forskjeller i inntektsnivået.

Departementets årlige publikasjon *Regionale utviklingstrekk* gir en nærmere gjennomgang av regionale og nasjonale utfordringer. Neste utgave vil komme samtidig med distrikts- og regionalmeldingen som legges fram i 2013.

Boks 3.1 Stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken

I 2013 legges det fram en melding om distrikts- og regionalpolitikken. Stortingsmeldingen skal være en prinsippmelding med gjennomgang av status, ambisjoner, nye mål og rammer for et videre offensivt arbeid på politikkområdet. Viktige temaer vil være arbeidsmarkeder, sysselsetting og framtidig verdiskaping.

Stortingsmeldingen vil bygge på analysen i NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*. Utvalget slår fast at geografisk spredning av verdiskapende aktivitet er en forutsetning for full ressursutnyttelse og høyest mulig nasjonalinntekt. Årsaken til dette er at en god spredning av verdiskapende aktivitet vil medvirke til å ta de menneskelige ressursene i hele landet i bruk, og slik trygge den grunnleggende velferden.

Dette forutsetter at vi har en balansert regional utvikling, og at vi har en politikk og virkemidler tilpasset lokale fortrinn og utfordringer. Sentrale stikkord i meldingen vil være kompetansearbeidsplasser, regionforsterking, digital infrastruktur, regionalt differensiert næringspolitikk, entreprenørskap, attraktive lokalsamfunn, bred kompetanseutvikling samt fleksibel og desentralisert utdanning.

Basert på en gjennomgang av utviklingstrekkene ser departementet følgende områder som spesielt utfordrende:

Arbeidsmarkedets betydning for bosettingsmønsteret

Et variert arbeidsmarked i alle deler av landet er nødvendig for å kunne opprettholde bosettingsmønsteret. Dette er en utfordring i områder med små og ensidige arbeidsmarkeder dominert av næringer med sysselsettingsnedgang og med få muligheter for pendling. Samtidig har mange arbeidsmarkeder utenfor de største byregionene en utfordring knyttet til tilgangen på spesialisert arbeidskraft.

Bruk av kunnskap og FoU i regionale næringsmiljøer

Bruk av forskningsbasert kunnskap og kompetanse i næringsmiljøer og bedrifter i alle deler av landet er sentralt for økonomisk og sosial utvikling. For å møte internasjonal konkurranse er norsk økonomi avhengig av at de sterke næringsmiljøene utvikles kontinuerlig. På steder med små næringsmiljøer og lange avstander til større sentra, er det en utfordring å utvikle langvarige og strategiske samarbeid mellom bedrifter og kunnskaps- og FoU-miljøer. Slike samarbeidsallianser er viktige for å styrke innovasjonsevnen og dermed øke verdiskapingen.

Utvikling av attraktive lokalsamfunn

Et steds attraktivitet påvirkes av tilgang på arbeid, bolig, tjenester, kulturoplevelser, friluftsliv samt

fysisk og sosialt nærmiljø. Det er blant annet en utfordring å påvirke bostedsvalget til innvandrere og unge i etableringsfasen. Disse gruppene er mest mobile, og hvor de velger å bosette seg mer permanent har stor betydning for balansen i befolkningsutviklingen. Tilgang på kompetent arbeidskraft er avgjørende for lokalisering og utvikling av bedrifter.

Mål og rapportering

Her gjennomgås de konkrete mål for midlene under programkategori 13.50, rapportering fra 2011 og deler av 2012 og omtale av strategier og tiltak for 2013.

Tabell 3.1 viser målene for programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk.

Tabell 3.1 Mål for programkategori 13.50

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv	1.1 Styrke næringsmiljøer: utvikle lokale og regionale næringsmiljøer og innovasjonssystemer som gir bedre vilkår for innovasjonsbasert verdiskaping 1.2 Videreutvikle etablerte bedrifter: øke innovasjonsevnen og innovasjonstakten i etablerte bedrifter 1.3 Entreprenørskap: øke omfanget av lønnsomme etableringer
2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning	2.1 Kompetanse: styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet 2.2 Infrastruktur: styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder
3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv	3.1 Tjenester: god tilgang til grunnleggende lokale tjenester til befolkningen i områder med få innbyggere og små markeder 3.2 Stedsutvikling og profilering: gjøre mindre sentra og små og mellomstore byer mer attraktive og aktuelle som bosted, og som lokaliseringssted for bedrifter

Bruk av midler innenfor alle målene skal være geografisk differensiert og i hovedsak skje innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.³ Noen av midlene kan likevel benyttes utenfor virkeområdet for å utløse det regionale verdiskapingspoten-

³ Det distriktpolitiske virkeområdet (DPV) er en geografisk avgrensning, se departementets nettsider for nærmere omtale.

sialet, og utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv i alle deler av landet. Det må være konsensus i regionale partnerskap dersom midlene skal ha et annet geografisk nedslagsfelt. Bruk av distriktpolitiske virkemidler utenfor virkeområdet er blant annet knyttet til:

- utvikling av nettverk og samarbeid mellom bedrifter og regionale FoU- og kompetansemil-

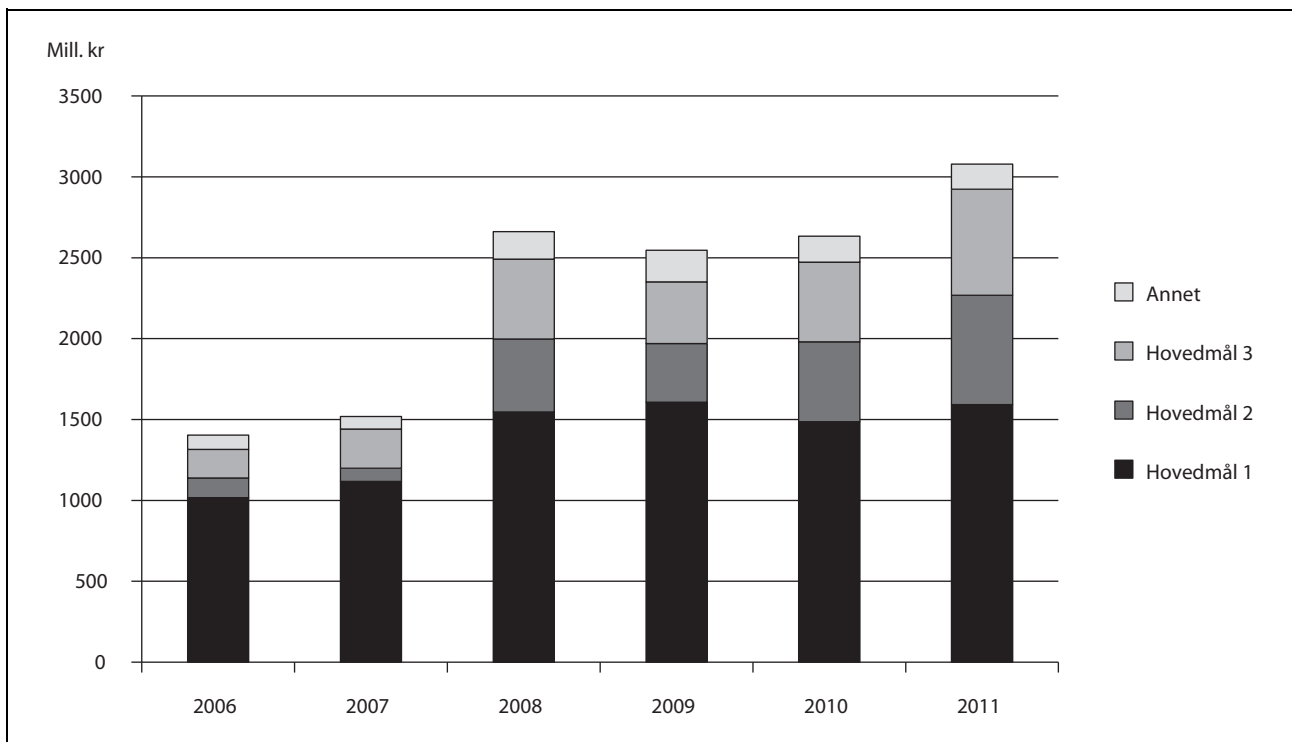
- jører for å fremme innovasjon, fornyelse og entreprenørskap innenfor virkeområdet
- etablerertilskudd og inkubatorstipend, som er landsdekkende ordninger, hvor målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet
 - regional omstilling
 - grenseregionalt samarbeid – Interreg

Programkategori 13.50 etter sentralitet og hovedmål i 2011

Det ble i 2011 gitt tilsagn om 3 078,9 mill. kroner under programkategori 13.50. Rapporteringen viser at 84,4 pst. av midlene ble benyttet innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, 9,3 pst. ble benyttet utenfor og 6,3 pst. av midlene var ikke fordelt geografisk. Departementet mener dette er en rimelig fordeling av midlene.

Ser vi på fordelingen av midlene etter geografisk sentralitet, viser rapporteringen at 41,8 pst. av midlene ble benyttet i de mest perifere områdene i landet. 13,1 pst. av midlene ble benyttet i storbyregioner, som inkluderer Tromsø-Karlsøy som er en del av det distriktpolitiske virkeområdet. En relativt stor andel av midlene, 38,8 pst., ble brukt i små og mellomstore byregioner. Se vedlegg 1.5 for definisjoner og oversikt over fordelingen av midler etter geografisk sentralitet, arbeidsmål, post og aktør.

Figur 3.2 viser at hovedmål 1 har vært det prioriterte hovedmålet de siste seks årene. Fordelingen mellom hovedmålene er relativt stabil over tid. Den store økningen på hovedmål 2 fra 2007 til 2008 skyldes i vesentlig grad at kap. 551, post 61 inkluderes i oversikten fra og med 2008.

Figur 3.2 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i perioden 2006–2011 fordelt på hovedmålene

Rapportering på bruken av de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene

Departementet har felles rapporteringskrav for aktiviteter finansiert med de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Rapporteringen følger målstrukturen og gjør at pengebruken kan sammenstilles på tvers av aktører og poster. Fylkeskommunene rapporterer i tillegg på resultat. Arbeidet med å forbedre resultatrapporteringen videreføres.

De regionale midlene forvaltes av fylkeskommunene (midlene på kap. 551, postene 60 og 61). Aktivitetsrapporteringen på disse postene baseres på fylkeskommunenes, kommunenes og de nasjonale virkemiddelaktørens innrapporteringer til departementet på tilsagn gitt i 2011. For omtale av eksempler på tiltak som finansieres via regionale midler, se vedlegg 1.2. En utfyllende oversikt over bruken av midlene i det enkelte fylke finnes på departementets nettside.

Resultatrapporteringen fra fylkeskommunene baserer seg på prosjekter som er startet og avsluttet. For perioden 2010–2011 er det hittil innrapportert 582 prosjekter for totalt 236 mill. kroner. Disse prosjektene utgjør en svært lav andel av den totale porteføljen, både i antall prosjekter og beløp. Departementet forventer en vesentlig økning i antall rapporter de kommende årene når gjennomføringen av antall prosjekter øker. Dette vil gi grunnlag for en bedre rapportering av resultatene som oppnås gjennom fylkeskommunenes utviklingsprosjekter. En samlet gjennomgang av resultatrapporteringen for 2010 og 2011 viser at prosjekteierne vurderer at prosjekter under arbeidsmålene 2.2 *Infrastruktur* og 3.1 *Tjenester* har høy resultatoppnåelse. Arbeidsmål 3.2 *Stedsutvikling* representerer det høyeste totale tilsagnsbeløpet (nær 60 mill. kroner i 2011), etterfulgt av arbeidsmål 1.1 *Styrke næringsmiljøer* (48 mill. kroner). Se budsjettforslag under programkategori 13.50 for nærmere omtale av resultatrapporteringen.

De nasjonale midlene forvaltes av departementet (midlene på kap. 552, postene 62 og 72⁴). Aktivitetsrapporteringen baseres på de nasjonale virkemiddelaktørenes rapportering på tilsagn gitt i 2011, i tillegg til departementets egne tilsagn. For omtale av tiltak som finansieres på kap. 552, postene 62 og 72, se vedlegg 1.3.

Tallene i aktivitetsrapporteringen avviker som regel fra bevilgningsbeløpene for samme budsjettår. Dette skyldes at forvalterne kan disponere midlene over flere år.

Mange tiltak omtalt under kap. 552, post 72 er medfinansiert av fylkeskommunenes regionale midler (kap. 551, postene 60 og 61). Flere av tiltakene er i tillegg delfinansiert av andre departementer og andre offentlige eller private aktører. Aktivitets- og resultatrapporteringen skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre aktører.

Hovedmål 1 Økt verdiskaping, sysselsetting og internasjonalt konkurransedyktig næringsliv

Den næringsrettede innsatsen skal fremme vekst, omstilling og utvikling med utgangspunkt i lokale og regionale behov og muligheter. Vekstregioner

kjennetegnes ved sterke næringsklynger og innovative miljøer der bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører samarbeider i nettverk og utgjør et utviklingsmiljø. En god kunnskaps- og innovasjonsinfrastruktur er en avgjørende faktor for økt verdiskaping.

Tiltak under arbeidsmål 1.1 *Styrke næringsmiljøer* skal fremme utvikling av infrastruktur innenfor innovasjonsvirksomhet og nettverk mellom bedrifter, FoU-miljøer og offentlige aktører. Virkemidlene bidrar til å styrke utdannings- og forskningsmiljøer på områder som er viktige for næringslivet, koble utdannings- og forskningsmiljøer med næringslivet og styrke utvikling av klynger og nettverk.

Tiltak under arbeidsmål 1.2 *Videreutvikle etablerte bedrifter* omfatter distriktsrettede risikolån, investeringstilskudd og annen bedriftsstøtte der det offentlige overtar noe av risikoen fra de private aktørene. Innsats for å fremme omstilling og nyskaping i etablerte bedrifter er sentralt for å legge til rette for arbeidsplasser der folk bor. Offentlige virkemidler skal ikke kompensere for svak lønnsomhet i enkeltbedrifter eller næringer, men legge til rette for økt verdiskaping i norsk næringsliv, ved å stimulere til flere nyetableringer og videreutvikling i eksisterende bedrifter.

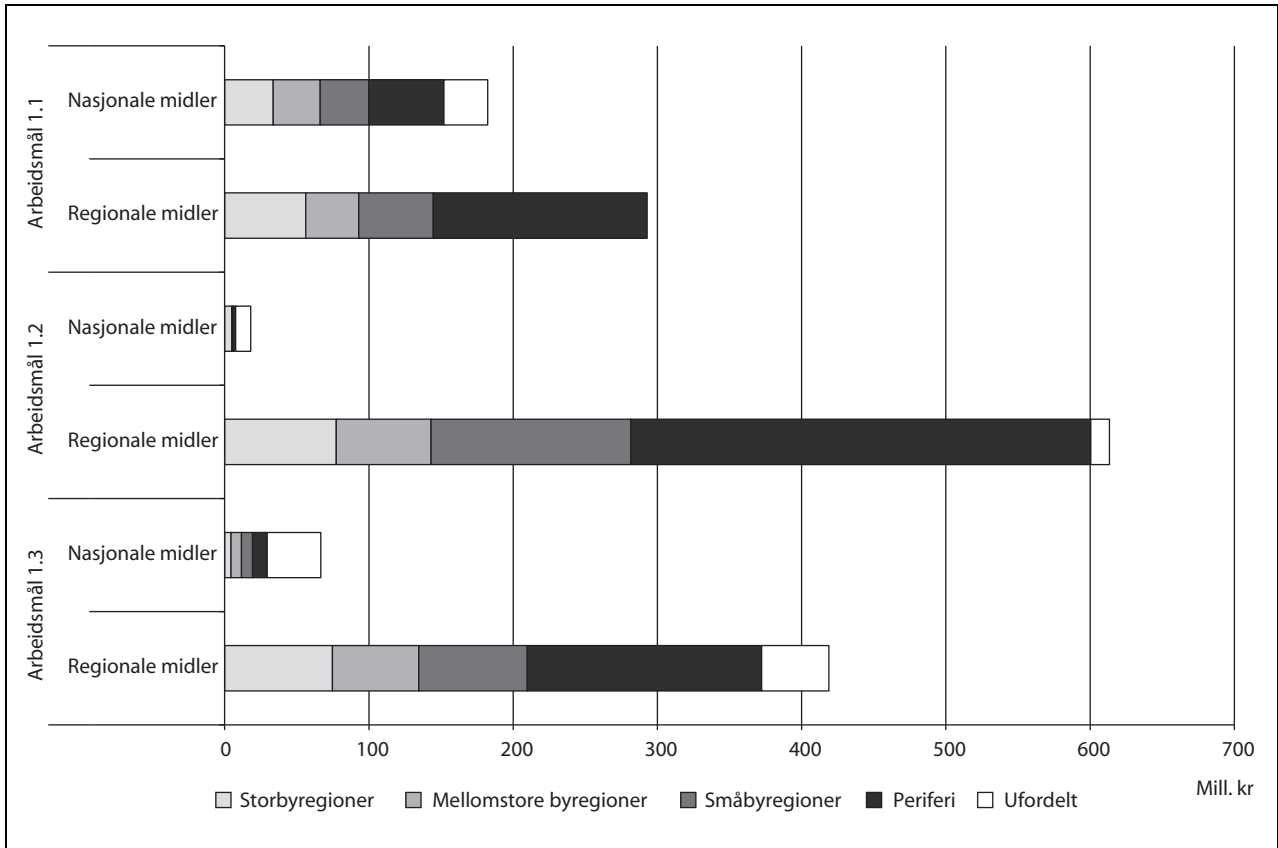
Tiltak under arbeidsmål 1.3 *Entreprenørskap* skal skape attraktive arbeidsplasser i hele landet og bedre mulighetene for å skape egne arbeidsplasser nær hjemstedet. Midlene skal stimulere til flere lønnsomme bedriftsetableringer, og til å utnytte ideene og kompetansen i eksisterende næringer til etablering av nye foretak. Tiltakene omfatter etablerertilskudd, utviklingstilskudd, kommersialisering av kunnskapsbaserte ideer, tiltak for å fremme kultur for entreprenørskap gjennom utdanningsløpet, etablererkurs, mentortjenester og kvinnerettede tiltak med videre.

Fylkeskommunene gir støtte til ulike regionale innovasjonstiltak gjennom Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet, samt til regionale og lokale tiltak, slik som kommunale næringsfond. Fylkeskommunene finansierer blant annet tilskudd til direkte bedriftsstøtte via Innovasjon Norge under dette hovedmålet. Fylkeskommunene finansierer også prosjekter gjennom Interreg under dette hovedmålet. I tillegg finansierer departementet programmer i regi av de nasjonale virkemiddelaktørene.

⁴ Kap. 551, post 71 opphørte fra og med 2011. Bevilgningen på posten ble overført til kap. 552, post 72. Innovasjon Norge har rapportert inn midler for 2011 på kap. 551, post 71. Dette berører kun hovedmål 1.

Rapport og status

Det ble i 2011 totalt gitt tilsagn om 1 592 mill. kroner til tiltak under hovedmål 1. Dette er 107,6 mill. kroner mer enn i 2010.

Figur 3.3 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 551, post 71 og kap. 552, postene 62 og 72 (nasjonale midler) i 2011 fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 1.1, 1.2 og 1.3

Figur 3.3 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 1 for nasjonale og regionale midler. I 2011 ble 29,8 pst. av tilsagnene gitt til tiltak under arbeidsmål 1.1, 39,7 pst. under arbeidsmål 1.2 og 30,5 pst. under arbeidsmål 1.3. Dette er om lag samme fordeling som i 2010. De regionale midlene utgjorde 83,2 pst. av tilsagnene under hovedmål 1 i 2011.

Tabell 3.2 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 1. Midlene som fylkeskommunene forvalter selv er først og fremst av tilretteleggende karakter. Videre delegerer fylkeskommunene forvaltningen av midler som i stor grad går til direkte bedriftsstøtte til kommuner, regionråd og Innovasjon Norge. Under hovedmål 1 gis 58 pst. av midlene som direkte bedriftsstøtte, i hovedsak gjennom Innovasjon Norge.

I 2011 ble det gitt tilsagn om distriktsrettede risikolån på 251 mill. kroner, noe som er 91 mill.

kroner mindre enn i 2010. Nedgangen skyldes normalisering i finansmarkeder i 2010 og at mange bedrifter var mindre risikovillige. Tapsfondsavsetninger for 2011 var kalkulert til 76,7 mill. kroner. Etter en totalvurdering av porteføljen ble det satt av 49 mill. kroner. Dette inngår i tabellen under arbeidsmål 1.2. Tapsfondet utgjorde ved utgangen av 2011 44 pst. av utlånsporteføljen. Kalkulert risiko i denne porteføljen er 28 pst.

Om lag 22 pst. av midlene under hovedmålet går til utvikling av strategiske nettverk og klynger av bedrifter, offentlige myndigheter og kunnskapsmiljøer. Fylkeskommunene står for om lag 57 pst. av innsatsen til nettverk. Godt utviklede samarbeid bidrar til kompetanseoverføring mellom deltakerne som er viktig for videreutvikling av nyskapingsevnen. Se omtale av Virkemidler for regional FoU og innovasjon (VRI), Norwegian Centres of Expertise (NCE) og Arena-programmet i vedlegg 1.3.

Tabell 3.2 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 1

	(i mill. kr)							
	Fylkes- kommuner	Kommuner og regionråd	IN	FR	SIVA	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Direkte bedriftsstøtte	9,8	107,0	807,1	0,0	0,0	0,0	923,9	58,0
Entreprenørskap	63,9	10,9	47,4	0,0	22,9	12,0	157,1	9,9
Inkubatorer	13,3	1,7	0,0	0,0	23,4	0,0	38,4	2,4
Kunnskapspark	44,9	2,3	0,0	0,0	0,0	0,0	47,2	3,0
Nettverk	190,8	21,9	81,8	40,2	6,3	1,9	342,9	21,5
Næringshager	10,4	6,0	0,0	0,0	30,2	0,0	46,6	2,9
Næringsrettede kompetansehevingstiltak	9,2	4,6	0,0	0,0	0,0	0,0	13,8	0,9
Transportstøtte	21,9	0,2	0,0	0,0	0,0	0,0	22,1	1,4
Arbeidsmål 1.1	259,5	31,9	81,8	40,2	59,9	1,9	475,1	29,8
Arbeidsmål 1.2	34,4	55,3	541,8	0,0	0,0	0,0	631,5	39,7
Arbeidsmål 1.3	70,3	67,5	312,7	0,0	22,9	12,0	485,4	30,5
Totalt	364,2	154,6	936,3	40,2	82,8	13,9	1 592,0	100,0
Totalt (pst.)	22,9	9,7	58,8	2,5	5,2	0,9	100,0	

Transportstøtte rapporteres på arbeidsmål 1.2. Støtten skal redusere de konkurransemessige ulemper som følger av lange transportavstander, vanskelige transportforhold og spredt bosetting i enkelte distrikter.

Evalueringer og større endringer

Arena-programmet og Norwegian Centres of Expertise (NCE): Begge programmene ble evaluert i 2011. Arena-programmet når sine hovedmål, men har forbedringspunkter når det gjelder utvikling av administrative rutiner og rådgivingskompetanse ved Innovasjon Norges distriktskontorer. Arena ble evaluert av Menon Business Partner.

Econ Pöyry har evaluert NCE-programmet og mener programmet når hovedmålene om bedre samarbeid i klyngene på en god måte, samt underbygger høy innovasjonsaktivitet i klyngene. Programrådet for Arena og NCE vil foreslå konkrete forslag for oppfølging til oppdragsgiverne Nærings- og handelsdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Kommunale næringsfond (kommuner og regionråd): Evalueringen av kommunale og regionale næringsfond ble levert av Rambøll i februar 2012. Målet var å vurdere fondenes bidrag til lokal

nærings- og samfunnsutvikling. Hovedfunn var blant annet at fondene har bidratt til å styrke, sikre eller etablere arbeidsplasser – ofte i form av videreutvikling av etablerte bedrifter. Fondene har også særlig verdi for å styrke kommunens eller regionrådets rolle som pådriver for lokal nærings- og samfunnsutvikling. Evalueringen bekrefter at kommunene har en viktig rolle for å utvikle arbeidsplasser og attraktive lokalsamfunn, og at bruken av midlene bidrar til å nå de nasjonale målene for distrikts- og regionalpolitikken. For nærmere omtale av kommunale og regionale næringsfond, se rapport under budsjettforslaget for kap. 551, post 60 samt vedlegg 1.2.

Distriktsrettede garantier (Innovasjon Norge): Fra 1. januar 2012 har Innovasjon Norge mulighet til å tilby distriktsrettede garantier på oppdrag fra fylkeskommunene. Målet er å gi Innovasjon Norge større fleksibilitet når de lager finansieringsløsninger for bedriftene. Den distriktsrettede garantiordningen finansieres innenfor eksisterende rammer og innenfor EØS-reglene om bagatellmessig støtte.

Gründerrådet: Departementet satte høsten 2011 ned et utvalg, Gründerrådet, som skulle drøfte hvilke rammebetingelser som er de viktigste for nyetableringer, spesielt i Distrikts-Norge.

Rådet ble også bedt om å drøfte hvilke rammebetingelser som er de viktigste for å kunne skape flere vekstbedrifter. Gründerrådet leverte sin rapport i juni 2012. I budsjettet for 2013 foreslår departementet å følge opp ett av forslagene (se under), og vil i tiden framover vurdere de øvrige forslagene i rapporten.

Næringshageprogrammet (SIVA): SIVA startet opp en ny programperiode for næringshagesatsingen 1. juli 2011. Det ble definert nye kriterier for opptak i programmet, og alle gamle næringshager måtte søke på nytt på linje med nye miljøer. Det ble gjennomført to utlysingsrunder. I første utlysingsrunde mottok SIVA 41 søknader fordelt på 15 fylker. Av disse var 20 kvalifisert for opptak. I andre utlysingsrunde var det 34 søkere. Etter de to søknadsrundene er det fra 1. januar 2012 tatt opp 44 miljøer for deltakelse i programmet, eller til videre utredning for eventuelt opptak.

VRI – Virkemidler for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet): VRI-programmet er over tiårsperioden 2007–2016 delt i tre perioder; 2007–2010, 2011–2013 og 2014–2016. Programmet er nå inne i sin andre periode. Ifølge en spørreundersøkelse blant 40 bedrifter er resultatene av deltakelse i programmet blant annet forbedret konkurransevne (56 pst.). 100 pst. er fornøyd med å ha vært med i VRI, og 82 pst. har blitt mer positive til FoU-samarbeid. 47 pst. av prosjektene hadde ikke blitt gjennomført uten VRI. Programmet midtveisevalueres i 2012.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak, og vedlegg 1.3 for utfyllende omtale av nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 1.

Strategier og tiltak

Fylkeskommunene har hovedansvaret for prioriteringen av midlene innenfor hovedmål 1. Innenfor fylkeskommunenes rammer viderefører departementet tildelingen til kommunale næringsfond. Tiltaket skal bidra til lokal næringsutvikling. Fondsmidlene brukes til bedriftsrettet støtte til små bedrifter og entreprenører, kompetanseutviklingstiltak for nye og eksisterende virksomheter og tilrettelegging for næringsutvikling og stedsutvikling. Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at fylkeskommunene tildeler midlene i sin helhet til kommuner eller regionråd.

Fjellområdene inngår i det distriktpolitiske virkeområdet. Områdene har særegne utfordringer for næringsutvikling og verdiskaping. Kommunal- og regionaldepartementet legger opp til at

det skal utvikles en spesiell innsats for å bidra til kompetanse og nettverk, entreprenørskap og innovasjon i næringslivet i fjellområdene, gjennom samarbeid på tvers av fylkeskommunene og berørte nasjonale aktører.

Innenfor de nasjonale rammene vil tilbudene av tjenester, programmer og andre satsinger i store trekk bli videreført. Det er lagt vekt på å styrke og videreføre satsinger av stor strategisk betydning, stor etterspørsel og gode resultater. For å styrke arbeidet med å skape flere levedyktige bedrifter i distriktene foreslår departementet å øke bevilgningen i 2013 til Næringshageprogrammet og til den reorganiserte satsingen på inkubatorer, kalt Inkubasjon. Inkubasjon er en felles innsats finansiert av Nærings- og handelsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet. For å styrke den nasjonale overbygningen av de regionale innovasjonsfaglige forskningsprosjektene og forskerskolen for innovasjonsforskning i VRI-programmet, foreslås det en styrking av VRI i 2013.

Ifølge Gründerrådet er det vanskelig å finne relevant informasjon om etablering av egen bedrift. Rådet foreslår en rekke tiltak, blant annet å samle all gründerrelevant informasjon på ett sted. Departementet foreslår derfor at Innovasjon Norge utvikler en ny nettbasert tjeneste for gründere.

Det langsiktige arbeidet med å finne fornybare alternativer til petroleum som innsatsvare i en rekke produkter, åpner store forretningsmessige muligheter. Norge har gode forutsetninger for å kunne hevde seg internasjonalt innen avansert raffinering av fornybare råvarer. Norsk næringslivs styrke er blant annet høy relevant kompetanse og god tilgang til restråstoff og biprodukter fra landbruks-, skogbruks-, og fiskerinæringene. Departementet ønsker derfor å bidra til et tverrsektorielt tiltak, *Norsk næringsliv i bioøkonomien* i regi av Innovasjon Norge, som skal bygge opp og styrke de delene av næringslivet som satser på avansert raffinering av fornybare råvarer.

Hovedmål 2 Gode lokale og regionale rammebetingelser for næringsliv og befolkning

Utvikling av infrastruktur og kompetanseheving er viktig både for næringslivet og for befolkningen. I områder med utfordringer knyttet til befolkningsnedgang og sårbare næringsmiljøer kan det være behov for infrastruktur- og kompetanseutviklingsprosjekter.

Tiltak under arbeidsmål 2.1 *Kompetanse* skal styrke grunnlaget for kompetanseheving i befolkningen og i samfunns- og arbeidslivet. Andelen av

befolkningen med høyere utdanning er lavere i perifere områder enn i sentrale strøk. Spredt lokalisering av utdanningsinstitusjoner har virket positivt for tilførselen av kompetanse til offentlige og private virksomheter i alle deler av landet. Det er også behov for utvikling av annen kompetanse enn formalkompetanse. Bevilgningene kan benyttes til utvikling av kompetansetiltak og utdanningstilbud utenfor større byområder tilpasset lokale behov og regionale utfordringer.

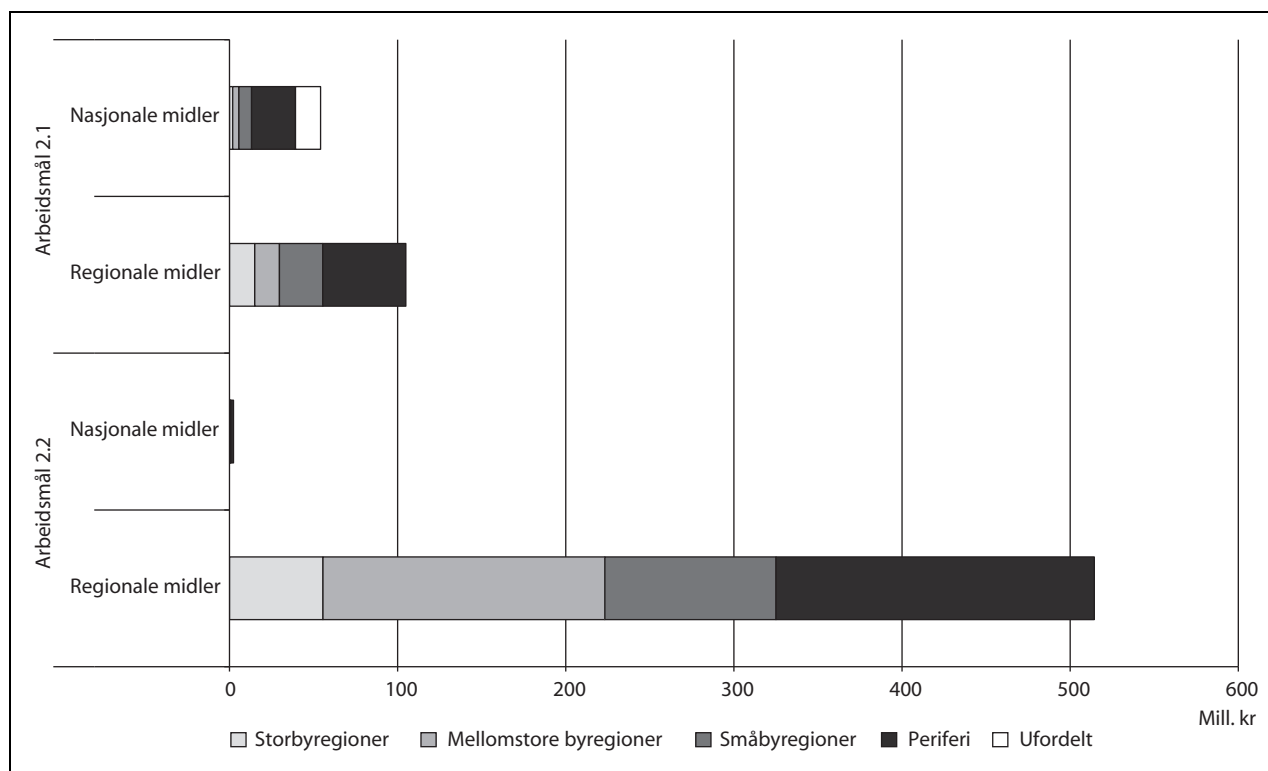
Tiltak under arbeidsmål 2.2 *Infrastruktur* skal styrke fysisk infrastruktur og redusere avstandsulemper i områder med få innbyggere og små markeder, hvor det er vanskelig å få finansiert lokale infrastrukturtiltak gjennom brukerbetaling eller gjennom markedet på andre måter. Bevilgningen kan benyttes til grunnlagsinvesteringer for næringsutvikling, for eksempel til vannforsyning, kommunale veier, kaianlegg, bredbåndsutbygging

og andre lokale infrastrukturtiltak som kan fremme regional utvikling.

Midler til tiltak under dette hovedmålet forvaltes i hovedsak av fylkeskommunene. Fylkeskommunene benytter midler til transportinfrastruktur og annen kommunal næringsrettet infrastruktur. Støtte gis også til utvikling og markedsføring av nye og eksisterende kompetansetilbud og kompetansehevingstiltak. Fylkeskommunene finansierer prosjekter innenfor Interreg-samarbeidet under dette hovedmålet.

Rapport og status

Det ble i 2011 totalt gitt tilsagn om 675,6 mill. kroner til tiltak under hovedmål 2. Dette er 181 mill. kroner mer enn i 2010. Økningen skyldes blant annet et tilsagn fra Nordland fylkeskommune til havn i Bodø på 115 mill. kroner.

Figur 3.4 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, postene 62 og 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 2.1 og 2.2 i 2011

Figur 3.4 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 2 for nasjonale og regionale midler. I 2011 ble 23,5 pst. av tilsagnene gitt under arbeids-

mål 2.1 og 76,5 pst. under arbeidsmål 2.2. Dette er om lag samme fordeling som i 2010. De regionale midlene utgjorde 91,6 pst. av tilsagnene under hovedmål 2 i 2011.

Tabell 3.3 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 2

	(i mill. kr)						
	Fylkes- kommuner	Kommuner og regionråd	IN	FR	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Bredbånd, mobil og IKT	168,7	5,1	0,0	0,0	1,5	175,3	25,9
Fysisk kommunal næringsrettet infrastruktur	200,3	49,2	0,0	0,0	0,0	249,5	36,9
Infrastrukturtiltak for persontransport	61,5	14,2	0,0	0,0	0,0	75,6	11,2
Kompetansehevingstiltak	85,1	19,3	16,3	35,0	3,3	159,0	23,5
Vannforsyning	15,4	0,8	0,0	0,0	0,0	16,2	2,4
Arbeidsmål 2.1	85,1	19,3	16,3	35,0	3,3	159,0	23,5
Arbeidsmål 2.2	445,8	69,3	0,0	0,0	1,5	516,6	76,5
Totalt	530,9	88,6	16,3	35,0	4,8	675,6	100,0
Totalt (pst.)	78,6	13,1	2,4	5,2	0,7	100,0	

Tabell 3.3 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 2. Fylkeskommunene forvalter om lag 78,6 pst. av midlene under hovedmål 2. Disse benyttes i hovedsak til bredbånd og andre infrastrukturtiltak. I 2011 gikk 23,5 pst. av midlene under hovedmål 2 til kompetansehevingstiltak, hvorav blant annet 35 mill. kroner til Forskningsløft i nord.

Fylkeskommunenes resultatrapportering viser at prosjekter under arbeidsmål 2.2 *Infrastruktur* vurderes å ha god måloppnåelse på flere resultatindikatorer. Prosjektene anses i særlig grad å bidra til økt attraktivitet som bosted/lokaliseringvalg; å styrke, sikre eller etablere arbeidsplasser; å opprettholde/videreutvikle eksisterende virksomhet eller bidra til nyetableringer; og til å stabilisere eller øke befolkningen.

Status for bredbåndsutbygging: Tilstrekkelig kapasitet i forhold til behov har stor betydning for tilgangen til offentlige og private tjenester, og er viktig for å nå målet om den digitale allemannsretten. Kapasitetsbehovene har vært i sterk vekst de siste årene, og en rapport som Nexia har utført på oppdrag fra Post- og teletilsynet i 2012 indikerer at økningen i kapasitetsbehovene vil fortsette.

Den årlige kartleggingen av bredbånddekningen viser god vekst i både lave og høye kapasiteter, men fortsatt store geografiske forskjeller i tilgangen på høyere kapasiteter. 99,9 pst. av alle husholdninger har grunnleggende bredbånddekning (640/128 kbit/s) og 99,7 pst. har tilgang på

bredbånd med 4 Mbit/s nedstrømskapasitet. Dette er en sterk vekst sammenliknet med dekningsundersøkelsen i 2011. En hovedgrunn er at bredbåndsakssesser over satellitt har blitt kvalitativt bedre og regnes inn i dekningsgrunnet på lavere kapasiteter. Nasjonale tall viser at 85 pst. er bosatt i områder med kapasitet over 12/0,8 Mbit/s, 73 pst. i kapasitet over 25/1 Mbit/s og 63 pst. i kapasitet over 50/10 Mbit/s.

Regjeringen har siden 2006 bevilget mer enn 1 mrd. kroner til utbygging av bredbånd over hele landet, hvorav 756,6 mill. kroner over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak. Se vedlegg 1.3 for utfyllende omtale av nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 2.

Evalueringer og større endringer

Forskningsløft i nord: Programmet ble startet i 2009. Målet er å styrke og videreutvikle forskningskompetansen i Nord-Norge innenfor arktisk teknologi og reiseliv. Satsingen følges opp av Oxford Research. Evalueringen startet i januar 2011 og skal gå over to år. Første rapport ble levert i mars 2012, og viser at Forskningsløft i nord er i ferd med å nå sine mål. Kunnskapsmiljøene er styrket ved at det er etablert nye stillinger og nye studietilbud. Det nasjonale og internasjonale nettverket er utvidet med attraktive samar-

beidspartnere. Evaluator peker imidlertid på at det er noe varierende næringslivsorientering, begrenset synergi mellom de ulike prosjektene og begrensede ressurser til prosjektledelse.

Strategier og tiltak

Tiltak under dette hovedmålet er hovedsakelig finansiert av midler som fylkeskommuner og kommuner forvalter. Tiltak i 2013 vil derfor avhenge av fylkeskommunale prioriteringer. Departementet vil i samarbeid med fylkeskommunene fortsatt stimulere til utbygging av bredbånd i områder uten full bredbåndsdekning eller uten tilstrekkelig kapasitet til å møte framtidige behov. Det vises ellers til arbeidet på feltet under Samferdselsdepartementet (se Prop. 1 S (2012–2013) *Samferdselsdepartementet*).

Det er stor aktivitet i prosjektene i Forskningsløft i nord. For å gjennomføre satsingen etter intensjonene foreslår departementet å øke rammen til Forskningsløft i nord i 2013.

Mangel på kvalifisert arbeidskraft er en utfordring som påvirker utviklingsmulighetene til mange bedrifter og næringsmiljøer. Valg av studieretning og studiested har stor betydning for første jobb og dermed også for framtidig bosted. Departementet vil derfor bidra til at utdanningsinstitusjoner utenfor de største universitetsbyene kan tilby næringslivet i sin region god og relevant kompetanse.

Små og mellomstore byer i hele landet er sentrale for verdiskapingen i Norge, og eksporterer mye til utlandet. Departementet vil etablere et utviklingsprogram som skal identifisere potensialet for å styrke små og mellomstore byer som regional utviklingskraft.

Hovedmål 3 Utvikle attraktive regioner og sentra for befolkning og næringsliv

Tiltak under hovedmål 3 skal bidra til å styrke attraktiviteten for bosetting og for lokalisering av bedrifter i små byer og tettsteder. Det er en utfor-

dring for småsamfunn, bygdesentra og småbyer å være attraktive for tilflytting og lokalisering av virksomheter. Attraktivitet bygges gjennom videreutvikling av lokalt tjenestetilbud, fysisk stedsutvikling og profilering. Gode offentlige og private tjenester er sentrale for at folk skal ha reell frihet til å bosette seg der de ønsker.

Tiltak under arbeidsmål 3.1 *Tjenester* er i hovedsak rettet mot å opprettholde et godt tilbud av dagligvarebutikker i områder med små markeder, og å støtte utvalgte utviklingsprosjekter for å bedre andre typer private eller offentlige tjenestetilbud i utsatte områder. Dette skjer blant annet gjennom MERKUR-programmet.

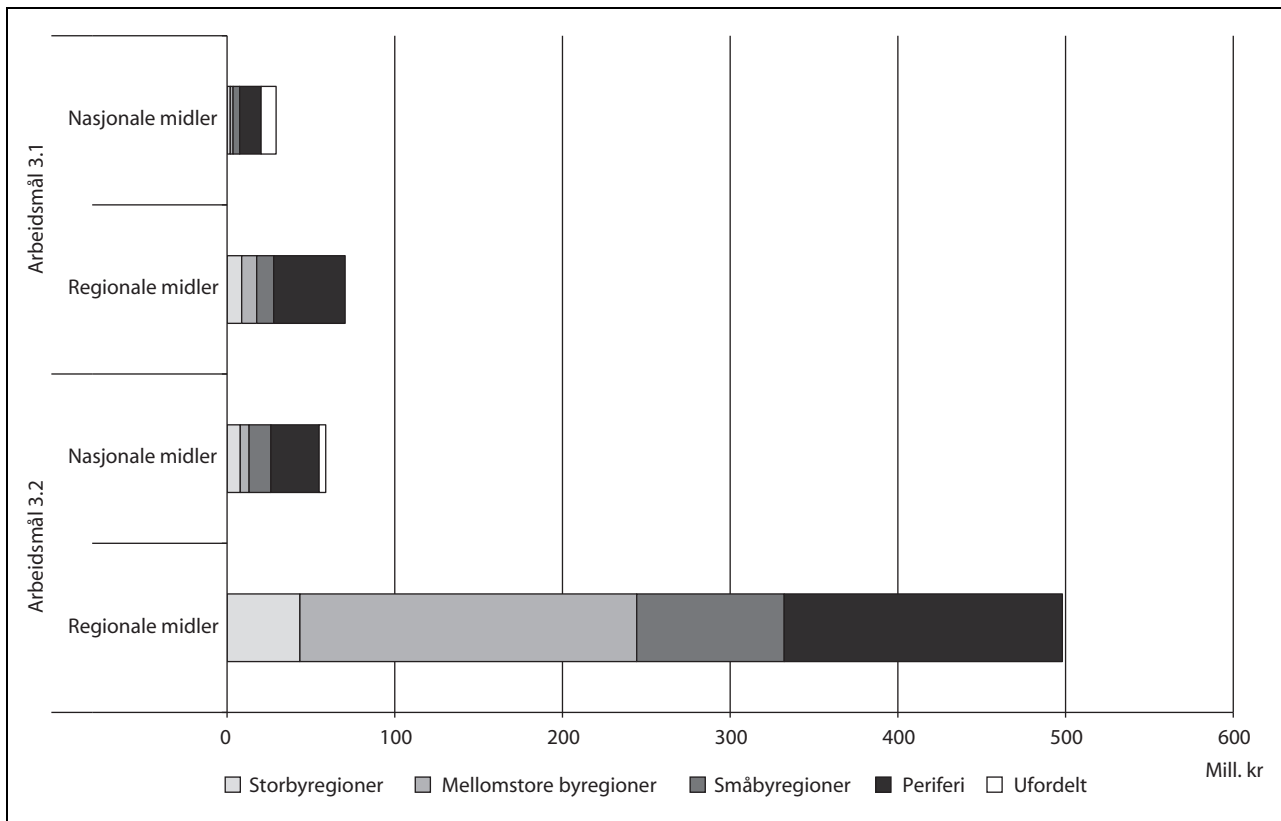
Tiltak under arbeidsmål 3.2 *Stedsutvikling* omfatter utviklingsprosjekt på mindre steder, som opprusting av kommunesentra, møtesteder for befolkningen, og profilering overfor utflyttet ungdom, potensielle tilflyttere og turister. For å motvirke skjev geografisk alders- og kjønnsfordeling blir det lagt vekt på tiltak rettet mot unge i etableringsfasen.

Fylkeskommunene og staten støtter utviklingsarbeid i kommunene for å styrke stedsattraktivitet. Den nye plan- og bygningsloven inneholder verktøy for å utvikle attraktive kommuner. Departementet legger vekt på at regionalt og lokalt utviklingsarbeid blir sett i sammenheng med planprosessen for å utvikle lokalsamfunn, kommuner og regioner. Fylkeskommunene, kommunene og andre regionale aktører skal samarbeide for å målrette utviklingstiltak.

Hoveddelen av tiltakene under hovedmålet finansieres gjennom midler forvaltet av fylkeskommunene. Fylkeskommunene finansierer Interreg-prosjekter under dette hovedmålet.

Rapport og status

Det ble i 2011 totalt gitt tilsagn om 656,4 mill. kroner til tiltak under hovedmål 3. Dette er 164,3 mill. kroner mer enn i 2010. Økningen skyldes blant annet et tilsagn fra Nordland fylkeskommune til kulturhus i Bodø på om lag 150 mill. kroner.

Figur 3.5 Gitte tilsagn på kap. 551, postene 60 og 61 (regionale midler) og kap. 552, postene 62 og 72 (nasjonale midler) fordelt på sentralitet og arbeidsmålene 3.1 og 3.2 i 2011

Figur 3.5 viser volum, geografisk nedslagsfelt og størrelsesforholdet mellom arbeidsmålene under hovedmål 3. I 2011 ble 15 pst. av tilsagnene gitt under arbeidsmål 3.1 og 85 pst. under arbeidsmål

3.2. De regionale midlene utgjorde 86,6 pst. av tilsagnene under hovedmål 3 i 2011. Dette er en økning på 12,9 prosentpoeng fra 2010.

Tabell 3.4 Gitte tilsagn under programkategori 13.50 i 2011 fordelt på forvalter, type tiltak og arbeidsmål under hovedmål 3

	(i mill. kr)				
	Fylkeskommuner	Kommuner og regionråd	KRD	Totalt	Totalt (pst.)
Tjenesteutvikling	49,9	23,0	26,6	99,6	15,2
Stedsutvikling	257,3	50,6	0,0	307,9	46,9
Profilering- og markedsføringstiltak ¹	151,3	51,9	45,7	248,9	37,9
Arbeidsmål 3.1	49,9	23,0	26,6	99,6	15,2
Arbeidsmål 3.2	408,6	102,5	45,7	556,8	84,8
Totalt	458,5	125,5	72,4	656,4	100,0
Totalt (pst.)	69,9	19,1	11,0	100,0	

¹ Profilerings- og markedsføringstiltak er prosjekter som gjør et sted mer attraktivt for befolkning, næringsliv og turister. Dette kan være kulturbaserte stedsutviklingstiltak, festivaler, markedsføring overfor turister og bedrifter, «Flytt hit»-kampanjer, tilrettelegging for friluftaktiviteter, turistkontorer og liknende.

Tabell 3.4 viser volum, aktør, type tiltak og fordelingen mellom arbeidsmålene for hovedmål 3.

Hoveddelen av tilsagnene ble gitt av fylkeskommunene. Fylkeskommunen benyttet om lag 56 pst. av midlene under hovedmål 3 til stedsutviklingstiltak. Fylkeskommunenes resultatrapportering viser at prosjekter under arbeidsmål 3.1 Tjenester vurderes å ha god måloppnåelse på flere resultatindikatorer: stabilisere eller øke befolkningen; styrke, sikre eller etablere arbeidsplasser; opprettholde/videreutvikle eksisterende virksomhet eller bidra til nyetableringer; styrke regionale sentra; og bidra til økt attraktivitet som bosted/lokaliseringvalg og som reisemål.

Evalueringer og større endringer

MERKUR-programmet: MERKUR er departementets program for butikker i utkantstrøk. For å sikre tjenestetilbudet i distriktene er det behov for å ruste opp de mest marginale dagligvarebutikkene. I 2010 etablerte departementet en ny tilskuddsordning for utviklings- og investeringstøtte til utkantbutikker. I 2012 ble det også etablert en egen investeringsstøtte for drivstoffanlegg. Første halvår 2012 ble det gitt tilsagn om tilskudd til tanker, pumper og kortautomater på 26 anlegg, og interessen for ordningen er økende. I tillegg igangsettes et prøveprosjekt i 2012 der noen butikker skal prøves ut som sosial arena i lokalsamfunnet.

Statens pris for attraktiv stad: Prisen ble etablert i 2012. Kåringen skal bidra til å løfte fram kommuner og ildsjeler, som kan inspirere andre til innsats for å skape et levende og attraktivt sted å bo, arbeide, drive næring og besøke. Ulstein kommune ble kåret til vinner av prisen i 2012.

Se vedlegg 1.2 for omtale av eksempler på regionale tiltak, og vedlegg 1.3 for utfyllende

omtale av nasjonale programmer og tiltak under hovedmål 3.

Strategier og tiltak

Departementet ser behov for å etablere en ordning for å styrke kapasiteten og kompetansen for arbeid med lokal samfunnsutvikling i kommuner med særlig behov for dette. Målet er å styrke utviklingsevnen i de aktuelle kommunene gjennom strukturert innsats.

Departementet legger opp til en videreføring av Bolyst-satsingen i 2013. I St.meld. nr. 25 (2008–2009) *Lokal vekstkraft og framtidstru* ble det lagt vekt på at satsingen på Bolyst bør være langsiktig for å kunne oppnå resultater.

Departementet legger også opp til en videreføring av MERKUR-programmet, utviklings- og investeringsstøtteordningene for dagligvarebutikker og arbeidet med å sikre tilgangen til drivstoffanlegg i Distrikts-Norge.

Tverrgående tiltak

Enkelte satsinger, programmer eller tiltak har et innslag av alle hovedmålene og er derfor ikke naturlig å plassere under et konkret hoved- eller arbeidsmål.

Rapport og status

Tabell 3.5 viser at det i 2011 er gitt tilsagn om 154,9 mill. kroner til tverrgående tiltak. Eksempler på slike tiltak er prosjektene som er med i Verdiskapingsprogram for naturarven og deler av midlene som går til kommuner og regioner med omstillingsbehov, Interreg og andre internasjonale tiltak, samt administrasjons- og gjennomføringskostnader. Se vedlegg 1.2 og 1.3 for utfyllende omtale.

Tabell 3.5 Gitte tilsagn til tverrgående tiltak under programkategori 13.50 i 2011 fordelt på forvalter

	Fylkeskommunen	Kommuner og regionråd	KRD	Totalt
Tverrgående tiltak	81,4	25,9	47,5	154,9
Totalt (pst.)	52,6	16,7	30,7	100,0

(i mill. kr)

Interreg – EUs territoriale samarbeid

I 2013 går Interreg inn i sitt siste år i innværende periode (2007–2013). Departementet vurderer nå resultater fra denne perioden og forbereder neste periode (2014–2020). Fylkeskommunene er oppfordret til å delta aktivt i dette arbeidet, med utgangspunkt i egne utfordringer og mål. Samarbeidet mellom departementet og fylkeskommunene vil være tett i programforberedelsene.

Omstilling

Departementet setter årlig av en ramme på kap. 551, post 60 som fylkeskommunene kan bruke til omstillingstiltak i kommuner eller regioner, som opplever stor reduksjon i antall sysselsatte ved hjørnesteinsbedrifter eller næringer. Beløpet som settes av til fylkeskommunene er basert på innspill fra fylkeskommunene. I 2011 var rammen som ble satt av til omstilling 61 mill. kroner og om lag 35 kommuner og regioner mottok slike midler.

Evalueringer og større endringer

Interreg – EUs territoriale samarbeid: Gjennom et spørreskjema fra departementet har fylkeskommunene spilt inn erfaringer fra og synspunkter på Interreg, som et ledd i forberedelsene av neste programperiode i Interreg-samarbeidet (2014–2020). Fylkeskommunene peker blant annet på at Interreg er viktig for å nå regionale mål og at deltakelsen bidrar til mer samarbeid mellom norske fylker, i tillegg til samarbeid over landegrensene. En viktig sak for norske fylkeskommuner er at norske aktører fortsatt får muligheten til å være prosjektledere i enkeltprosjektene, en rolle som i den nye perioden er foreslått forbeholdt medlemslandene. Norges deltakelse på lik linje med partnere fra medlemslandene, vil sikre forankringen og interessen for prosjektene på norsk side og dermed også bidra til en bedre oppfølging av prosjektene i ettertid. Fylkeskommunene har fremmet ønske om at programmene blir bedre tilrettelagt for deltakelse fra privat sektor.

Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker: Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker ble etablert i 2012. Målet er økt verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskapsområder med særskilte natur- og kulturverdier. Programmet skal fremme lokale og regionale parker som samarbeidsmodell for bygdeutvikling og bærekraftig bruk av slike områder. Det skal skje gjennom å etablere og videreutvikle lokale og regionale parker som strategi for lokalt og regio-

nalt utviklingsarbeid. Det skal også videreutvikles samarbeidsmodeller for lokal mobilisering og langsiktig og forpliktende samarbeid mellom regionale myndigheter, næringsliv, interessegrupper og mennesker som lever i et landskapsområde. Tilskudd kan kun gis til prosjekter som har hovedaktiviteten innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Nord-Norge

Tiltaksssonen for Finnmark og Nord-Troms er analysert av Norut Alta og Menon i rapporten *Tiltaksssonen for Finnmark og Nord-Troms – utviklings-trekk og gjennomgang av virkemidlene*, som ble levert Kommunal- og regionaldepartementet i mars 2012. Regjeringen vil komme tilbake til Stortinget om videre innretning på tiltaksssonen i den planlagte stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikk 2013.

Som oppfølging av den oppdaterte forvaltningsplanen for Barentshavet og havområdene utenfor Lofoten (Meld. St. 10 (2010–2011)) gjennomføres det en kunnskapsinnhenting om virkninger av økt satsing på verdiskaping, som reiseliv og fiskerirelaterte virksomheter i Nord-Norge. I 2012 ble det avsatt 30 mill. kroner over Nærings- og handelsdepartementets budsjett til et toårig prosjekt. Kunnskapen som samles inn skal kunne brukes som grunnlag for neste oppdatering av forvaltningsplanen. Kunnskapsinnhentingene ledes av Nærings- og handelsdepartementet, i samarbeid med Miljøverndepartementet, Fiskeri- og kystdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Kvinner, unge og innvandrere

Kvinner, unge og innvandrere er prioriterte grupper i distrikts- og regionalpolitikken. Levedyktige lokalsamfunn er avhengige av en variert befolkningssammensetning, med en rimelig kjønnsbalanse og alderssammensetning. Departementet har derfor satt i verk målrettede tiltak for å stimulere til en bærekraftig befolkningssammensetning i distriktene. Departementet legger særlig vekt på tiltak som kan påvirke bostedsvalg og bidra til entreprenørskap.

Kvinner har generelt vært underrepresentert blant etablerere. I regjeringens handlingsplan for mer entreprenørskap blant kvinner er målet at kvinner skal utgjøre minst 40 pst. av nye entreprenører. Regjeringens innsats skal legge til rette for mer entreprenørskap blant kvinner, noe som også kan påvirke kvinners bostedsvalg.

Støtte til unge gründere kan også påvirke bosettingsvalget til unge i etableringsfasen. Målet er å bidra til at de unge, som skal ut i arbeidslivet, får flere valgmuligheter enn å flytte for å skaffe seg arbeid. Ved å gjøre det enklere å skape sin egen arbeidsplass, vil flere kunne velge bosted ut fra andre kriterier enn tilgjengelighet til relevant arbeid.

Innvandrere er svært viktige for tilgangen på arbeidskraft i mange områder i landet. Distriktskommunene har derfor en viktig rolle knyttet til inkludering av innvandrere. Tiltak som gjør det mulig for innvandrere å utnytte sine ressurser ved å skape sin egen arbeidsplass er også viktige.

Departementet legger til grunn at fylkeskommunene i sine prioriteringer gjør særskilte vurderinger av innsats rettet mot de ulike målgruppene.

Rapport og status

Nasjonalt arbeid med prioriterte grupper (kap. 552, post 72)

Departementet satte som mål at innen 2013 skal 40 pst. av de næringsrettede midlene gå til kvinner. Næringsrettede midler omfatter i denne sammenheng direkte bedriftsrettede midler og tiltak.

Rapportering fra Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet viser at arbeidet med å prioritere tiltak for kvinner i næringslivet har kommet langt og oppnådd gode resultater. I 2011 gikk 57 pst. av Innovasjon Norges bedriftsrettede virkemidler til kvinner. Målene for andelen kvinnelige ledere i nye bedrifter er nådd for næringshagene, industri-inkubatorene og mat- og naturinkubatorene i SIVA. FoU-inkubatorer lå per 1. januar 2011 litt under måltallet. Forskningsrådets VRI-program har på nasjonalt nivå nådd målsettingen om minst 40 pst. deltakelse fra kvinner på styringsnivå.

En evaluering av handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner, gjennomført av NIFU i 2011, peker på at særskilte tiltak for kvinner har begrenset betydning for å nå det overordnede målet om at 40 pst. av nye entreprenører skal være kvinner. Dette er fordi de færreste entreprenørene er i kontakt med virkemiddelapparatet. Likevel viser rapporten at handlingsplanen har hatt en viktig rolle for å styrke arbeidet med likestilling i næringslivet.

For økt entreprenørskap blant unge er innsatsen rettet mot veiledning av unge gründere som vil starte egen bedrift, og mot entreprenørskap i skolen. I 2011 ga Innovasjon Norge tilsagn om 20,4 mill. kroner til Ung gründer, inkludert mentorordningen. Departementet ga tilsagn om 12

mill. kroner til organisasjonen Ungt Entreprenørskap, som arbeider for å styrke entreprenørskapsopplæringen i utdanningen.

Innenfor Bolystsatsingen i 2011 og 2012 ble prosjekter som omfattet inkludering av innvandrere i distriktsområder, og utviklingsprosjekter rettet mot ungdom, prioritert. Siden innvandrere står for en stor del av folketilveksten i distriktene er det et mål å tilrettelegge for at innvandrere integreres i lokalsamfunnene, at de trives og blir boende. Mange distriktsområder har en skjev aldersfordeling, med en høy andel eldre. For å øke tilbakeflytting av ungdom og unge voksne er vektlegging av ungdomsperspektivet i lokale utviklingsprosjekter viktig. Det er stor interesse for å arbeide med disse perspektivene blant søkerne på bolystmidler.

Innovasjon Norge har i 2012 satt i gang pilotprosjekter rettet mot innvandrere.

Regionalt arbeid med prioriterte grupper (kap. 551, postene 60 og 61)

Fylkeskommunene prioriterer selv bruken av virkemidlene, herunder innsats rettet mot prioriterte grupper. Prioriteringen av målgrupper er ofte knyttet til entreprenørskap, kompetanse, kultur og omstilling. Eksempler på tiltak er etablerertilskudd (måltall for kvinneandel), Ungt Entreprenørskap, trainee-satsinger, Global Future, Female Future, Kvinnovasjon og ulike informasjons- og veiledningstiltak.⁵

For de distriktsrettede risikolånene og for etablerertilskuddene som Innovasjon Norge forvalter, har kvinneandelen økt med mellom 6 og 11 prosentpoeng fra 2010 til 2011. Etablerertilskuddene har en høy andel unge mottakere (etablerere under 35 år), med en økning på 25 pst. fra 2010 til 2011.

Strategier og tiltak

Oppfølgingen av prioriterte grupper fortsetter i 2013.

Departementet mener de særskilte ordningene for å øke entreprenørskap blant kvinner og andelen kvinner som mottar næringsrettede midler har gitt gode resultater. Ikke minst har ordningene i seg selv bidratt til holdningsendringer og en ny bevissthet i virkemiddelapparatet om betydningen av entreprenørskap blant kvinner. Depar-

⁵ Programmene Global Future og Female Future er begge eid og styrt av Næringslivets Hovedorganisasjon (NHO). Se NHOs nettsider for nærmere omtale.

tementet mener derfor at tiltak rettet mot kvinner hos Innovasjon Norge og SIVA i økende grad skal integreres i virkemiddelaktørenes ordinære programvirksomhet.

Rammene til Ung gründer og Ungt Entreprenørskap videreføres på samme nivå som tidligere. Den særskilte rammen til økt entreprenørskap og

nyskaping blant unge i nord avsluttes, men Innovasjon Norge skal fortsatt arbeide særskilt for unge entreprenører i nord.

Fylkeskommunene oppfordres til å fortsatt prioritere kvinner, unge og innvandrere, og å sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av bedriftsrettede midler og tiltak.

Budsjettforslag under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

Utgifter under programkategori 13.50 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
551	Regional utvikling og nyskaping	2 283 482	2 129 550	2 083 650	-2,2
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling	457 336	529 600	564 400	6,6
554	Kompetansesenter for distrikts- utvikling	27 889	27 200	32 000	17,6
Sum kategori 13.50		2 768 707	2 686 350	2 680 050	-0,2

I 2013 reduseres bevilgningen under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk med 6,3 mill. kroner.

Se Mål og rapportering under programkategori 13.50 for nærmere beskrivelse av målene,

rapportering på virkemiddelbruken for 2011 og prioriteringer for 2013.

For detaljert beskrivelse av enkeltprogrammer og tilskuddsordninger, se vedlegg 1.2 og 1.3.

Kap. 551 Regional utvikling og nyskaping

(i 1 000 kr)				
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
60	Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 586 850	1 500 950	1 525 950
61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	696 632	628 600	557 700
Sum kap. 551		2 283 482	2 129 550	2 083 650

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 60 økt med 50 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Felles for kap. 551, postene 60 og 61

Det er felles retningslinjer for bruken av midlene på kap. 551, postene 60 og 61. Midlene overføres i sin helhet til fylkeskommunene som tilskudd uten tilbakebetaling. Det vil si at ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet, uavhengig av hvilket år basisbevilgningen er gitt. Fylkeskommunene prioriterer bruken av midlene innenfor rammen av nasjonale føringer og gjeldende retningslinjer. Fylkeskommunene

har fullmakt til å fastsette hvilket år et tilsagn skal gis, hvor lenge tilsagnet skal gjelde og til å behandle søknader om forlengelse av tilsagn.

Fylkeskommunene oppfordres til å prioritere kvinner, unge og innvandrere. Videre oppfordres fylkeskommunene til å sette måltall for kvinneandelen innenfor forvaltningen av bedriftsrettede midler og tiltak. For nærmere beskrivelse av fylkeskommunenes arbeid med prioriterte grupper

vises det til omtale under programkategori 13.50. Det vises videre til departementets nettside for omtale av fylkeskommunenes arbeid med regional utvikling.

Forvaltning

Departementet har desentralisert forvaltningen av midlene til fylkeskommunene. Departementet forventer at fylkeskommunene forvalter virkemidlene i forpliktende partnerskap med kommuner, næringsliv, virkemiddelaktører, private organisasjoner, FoU- og utdanningsinstitusjoner, Sametinget og samiske næringsorganisasjoner samt eventuelle andre aktører der dette er hensiktsmessig.

Fylkeskommunene kan forvalte midlene selv eller delegere forvaltningsansvaret til andre aktører, som kommuner, regionråd, Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Fylkeskommunene kan i begrenset omfang delegere forvaltningsansvaret til ikke-heleide offentlige selskaper. Innovasjon Norge har ansvaret for å forvalte midlene til direkte bedriftsstøtte. Kommuner og regionråd kan også tildele direkte bedriftsstøtte innenfor EØS-regelverkets bestemmelser for bagatellmessig støtte.

Fylkeskommunene kan benytte inntil fem pst. av midlene de selv forvalter over kap. 551, postene 60 og 61 til delvis dekning av administrasjons- og gjennomføringskostnader ved forvaltning av midlene. Det samme gjelder andre som har fått delegert midler fra fylkeskommunen, som for eksempel kommunale og regionale fond, og selskap som ikke er offentlig heleide. Fylkeskommunene skal innenfor fastlagte rammer også dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader for oppdrag som de gir til Innovasjon Norge.

Oppfølging og kontroll

Fylkeskommunene skal sikre at midlene forvaltes i tråd med retningslinjene for postene, også i de tilfeller hvor hele eller deler av forvaltningen er delegert til andre aktører. Forvalter skal følge felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert med distrikts- og regionalpolitiske midler. I forbindelse med evalueringen av kommunale og regionale næringsfond (Rambøll 2012), har departementet fått innspill på endringer eller tydeliggjøring av rapporteringskoder. Departementet vil vurdere dette i tilknytning til rapporteringen for 2013.

Fylkeskommunene skal ha system, rutiner og tiltak som skal forebygge, avdekke og korrigere feil og mangler ved tilskuddsforvaltningen. Dette gjelder også der forvaltningsansvaret er lagt til andre aktører. Fylkeskommunene skal årlig rapportere til departementet om eventuelle merknader fra fylkesrevisjonen til forvaltningen av midlene og om hvordan fylkeskommunene følger opp disse.

PricewaterhouseCoopers AS gikk i 2010 gjennom tilskuddsforvaltningen av midler over kap. 551, postene 60 og 61.⁶ Oppdraget var et ledd i utøvelsen av departementets ansvar for å føre kontroll med at fylkeskommunene forvalter tilskudd på en forsvarlig måte. Et hovedfunn var at svært få fylkeskommuner gjennomfører regelmessige risikovurderinger av forvaltningen. For å styrke fylkeskommunenes internkontroll, vil departementet støtte et nettverk for fylkeskommuner som en del av KS-prosjektet *Styrket kommunal internkontroll*. Tema er utvikling av veiledningsmateriale og gjennomføring av nettverk for internkontroll på rådmannsnivå.

Rapporteringen fra fylkeskommunene er i stor grad aktivitetsorientert. For 2010 ble det innført et nytt system for resultatrapportering for avsluttede prosjekter. Det er kun prosjekter som har fått tilskudd fra fylkeskommuner som er med i tallgrunnlaget. Måloppnåelse rapporteres som graderte svar på ni indikatorer knyttet til hva prosjektet har bidratt eller vil bidra til. Svarene baseres på prosjekteiers skjønn. En slik brukervurdering kan være nyttig for å sammenlikne ulike prosjekter eller vurdere måloppnåelse over tid. Det kan også være et nyttig verktøy for fylkeskommunene for å vurdere i hvilken grad ulike typer prosjekter bidrar til å nå ønskede mål. Dette kan gi viktig læring og fungere som et grunnlag for fylkeskommunenes prioriteringer. På sikt vil dette også danne grunnlag for en forbedret resultatrapportering.

Det er i alt 582 prosjekter som ble startet og avsluttet i 2010 eller 2011 som har levert rapport. Disse beløper seg til i alt 236 mill. kroner eller 9,8 pst. av alle innrapporterte midler over kap. 551, postene 60 og 61 som er forvaltet av fylkeskommunene. Både antall prosjekter og beløpet disse prosjektene har mottatt forventes å øke de kommende årene, fordi kravet til resultatrapportering ble innført for midler tildelt i 2010 og senere, og fordi prosjekter går over flere år.

⁶ Resultatene av gjennomgangen ble omtalt i Prop. 1 S (2011–2012) *Kommunal- og regionaldepartementet*.

Post 60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling

Mål

Bevilgningen skal bidra til å realisere nasjonale og fylkeskommunale mål for regional utvikling, tilpasset regionale forutsetninger, jf. tabell 3.1 Mål for programkategori 13.50.

Tildelingskriterier

Rammene til fylkeskommunene blir fastsatt etter objektive kriterier og skjønsmessige forhold. Den objektive fordelingen skal ivareta både distriktpolitiske og regionalpolitiske mål. Samlet sett gir fordelingen av midlene en klar distriktsprofil.

Størstedelen av midlene fordeles etter vektet folketall innenfor ulike soner i det distriktpolitiske virkeområdet. I tillegg får fylkeskommuner med få eller ingen kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet midler for å styrke deres muligheter til å drive regionalt utviklingsarbeid. En regionalpolitisk komponent gir alle fylkeskommunene 9 mill. kroner i minstetildeling i 2013.

Fordelingen av de kommunale næringsfondene skjer etter vektet folketall innenfor ulike soner i det distriktpolitiske virkeområdet. Rammen for Interreg IVA, inkludert Program for grenseregionalt samarbeid med Russland innenfor rammen av EUs nabo- og partnerskapsinitiativ (ENPI), for perioden 2007–2013, er fastlagt i samarbeid med fylkeskommunene og fordelt til deltakerfylkene i de ulike programmene.

Rammene til omstilling fastsettes etter skjønsmessige forhold, basert på innspill fra fylkeskommunene.

I særskilte situasjoner er omstillingsbehovet så stort at virkemiddelapparatet, fylkeskommunene og kommunene gjennom ordinære budsjetter ikke har nødvendige ressurser til å bistå i tilstrekkelig grad. En ekstrainsats fra staten kan da være nødvendig.

Følgende kriterier skal legges til grunn for når det kan være aktuelt med en statlig ekstrainsats, jf. omtale i St.prp. nr. 1 (2006–2007) *Kommunal- og regionaldepartementet*:

«Reduksjonen i den direkte sysselsettingen i hjørnesteinsbedriften/næringen bør være meget betydelig over en treårs periode, og reduksjonen bør som hovedregel utgjøre minst 15 pst. av den totale sysselsettingen i kommunen. I absolutte tall bør nedleggelsen som et minimum ligge på 150 personer. I helt særskilte tilfeller bør det imidlertid vurderes om en kan gå noe lavere på små og isolerte steder.»

Rapport

For 2011 ble det bevilget 1 552,4 mill. kroner på posten. Av totalbeløpet har departementet fordelt 225 mill. kroner til kommunale næringsfond, 71 mill. kroner til Interreg og 61 mill. kroner til omstilling i kommuner og regioner, som opplever stor reduksjon i antall sysselsatte ved hjørnesteinsbedrifter/næringer. Endelig størrelse og fordeling av midler på tiltak og forvaltere er avhengig av fylkeskommunenes prioritering.

I saldert budsjett 2012 ble bevilgningen redusert til 1 501 mill. kroner. Departementets tildeling til kommunale næringsfond ble videreført med 225 mill. kroner og omstillingsmidler ble økt til 65,5 mill. kroner. Tildelingen til Interreg IVA til grenseregionalt samarbeid ble videreført med 71 mill. kroner. I Prop. 111 S (2011–2012) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2012* ble det bevilget 50 mill. kroner til omstilling i Meløy kommune. Midlene er lagt til rammen som er tildelt Nordland fylkeskommune. Tabell 3.6 viser fordelingen av bevilgningen på posten i perioden 2010–2012.

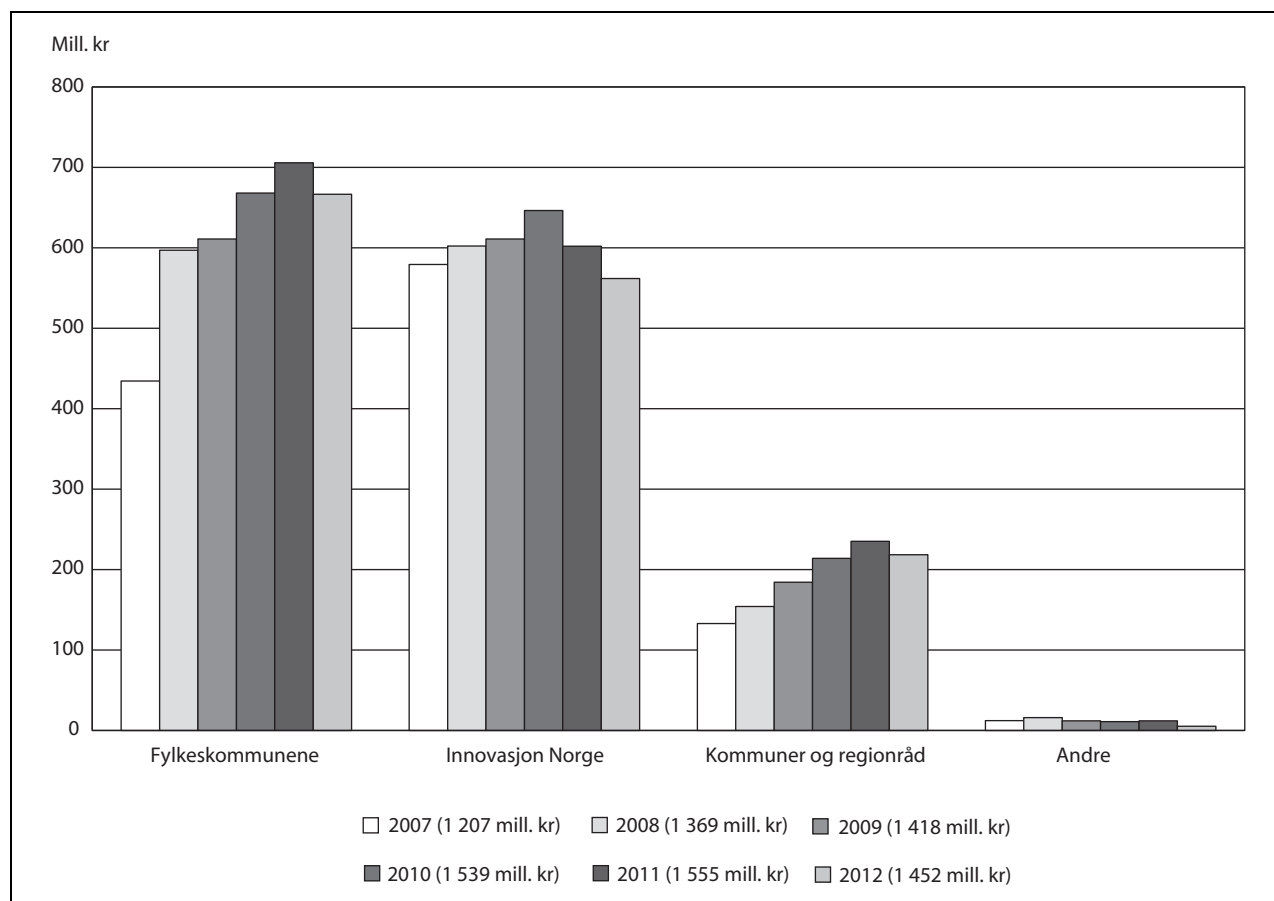
Tabell 3.6 Fordelingen av bevilgningen (saldert budsjett og tilleggsbevilgninger) på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene i perioden 2010–2012

	(i 1 000 kr)		
	2010	2011	2012
Østfold	20 820	21 050	21 050
Akershus	17 440	17 440	17 440
Oslo	11 500	11 500	11 500
Hedmark	81 270	84 160	79 330
Oppland	75 560	78 140	73 470
Buskerud	31 080	33 970	32 370
Vestfold	11 500	11 500	11 500
Telemark	61 520	63 490	59 460
Aust-Agder	32 590	34 500	32 960
Vest-Agder	35 180	36 530	34 600
Rogaland	34 220	34 660	32 110
Hordaland	79 140	80 520	73 950
Sogn og Fjordane	98 360	102 160	96 770
Møre og Romsdal	131 250	133 270	125 740
Sør-Trøndelag	85 440	88 500	85 100
Nord-Trøndelag ¹	117 940	122 840	106 400
Nordland ²	261 560	267 710	304 440
Troms	178 170	183 970	173 150
Finnmark	134 260	135 940	130 610
Innovasjon Norge ³		44 500	49 000
Totalt	1 498 800	1 586 350	1 550 950

¹ I Prop. 29 S (2010–2011) *Endringer i statsbudsjett 2010 under Kommunal- og regionaldepartementet* ble det bevilget 10 mill. kroner til oppryddingsarbeid etter statlig gruvedrift i Verran kommune. Ved en inkurie ble ikke midlene utbetalt innen årets slutt og midlene ble dermed trukket tilbake. I Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble det gitt 10 mill. kroner øremerket Verran kommune. Midlene er lagt til rammen som er tildelt Nord-Trøndelag. Midlene erstatter de midlene som ikke ble utbetalt i 2010.

² I Prop. 111 S (2011–2012) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2012* ble det gitt 50 mill. kroner til omstillingsarbeid i Meløy kommune.

³ Midler til å dekke gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge som finansieres over kap. 551, post 60 overføres direkte til Innovasjon Norge. I Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* ble tildelingen økt fra 20 mill. kroner til 44,5 mill. kroner.

Figur 3.6 Fordeling av fylkeskommunenes midler¹ på kap. 551, post 60 etter forvalter i 2007–2012

¹ Beløpene avviker fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2007–2011 viser fylkeskommunenes endelige årlige fordeling på forvaltere, inkludert Opplands andel av kap. 551, post 60 som inngikk i forsøket Fritt fram på kap. 551, post 64. Tallene for 2012 er den planlagte fordeling og kan avvike fra endelig fordeling. For 2012 er administrasjons- og gjennomføringskostnader til Innovasjon Norge ikke inkludert. Omstillingsmidler for 2012 er foreløpig plassert på fylkeskommunene.

Figur 3.6 viser en oversikt over midler fylkeskommunene forvalter selv og midler der fylkeskommunene har delegert forvaltningen til ulike forvaltere, under Regjeringen Stoltenberg II.

Fylkeskommunene forvaltet i 2011 til sammen 709 mill. kroner, inklusiv 76 mill. kroner til Interreg. Andelen av total ramme som er delegert til kommuner og regionråd gjennom kommunale og regionale næringsfond har økt siden 2007. I 2011 tildelte fylkeskommunene 235 mill. kroner til kommunale og regionale næringsfond, 10 mill. kroner mer enn departementet satte av til ordningen.

Andelen midler delegert til Innovasjon Norge er gradvis redusert siden 2007. Innovasjon Norge bruker midlene primært til distriktsutviklingstilskudd, etablererstipend og distriktsrettede risikolån.

I 2011 ble det gitt tilsagn om 1 633,9 mill. kroner. Beløpet avviker fra den rammen som ble tildelt fylkeskommunene fordi forvalterne kan disponere midlene over flere år. For nærmere omtale

av og rapportering på bruken av midlene i 2011 vises det til vedlegg 1.2 og fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Departementet har vurdert rapporteringen for 2011 for kommunale og regionale næringsfond som på nivå med fjorårets, og den er fremdeles ikke tilfredsstillende. Departementet mangler rapportering for om lag 7 pst. av tildelte midler til kommunale og regionale næringsfond. Kommuner og regionråd som forvalter midler på vegne av fylkeskommunene, vil ikke få utbetalt nye midler av fylkeskommunene i 2012 før rapporteringen for 2011 er kontrollert og gjennomgått.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 1 526 mill. kroner. Dette er en økning på 25 mill. kroner (1,7 pst.) fra 2012. Bevilgningen inkluderer en tildeling som skal dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader ved ordninger i regi av Innovasjon Norge som finansieres på kap. 551, post 60, på

linje med finansieringen av gjennomføringskostnader ved programmer på kap. 552, post 72. Midler til å dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader på kap. 551, post 60 overføres direkte fra departementet til Innovasjon Norge etter fullmakt fra fylkeskommunene. For å kunne fordele rammen på kap. 551, post 60 til fylkeskommunene har departementet, inntil endelig beløp er avklart, benyttet beløpet 49 mill. kroner.

Tildelingen til kommunale næringsfond foreslås videreført på samme nivå som i 2012 med 225 mill. kroner. Midlene skal gjøre kommunene bedre i stand til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting. Departementet forutsetter at midlene til kommunale næringsfond tas i bruk ved at midlene i sin helhet tildeles kommuner og regionråd. Bevilgningen må ses i sammenheng med satsingene Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK) og Innovasjon Norges arbeid med å styrke kommunenes veiledning rettet mot etablerere.

Bevilgningen inkluderer også en tildeling på 71 mill. kroner til Interreg IVA.

Departementet fastsetter rammene til omstilling etter skjønsmessige forhold, basert på innspill fra fylkeskommunene.

Det foreslås en ordning for styrking av utviklingskapasitet og kompetanse for lokalt utviklingsarbeid i kommunene. Målgruppen er kommuner med mindre enn 2000 innbyggere som ligger innenfor det distriktpolitiske virkeområdets sone III og IV. Det gjennomføres et femårig utviklingsprogram i utvalgte kommuner innenfor en årlig ramme på 15 mill. kroner. Fylkeskommunene forvalter ordningen i samarbeid med Distriktssenteret.

Videre foreslås det 10 mill. kroner for å styrke grunnlaget for næringsutvikling og verdiskaping i fjellområdene. Midlene skal brukes til innsats på tvers av fylkeskommunene og bidra til nettverksbygging, økt kompetanse og innovasjon i fjellområdene. Innretningen på ordningen avklares nærmere i dialog med berørte fylkeskommuner og nasjonale aktører. Det legges opp til en satsing over fem år.

Post 61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, kan overføres

Mål

Midlene skal bidra til å nå de samme målene som for kap. 551, post 60. Det legges vekt på utvikling av næringsliv og arbeidsplasser i områder som ikke fikk gjeninnført differensiert arbeidsgiveravgift, eller som fikk gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004.

Tildelingskriterier

Den fylkesvise fordelingen av kompensasjonsmidlene tar utgangspunkt i avgiftsøkningen for privat sektor. Beregningsgrunnlaget for differensiert arbeidsgiveravgift ble i 2007 endret fra å følge arbeidstakers bostedsadresse til å følge virksomhetens adresse. Dette gir et restbeløp som fordeles til fylkeskommunene med kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet etter de samme objektive kriteriene som for kap. 551, post 60. Restbeløpet skal benyttes til bredbåndsutbygging i områder uten full bredbåndsdekning, eller uten tilstrekkelig kapasitet, og som ellers ikke vil bli utbygd av kommersielle aktører. Etter avtale med departementet kan det også gis støtte til andre infrastruktur- og næringstiltak, herunder mobildekning.

Rapport

Totalrammen til nye tiltak i 2011 var på 696,3 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kom til utbetaling i 2012. Restbeløpet i 2011 var 128,8 mill. kroner. Tabell 3.7 viser fordelingen mellom kompensasjonsmidler og restbeløpet.

Bevilgningen til nye tiltak i 2012 var på 628,6 mill. kroner, inkludert en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner som først kommer til utbetaling i 2013. Av disse utgjorde restbeløpet 123,6 mill. kroner.

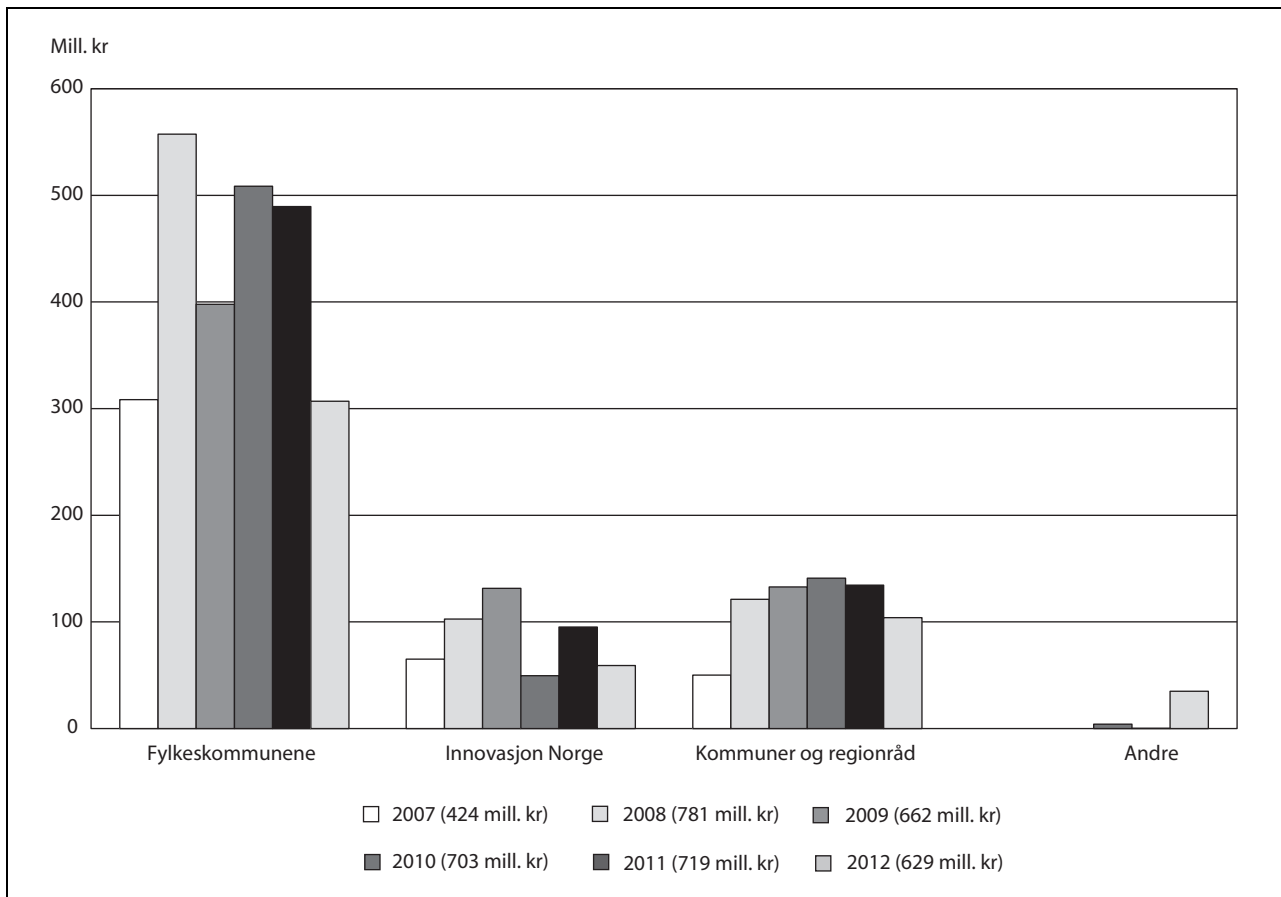
Tabell 3.7 Fordelingen av bevilgningen på kap. 551, post 61 til fylkeskommunene i perioden 2010–2012

	(i 1 000 kr)					
	2010		2011		2012	
	Kompensasjon	Restbeløp	Kompensasjon	Restbeløp	Kompensasjon	Restbeløp
Østfold		400		400		420
Hedmark	11 300	5 800	9 500	6 900	10 280	6 580
Oppland	3 900	5 800	3 700	6 900	4 540	6 590
Buskerud	2 600	2 200	1 800	2 600	2 040	2 530
Telemark	3 500	5 000	3 200	5 900	3 070	5 680
Aust-Agder	2 500	2 000	2 200	2 400	2 320	2 310
Vest-Agder	3 300	2 400	3 300	2 900	3 400	2 750
Rogaland	11 700	2 200	13 400	2 600	16 270	2 470
Hordaland	48 300	5 900	49 400	7 000	46 920	6 730
Sogn og Fjordane	36 100	7 100	38 300	8 400	38 130	8 090
Møre og Romsdal	77 400	10 000	81 600	11 900	83 370	11 380
Sør-Trøndelag	13 200	6 300	11 800	7 500	12 320	7 220
Nord-Trøndelag	1 300	8 000	700	9 400	880	9 010
Nordland	147 600	21 900	145 900	25 900	114 360	24 910
Troms	203 100	13 900	202 900	16 600	167 150	15 860
Finnmark		9 700		11 500		11 020
Kommunal- og regional- departementet		693				
Totalt	565 800	109 293	567 700	128 800	505 050	123 550

Kompensasjonsbeløpet til Nordland og Troms ble redusert i 2012 og medførte en reduksjon i bevilgningen på 67,7 mill. kroner i forhold til 2011. I Nordland og Troms er det kun kommunene Bodø og Tromsø som har fått gjeninnført ordningen med en høyere sats enn før 2004. Departementet har lagt som føring at Nordland og Troms fylkeskommuner i større grad bruker midler på tiltak utenfor byene Bodø og Tromsø. I 2010 brukte Nordland og Troms henholdsvis 75 og 30 pst. av rammen på tiltak utenfor kommunene Bodø og Tromsø. Tilsvarende tall for 2011 var 33 pst. for Nordland og 56 pst. for Troms. Den store økningen i 2011 på bruk av midlene i Bodø i forhold til

2010, skyldes store tilskudd til prosjektene *Byen og havna* og nytt kulturhus. Bodø og Tromsøs andel av det respektive fylkets befolkning er henholdsvis 20 og 44 pst. per 1. januar 2012.

Restbeløpet har fra 2007 blitt prioritert til økt bredbåndsdekning. Andre infrastruktur- og næringstiltak har også blitt støttet etter godkjenning fra departementet. Agder-fylkene, Sogn og Fjordane, Hordaland og Nord-Trøndelag har fått godkjenning til å bruke av restbeløpet til å utbedre mobildekningen i fylkene. Nord-Trøndelag har også fått godkjenning til å bruke av restbeløpet for å legge trekkør for fiber i forbindelse med pågående veiprosjekter.

Figur 3.7 Fordeling av fylkenes midler¹ på kap. 551, post 61 etter forvalter i 2007–2012

¹ Beløpene kan avvike fra bevilgningstallene fordi fylkeskommunene kan disponere bevilgningen over flere år. Tallene for 2007–2011 viser fylkenes endelige fordeling til forvalterne. Tallene for 2012 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling.

Figur 3.7 gir en oversikt over fylkeskommunenes delegering av midler til ulike forvaltere på kap. 551, post 61. I 2011 forvaltet fylkeskommunene og andre forvaltere henholdsvis 489 mill. kroner og 230 mill. kroner, totalt 719 mill. kroner.

Det ble i 2011 gitt tilsagn om 979,8 mill. kroner. Beløpet avviker fra fylkeskommunenes fordeling av midler i 2011 da forvalterne kan disponere midlene over flere år. Det ble brukt 160,2 mill. kroner av dette til bredbåndsutbygging, mobil og IKT. For nærmere omtale av og rapportering på bruken av midlene vises det til vedlegg 1.2 og fylkesrapporteringen på departementets hjemmeside.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 557,7 mill. kroner. Dette er en reduksjon på 70,9 mill. kroner (11,3 pst.) fra 2012. Bevilgningen inkluderer midler til å dekke tilsagnsfullmakter på 100 mill. kroner som allerede er disponert i 2012, men som først kom-

mer til utbetaling i 2013. Det foreslås i tillegg en tilsagnsfullmakt på 100 mill. kroner i 2013, jf. forslag til romertallsvedtak IV. Disse midlene kommer først til utbetaling i 2014. Departementet disponerer derfor 557,7 mill. kroner til nye tilsagn i 2013. Posten er underlagt et system med tilsagnsfullmakter. For forklaring av budsjetteringssystemet, se boks 3.5 under programkategori 13.80.

I lys av en vesentlig sterkere sysselsettingsvekst og folketallsutvikling i Bodø og Tromsø sammenliknet med andre kommuner som ikke fikk gjeninnført redusert arbeidsgiveravgift, reduseres bevilgningen til Nordland og Troms fylkeskommuner i 2013. Reduksjonen fordeles når departementet har mottatt beregninger fra Møreforskning på det totale kompensasjonsbeløpet, basert på lønns- og trekkoppgaver og opplysninger fra bedrifts- og foretaksregisteret.

Departementet legger til grunn at Nordland og Troms fylkeskommuner i stor grad bruker midlene på tiltak i distriktene i Bodø og Tromsø samt i andre kommuner i fylkene.

Kap. 552 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
21	Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	13 264	15 500	14 200
62	Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>	415	30 000	30 000
72	Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	443 657	484 100	520 200
	Sum kap. 552	457 336	529 600	564 400

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 72 redusert med kr 500 000, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., kan overføres**Mål**

Målet med bevilgningen er å utvikle ny kunnskap som grunnlag for nasjonal politikkutvikling gjennom evalueringer og utredninger. Det er også et mål å spre kunnskap, bidra til kompetanseoppbygging og gjennomføre informasjonstiltak overfor virkemiddelaktører, fylkeskommuner og andre.

Rapport

For 2011 ble det bevilget 13 mill. kroner. I tillegg ble det i Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011* gitt en tilleggsbevilgning på 3 mill. kroner grunnet større behov for evalueringer og utvikling av ny kunnskap i forbindelse med ny stortingsmelding om distrikts- og regionalpolitikken. Det ble gjennomført utredninger til bruk i NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*. Det ble også gjennomført flere utredninger om virkemiddelforvaltningen, blant annet med sikte på å forbedre resultatrapporteringen.

For 2012 ble det bevilget 15,5 mill. kroner. Deler av midlene har blitt brukt til administrasjonskostnader til MERKUR-programmet og investeringsstøtten rettet mot utkantbutikker (4 mill. kroner), samt forbedring og videreutvikling av forvaltningssystemet for virkemidlene på 13,50 (om lag 2 mill. kroner). Midlene har også gått til oppdatering av befolknings- og flyttestatistikk og temautredninger som regional analyse av vare- og tjenesteeksport, innovasjonskrav i virkemiddelbruken og analyse av innvandrernes bosettings- og flyttemønster. Andre utredninger har vært opp-

følgning av NOU 2011: 3 *Kompetansearbeidsplasser – drivkraft for vekst i hele landet*, blant annet knyttet til regionale arbeidsmarkeder og regionforstørring, resultater av bredbåndtilskuddene, universitetenes og høyskolenes betydning for regionale arbeidsmarkeder og statlige virksomheters rekruttering av arbeidskraft fra regionale arbeidsmarkeder. Aktiviteter innenfor Gründerrådet har også vært finansiert over posten.

For oversikt over prosjekter som ble finansiert i 2011 og 2012, se vedlegg 1.4.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 14,2 mill. kroner. Dette er en reduksjon på 1,3 mill. kroner (8,4 pst.). Reduksjonen er i hovedsak grunnet et mindre behov for utredninger etter den kommende framleggelsen av stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikken i 2013. Posten er videre redusert med kr 250 000 for å øke rammen til DEMOSREG på kap. 500, post 50 fra 2013.

Fra 2013 finansieres kostnader ved informasjon om Interreg på internett (interreg.no) på kap. 552, post 21. Tidligere ble dette finansiert på kap. 552, post 72.

For 2013 vurderes oppstart av utredninger knyttet til følgende tema:

- revisjon av de geografiske virkeområdene for differensiert arbeidsgiveravgift og bedriftsstøtte
- statistikkproduksjon knyttet til de kommende forhandlingene med ESA om regionalstøtte og differensiert arbeidsgiveravgift
- mulige utredninger i forbindelse med ferdigstillelsen og behandlingen av den kommende stortingsmeldingen om distrikts- og regionalpolitikk

- forarbeider i forbindelse med ny programperiode for 10–12 Interreg-programmer med norsk deltakelse
- nettverk for fylkeskommuner under KS-prosjektet *Styrket kommunal internkontroll* (se nærmere omtale under kap. 551, post 60)
- utnytte nye datakilder til å fornye analysen av regional utvikling
- evaluering av forsøk med gratisferjer
- vurdering knyttet til Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker

I tillegg skal posten dekke kjøp av tjenester fra Mentor AS for forvaltning av MERKUR-programmet, rapporteringssystemet for midlene på programkategori 13.50 overført til fylkeskommuner og kommuner, statistiske analyser av regionale utviklingstrekk og kjøp av informasjonstjenester. Videre kan bevilgningen nyttes til kjøp av forvaltningstjenester som sekretariatsbistand, forvaltning av tilskuddsordninger, medlemskapsutgifter og utgifter til nasjonal ekspert i EU-kommisjonen.

Post 62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, kan overføres

Mål

Målet med ordningen er å styrke det langsiktige arbeidet i kommunene med å utvikle attraktive lokalsamfunn. Dette skal oppnås gjennom følgende resultatmål:

- Flere kommuner skal bli sterkere utviklingsaktører og bygge opp attraktive lokalsamfunn.
- Initiativ fra innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner skal være godt integrert i lokalt utviklingsarbeid.
- Fylkeskommunene skal få bedre kapasitet og kompetanse til å bygge opp under kommunenes arbeid med lokal samfunnsutvikling.
- Fylkeskommunene skal ha oversikt over aktuelle utviklingsprogram, og samordne faglig og økonomisk støtte til kommunene fra ulike hold slik at bruken av virkemidler til lokale utviklingstiltak blir mer effektiv.

Forvaltning

Midler tildeles fylkeskommunene etter søknad til departementet. Fylkeskommunene er ansvarlig for gjennomføring av tiltakene og utarbeider langsiktige strategier og årlige budsjetter for bruk av midlene. Planlegging, konkretisering og iverksettning av tiltak skjer i samarbeid med kommunene og andre samarbeidspartnere. Innsatsen tar utgangspunkt i utfordringene i det enkelte fylke,

og skal bygge videre på etablerte strategier i de enkelte regioner og kommuner.

Tildelingskriterier

I tildeling av midler vil tiltak innen følgende områder bli vektlagt:

- utvikling av samarbeid mellom fylkeskommuner og kommuner for å utvikle felles plangrunnlag, kommuneplanens samfunnsdel i kommunene eller annen regional/lokal utviklingsplanlegging
- utvikling av arbeidsformer for mobilisering av innbyggere, bedrifter, entreprenører, ildsjeler og frivillige organisasjoner i kommunene
- utvikling av arbeidsformer og metodikk for samarbeid mellom kommuner og fylkeskommuner
- utvikling av arbeidsformer og metodikk mellom kommuner (partnerskapsavtaler, regionråd, interkommunalt samarbeid osv.)
- utvikling og bruk av konkrete verktøy for å drive prosesser og gjennomføre utviklingstiltak i kommunene

Midlene kan brukes til frikjøp av stillingsressurser både i fylkeskommuner og kommuner, til samlinger, utviklingsverksteder og nettverksarbeid med fylkeskommunene og kommuner eller regionråd. Midlene skal ikke brukes til fysiske investeringer eller til faste driftskostnader i andre virksomheter eller organisasjoner.

Oppfølging og kontroll

Fylkeskommunene skal rapportere årlig gjennom rapporteringssystemet for de distrikts- og regionalpolitiske virkemidlene. Det er igangsatt en følgeevaluering som gjennomføres av Telemarksforskning og Arbeidsforskningsinstituttet. Evalueringen avsluttes i 2014.

Rapport

For 2012 er det etter søknad fra fylkeskommunene tildelt 30,5 mill. kroner til utviklingstiltak i fylker og kommuner. Utviklingsmidlene for 2012 er brukt til å styrke fylkeskommunenes og kommunenes samarbeid om tiltak. Et eksempel er Hordaland fylkeskommune, der en styrker kommunenes kompetanse i samfunnsentreprenørskap, etablererveiledning i næringsutvikling og samordner virkemidler til kommunene enda bedre. Et annet eksempel er Møre og Romsdal fylkeskommune, som skal videreutvikle Molde og

Kristiansund sine roller som motor for det regionale og lokale utviklingsarbeidet til omliggende kommuner, og der en følger opp utviklingsprosjekt i kommunene faglig. Gjennom en ordning skal kommunene kunne søke om tilskudd til eget arbeid med å utvikle attraktive lokalsamfunn. Et utviklingstiltak har også vært å utvikle mer langsiktige og systematiske arbeidsformer for å utvikle attraktive kommuner og regioner, for eksempel gjennom å bygge opp plankompetanse og videreutvikle kommuneplanen som utviklingsverktøy i elleve av landets fylkeskommuner. Midlene er også brukt til å styrke kommunenes utviklingskompetanse gjennom samlinger, kurs og videreutdanning i samarbeid med høyskoler, universitet og andre aktører i de fleste av landets fylkeskommuner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 30 mill. kroner i 2013.

Post 72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, kan overføres

Mål

Bevilgningen benyttes til gjennomføring av større nasjonale satsinger for regional utvikling og til programmer og prosjekter som bidrar til nye metoder for, eller ny kunnskap om, regional utvikling.

Tildelingskriterier og forvaltning

Bevilgningen omfatter mange ulike tilskuddsordninger, programmer og enkelttilskudd. Disse blir forvaltet av ulike aktører. Det er utarbeidet egne overordnede retningslinjer for posten, men for en del tilskuddsordninger og programmer er det i tillegg utarbeidet nærmere retningslinjer. Nærmere tildelingskriterier inngår i disse. Nedenfor gis en omtale av generelle føringer for tildelingen av tilskudd og forvaltning for noen utvalgte programmer. Utvidet omtale av tiltak finansiert på posten finnes i vedlegg 1.3.

Generelle føringer

Midlene benyttes på områder der det er hensiktsmessig og kostnadseffektivt med nasjonale fellesløsninger for regional utvikling. Det skal legges vekt på tiltakenes regionale forankring og forventede betydning for lokal og regional næringsutvikling. Bevilgningen skal i hovedsak benyttes til

tidsbegrensede og tematisk avgrensede utviklingstiltak. Midler til departementets tiltak innenfor regjeringens nordområdestrategi finansieres over denne posten. Ved tildeling av midler fra kap. 552, post 72 skal kvinner, unge og innvandrere prioriteres.

Forvaltning

Departementet har delegert forvaltningen av hoveddelen av midlene til de nasjonale virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Virkemiddelaktørene forvalter ulike programmer og tilskuddsordninger, og har ansvar for at midlene forvaltes i tråd med retningslinjene for posten. Virkemiddelaktørene skal gi nærmere tildelingskriterier og retningslinjer for de ulike programmene og tilskuddsordningene som virkemiddelaktørene forvalter. Virkemiddelaktørene skal sette måltall for kvinneandelen ved gjennomføring av sine programmer og tiltak. For Innovasjon Norge innebærer dette et mål om at 40 pst. av de direkte bedriftsrettede midlene skal gå til kvinner innen 2013. SIVA og Forskningsrådet har egne måltall for kvinneandel innenfor sine programmer. Administrasjons- og gjennomføringskostnader som påløper ved selve forvaltningen av en ordning (tjenester/tiltak/program) dekkes innenfor ordningens rammer. Virkemiddelaktørene skal årlig rapportere hvor stor andel av bevilgningen som er brukt til å dekke administrasjons- og gjennomføringskostnader. For nærmere omtale av aktørenes roller, se omtale av Ansvar og arbeidsoppgaver under programkategori 13.50. Midlene til virkemiddelaktørene overføres i sin helhet, og ubenyttet ramme kan omdisponeres til andre tiltak innenfor det samme formålet uavhengig av hvilket år rammen er gitt.

Departementet har delegert forvaltningen av MERKUR-programmet til Mentor AS. Dette omfatter investerings- og utviklingsstøtten for utkantbutikkene og investeringsstøtte for å styrke drivstofftilgangen i distriktene.

Forvaltningen av Verdiskapingsprogram for naturarven er delegert til Direktoratet for naturforvaltning. Kommunal- og regionaldepartementet og Miljøverndepartementet finansierer programmet.

Bolyst er en søknadsbasert tilskuddsordning som departementet forvalter i samarbeid med fylkeskommunene. Se nærmere omtale av mål og målgrupper for ordningen i vedlegg 1.3. Det viktigste tildelingskriteriet er distriktspolitisk relevans, kvalitet på prosjektet, herunder god forankring og gjennomføringsevne. I tillegg blir det vur-

dert hvorvidt prosjektet er nytenkende og har overføringsverdi. I vurderingen av de innkomne søknadene skal det også tas hensyn til kommuner med særlige distriktspolitiske utfordringer. Fylkeskommunene har en viktig rolle i oppfølgingen av prosjektene, mens Distriktssenteret har en sentral rolle i kompetansebygging og erfaringsformidling. Innenfor Bolyst kan departementet tildele direkte bedriftsstøtte innenfor EØS-regelverkets bestemmelser for bagatellmessig støtte. Nærmere prioriteringer og krav for tilskuddsordningen Bolyst framgår i kunngjøringsteksten. Departementet foreslår å videreføre Bolyst i 2013.

Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker forvaltes av departementet. Programmet var nytt i 2012. Se nærmere omtale av mål og målgrupper for ordningen i vedlegg 1.3. Lokale og regionale parker er en samarbeidsmodell for bygdeutvikling og bærekraftig bruk av områder i Norge med viktige natur- og kulturverdier. Departementet har utarbeidet egne retningslinjer for tilskuddsordningen. Midlene ble lyst ut i september 2012. I budsjettet for 2012 ble det lagt til grunn at kun parker med godkjent parkstatus kan få støtte. For å få med også dem som har planer om å etablere park kreves det likevel ikke godkjent parkstatus. Departementet skiller mellom tilskuddsordningen som departementet har ansvar for og et system for godkjenning av parker som organisasjonen Norske Parker har ansvar for. Det legges ikke opp til å notisere ordningen. Ordningen foreslås videreført i 2013.

Bevilgningen inkluderer også midler til Interreg transnasjonale og interregionale programmer Interreg IVB og IVC.

Oppfølging og kontroll

Departementet og virkemiddelaktørene skal følge felles rapporteringskrav som gjelder for aktiviteter finansiert med de distrikts- og regionalpolitiske midlene. For alle avsluttede prosjekter under tilskuddsordninger i regi av departementet skal det på sikt også rapporteres på de samme indikatorene for resultater som på kap. 551, postene 60 og 61.

Departementet følger opp SIVA, Innovasjon Norge, Forskningsrådet, Mentor AS og Distriktssenteret gjennom egne oppdragsbrev ved tildeling av midler, rapportering og styringsmøter. En del

resultater vil først kunne måles flere år etter at programmet eller tiltaket er gjennomført. Virkemiddelaktørene vurderer derfor resultater av midlene i enkeltprogrammer gjennom egne undersøkelser eller evalueringer. Departementet gjennomfører evalueringer av egne tilskuddsordninger. For omtale av evalueringer og undersøkelser som er gjort i 2011, se omtale under Mål og rapportering under programkategori 13.50.

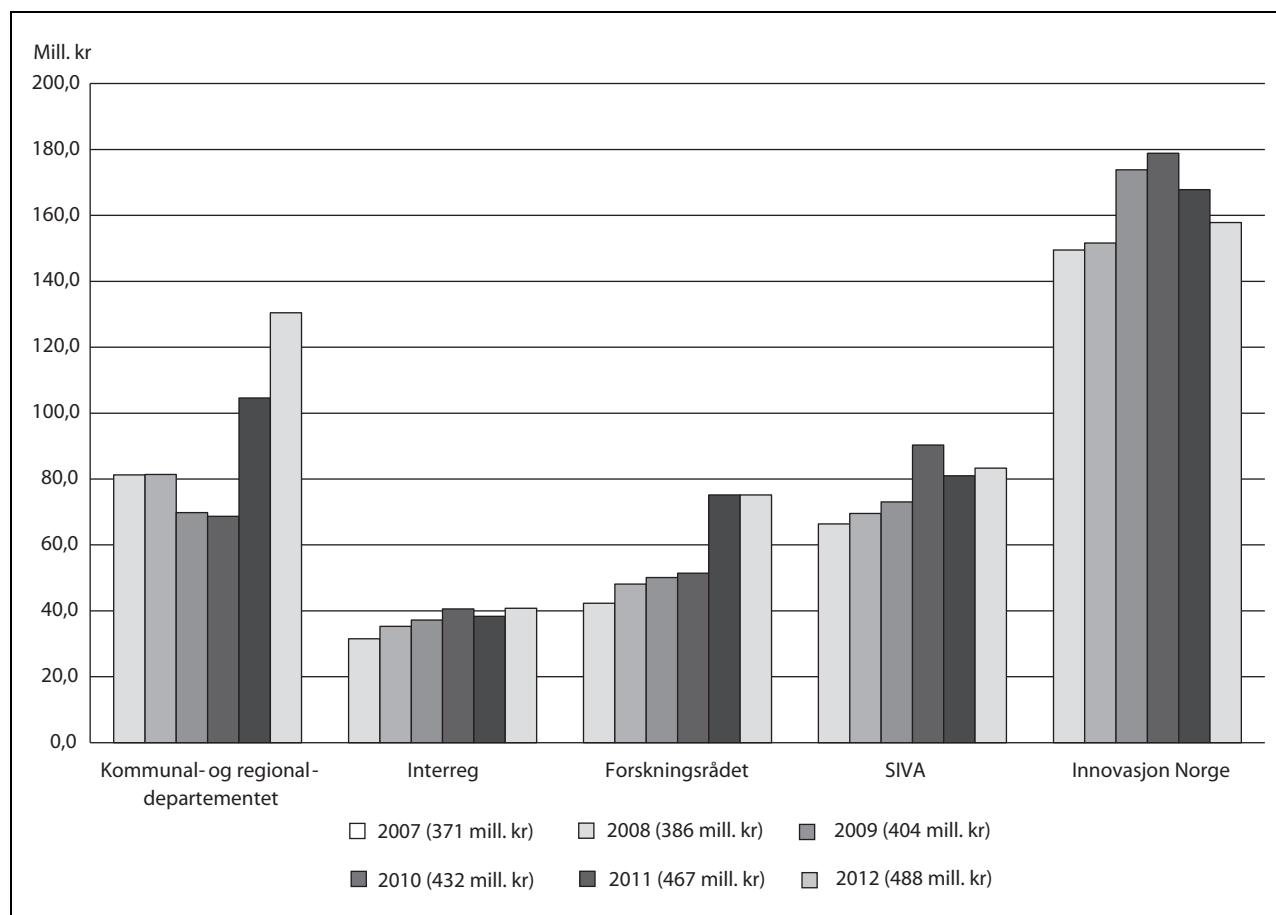
Distriktssenteret har en viktig rolle i oppfølgingen av både tilskuddsordningen Bolyst og Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker. Distriktssenteret innhenter erfaringer og resultater og formidler disse gjennom sin kunnskapsbase. Sammen med midtveis- og sluttrapportering fra pilotene vil dette utgjøre evalueringen av Bolyst. Det gjennomføres en egen evaluering av Verdiskapingsprogram for naturarven.

Rapport

For 2011 ble det bevilget 459,8 mill. kroner på posten. Virkemiddelaktørene forvalter den største andelen av midlene på posten. Bevilgningen ble blant annet benyttet til en styrking av Næringshageprogrammet og Bolyst. I tillegg ble Næringshageprogrammet ytterligere styrket med 10 mill. kroner gjennom omdisponeringer innenfor posten, jf. Prop. 120 S (2010–2011) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2011*. Videre økte bevilgningen til Bedriftsnettverk, Ung gründer og Ungt Entreprenørskap. Midler til nordområdetiltak (50 mill. kroner) i regi av Forskningsrådet, Innovasjon Norge og Ungt Entreprenørskap som tidligere ble finansiert på kap. 551, post 71, ble fra 2011 finansiert på kap. 552, post 72.

I saldert budsjett 2012 ble bevilgningen på posten økt til 484 mill. kroner. Økningen bidro blant annet til ytterligere styrking av Næringshageprogrammet og det ble opprettet en ny investeringsstøtte til drivstoffanlegg. Videre ble Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker etablert. Bevilgningene til økt entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord, samt Ungt Entreprenørskap ble økt. Statens pris for attraktiv stad på kr 250 000 ble etablert i 2012, og prisen ble i dette året tildelt Ulstein kommune. Nasjonalt program for leverandørutvikling ble tildelt kr 250 000.

Figur 3.8 viser fordelingen av bevilgningen på kap. 552, post 72 siden 2007, fordelt på forvalter.

Figur 3.8 Fordeling av midler¹ på kap. 552, post 72 etter forvalter 2007–2012

¹ Rammene inkluderer ubenyttede midler overført mellom år. Det ble overført 3,5 mill. kroner fra 2009 til 2010, og 9,5 mill. kroner fra 2010 til 2011. Kr 500 000 ble omdisponert fra posten til kap. 554, post 1 i St.prp. nr. 67 (2008–2009) *Tilleggsbevilgninger og omprioriteringer i statsbudsjettet 2009*. Fra 2011 til 2012 ble det overført 1,8 mill. kroner. Tallene for 2012 er planlagt fordeling og kan avvike fra endelig fordeling.

Det ble i 2011 gitt tilsagn om 442,2 mill. kroner på posten. Nedenfor er en oversikt over tiltak i 2011 og 2012 fordelt på forvalter etter rapporterte gitte tilsagn i 2011 og tildelt ramme i 2012 (inklusive ubenyttede midler overført fra 2011). Størrelsen på gitte tilsagn kan avvike fra bevilgningstallene for 2011, da midlene kan disponeres over flere år. En kort beskrivelse av de ulike tiltakene finnes i vedlegg 1.3.

- *Innovasjon Norge (137,5 mill. kroner i 2011, 157,8 mill. kroner i 2012)*: NCE, Arena, Ung gründer (inkl. mentorordning for unge), Regional omstilling, Kvinner i næringslivet, Bedriftsnettverk, Reiseliv i Nord, Designprogrammet, HøyVekst, økt entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), Kultur og opplevelser, Kompetanseprogrammet, NyVekst, samt analyse, evaluering og profilering
- *Forskningsrådet (75,2 mill. kroner i 2011, 75,2 mill. kroner i 2012)*: VRI, Forskningsløft i nord og regionale representanter
- *SIVA (82,8 mill. kroner i 2011, 83,3 mill. kroner i 2012)*: Næringshageprogrammet, FoU-inkubatorprogrammet, Industri-inkubatorprogrammet, Kvinneinnovasjon, Regionalisering og nettverk, Kultur og næring og Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer
- *Kommunal- og regionaldepartementet (56,6 mill. kroner i 2011, 59,5 mill. kroner i 2012)*: Bolyst, Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker, prøveprosjekt med gratisferjer, prøveprosjekt med førerkortopplæring, Inn på tunet-løftet, Regionale senter for likestilling og mangfold, Grensetjensten Morokulien, Statens pris for attraktiv stad, Nasjonalt program for leverandørutvikling i regi av NHO, videre-/etterutdanningstilbudet Samplan og nettverkarbeid og seminarer (tilskudd til Dyrøyseminaret og Vågåseminaret)

- *Direktoratet for naturforvaltning (10 mill. kroner i 2011, 10 mill. kroner i 2012):* Verdskapsprogram for naturarven
- *Interreg, tilrettelegging for internasjonalt samarbeid og samarbeid i nærområdene (37,2 mill. kroner i 2011, 39,4 mill. kroner i 2012):* Interreg-programmene (Østersjøen, Nordsjøen, Nordlig Periferi, Interreg IVC, ESPON, URBACT II, Interact), Østersjøkonferansen, nasjonal Interreg-konferanse, interreg.no, driftstilskudd til Barentssekretariatet (herunder arbeid i sekretariatet med videreføring av resultater oppnådd gjennom Nordlige Maritime Korridor/StratMoS), Nordisk Atlantsamarbeide (NORA), Komiteen for regional planlegging og utvikling i Østersjøregionen (VASAB) og bidrag til OECD Leed
- *Mentor AS (22,7 mill. kroner i 2011, 43,2 mill. kroner i 2012):* Utviklings- og investeringsstøtte til distriktsbutikker, MERKUR-programmet (inkludert utvidet tilbud vedrørende drivstofftilgang)
- *Andre (12 mill. kroner i 2011, 13 mill. kroner i 2012):* Ungt Entreprenørskap og Ungt Entreprenørskap i Nord-Norge

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 520,2 mill. kroner. Dette er en økning på 36,1 mill. kroner (7,5 pst.) fra 2012. Midler til Grensetjänsten Morokulien på kr 250 000 foreslås flyttet til Arbeidsdepartementets budsjett fra 2013. Under gis en omtale av større endringer i 2013. Departementet understreker at det kan gjøres mindre justeringer av rammer til enkelttiltak innenfor bevilgningene til virkemiddelaktørene ved utsendelse av oppdragsbrevne.

Det foreslås 5 mill. kroner til utvikling, og mulig oppstart av programmet Norsk næringsliv i bioøkonomien, i regi av Innovasjon Norge. I tillegg kan Innovasjon Norge styrke satsingen ved å benytte overførte midler fra tidligere år. Satsingen omfatter utvikling av ny teknologi, ny kunnskap, kommersiell kompetanse og nettverk samt noe risikoavlastning. Innsatsen skal komme små og mellomstore bedrifter som utvikler ny teknologi til gode, og samtidig stimulere til innovasjon innenfor etablert industri.

Flere av Gründerrådets forslag under informasjon og rådgiving vil bli fulgt opp overfor virkemiddelaktørene, deriblant forslagene knyttet til saksbehandlingstid, kompetansebygging, holdninger m.v. Departementet foreslår i tillegg at det settes av 10 mill. kroner til forbedring av informa-

sjon og økt servicenivå til gründere på internett. Innovasjon Norge får i oppdrag å utvikle en ny nettbasert interaktiv tjeneste, i nært samarbeid med målgruppen. Tjenesten skal omfatte både Innovasjon Norges egne ordninger og annen informasjon som er nyttig for en gründer både før, under og etter etableringen av en ny virksomhet. Målet er at det skal bli lettere å finne fram, og at gründere skal få raskere svar på spørsmål. Innovasjon Norge får ansvaret for å sikre en egnet rolledeling med Altinn.no, kommunenes førstelinjetjeneste og andre relevante aktører.

Departementet foreslår 20 mill. kroner til å styrke den langsiktige innsatsen rettet mot utvikling av næringsrelevant utdanning. Det vil styrke kunnskapsinstitusjonenes evne til å levere kompetent arbeidskraft tilpasset det regionale næringslivets behov. Det blir stilt krav om dialog og samarbeid med næringslivet og relevante fagmiljø. Innsatsen vil blant annet være et supplement til innsats gjennom samarbeidet mellom utdanningsinstitusjonene og offentlig støttede næringsklynger. Innovasjon Norge skal ha hovedansvaret for tiltaket, i nært samarbeid med Forskningsrådet, SIVA, fylkeskommunene og andre relevante aktører.

Det foreslås 7,5 mill. kroner til et utviklingsprogram for å styrke små og mellomstore byer som regional utviklingskraft. Gjennom programmet skal byenes funksjon for omlandet og regionens næringsmessige potensial identifiseres, som grunnlag for å peke ut strategier og tiltak tilpasset den enkelte region. Programmet skal utvikles i samarbeid med de aktuelle byene, omegnskommunene, fylkeskommunene, Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA.

En konkretisering av de nye tiltakene vil bli omtalt i den kommende stortingsmeldingen.

Departementet foreslår følgende fordeling etter forvalter og tiltak. Endringer er gitt i forhold til saldert budsjett 2012:

- *Innovasjon Norge (183,8 mill. kroner):* Midlene går til en videreføring av NCE, Arena, Ung gründer (inkl. mentorordning for unge), Regional omstilling, Bedriftsnettverk, Designprogrammet, HøyVekst, Kultur og opplevelser, Førstelinje for utvikling av næringslivet i kommunene (FUNK), pilotprosjekter rettet mot innvandrere, analyser, evalueringer og profilering og Kompetanseprogrammet. Tildelingen til Kvinner i næringslivet reduseres med 4 mill. kroner til 6 mill. kroner. Tiltaket økt entreprenørskap og nyskaping blant unge i nord avsluttes som eget tiltak. Innovasjon Norge skal innenfor sine rammer fortsatt arbeide særskilt for unge entreprenører i nord og rapportere på

dette. I tillegg tildeles 5 mill. kroner til det nye tiltaket Norsk næringsliv i bioøkonomien, og 10 mill. kroner gis til utviklingen av en ny nettbasert interaktiv gründertjeneste. Det foreslås 20 mill. kroner til innsatsen rettet mot utvikling av næringsrelevant utdanning.

- *Forskningsrådet (84,2 mill. kroner)*: VRI økes med 5,2 mill. kroner til 44,2 mill. kroner. I dette forslaget inngår også midlene til regionale representanter. Tiltaket Forskningsløft i nord økes med 5 mill. kroner til 40 mill. kroner.
- *SIVA (87 mill. kroner)*: Inkubasjon økes med 5,7 mill. kroner til 35 mill. kroner. Næringshageprogrammet økes med 3 mill. kroner til 43 mill. kroner. Tiltaket Regionalisering og nettverk videreføres. Tiltaket Kvinnovasjon reduseres med 5 mill. kroner til 6 mill. kroner.
- *Kommunal- og regionaldepartementet (53,9 mill. kroner)*: Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker videreføres med 10 mill. kroner. Statens pris for attraktiv stad på kr 250 000 er etablert, og skal også deles ut i 2013. Departementet gir tilskudd på kr 250 000 til Nasjonalt program for leverandørutvikling (NHO). Nettverk for fylkeskommunene under KS-prosjektet Styrket kommunal internkontroll gis støtte på kr 680 000. Øvrige midler går til en videreføring av prøveprosjekt med fører Kortopplæring, videre-/etterutdanningstilbudet Samplan (KS) på kr 350 000 og tilskudd til Vågåseminaret (Vågå kommune) på inntil kr 500 000. Prøveprosjekt med gratisferjer for ferjesambandene Daløy–Haldorsneset (Sogn og Fjordane fylkeskommune) og Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy (Troms fylkeskommune) reduseres til kr 700 000, og avsluttes i april 2013. Bevilgningen til Bolyst reduseres med 7 mill. kroner til 35 mill. kroner i 2013. Det gis

ikke tilskudd til Inn på tunet-løftet i 2013, ettersom 2012 var siste året i satsingen.

- *Mentor AS (41,7 mill. kroner)*: MERKUR-programmet og investerings- og utviklingsstøtten til dagligvarebutikker videreføres. Bevilgningen til støtte til drivstoffanlegg reduseres med 1,5 mill. kroner til 17,7 mill. kroner.
- *Direktoratet for naturforvaltning (10 mill. kroner)*: Verdiskapingsprogram for naturarven videreføres.
- *Interreg og tilrettelegging for internasjonalt regionalpolitisk samarbeid og samarbeid i nærområdene (39,1 mill. kroner)*: Hoveddelen av midlene går til en videreføring av Interreg-programmene Østersjøen, Nordsjøen, Nordlig Periferi, Interreg IVC, ESPON, URBACT II og Interact, inkludert nasjonale kontaktpunkter for disse. Kontingenten til Komiteen for regional planlegging og utvikling i Østersjøregionen (VASAB) på 30 000 EUR, driftstilskuddet på kr 550 000 til Nordisk Atlantsamarbejde (NORA) og nasjonal kontingent for deltakelse i OECD LEED Programme på kr 250 000, videreføres. Videre økes driftstilskuddet til Barentssekretariatet fra 2,8 mill. kroner til 3 mill. kroner, tilskuddet inkluderer arbeid i sekretariatet med videreføring av resultater oppnådd gjennom Nordlige Maritime Korridor /StratMoS. Fra 2013 finansieres kostnader ved informasjon om Interreg på internett (interreg.no) på kap. 552, post 21.
- *Andre (20,5 mill. kroner)*: Tilskuddet til Ungt Entreprenørskap videreføres med 12 mill. kroner. Ungt Entreprenørskap i Nord-Norge videreføres med 1 mill. kroner. 7,5 mill. kroner foreslås til utviklingen av et program for små og mellomstore byer som regional utviklingskraft.

Kap. 554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
		2011	budsjett 2012	
01	Driftsutgifter	27 889	27 200	32 000
	Sum kap. 554	27 889	27 200	32 000

Kompetansesenter for distriktsutvikling (Distriktssenteret) er en støttespiller og kunnskapsbase for helhetlig og bærekraftig utviklingsarbeid i distriktsområder. Distriktssenteret bidrar aktivt til kompetansebygging om distriktsutfordringer

og er et landsdekkende kompetanseorgan, rådgiver og bidragsyter overfor myndigheter og ildsjeler. Distriktssenteret skal:

- innhente og formidle kunnskap fra prosjekter for utvikling av attraktive lokalsamfunn

- inspirere lokale utviklingsaktører gjennom å innhente, sammenstille og formidle erfarings- og forskningsbasert kunnskap
- være en premissleverandør for utvikling av distrikts- og regionalpolitikken
- samhandle med aktører innenfor distrikts- og regional utvikling

Post 1 Driftsutgifter

Bevilgningen dekker lønn og øvrige driftsutgifter. Deler av bevilgningen skal bidra til å utvikle ny kunnskap, kompetanseoppbygging og til å gjennomføre informasjonstiltak.

Rapport

I saldert budsjett for 2011 ble det bevilget 26,7 mill. kroner til drift av senteret.

Distriktssenteret gjennomførte Omdømmeskolen høsten 2011 og vinteren 2012. Langsiktige effekter av Omdømmeskolens kull for 2008 og 2010 blir evaluert i 2012 og sluttrapporten skal leveres våren 2013.

Distriktssenterets nettside er det sentrale verktøyet for faktaopplysninger, resultater fra prosjekter i lokalsamfunnene og relevante utredninger. Som et ledd i kunnskapsutviklingen fikk Distriktssenteret gjennomført en rekke utredninger i 2011. Noen eksempler er:

- langtidseffekter av nasjonale utviklingsprogram
- regionale aktører sitt arbeid med bygde- og lokalsamfunnsutvikling på Vestlandet
- hva avgjør om innvandrere blir boende i norske distriktskommuner?
- kjennetegn ved suksessrike distriktskommuner
- bosettingsvirkninger av regionale traineeordninger
- kommunenes rolle i reisemålsutvikling og Kartlegging av interkommunalt plansamarbeid i Norge

Fullstendig oversikt over bestilte utredninger ligger på senterets hjemmeside (distriktssenteret.no). Noen av utredningene er gjennomført i samarbeid med aktører som Innovasjon Norge, Husbanken og Integrerings- og mangfoldsdirektoratet (IMDi).

Distriktssenteret formidler faktaopplysninger om alle bolystprosjektene som ble iverksatt i 2010 og 2011. Noen av prosjektene følges tett opp og utviklingen kartlegges. Samarbeidet med fylkeskommunene fortsatte i 2011.

Som en del av arbeidet med formidling av erfaringer fra lokalt utviklingsarbeid, var Distriktssenteret i 2011 medarrangør på noen sentrale møteplasser. Noen eksempler er Arendalskonferansen, Vågåseminaret og Vestlandsk vidsyn. Dette vil fortsatt være en viktig del av virksomheten.

Distriktssenteret gjennomførte en brukerundersøkelse høsten 2011 blant landets kommuner og fikk svært gode karakterer på engasjement, service og kompetanse. Det kom også fram at det fortsatt er rom for å gjøre Distriktssenteret enda bedre kjent blant kommunene for å få flere til å bruke tjenestene.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 32 mill. kroner. Dette er en økning på 4,8 mill. kroner (18 pst.) fra 2012. Bevilgningen på posten skal dekke alle driftsoppgaver, herunder også videreutvikling av kunnskapsbasen og innkjøp av nødvendige tjenester innen forskning og utredning. Distriktssenteret skal også videreføre sitt arbeid med Lokal samfunnsutvikling i kommunene (LUK), Bolyst og Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker. Distriktssenteret skal ha hovedansvar for administreringen av Statens pris for attraktiv stad 2013.

På kap. 551, post 60 foreslås det å etablere en ordning for å styrke utviklingsevnen i et utvalg av kommuner med mindre enn 2000 innbyggere som ligger innenfor det distriktspolitiske virkeområdets sone III og IV. Distriktssenteret har i sitt analysearbeid identifisert kompetanse og kapasitet som flaskehals for lokal samfunnsutvikling. Distriktssenteret gis i oppgave å arbeide mer aktivt med de kommunene som blir valgt til å være med, det vil si å utarbeide et faglig program og stå for en del av opplæringen, oppfølgingen og den samlede rapporteringen. Bevilgningen foreslås økt med 4 mill. kroner til dette arbeidet.

Departementet foreslår at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekt på kap. 3554, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3554 Kompetansesenter for distriktsutvikling

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
18	Refusjon av sykepenger	3		
	Sum kap. 3554	3		

Programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Innledning

Kommunene har, som tjenesteyter, myndighetsutøver, lokaldemokratisk arena og samfunnsutvikler, stor betydning for folks hverdag. Kommunesektoren er derfor et viktig satsingsområde for denne regjeringen. Siden 2005 har kommunesektorens inntekter reelt økt med om lag 61 mrd. kroner. Det tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realvekst på 2,7 pst. For 2013 legger regjeringen opp til en realvekst i kommunesektorens inntekter på 6,8 mrd. kroner, hvorav 5 mrd. kroner er frie inntekter.

Kommunesektoren forvalter, på vegne av innbyggerne, en stor del av fellesskapets ressurser. Den samlede inntektsrammen er om lag 400,7 mrd. kroner i 2013, tilsvarende 18 pst. av bruttonasjonalproduktet for Fastlands-Norge. En av fem sysselsatte i landet er ansatt i kommunal sektor.

Kommunene står overfor viktige utfordringer de neste tiårene. Den demografiske utviklingen vil medføre til dels store endringer i innbyggertall og befolkningssammensetning i kommunene. Mange kommuner vil oppleve knapphet på arbeidskraft. For å møte innbyggernes behov for velferdstjenester også i framtiden vil det være nødvendig med krevende endringer. Regjeringen vil våren 2013 legge frem en strategi for fornying og innovasjon i kommunesektoren. Strategien skal understøtte kommunenes arbeid på dette feltet og utvikles i samarbeid med blant annet kommunesektoren ved KS og aktuelle kommuner, med arbeidstakerorganisasjonene, næringslivet og forskningsmiljøene.

For å sikre innbyggerne høy grad av velferd og fortsatt oppslutning om det kommunale selvstyret, må kommunesektoren yte tjenester av god kvalitet. Til tross for de siste års styrking av kommuneøkonomien, kan mange kommuner fortsatt oppleve inntektsrammene som knappe.

Kommunesektoren må løse sine oppgaver innenfor gjeldende økonomiske rammer og regelverk. Rammestyring med rom for lokale prioriteringer og tilpasninger er et overordnet prinsipp når staten skal innrette ordninger og virkemidler rettet mot kommunesektoren.

Sunn økonomiforvaltning krever et godt samarbeid mellom de folkevalgte og administrasjo-

nen. Kommunens utgifter er et resultat av politiske og administrative avgjørelser, og budsjett disiplinen må forankres på alle nivåer i kommunen. De lokale folkevalgte har et overordnet ansvar for kommunens økonomi og de økonomiske konsekvensene av vedtak. Administrasjonen har det operative ansvaret for å utrede og iverksette de politiske vedtakene. God økonomistyring forutsetter at det tas stilling til avvik fra budsjettet på et tidlig tidspunkt, både på administrativt og politisk nivå.

Regjeringen la i februar i år fram Meld. St. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel* der den på nytt slo fast at den statlige styringen av kommuner og fylkeskommuner skal baseres på juridisk og økonomisk rammestyring, veiledning og dialog. Kommunesektoren er i hovedsak ramrefinansiert. I overkant av $\frac{3}{4}$ av kommunesektorens inntekter er skatt og rammetilskudd som fordeles gjennom inntektssystemet. Andelen øremerkede tilskudd er nå vel 4 pst. av samlede inntekter. Dette er et historisk lavt nivå og bidrar til økt handlingsrom for kommunene.

Prinsippet om ramrefinansiering sikrer at kommunene får et helhetlig ansvar for sentrale velferdstjenester til innbyggerne. Ramrefinansiering muliggjør at utfordringene på ulike områder ses i sammenheng og at det utformes et tjenestetilbud som er tilpasset innbyggernes behov. Ramrefinansieringen gir kommunene insentiv til effektiv ressursbruk ved at innsparinger på et tjenesteområde kan benyttes til å styrke et annet.

Nærhet til beslutningsprosessen gir innbyggerne mulighet til å påvirke tjenestetilbudet og prioriteringene lokalt. Ramrefinansiering er derfor et viktig bidrag til å bygge opp under lokaldemokratiet. En sterk og sunn kommuneøkonomi er en forutsetning for et godt velferdstilbud i hele landet. Regjeringen har i perioden 2006–2012 gitt kommunene et betydelig økonomisk løft. Inntektsveksten har vært en forutsetning for utbyggingen av det kommunale tjenestetilbudet. Den gjennomsnittlige aktivitetsveksten i kommunesektoren i perioden 2005–2011 var 2,8 pst. per år. Det ble 64 000 flere sysselsatte i sektoren i perioden, tilsvarende 55 000 årsverk.

Regjeringens budsjettoplegg for 2013 legger til rette for vekst i tjenestetilbudet i kommunesektoren. Ut over veksten i frie inntekter, vil enkelte tiltak innen barnehage, barnevern, skole, helse og omsorg og samferdsel bli særskilt styrket. Kommunesektoren må forvalte ressursene på best mulig måte, slik at innbyggerne kan tilbys tjenester av høy kvalitet. Arbeidet med omstilling og effektivisering av den kommunale virksomheten må fortsatt prioriteres. Kommuner og fylkeskommuner må ha god økonomistyring og tilpasse sitt aktivitetsnivå til inntektsrammene.

Ansvar og arbeidsoppgaver

Ansvar for velferdstjenestene er langt på vei lagt til kommunene og fylkeskommunene. Virksomheten finansieres av skatteinntekter, gebyrer og egenbetaling fra innbyggerne, samt rammetilskudd og øremerkede tilskudd fra staten. Rammetilskuddet bevilges over Kommunal- og regionaldepartementets budsjett (kap. 571 og kap. 572), mens øremerkede tilskudd bevilges på de ulike departementenes budsjetter. Kommunesektorens frie inntekter, som består av skatteinntekter og rammetilskudd, utgjør i overkant av $\frac{3}{4}$ pst. av de samlede inntektene.

De enkelte fagdepartementer har sektoransvar for sine områder av kommunesektorens tjenestetilbud, mens Kommunal- og regionaldeparte-

mentet har ansvar for å bidra til en samordnet statlig styring.

Kommunal- og regionaldepartementet har det overordnede ansvaret for å sikre en korrekt gjennomføring av valg på kommunalt, fylkeskommunalt og statlig nivå. Valgordningen og gjennomføring av valg skal baseres på prinsipper om frie, direkte og hemmelige valg.

Mål og rapportering

Hovedmål og arbeidsmål under programkategori 13.70 er gjengitt i tabell under.

I Prop. 110 S (2011–2012) *Kommuneproposisjonen 2013* er regjeringens politikk for kommunesektoren presentert, samt hvilke utfordringer kommunesektoren har og hvilke forventninger regjeringen har til kommunesektoren. I kommuneproposisjonen er det også gitt en fyldig rapportering av resultater i kommunal sektor, blant annet om økonomi og tjenesteyting. Videre er det rapportert om disponering av tilskudd fra departementet til utviklingsprosjekter i kommunesektoren i 2011 (prosjektskjønsmidler bevilget over kap. 571, post 64), samt om utredningsprosjekter innen fornying og omstilling i kommunesektoren hvor departementet har bidratt med finansiering. Av den grunn er omtalen av mål, strategier, tiltak og rapportering kortfattet i denne proposisjonen.

Tabell 3.8 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne	1.1 Bidra til å utvikle og styrke lokaldemokratiet 1.2 Forvalte og videreutvikle kommuneloven 1.3 Bidra til en hensiktsmessig oppgavefordeling mellom forvaltningsnivåene 1.4 Aktiv oppfølging av lokalt initierte inndelingsaker
2 En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning	2.1 Legge til rette for gjennomsiktighet og styring gjennom informasjonen i KOSTRA 2.2 Bidra til høy effektivitet og god kvalitet i tjenestetilbudet i kommunesektoren 2.3 Bidra til styrket egenkontroll og en tillitskapende forvaltning i kommunesektoren
3 Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom	3.1 Samordne statens styringsvirkemidler for å sikre lokalt handlingsrom 3.2 Drifte og utvikle inntektssystemet for å oppnå rettferdig inntektsfordeling og regionalpolitiske mål 3.3 Sørge for forutsigbare økonomiske rammebetingelser for kommunesektoren

Tabell 3.8 Mål for programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Hovedmål	Arbeidsmål
4 Frie, direkte og hemmelige valg	4.1 Sørge for en valgordning som har tillit i befolkningen 4.2 Sørge for en valggjennomføring i samsvar med lovgivningen 4.3 Sørge for god tilgjengelighet for velgerne 4.4 Sørge for at velgerne gis nødvendig informasjon om valg

Hovedmål 1 Et styringsdyktig lokalt folkestyre med aktiv deltakelse fra innbyggerne

Kommuner og fylkeskommuner er selvstendige, folkevalgte forvaltningsnivåer. Departementet har et ansvar for å bidra til at kommunesektoren har et godt og framtidsrettet lov- og regelverk, og kommuneloven står her i en særstilling. Kommuner og fylkeskommuner er viktige demokratiske arenaer. Nærhet til kommunale beslutninger gir innbyggerne mulighet til å påvirke prioriteringene, både gjennom valg og mellom valg. En hensiktsmessig oppgavefordeling mellom kommuner, fylkeskommuner og staten danner grunnlaget for et godt tjenestetilbud i hele landet. Stortinget vedtok i 1995 at endringer i kommunestrukturen ikke skal omfatte kommuner hvor kommunestyret, eller innbyggerne, har gått imot kommunesammenslåing. Regjeringspartiene har videreført dette i Soria Moria I- og II-erklæringene.

Rapport og status

Departementet ønsker å gi gode og stabile rammevilkår til kommuner som på frivillig basis ønsker å slå seg sammen. I Soria Moria II-erklæringen slo regjeringen fast at endringer i kommunestrukturen skal være basert på frivillighet, og der det er lokal tilslutning til endring dekkes de faktiske kostnadene knyttet til sammenslåingsprosessen av staten. Stortinget gav sin tilslutning til dette ved behandlingen av Prop. 124 S (2009–2010) *Kommuneproposisjonen 2011*.

Inndelingstilskuddet er en kompensasjonsordning til sammenslåtte kommuner for reduksjon i rammetilskuddet som følge av kommunesammenslåing. Inndelingstilskuddet kompenserer for bortfall av basistilskudd og eventuell reduksjon i samlede regionalpolitiske tilskudd, i tillegg til eventuelle merkostnader som følge av økt arbeidsgiveravgift. Den nye kommunen får fullt inndelingstilskudd i 15 år, før det trappes ned de påfølgende fem årene.

Mosvik og Inderøy kommuner i Nord-Trøndelag slo seg sammen 1. januar 2012. Navnet på den nye kommunen er Inderøy kommune. I tillegg er det vedtatt av Kongen i statsråd at kommunene Harstad og Bjarkøy i Troms skal slå seg sammen fra 1. januar 2013. Navnet på den nye kommunen blir Harstad kommune. Departementet har også behandlet saker hvor innbyggere har benyttet seg av muligheten som ligger i inndelingsloven til å komme med initiativ om å endre gjeldende kommunegrense.

Kommunene og fylkeskommunene fikk fra 1. juli 2012 anledning til å opprette samkommuner. Samtidig ble nye regler om delegeringsreglement og innstillingsrett satt i kraft.

Departementets satsing *Utstillingsvindu for kvinner i lokalpolitikken* har hatt som mål å oppnå en jevn fordeling av kvinner og menn i kommunestyrene, spesielt i ledende verv. 22 kommuner har i valgperioden 2007–2011 prøvd ut ulike tiltak. Evalueringen av prosjektet, som er utført av Uni Rokkansenteret, viser en viss økning av antallet kvinner i ledende posisjoner. Ettersom mange kommuner har gjennomført flere ulike tiltak er det vanskelig å analysere virkning av det enkelte tiltak isolert. Tiltakene kan også ha langtidsvirkninger som ikke lar seg spore etter kun en valgperiode. For at nye kvinner skal komme inn må noen tre til side.

Kvinnerepresentasjonen i kommunestyrene er avhengig av en rekke faktorer, og mange av disse kan ikke påvirkes i løpet av et relativt kortvarig prosjektarbeid. Arbeidet som er gjort, blant annet med rekruttering i partiene, kan gi resultat ved neste valg. Departementet vil formidle erfaringer fra prosjektet til alle landets kommuner, slik at de kan lære av prosjektkommunenes arbeid.

Strategier og tiltak

Prinsippet om frivillighet er utgangspunktet for endring i kommune- og fylkesstrukturen. Ved lokalt initierte prosesser om sammenslåing og

grensejustering på kommune- og fylkesnivå vil departementet bistå kommuner, fylkeskommuner og fylkesmenn ved å besvare henvendelser, gi støtte til utredning, samt veilede om lovverk, praksis og retningslinjer i inndelingssaker. I saker om sammenslåing av kommuner vil departementet legge til rette for avgjørelse av Kongen i statsråd. Fylkesmannen er førstelinje i alle saker knyttet til sammenslåing og grensejustering.

Gjeldende inndelingslov trådte i kraft 1. januar 2002. Departementet har sendt på høring forslag til enkelte endringer i inndelingsloven, spesielt knyttet til økonomiske oppgjør etter grensejustering. Det vil også bli gjennomført en ajourføring av gjeldende rundskriv for inndelingsloven (H-01/07). Departementet tar sikte på å fremme en proposisjon for Stortinget i 2013.

Hovedmål 2 En åpen, effektiv og tillitskapende kommunal forvaltning

Kommunesektoren forvalter på vegne av innbyggerne en stor del av fellesskapets ressurser og betydelig offentlig myndighet. Åpenhet, rolleklarhet og god egenkontroll er viktig for å sikre innbyggernes tillit til kommunesektoren og en riktig bruk av ressursene. Effektivitet i oppgaveløsningen, god økonomistyring, lokal tilpasning og innovative løsninger må til for at kommuner og fylkeskommuner skal gi et godt tilbud til innbyggerne.

Rapport og status

KOSTRA (KOMMUNE-STAT-RAPPORTERING) er et nasjonalt rapporteringssystem som gir informasjon om kommunal og fylkeskommunal virksomhet. På bakgrunn av informasjon om ressursinnsats, tjenester og demografi publiserer Statistisk sentralbyrå årlig nøkkeltall om enkeltkommuner, kommunegrupper og sektoren samlet.

Departementet deltar aktivt i utviklingen av KOSTRA. Utviklingen skjer i et samarbeid mellom statlige myndigheter, Statistisk sentralbyrå og kommunesektoren selv. Målsettingen er at KOSTRA skal gi relevant og pålitelig styringsinformasjon om kommunesektorens virksomhet, samtidig som det tas hensyn til kommunesektorens rapporteringsplikt overfor staten.

Kommunesektoren står overfor utfordringer knyttet til demografiske endringer, rekruttering av kvalifisert arbeidskraft og økte forventninger til kvalitet og dekningsgrader i tjenestene. For å kunne møte utfordringene er det i tillegg til gode rammebetingelser behov for kontinuerlig utvi-

klingsarbeid for å forbedre og effektivisere tjenestene.

På oppdrag fra Kommunal- og regionaldepartementet gjennomførte Senter for økonomisk forskning ved NTNU (SØF) i 2010 et prosjekt for å øke kunnskapen om effektivitet og effektivitetsutvikling i kommunesektoren. Analysene ble i 2011 oppdatert med sist tilgjengelige tall. Analysene indikerer en samlet effektivisering innenfor grunnskole-, barnehage- og pleie- og omsorgssektoren på 0,3 pst. fra 2009 til 2010.

Departementet har lagt fram forslag til lovendringer om den kommunale egenkontrollen for Stortinget i Prop. 119 L (2011–2012) *Endringer i kommunelova m.m. (egenkontroll mv.)*. Proposisjonen er et ledd i oppfølgingen av rapporten fra arbeidsgruppen som kom med 85 ulike tilrådingene for å styrke arbeidet i kontrollutvalgene, revisjonene og administrasjonssjefenes internkontroll. Departementet har støttet KS' to nettverk hvor 24 rådmannsgrupper arbeider med å styrke den administrative internkontrollen i sine kommuner.

For å bidra til åpenhet og rolleklarhet i kommunal sektor har departementet laget en veileder om habilitet i kommuner og fylkeskommuner.

Departementet har i samarbeid med KS og hovedsammenslutningene i arbeidslivet igangsatt utviklingsprogrammet *Saman om ein betre kommune*. Sekretariatet er etablert i departementet og samarbeider med KS og hovedsammenslutningene om aktivitetene i programmet. 52 kommuner, fordelt på 48 prosjekter, har deltatt på nettverkssamlinger, prosjektledersamlinger og rapportert på oppstartsaktivitet til departementet. Det er hittil opprettet 8 nettverk med ulike tema. Nettverkene skal bidra til erfaringsutveksling og være en arena for læring og faglig bistand.

Strategier og tiltak

Verdier som åpenhet, rolleklarhet og etisk bevissthet er viktige for å opprettholde høy tillit til kommunal sektor. Departementet vil fortsette å arrangere regelmessige etikk-samlinger med et stort innslag av folkevalgte, hvor aktuelle etikkspørsmål vil bli diskutert. Etikkportalen på KS' nettsider videreføres som et samarbeidsprosjekt for å gi kommunene nyttig, relevant og oppdatert informasjon om etikk, egenkontroll, habilitet, åpenhet mv.

Departementet tar sikte på å gi støtte til oppsummering og erfaringsdeling fra de to KS-nettverkene for å styrke internkontrollen i kommu-

nene. Det legges til grunn at eventuelle nye nettverk er selvfinansierende.

Departementet har sendt ut ny invitasjon til alle kommuner om å bli med i programmet *Saman om ein betre kommune*. Hovedtemaene for samarbeidet vil fortsatt være sykefravær, kompetanse og rekruttering, heltid/deltid og omdømme. I tillegg vil innovasjon og fornying bli ytterligere vektlagt. Programmet skal støtte opp om det gode utviklingsarbeidet lokalt, og programmets hovedaktivitet vil bestå av lokale prosjekter. Kommunene vil få støtte til sitt utviklingsarbeid gjennom deltakelse i nettverk, faglig veiledning og tilskudd. Det tas sikte på å ta opp om lag 50 nye kommuner i programmet, med virkning fra januar 2013.

Innovasjon i offentlig sektor vil være nødvendig for å møte samfunnets framtidige utfordringer. Regjeringen vil derfor våren 2013 legge frem en strategi for innovasjon i kommunesektoren. I arbeidet med strategien samarbeider departementet med blant annet kommunesektoren ved KS og aktuelle kommuner, med arbeidstakerorganisasjonene, næringslivet og forskningsmiljøene. Strategien skal vise hvordan ny teknologi og nye arbeidsmetoder kan utvikles og tas i bruk og hvordan dette kan sette kommunene i stand til å møte etterspørselen etter tjenester.

Hovedmål 3 Statlig rammestyring som gir lokalt handlingsrom

Kommunal- og regionaldepartementet har som samordningsdepartement et ansvar for å bidra til at statens styring av kommunesektoren er samordnet, helhetlig og konsistent. Prinsippene for statlig styring legger til grunn økonomisk og juridisk rammestyring og dialog mellom forvaltningsnivåene. Statens styring må balanseres mellom nasjonale hensyn til et likeverdig tjenestetilbud og rettssikkerhet og hensynet til kommunal handlingsfrihet. Kommuner og fylkeskommuner skal ha frihet til å organisere sitt arbeid på en måte som er tilpasset lokale forhold og utfordringer.

Rammefinansiering gjennom rammetilskudd og skatteinntekter gir rom for lokale prioriteringer som sikrer en effektiv ressursbruk. Departementet arbeider for at kommunesektoren skal ha inntektsrammer som står i forhold til de oppgaver sektoren er satt til å løse. En rettferdig fordeling av inntektsrammene er videre en forutsetning for et likeverdig tjenestetilbud i alle deler av landet.

Rapport og status

Fra 2005 har kommunesektoren hatt en reell vekst i samlede inntekter på om lag 61 mrd. kroner. Det tilsvarer en årlig gjennomsnittlig realvekst på 2,7 pst. Om lag halvparten av veksten har vært frie inntekter. I perioden 2005 til 2011 økte den kommunale sysselsettingen med om lag 64 000 personer, tilsvarende vel 14 pst. Økningen har vært en forutsetning for utbyggingen av det kommunale tjenestetilbudet i perioden.

Regjeringen la i februar i år fram Meld. St. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel*, der en på nytt slo fast at den statlige styringen av kommuner og fylkeskommuner skal baseres på juridisk og økonomisk rammestyring, veiledning og dialog.

I 2011 ble øremerkede tilskudd til barnehager, tilsvarende om lag 28 mrd. kroner, innlemmet i kommunesektorens rammetilskudd. Andelen øremerkede tilskudd av kommunesektorens samlede inntekter ble da redusert fra om lag 12 pst. til vel 4 pst. Hoveddelen av kommunesektorens finansiering kommer nå fra skatteinntekter og rammetilskudd. Dette gir rom for kommunene til å foreta lokale prioriteringer.

Gjennom drift og utvikling av inntektssystemet skal departementet sørge for en effektiv og rettferdig fordeling av rammetilskuddet til kommunesektoren, samtidig som regionalpolitiske målsetninger ivaretas. Departementet har fortløpende gjennom året foretatt beregning og utbetaling av rammetilskudd til kommuner og fylkeskommuner.

Departementet holder hvert år igjen skjønnsmidler på kap. 571, post 64 Skjønnsstilskudd til kommuner som får uforutsette utgifter gjennom budsjettåret. Kommunene kan, via fylkesmannen, blant annet søke om skjønnsmidler til delvis kompensasjon av utgifter etter naturskade.

Flom og ekstremvær har medført økte utbetalinger av skjønnsmidler i 2011 og 2012. I statsbudsjettet for 2011 var det satt av 74 mill. kroner til slike uforutsette hendelser. Etter flomhendelser flere steder i landet i løpet av 2011, ble det bevilget 100 mill. kroner ekstra i nysaldert budsjett for 2011. Til sammen ble det utbetalt om lag 180 mill. kroner til kommuner og fylkeskommuner som ble rammet av naturskade i 2011. Resterende midler fra prosjektskjønnet ble omdisponert for å dekke opp for behovet for skjønnsmidler etter naturskade.

I statsbudsjettet for 2012 er det satt av 70 mill. kroner til uforutsette hendelser. Ekstremværet Dagmar gjorde stor skade på Vestlandet i desem-

ber 2011 og medførte et større behov for skjønnsmidler enn fastsatt i statsbudsjettet. Det ble derfor bevilget 145 mill. kroner ekstra i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2012, til kommuner og fylkeskommuner som ble rammet av ekstremværet Dagmar. Så langt i 2012 har det blitt utbetalt nær 137 mill. kroner til kommuner og fylkeskommuner etter naturskade.

Fra og med 2012 ble samhandlingsreformen iverksatt, og det ble innført kommunal medfinansiering av spesialisthelsetjenesten og kommunalt betalingsansvar for utskrivningsklare pasienter. Begge endringene ble finansiert ved at det i 2012 ble overført 5,6 mrd. kroner fra statstilskuddene til de regionale helseforetakene til rammetilskuddet til kommunene. Kommunal medfinansiering og betalingsansvar for utskrivningsklare pasienter ble samtidig inkludert i utgiftsutjevningen i inntektssystemet, og regjeringen la i 2011 fram forslag til ny delkostnadsnøkkel for kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter.

En stabil finansiell situasjon er en forutsetning for god kommunal tjenesteyting over tid. Netto driftsresultat viser hvor mye kommunene sitter igjen med etter at driftsutgifter, renter og avdrag er betalt. Det er bred faglig enighet om at netto driftsresultat over tid bør ligge på om lag 3 pst. av driftsinntektene for kommunesektoren samlet sett. I perioden 2006–2011 var netto driftsresultat for kommunesektoren i gjennomsnitt 2,8 pst.

Samlet for kommuner og fylkeskommuner i 2011 ble netto driftsresultat 2,5 pst. av inntektene. Dette er en nedgang på om lag ½ prosentpoeng i forhold til 2009 og 2010.

Netto driftsresultat for kommunene utenom Oslo ble redusert fra 2,2 pst. i 2010 til 1,8 pst. i 2011. Veksten i driftsinntekter i 2011 var noe større enn veksten i driftsutgifter, noe som bidro til en styrking av brutto driftsresultat. Økning i netto renteutgifter og netto avdrag, samt tap på finansielle plasseringer, bidro på den andre siden til økte netto finansutgifter. Den samlede effekten av disse forholdene er at netto driftsresultat for 2011 ble litt lavere enn i 2010. Det ser likevel ut til at den underliggende økonomiske balansen er noe forbedret. Det har sammenheng med at kommunene i 2010 hadde betydelige gevinster på finansielle plasseringer, som isolert sett trakk driftsresultatet opp, mens de i 2011 kom ut med netto tap, som isolert sett trakk driftsresultatet ned. Korrigeres det for denne effekten, blir det underliggende resultatet i 2011 noe bedre enn i 2010.

Netto driftsresultat i fylkeskommunene ble redusert fra 8,3 pst. i 2010 til 5,5 pst. i 2011. Det

må understrekes at tallene for netto driftsresultat skjuler variasjoner mellom kommuner og mellom fylkeskommuner. Noen kommuner har en krevende økonomisk situasjon og har behov for å bedre den økonomiske balansen. Per 5. september 2012 er det registrert 48 kommuner i ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll). Antall registrerte kommuner i registeret har vært stabilt lavt de senere årene.

Strategier og tiltak

Regjeringen legger opp til fortsatt vekst i kommunesektorens inntekter i 2013. Det vil legge til rette for fortsatt vekst i det kommunale tjenestetilbudet.

Regjeringen legger opp til vekst i samlede inntekter på 6,8 mrd. kroner, hvorav 5 mrd. kroner er frie inntekter. Gjennom konsultasjonsordningen vil staten drøfte med kommunesektoren tiltak som kommuner og fylkeskommuner kan realisere innenfor den foreslåtte inntektsrammen. Det økonomiske opplegget for kommunesektoren i 2013 er nærmere beskrevet i kapittel 2.

Kommunesektoren skal kompenseres for nye statlige pålegg og reformer. Departementet har et nært samarbeid med fagdepartementene for å vurdere statlige tiltak med konsekvenser for kommunesektoren. Målet er å sikre at statlige tiltak overfor kommunesektoren er i overensstemmelse med generelle retningslinjer for arbeidsdelingen mellom forvaltningsnivåene og med prinsippene for statlig styring av kommunesektoren slik de blir trukket opp i Meld. St. 12 (2011–2012) *Stat og kommune – styring og samspel*. Som oppfølging av denne meldingen, vil departementet arbeide videre med utviklingen av prosesser og prosedyrer i staten som bidrar til god etterleving av ramlestyringsprinsippene. Blant annet vil departementet revidere *Veileder for arbeid med tiltak og reformer rettet mot kommuner og fylkeskommuner* og *Retningslinjer for framtidig regelverk rettet mot kommunesektoren*.

Behovet for kommunale tjenester, og kostnadene ved å tilby disse tjenestene, varierer betydelig mellom kommuner og mellom fylkeskommuner. Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommunene i prinsippet kompenseres fullt ut for utgifter ved tjenesteytingen som de selv ikke kan påvirke. Kostnadsnøkkelen er den mekanismen i inntektssystemet som i praksis sørger for dette, og som omfordeler tilskudd etter kommunenes og fylkeskommunenes varierende behov. Departementet vurderer kontinuerlig om ny informasjon, nye oppgaver eller innlemming av

midler i inntektssystemet bør medføre endringer i kostnadsnøkkelen og utgiftsutjevningen.

Ny kostnadsnøkkel for kommunene ble tatt i bruk i 2011, og det tas sikte på en helhetlig gjennomgang av inntektssystemet for fylkeskommunene i kommuneproposisjonen for 2014.

2011 og 2012 var preget av flere hendelser med flom og ekstremvær, som gjorde store skader på kommunal og fylkeskommunal infrastruktur. Departementet har i disse to budsjettårene utbetalt mer i skjønnsmidler til kommuner og fylkeskommuner som har blitt rammet av naturskade, enn det som opprinnelig var avsatt til dette formålet.

For å ta høyde for at det kan bli mer flom og ekstremvær i framtida, vil departementet øke potten med skjønnsmidler avsatt til uforutsette hendelser i kommunene på kap. 571, post 64 fra 70 mill. kroner i 2012 til 125 mill. kroner i 2013. Det settes også av 100 mill. kroner i skjønnsmidler til uforutsette hendelser i fylkeskommunene på kap. 572, post 64.

Hovedmål 4 Frie, direkte og hemmelige valg

Valgordningen og gjennomføring av valg skal legge til rette for frie, direkte og hemmelige valg. Departementet har det overordnede ansvaret for å sikre en korrekt gjennomføring av valg. Departementet forvalter og utvikler regelverket på valgområdet.

Det er besluttet å etablere et nytt statlig eid, forvaltet og driftet *elektronisk valgadministrasjons-system* (EVA), til bruk ved den administrative gjennomføringen av valg i kommuner og fylkeskommuner. Departementets oppgaver ved valggjennomføring økes betydelig som følge av etablering av et slikt system.

Det er et mål at tilliten til valgordningen og valggjennomføringen opprettholdes. Nasjonale og internasjonale krav forutsetter et ensartet regelverk og rutiner rundt valgavviklingen.

Rapport og status

Departementet har etter kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011 gjennomført en bred evaluering av valggjennomføringen. Dette er gjort blant annet gjennom innsamling av data og opplysninger fra den enkelte kommune og fylkeskommune om gjennomføringen av valget. Departementets hovedinntrykk er at kommunene og fylkeskommunene jevnt over har gode prosedyrer for valggjennomføring. Departementet har startet arbeidet med å sikre god informasjon til kommunene

forut for valget i 2013. Målet er at kvaliteten på valggjennomføringen kan forbedres ytterligere.

Ved valget i 2011 ble det gjennomført flere ulike forsøk. Hensikten med forsøk er å prøve ut i mindre skala andre løsninger for gjennomføring av valg enn den som fremgår av valgløven, med tanke på forbedringer. Alle forsøk er evaluert.

Departementet har, ved hjelp av eksterne forskningsmiljø, foretatt en bred evaluering av forsøket med elektronisk stemmegivning som ble gjennomført i 10 kommuner ved valget i 2011. Evalueringen tar for seg flere aspekter ved e-valget og delrapportene ble offentliggjort på departementets nettsider 12. juni 2012. En samlet slutt-rapport fra evalueringen ble lagt frem på et åpent seminar 12. september 2012. Organisasjonen for sikkerhet og samarbeid i Europa (OSSE) ble invitert til å følge forsøket. I sin rapport, som ble lagt frem i mars 2012, konkluderer de med at forsøkene ble gjennomført på en åpen og inkluderende måte. Samtidig har OSSE innspill til enkelte forbedringer.

EVA ble utprøvd i 10 forsøkskommuner og Møre og Romsdal fylkeskommune ved valget i 2011. Evalueringen viser at kommunene som deltok i forsøket i det vesentlige var fornøyd med EVA. På enkelte områder er det behov for forbedringer, og disse tilbakemeldingene vil inngå i grunnlaget for videreutviklingen av systemet. EVA ble lansert på en nasjonal valgkonferanse våren 2012 og departementet har invitert alle landets kommuner og fylkeskommuner til å ta EVA i bruk ved stortings- og sametingsvalget i 2013. Et opplæringsprogram for alle kommuner og fylkeskommuner er under utarbeidelse.

Tilbakemeldingene fra kommunene som deltok i forsøket med elektronisk avkryssing i manntallet valgdagen ved valget i 2011, er entydig positive. Det oppstod ikke problemer med avkryssingen. Tilbakemeldingene fra kommunene som benyttet nytt universelt utformet valgutstyr ved valget 2011 viser at brukerne og kommunene jevnt over er fornøyde med den nye løsningen. Departementet vil sørge for enkelte forbedringer forut for valget i 2013.

Forsøket med stemmerett for 16- og 17-åringer ved kommunestyrevalget er under evaluering. Resultatene av evalueringen vil foreligge i 2013.

Departementet har i samarbeid med Skattedirektoratet videreført arbeidet med omleggingen av prosedyrene for etablering og oppdatering av manntallet. Evalueringen fra valget i 2011 viste at det ikke oppstod feilsituasjoner som fikk betydning for manntallets innhold. Det er etablert nytt

samarbeid med sikte på overføring av manntallsdata til EVA.

Strategier og tiltak

Departementet vil også ved stortings- og samedingsvalget i 2013 invitere internasjonale valgobservatører. Uavhengig observasjon og vurdering av valggjennomføringen vil bidra til å skape tillit til valgordningen og er nyttig i arbeidet med stadig å forbedre valgordning og valggjennomføring. Departementet vil også selv evaluere valget i 2013 for å se om det er noen elementer som kan gjøres bedre eller om det er behov for endringer i lovverket.

Stortinget har bedt regjeringen vurdere endringer i personvalgordningen ved stortingsvalg. Departementet vil igangsette et utredningsarbeid der endringer i regelverket blir vurdert.

Departementet vil høsten 2012 legge frem en proposisjon med resultatene av evalueringen fra valget i 2011 og forslag til lovendringer. Det tas sikte på å foreslå en forenklet prosedyre ved forhåndsstemmegivningen for personer som avgir stemme i egen kommune, og det vil bli vurdert å foreslå en bestemmelse om at det minimum skal være to valgfunksjonærer tilstede i lokalet der forhåndsstemmegivningen pågår. Regelverket for tilrettelegging av valglokaler foreslås presisert. I proposisjonen vil departementet vurdere å foreslå enkelte endringer i bestemmelsene om manntallsføringen. Funn fra evalueringen av forsøk med elektronisk stemmegivning vil gjennomgås.

Det tas sikte på at alle kommuner og fylkeskommuner skal implementere EVA før valget i 2013. Departementet vil vurdere om alle bør tilbys alle delene av systemet ved dette valget. For å redusere risikoen for feil vil departementet vurdere om antall kommuner som kan benytte maski-

nell opptelling av stemmesedler bør begrenses ut fra hvor behovet er størst.

Det vil bli utarbeidet et felles opplæringsprogram for hele landet for å sikre kvalitet, likhet og effektivitet i opplæringen i EVA. Det planlegges en opplæringsmodell der departementet ivaretar organisering og innhold i opplæringsprogrammet, mens kommuner og fylkeskommuner gjennomfører opplæringen tilpasset lokale forhold og kompetanse. Programmet vil omfatte opplæring i valgloven med tilhørende forskrift og valgfaglige rutiner. Departementet vil i tillegg sørge for at det etableres en god ordning for brukerstøtte, slik at kommunene og fylkeskommunene får nødvendig bistand i bruk av EVA under og etter valget.

Valgmyndighetene skal sikre god tilgjengelighet for alle, både til og inne i valglokalene, uavhengig av funksjonsevne. En presisering av kravene til tilrettelegging foreslås lovfestet. Departementet jobber med å videreutvikle design- og utstyrløsningen for valglokaler som tilbys alle kommuner, slik at målsettingen om universell utforming i størst mulig grad oppfylles. Som en del av dette arbeidet jobber departementet med endret utforming og større grad av standardisering av stemmesedler. Målet med endringene er at stemmesedlene skal bli lettere å forstå for velgerne og at stemmesedler ved ulike valg skal bli mer gjenkjennelige.

Informasjonsbehovet er stort både hos velgere og valgmedarbeidere i kommunene og fylkeskommunene foran hvert valg. For å informere alle velgerne vil det som ved tidligere valg bli gjennomført en rekke informasjonstiltak, blant annet en landsomfattende informasjonskampanje. Implementeringen av EVA innebærer at departementet vil vurdere nye måter å spre informasjon ut til ansvarlige valgmedarbeidere i kommunene og fylkeskommunene.

Budsjettforslag under programkategori 13.70 Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.

Utgifter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
571	Rammetilskudd til kommuner	100 298 753	110 562 092	115 083 469	4,1
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner	26 876 316	27 617 621	28 402 803	2,8
575	Ressurskrevende tjenester	4 656 619	5 350 218	5 850 000	9,3
579	Valgutgifter	37 980	15 000	47 700	218,0
	Sum kategori 13.70	131 869 668	143 544 931	149 383 972	4,1

Inntekter under programkategori 13.70 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)

Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
3571	Tilbakeføring av forskudd	9 998			
5616	Kommunalbanken AS	164 700	194 000	252 800	30,3
	Sum kategori 13.70	174 698	194 000	252 800	30,3

Inntektssystemet for kommunesektoren

Kommunesektorens frie inntekter anslås til om lag 304 mrd. kroner i 2013. Det er inntekter som kommuner og fylkeskommuner kan disponere fritt, uten andre føringer fra staten enn gjeldende lover og regelverk. De frie inntektene består av rammetilskudd (47 pst.) og skatteinntekter (53 pst.), og utgjør sammen med momskompensasjonen om lag 80 pst. av kommunesektorens samlede inntekter.

Det overordnede formålet med utgifts- og skatteutjevningen i inntektssystemet er å sikre utjevning av de økonomiske forutsetningene for å kunne gi et likeverdig tjenestetilbud over hele landet.

Gjennom utgiftsutjevningen i inntektssystemet skal kommunene i prinsippet fullt ut kompenseres for variasjoner i etterspørsel og kostnader ved tje-

nesteytingen, som de selv ikke kan påvirke. Kostnadsnøkkelen er den mekanismen i inntektssystemet som i praksis sørger for dette og som fordeler tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. Gjennom kostnadsnøkkelen og et oppdatert sett med kriteriedata beregnes utgiftsbehovet for den enkelte kommune.

Gjennom skatteutjevningen i inntektssystemet blir forskjeller i løpende skatteinntekter delvis utjevnet. Det skatteutjevningende trekket eller tilskuddet fordeles i hvert av de ti terminbeløpene, etter hvert som skatteinngangen foreligger.

Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner fordeles gjennom inntektssystemet. Fordelingen er presentert i særskilt vedlegg til Prop. 1 S (2012–2013) Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S Grønt hefte (H-2275 N). Rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner blir utbetalt gjennom ti årlige terminbeløp.

Det samlede rammetilskuddet til kommunene for 2013 blir bevilget over åtte ulike poster på kap. 571 i statsbudsjettet. Det samlede rammetilskud-

det til fylkeskommunene for 2013 blir bevilget over tre ulike poster på kap. 572 i statsbudsjettet.

Kap. 571 Rammetilskudd til kommuner

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	9 957	13 764	18 900
60	Innbyggertilskudd	94 953 257	105 326 073	109 678 586
61	Distriktstilskudd Sør-Norge	334 646	360 789	373 080
62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 340 040	1 392 318	1 446 422
63	Småkommunetilskudd	877 362	895 028	929 742
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	2 301 987	2 111 000	2 175 000
66	Veksttilskudd	116 996	81 766	60 233
67	Storbytilskudd	363 100	381 354	401 506
90	Forskudd på rammetilskudd	1 408		
	Sum kap. 571	100 298 753	110 562 092	115 083 469

Post 21 Spesielle driftsutgifter, kan overføres

Posten omfatter blant annet drift av inntektssystemet. Midlene blir brukt til å utvikle inntektssystemet, til kjøp av data og tjenester, og til å initiere forskning og innhente kunnskap innenfor det kommunaløkonomiske området. Drift av Det tekniske beregningsutvalg for kommunal og fylkeskommunal økonomi (TBU) blir finansiert over posten. Midler går også til drift og medlemskontingent i Foreningen for god kommunal regnskapsskikk (GKRS).

Bevilgningen på posten omfatter også forskning og utredninger om andre kommunerelaterte tema, som kommuneloven og det øvrige juridiske rammeverket for kommuner og fylkeskommuner, lokaldemokrati og statens tiltak overfor kommunesektoren. Bevilgningen kan videre finansiere større utviklingsprosjekter, herunder utredningsstillinger i departementet knyttet til tidsbegrensete prosjekter.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 18,9 mill. kroner i 2013. Dette er en økning på 5 mill. kroner i for-

hold til 2012. Disse midlene er overført fra kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd og gjelder forskning og utredninger som tidligere ble finansiert over denne posten.

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet til kommunene er bestemt, fastsettes størrelsen på innbyggertilskuddet ved at summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet (postene 21 og 61–67) trekkes fra samlet rammetilskudd. Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet til kommunene blir gitt en særskilt fordeling, presentert i tabell C-k i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle kommuner.

Etter at innbyggertilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt kommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøkkelen for kommunene
2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen

4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av løpende skatteinngang

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill, og påvirker derfor ikke det samlede innbyggertilskuddet, kun fordelingen av tilskuddet mellom kommunene.

Budsjettforslag

Det foreslås at 109,7 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskudd i 2013.

Kostnadsnøkkelen for kommunene 2013

Kostnadsnøkkelen er et sett med objektive kriterier, med tilhørende vektning, som samlet sier noe om variasjonene i utgiftsbehov mellom kommunene. Gjennom utgiftsutjevningen omfordeler kostnadsnøkkelen tilskudd til kommunene etter deres varierende behov. For at kommunene skal kunne levere de tjenestene de er pålagt, og kunne tilby innbyggerne gode og likeverdige tjenester uavhengig av bosted, må kostnadsnøkkelen på en best mulig måte fange opp ufrivillige variasjoner i kostnadene ved å tilby tjenester mellom kommunene.

Fra og med 2013 gjøres det en teknisk justering i delkostnadsnøkkelen for barnehage, på grunn av endringen i kontantstøtteordningen fra august 2012. Dagens delkostnadsnøkkel består av kriteriene antall barn 3–5 år, antall innbyggere med høyere utdanning og antall barn 1–2 år uten kontantstøtte. Når 2-åringene ikke lenger mottar kontantstøtte fra august 2012 vil dette påvirke kontantstøttekriteriet, og kriteriet endres til å være antall barn 1 år uten kontantstøtte. Kriteriet antall barn endres fra antall barn 3–5 år til antall barn 2–5 år, slik at 2-åringene fanges opp i dette kriteriet. Det må samtidig gjøres en teknisk justering av vektningen av kriteriene. Endringen gjøres ved å justere vektningen av kontantstøttekriteriet og alderskriteriet, ut fra andelen barn i de ulike aldersgruppene. Kontantstøttekriteriet får en lavere vektning mens alderskriteriet får en høyere vektning. Tabell 3.9 viser delkostnadsnøkkelen for barnehage i 2013.

Tabell 3.9 Delkostnadsnøkkel barnehage 2013

Kriterium	Vekt
Innbyggere 2–5 år	0,7056
Innbyggere 1 år uten kontantstøtte	0,1802
Innbyggere med høyere utdanning	0,1142
Sum	1,0000

Kostnadsnøkkelen for kommunene er sammensatt av åtte ulike delkostnadsnøkler. Vektingen mellom de ulike sektornøkklene er bestemt ut fra sektorens andel av kommunenes netto driftsutgifter (eksklusive avskrivninger) i 2008, korrigert for endringer etter 2008. I 2013 gjøres det flere korreksjoner i sektorandelene. Sektorvektene til sosialhjelp, barnehage, grunnskole og helse er korrigert for endringer i rammetilskuddet knyttet til disse sektorene.

Vektingen av sosialhjelpssektoren er korrigert for at midler til kvalifiseringsprogrammet skal fordeles etter delkostnadsnøkkelen for sosialhjelp, og for at hoveddelen av det øremerkede tilskuddet til kommunalt rusarbeid innlemmes i rammetilskuddet til kommunene og fordeles etter delkostnadsnøkkelen for sosialhjelp fra og med 2013. For grunnskole er sektorvekten justert på grunn av opptrappingen av ordningen med valgfag på ungdomstrinnet og kulturskoletilbud i SFO.

Sektorvekten for barnehage er korrigert for nominell videreføring av makspris, økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager, antatt økning i etterspørselen etter barnehage på grunn av endringen i kontantstøtteordningen og innlemming av driftstilskudd til barnehage. For helse er sektorvekten justert på grunn av at midler til fysioterapi, som tidligere har vært fordelt etter særskilte kriterier i inntektssystemet, skal fordeles etter delkostnadsnøkkelen for helse i 2013.

Tabell 3.10 viser nye sektorandeler i 2013, og hvilket beløp det er korrigert for. Andelen er beregnet ut fra beregnet utgiftsbehov i 2012, om lag 212,7 mrd. kroner, og alle korreksjoner er i 2012-kroner. Departementets forslag til kostnadsnøkkel for kommunene i 2013 er vist i tabell 3.11.

Tabell 3.10 Delkostnadsnøklenes vekt i samlet kostnadsnøkkel 2013

	Nøkkelandel 2012	Korreksjon 2013 (1000 kr) ¹	Nøkkelandel 2013
Administrasjon, landbruk og miljø	0,0954	0	0,0941
Grunnskole	0,2869	223 494	0,2840
Pleie og omsorg	0,3187	0	0,3144
Sosialhjelp	0,0413	1 603 081	0,0482
Barnevern	0,0311	0	0,0307
Helse	0,0404	238 499	0,0410
Barnehage	0,1596	852 036	0,1614
Kommunal medfinansiering og utskrivningsklare pasienter	0,0265	0	0,0261
Sum	1,0000	2 917 110	1,0000

¹ Alle beløp er i 2012-kroner

Tabell 3.11 Kostnadsnøkkel for kommunene 2013

Kriterier	Vekt
Innbyggere 0–1 år	0,0054
Innbyggere 2–5 år	0,1245
Innbyggere 6–15 år	0,2836
Innbyggere 16–22 år	0,0205
Innbyggere 23–66 år	0,0926
Innbyggere 0–17 år	0,0021
Innbyggere 18–49 år	0,0055
Innbyggere 50–66 år	0,0068
Innbyggere 67–79 år	0,0496
Innbyggere 80–89 år	0,0706
Innbyggere 90 år og over	0,0453
Landbrukskriteriet	0,0029
Sonekriteriet	0,0128
Nabokriteriet	0,0128
Basiskriteriet	0,0224
Innvandrer 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0082
Norskfødte med innvandrerforeldre 6–15 år, ekskl. Skandinavia	0,0009
Dødelighetskriteriet	0,0438
Barn 0–15 år med enslig forsørger	0,0110
Lavinntektskriteriet	0,0059
Uføre 18–49 år	0,0045

Tabell 3.11 Kostnadsnøkkel for kommunene 2013

Kriterier	Vekt
Flyktninger uten integreringstilskudd	0,0046
Opphopningsindeks	0,0135
Urbanitetskriteriet	0,0172
Psykisk utviklingshemmede 16 år og over	0,0439
Ikke-gifte 67 år og over	0,0416
Andel barn 1 år uten kontantstøtte	0,0291
Innbyggere med høyere utdanning	0,0184
Sum	1,0000

Saker med særskilt fordeling

Innenfor innbyggertilskuddet er det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets ordinære kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. I 2013 blir blant annet inndelingstilskuddet til kommuner som har slått seg sammen og kompensasjon til kommuner som ved innføringstidspunktet ble anslått å ha høyere kostnader knyttet til samhandlingsreformen enn det fordeling etter kostnadsnøkkelens fanget opp, fordelt i tabell C-k. Fullstendig oversikt over midler som gis særskilt fordeling i 2013 finnes i tabell C-k i Grønt hefte.

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

I utgiftsutjevningen i inntektssystemet er det en korreksjonsordning basert på antall elever i statlige og private skoler. Ordningen omfordeler midler mellom kommunene siden antall elever i statlige og private skoler varierer mellom kommunene. For nærmere omtale vises det til Grønt hefte.

Inntektsgarantiordningen

Inntektsgarantiordningen er en garantiordning som sikrer kommunene mot brå nedgang i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen kommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 300 per innbygger under beregnet vekst på landsbasis. Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets kommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er systemendringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede til-

skudd, befolkningsendring, endringer i regionalpolitiske tilskudd og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, veksttilskudd, skatteinntekter, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen i inntektssystemet omfordeler inntekter ved at skattersterke kommuner får et trekk i rammetilskuddet, mens skattesvake kommuner får et tillegg i rammetilskuddet på grunnlag av kommunens skatteinngang. Utjevningen beregnes fortløpende ti ganger i året basert på siste opplysninger om skatteinngangen. Skatteutjevningen dokumenteres på departementets nettsider.

I 2013 får kommuner med skatteinntekter over landsgjennomsnittet et trekk på 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. Kommuner med skatteinntekter under landsgjennomsnittet får kompensert 60 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og landsgjennomsnittet. For å skjerme kommuner med lave skatteinntekter får kommuner med skatteinntekter under 90 pst. av landsgjennomsnittet en tilleggskompensasjon på 35 pst. av differansen mellom egen skatteinntekt og 90 pst. av landsgjennomsnittet. Tilleggskompensasjonen finansieres ved et likt trekk per innbygger for alle landets kommuner.

Post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge

Distriktstilskudd Sør-Norge tildeles kommuner i Sør-Norge som har en gjennomsnittlig skatteinntekt de siste tre år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittet, som ligger i sone IV eller sone III i det distriktspolitiske virkeområdet, og

som ikke mottar Nord-Norge- og Namdalstilskudd eller småkommunetilskudd. Alle kommuner i sone IV kan få tilskudd, mens kommuner innenfor sone III får tilskudd dersom den samfunnsmessige utviklingen (målt ved distriktsindeksen) er svak.

Distriktstilskudd Sør-Norge fordeles med én sats per kommune og én sats per innbygger. Satsene for 2013 er prisjustert. Tilskuddet beregnes ut fra folketallet per 1. januar 2012.

Budsjettforslag

Det foreslås at 373,1 mill. kroner bevilges under post 61 Distriktstilskudd Sør-Norge i 2013.

Tabell 3.12 Satser for distriktstilskudd Sør-Norge 2013

Sats	Sone III	Sone IV
Per kommune (1 000 kr)	544–2 715	3 619
Per innbygger (kr)	128–636	850

Post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i distrikts- og regionalpolitikken ønsker regjeringen at kommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud og ha høyere kommunal sysselsetting enn kommuner ellers i landet. Satsene for Nord-Norge- og Namdalstilskudd for 2013 er prisjustert, og beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar 2012.

Budsjettforslag

Det foreslås at 1 446,4 mill. kroner bevilges under post 62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd i 2013.

Tabell 3.13 Satser for Nord-Norge- og Namdalstilskuddet 2013

Kommuner i:	Kroner per innbygger
Nordland og Namdalen	1 550
Troms (utenfor tiltakssonen)	2 973
Tiltakssonen i Troms	3 503
Finnmark	7 259

Post 63 Småkommunetilskudd

Småkommunetilskuddet blir gitt til kommuner som har færre enn 3200 innbyggere og som samtidig har en gjennomsnittlig skatteinntekt de tre siste år som er lavere enn 120 pst. av landsgjennomsnittlig skatteinntekt i samme periode. Kommuner i tiltakssonen (alle kommuner i Finnmark og sju kommuner i Nord-Troms) får tilskudd etter forhøyet sats. Tilskuddet beregnes med utgangspunkt i folketallet per 1. januar 2012. Satsen for småkommunetilskuddet er prisjustert.

Tabell 3.14 Satser for småkommunetilskuddet 2012

Område	Kroner per innbygger
Kommuner i tiltakssonen (Finnmark og Nord-Troms)	11 177
Øvrige kommuner	5 161

Budsjettforslag

Det foreslås at 929,7 mill. kroner bevilges under post 63 Småkommunetilskudd i 2013.

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 572, post 64

En del av rammetilskuddet til kommuner og fylkeskommuner fordeles etter skjønn. Departementet fordeler fylkesvise skjønnrammer som fylkesmennene fordeler videre til kommunene etter retningslinjer gitt av departementet. For en nærmere omtale av skjønnstilskuddet vises det til kommuneproposisjonen for 2013. I forhold til det nivået på skjønnstilskuddet som ble varslet i kommuneproposisjonen, er det foretatt enkelte endringer.

Det samlede skjønnstilskuddet for kommuner og fylkeskommuner for 2013 vil utgjøre 2 684 mill. kroner. Skjønnstilskuddet til fylkeskommunene er nærmere beskrevet under kap. 572, post 64. Det samlede skjønnstilskuddet til kommunene foreslås satt til 2 175 mill. kroner. Basisrammen utgjør om lag 996 mill. kroner.

Innenfor skjønnrammen til kommunene er det satt av 400 mill. kroner til kommuner som tapte mer enn kr 100 per innbygger på endringene i inntektssystemet i 2011. Fordelingen av disse midlene vil ligge fast fram til neste revisjon av kostnadsnøkklene i inntektssystemet.

100 mill. kroner av skjønnrammen fordeles til inntektssvake kommuner i Sør-Norge. Departe-

mentet fastsetter fylkesrammer på grunnlag av kommunenes inntektsnivå, hvor man holder kommuner som mottar regionalpolitiske tilskudd utenfor fordelingen. Fylkesmannen fordeler fylkesrammene videre til kommunene.

Innenfor skjønnsrammen ligger også kompensasjon for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne foreslås videreført i 2013 på nominelt samme nivå som i 2012, og utgjør 382 mill. kroner i 2013.

Innenfor skjønnsrammen til kommunene holder departementet igjen 125 mill. kroner til ekstraordinære hendelser som oppstår i løpet av budsjettåret. Innenfor skjønnsrammen er det satt av 50 mill. kroner til psykososial oppfølging i kommunene etter terrorangrepene 22. juli. Tilskuddet vil fordeles av fylkesmannen etter retningslinjer fra Helse- og omsorgsdepartementet.

Innenfor skjønnsrammen settes det av midler til utviklings- og utredningsprosjekter. Prosjektskjønnet utgjør 84 mill. kroner i 2012. Departementet foreslår at prosjektskjønnet settes til 123 mill. kroner i 2013. Økningen i prosjektskjønnet fra 2012 til 2013 er i hovedsak begrunnet i økt bevilgningsbehov på prosjektet *Saman om ein betre kommune* og utviklingen av nytt valgadministrasjonssystem (EVA). Disse to prosjektene står samlet for drøyt 105 mill. kroner av bevilgningsbehovet.

Det nye valgadministrasjonssystemet blir tilbudt alle kommunene og fylkeskommunene som ønsker å bruke systemet ved valget i 2013 og er nærmere omtalt under kap. 579 Valgutgifter, da lønnskostnader til prosjektet i hovedsak lønnes over dette kapitlet.

Kommunal- og regionaldepartementet har sammen med KS, LO Kommune, Unio, YS Kommune og Akademikerne inngått en samarbeidsavtale om utviklingsprogrammet *Saman om ein betre kommune*. Programmet skal støtte opp om lokalt initierte prosjekter om temaene sykefravær, kompetanse og rekruttering, heltids- og deltidsproblematikken og omdømme. Programmet startet opp høsten 2011 og er planlagt å gå fram til 2015. I 2013 er det satt av 39,1 mill. kroner til prosjektet gjennom prosjektskjønnet. Dette er en økning på 15,6 mill. kroner fra 2012, som skyldes at antall kommuner i programmet har økt betydelig.

Det er satt av 10 mill. kroner til videreutvikling av IKT i kommunesektoren.

Kriteriene for prosjektskjønnet i 2013 ble kunngjort i Prop. 110 S (2011–2012) *Kommuneproposisjonen 2013*.

Tabell 3.15 Skjønnsstilskudd til kommuner og fylkeskommuner 2013

	(1 000 kr)
Kommunene	2 175 000
Fylkeskommunene	509 000
Total skjønnsramme	2 684 000

Budsjettforslag

Det foreslås at 2 175 mill. kroner bevilges under post 64 Skjønnsstilskudd i 2013.

Post 66 Veksttilskudd

Kommuner med høy befolkningsvekst kan på kort og mellomlang sikt finne det vanskelig å tilpasse tjenestetilbudet til en voksende befolkning, og det kan være problematisk å finansiere de nødvendige investeringene uten at det går på bekostning av tjenestetilbudet. Veksttilskuddet tildeles kommuner som gjennom den siste treårsperioden har hatt en gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst som er mer enn 175 pst. av gjennomsnittlig årlig befolkningsvekst på landsbasis. I tillegg må kommunene ha skatteinntekter under 140 pst. av landsgjennomsnittet. Tilskuddet tildeles som en fast sats per nye innbygger ut over vekstgrensen. Satsen er prisjustert og er for 2013 kr 45 218.

Budsjettforslag

Det foreslås at 60,2 mill. kroner bevilges over post 66 til Veksttilskudd i 2013.

Post 67 Storbytilskudd

De største byene har særlige utfordringer knyttet til urbanitet. Det gis et eget storbytilskudd til de fire største byene: Oslo, Bergen, Trondheim og Stavanger.

Tilskuddet fordeles med et likt beløp per innbygger. Satsen per innbygger for tilskuddet i 2013 er kr 340.

Budsjettforslag

Det foreslås at 401,5 mill. kroner bevilges over post 67 til Storbytilskudd i 2013.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 350 mill. kroner i 2013 som forskudd på rammetilskudd til kommunene i 2014.

å gi inntil 350 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2013 til kommuner i 2012. På grunn av usikkerhet knyttet til skatteinngang og skatteutjevning for siste utbetalingstermin i 2012 er det på nåværende tidspunkt ikke mulig med sikkerhet å angi størrelsen på utbetalt forskudd på rammetilskudd i 2012. Det fremmes derfor ikke bevilgningsforslag på denne posten.

Kap. 3571 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av forskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2011–2012) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til

Kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
60	Innbyggertilskudd	25 934 249	26 652 862	27 316 533
62	Nord-Norge-tilskudd	535 067	555 759	577 270
64	Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	407 000	409 000	509 000
	Sum kap. 572	26 876 316	27 617 621	28 402 803

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 60 økt med 122 mill. kroner og post 64 økt med 145 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 60 Innbyggertilskudd

Når det samlede rammetilskuddet til fylkeskommunene er bestemt, fastsettes innbyggertilskuddet til fylkeskommunene ved at summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet (postene 62–64) trekkes ut fra samlet rammetilskudd.

Innbyggertilskuddet er altså differansen mellom samlet rammetilskudd og summen av øvrige tilskudd i inntektssystemet.

En mindre del av innbyggertilskuddet blir gitt en særskilt fordeling presentert i tabell C i Grønt hefte, mens hoveddelen av innbyggertilskuddet blir fordelt som et likt beløp per innbygger til alle fylkeskommuner. Etter at innbyggertilskuddet er fordelt per innbygger blir tilskuddet justert for hver enkelt fylkeskommune etter følgende faktorer:

1. omfordeling gjennom utgiftsutjevningen basert på kostnadsnøkklene for fylkeskommunene

2. omfordeling gjennom korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler
3. omfordeling gjennom inntektsgarantiordningen
4. trekk/tillegg i rammetilskuddet som følge av skatteutjevning på grunnlag av skatteinntekter

Alle disse justeringene inngår i et null-sum-spill og påvirker derfor ikke det samlede innbyggertilskuddet, kun fordelingen av tilskuddet mellom fylkeskommunene.

Budsjettforslag

Det foreslås at 27,3 mrd. kroner bevilges over post 60 Innbyggertilskudd i 2013.

Kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene

Det er ikke gjort endringer i kostnadsnøkkelen for fylkeskommunene fra 2012 til 2013.

Tabell 3.16 Kostnadsnøkkel for fylkeskommunene 2013

Kriterium	Vekt
Innbyggere 0–15 år	0,064
Innbyggere 16–18 år	0,526
Innbyggere 19–34 år	0,027
Innbyggere 35–66 år	0,035
Innbyggere 67–74 år	0,008
Innbyggere over 75 år	0,009
Rutenett til sjøs	0,032
Bosatt spredt	0,022
Areal	0,007
Storbyfaktor	0,016
Befolkning på øyer	0,009
Vedlikeholdskostnader veg	0,064
Reinvesteringskostnader veg	0,032
Søkere yrkesfag	0,149
Sum	1,000

Korreksjonsordningen for elever i statlige og private skoler

Innbyggertilskuddet korrigeres for antall elever i statlige og private skoler da fylkeskommunene ikke har finansieringsansvar for disse skoleplassene. Gjennom korreksjonsordningen reduseres innbyggertilskuddet til fylkeskommuner med mange elever i statlige og private skoler til fordel for andre fylkeskommuner. For nærmere omtale vises det til Beregningsteknisk dokumentasjon (Grønt hefte).

Inntektsgarantiordningen

Inntektsgarantiordningen er en garantiordning som sikrer fylkeskommunene mot brå fall i rammetilskuddet fra et år til det neste. Ordningen er utformet slik at ingen fylkeskommuner skal ha en beregnet vekst i rammetilskuddet fra et år til det neste som er lavere enn kr 100 under beregnet vekst på landsbasis i kroner per innbygger (før finansiering av selve overgangsordningen). Ordningen finansieres ved et likt trekk per innbygger i alle landets fylkeskommuner. Endringer som omfattes av inntektsgarantiordningen er system-

endringer, oppgaveendringer, innlemming av øremerkede tilskudd, befolkningsnedgang og endringer i kriteriedata.

Endringer i skjønn, skatteinntektene, skatteutjevningen og saker med særskilt fordeling omfattes ikke av inntektsgarantitilskuddet.

Saker med særskilt fordeling

Innenfor innbyggertilskuddet (post 60) ligger det midler som ikke fordeles etter inntektssystemets øvrige kriterier, men er gitt en særskilt fordeling. Dette gjelder blant annet midler til ferje og vei i forbindelse med forvaltningsreformen, midler til Oslo for finansiering av den delen av barnevernet som ble statliggjort for de øvrige fylkeskommunene, midler til fagskoler m.m. Fullstendig oversikt over midler med særskilt fordeling for fylkeskommunene i 2013 finnes i tabell C-fk i Grønt hefte.

Skatteutjevning

Skatteutjevningen skal utjevne forskjeller mellom fylkeskommunenes skatteinntekter. Det inntektsutjevvende tilskuddet beregnes fortløpende ti ganger i året på grunnlag av siste informasjon om skatteinngangen. Beregningen av skatteutjevningen dokumenteres på departementets internettsider for løpende skatteutjevning.

Fylkeskommuner med skatteinntekter under 120 pst. av landsgjennomsnittet, får kompensert 90 pst. av differansen mellom egen skatt og referansenivået på 120 pst. Skatteutjevningen finansieres ved et likt trekk per innbygger for alle fylkene.

Post 62 Nord-Norge-tilskudd

Inntektssystemet skal bidra til å støtte opp under viktige regionalpolitiske mål som å sikre bosetting og levedyktige lokalsamfunn i alle deler av landet. Som et ledd i distrikts- og regionalpolitikken ønsker regjeringen at fylkeskommuner i Nord-Norge skal sikres muligheter til å gi et bedre tjenestetilbud enn fylkeskommuner ellers i landet. Fylkeskommuner i Nord-Norge får derfor et eget tilskudd. Nord-Norge-tilskuddet blir utbetalt som én sats per innbygger for hver fylkeskommune. Satsen er prisjustert for 2013. Tabell 3.17 viser satsene for Nord-Norge-tilskuddet for fylkeskommuner i 2013.

Tabell 3.17 Satser for Nord-Norge-tilskudd til fylkeskommuner 2013

Fylkeskommuner	Kroner per innbygger
Nordland	1 082
Troms	1 231
Finnmark	1 682

Budsjettforslag

Det foreslås at 577,3 mill. kroner bevilges over post 62 til Nord-Norge-tilskudd.

Post 64 Skjønnstilskudd, kan nyttes under kap. 571, post 64

Den samlede fordelingen av skjønnstilskudd til kommuner og fylkeskommuner er beskrevet under kap. 571, post 64 Skjønnstilskudd til kommunene. Innenfor skjønnsrammen ligger kompensasjon for økt sats for differensiert arbeidsgiveravgift. Denne foreslås videreført i 2013 på nominelt samme nivå som i 2012, og utgjør 68,2 mill. kroner i 2013.

Innenfor skjønnsrammen til fylkeskommunene foreslår departementet å holde igjen 100

mill. kroner til ekstraordinære hendelser som oppstår i løpet av budsjettåret.

Budsjettforslag

Det foreslås at 509 mill. kroner bevilges over post 64 skjønnstilskudd i 2013.

Post 90 Forskudd på rammetilskudd

I forslag til romertallsvedtak III bes det om Stortingets samtykke til at det kan utbetales inntil 50 mill. kroner i 2013 som forskudd på rammetilskudd til fylkeskommunene i 2014.

Kap. 3572 Tilbakeføring av forskudd

Post 90 Tilbakeføring av rammetilskudd

Ved behandlingen av Prop. 1 S (2011–2012) fikk Kommunal- og regionaldepartementet fullmakt til å gi inntil 50 mill. kroner i forskudd på rammetilskudd for 2013 til fylkeskommuner i statsbudsjettet for 2012. Fram til oktober 2012 er det ikke utbetalt forskudd på rammetilskuddet for 2012. Det fremmes derfor ikke forslag om tilbakeføring av forskudd i 2013.

Tabell 3.18 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2012 og 2013. Nominelle priser (i 1 000 kr, pst.)

Kap.	Post		Anslag på regnskap 2012	Korrigert 2012	Forslag 2013	Faktisk vekst 2012–2013	Korrigert vekst 2012–2013
571	21	Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	13 764	18 604	18 900	37,3	1,6
571	60	Innbyggertilskudd	105 448 073	106 583 804	109 678 586	4,0	2,9
571	61	Distriktstilskudd Sør-Norge	360 789	360 789	373 080	3,4	3,4
571	62	Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 392 318	1 392 318	1 446 422	3,9	3,9
571	63	Småkommunetilskudd	895 028	895 028	929 742	3,9	3,9
571	64	Skjønnstilskudd	2 256 000	2 106 160	2 175 000	-3,6	3,3
571	66	Veksttilskudd	81 766	81 766	60 233	-26,3	-26,3
571	67	Storbytilskudd	381 354	381 354	401 506	5,3	5,3
<i>571</i>	<i>Sum kommuner</i>		<i>110 829 092</i>	<i>111 819 823</i>	<i>115 083 469</i>	<i>3,8</i>	<i>2,9</i>

Tabell 3.18 Tilskudd gjennom inntektssystemet for 2012 og 2013. Nominelle priser (i 1 000 kr, pst.)

Kap.	Post	Anslag på regnskap 2012	Korrigert 2012	Forslag 2013	Faktisk vekst 2012–2013	Korrigert vekst 2012–2013	
572	60	Innbyggertilskudd	26 652 862	26 653 840	27 316 533	2,5	2,5
572	62	Nord-Norgetilskudd	555 759	555 759	577 270	3,9	3,9
572	64	Skjønnstilskudd	409 000	409 000	509 000	24,4	24,4
572		<i>Sum fylkeskommuner</i>	<i>27 617 621</i>	<i>27 618 599</i>	<i>28 402 803</i>	<i>2,8</i>	<i>2,8</i>
		<i>Sum kommunesektor</i>	<i>138 446 713</i>	<i>139 438 422</i>	<i>143 486 272</i>	<i>3,6</i>	<i>2,9</i>

Endringer i oppgavefordeling mellom ulike forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv.

I budsjettet for 2013 vil det som tidligere år bli gjort en rekke korrigeringer i rammetilskuddet

for endringer i oppgavefordelingen mellom forvaltningsnivåer, regelendringer, innlemming av øremerkede tilskudd mv. For nærmere omtale av korreksjonene viser vi til Beregningsteknisk dokumentasjon til Prop. 1 S (2012–2013) fra Kommunal- og regionaldepartementet (Grønt hefte).

Tabell 3.19 Endringer i rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner (i 1 000 2013-kroner)

	Kommuner	Fylkeskommuner
<i>Innlemminger/uttrekk</i>		
Kommunalt rusarbeid	333 000	0
Driftstilskudd barnehage	10 330	0
<i>Korreksjoner</i>		
Nominell videreføring av foreldrebetaling i barnehager i 2012, helårsvirkning av etterspørselseffekt	62 600	0
Nominell videreføring av foreldrebetaling i barnehager i 2013	273 060	0
Omlegging av kontantstøtteordningen, helårsvirkning 2012	308 817	0
Opptrapping av tilskuddet til ikke-kommunale barnehager, helårsvirkning 2012	41 320	0
Opptrapping av tilskuddet til ikke-kommunale barnehager, 2013-virkning	58 000	0
Innføring av valgfag på 8. trinn – helårseffekt av endring i 2012	92 669	0
Innføring av valgfag på 9. trinn – endring i 2013	66 145	0
Innføring av kulturskoletilbud i skole/SFO	72 055	0
Vergemålsreformen	-38 500	0
Uttrekk av frigjorte midler ved utbygging av tilbud om øyeblikkelig hjelp	-83 000	0
Økning av skjønnsrammen ifm. RNB 2012 pga. naturskade	-149 785	0

Tabell 3.19 Endringer i rammetilskuddet som følge av innlemminger og korreksjoner
(i 1 000 2013-kroner)

	Kommuner	Fylkeskommuner
Omdisponering av midler fra kap. 571, post 64 til kap. 571, post 21	-5 000	0
Nye plasser i statlige og private skoler	-23 286	-20 539
Ny sikkerhetsforskrift for skoleskyss	0	20 000
Lovendringer, vern mot menneskehandel	0	1 550
<i>Sum innlemminger og korreksjoner</i>	1 018 425	1 010

Innlemming/uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet til kommunene (alle tall i 2013-kroner)

Innlemming av tilskudd til kommunalt rusarbeid

Ved behandlingen av St.prp. nr. 67 (2006–2007) *Kommuneproposisjonen 2008* sluttet Stortinget seg til at tilskudd til kommunalt rusarbeid skulle innlemmes i kommunenes inntektssystem fra 2011. I 2010 besluttet regjeringen å forlenge virketiden til Opptappingsplanen for rusfeltet ut 2012. Det ble da besluttet å videreføre tilskuddet til kommunalt rusarbeid ut opptappingsplanens planperiode. Regjeringen foreslår å innlemme 333 mill. kroner av dagens tilskudd til kommunalt rusarbeid i rammetilskuddet til kommunene i 2013. 100 mill. kroner blir beholdt som øremerket tilskudd på Helse- og omsorgsdepartementets budsjett.

Innlemming av driftstilskudd til barnehager

Driftstilskuddet til barnehager ble innlemmet i rammetilskuddet til kommunene i 2011. For å ta høyde for utbetalinger som følge av etterslep og klagesaker ble det imidlertid bevilget midler til driftstilskudd også i 2011 og 2012. Gjenværende bevilgning på 10,3 mill. kroner forslås overført fra kap. 231, post 60 til kommunenes rammetilskudd i 2013.

Korrigerende av rammetilskuddet som følge av nominell videreføring av maksimalpris for foreldrebetaling i barnehager i 2012 – helårsvirkning av etterspørselseffekt

Stortinget vedtok ved behandlingen av statsbudsjettet for 2012 å videreføre maksimalprisen for foreldrebetaling i barnehage på samme nominelle nivå som i 2011. Kommunene ble kompensert for inntektsbortfallet på årsbasis og etterspørselseffekten for høsten 2012. I statsbudsjettet for 2013

blir kommunene kompensert for helårsvirkningen av etterspørselseffekten med 62,6 mill. kroner.

Korrigerende av rammetilskuddet som følge av nominell videreføring av maksimalpris for foreldrebetaling i barnehager i 2013

Regjeringen foreslår i statsbudsjettet for 2013 å videreføre maksimalprisen for en heltids barnehageplass på samme nominelle nivå som i 2012. Kommunene kompenseres for merutgiftene ved en økning i rammetilskuddet på 273,1 mill. kroner.

Korrigerende av rammetilskuddet som følge av økt bevilgningsbehov til barnehageplasser til toåringer ved omleggingen av kontantstøtteordningen (avvikling for toåringer) – helårseffekt av endring i 2012

Kontantstøtteordningen ble lagt om med virkning fra 1. august 2012. Som kompensasjon for økt etterspørsel etter barnehageplasser ble rammetilskuddet i 2012 økt med 213,9 mill. kroner (2012-kroner). Kommunene kompenseres for helårseffekten ved en økning i rammetilskuddet på 308,8 mill. kroner i 2013.

Korrigerende av rammetilskuddet som følge av økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager – helårseffekt av endring i 2012

Stortinget vedtok ved behandlingen av statsbudsjettet for 2012 å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 91 til 92 pst. av det tilsvarende kommunale barnehager i gjennomsnitt mottar i offentlig finansiering fra 1. august 2012. I statsbudsjettet for 2013 kompenseres kommunene for helårsvirkningen av tiltaket med 41,3 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt likeverdig behandling av kommunale og ikke-kommunale barnehager – endring i 2013

I statsbudsjettet for 2013 foreslår regjeringen å øke minimumstilskuddet til ikke-kommunale barnehager fra 92 til 94 pst. av det tilsvarende kommunale barnehager i gjennomsnitt mottar i offentlig finansiering. Det foreslås at økningen skal gjelde fra 1. august 2013. 58 mill. kroner blir lagt inn i rammetilskuddet til kommunene til dette til-taket i 2013.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av innføring av valgfag på 8. trinn – helårseffekt av endring i 2012

I stortingsmeldingen om ungdomstrinnet (Meld. St. 22 (2010–2011) *Motivasjon – Mestring – Muligheter*) ble det varslet at regjeringen tok sikte på å innføre valgfag på ungdomstrinnet over tre år fra høsten 2012. 1,5 timer valgfag på 8. trinn ble innført høsten 2012. ½ time er ny tid, og 1 time tas gjennom omfordeling av eksisterende timetall. Kommunenes merutgifter i 2013 for valgfag på 8. trinn er beregnet til 92,7 mill. kroner. Kommunene kompenseres for dette ved en økning i rammetilskuddet.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av innføring av valgfag på 9. trinn – endring i 2013

Det foreslås å innføre valgfag på 9. trinn fra høsten 2013. Valgfaget skal tilsvare 1,5 timer per uke, hvorav ½ time er ny tid, og 1 time tas gjennom omfordeling av eksisterende timetall. Kommunene kompenseres for sine merutgifter ved en økning i rammetilskuddet på 66,1 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av innføring av kulturskoletilbud i skole/SFO

Fra høsten 2013 foreslås det å innføre én uketime gratis kulturskoletilbud i skole- eller SFO-tiden på barnetrinnet (1.–4. trinn). Kommunenes merutgifter er beregnet til om lag 72,1 mill. kroner. Dette kompenseres ved en økning i rammetilskuddet.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av ny vergemålslov

Stortinget vedtok våren 2010 ny vergemålslov. For kommunene innebærer det at overformynderiene avvikles, og at ansvar, oppgaver og finansier-

ing av den lokale vergemålsmyndigheten overføres til fylkesmennene.

Det er anslått at kommunene bruker 103 mill. kroner på vergemål i året. Den nye loven skal etter planen tre i kraft fra 1. juli 2013. Det trekkes ut 38,5 mill. kroner fra rammetilskuddet i 2013. Dette betyr at kommunene, utover halvårseffekten, får beholde noen midler i 2013 til mer- og etterarbeid etter 1. juli 2013.

Korrigerings av rammetilskuddet for uttrekk av frigjorte midler ved utbygging av tilbud om øyeblikkelig hjelp

Som del av samhandlingsreformen er det planlagt en plikt for kommunene til å etablere døgntilbud for øyeblikkelig hjelp (ø-hjelp), jf. omtale i Prop. 91 L (2010–2011) *Lov om kommunale helse- og omsorgstjenester m.m.* Oppbygging og drift av døgntilbud i kommunene fullfinansieres gjennom overføring fra Helse- og omsorgsdepartementets budsjett og direkte bidrag fra de regionale helseforetakene. For 2013 har Helse- og omsorgsdepartementet foreslått ytterligere 270 mill. kroner til ø-hjelpstilbud i kommunene. Behandling av pasienter i døgntilbudene avlaster spesialisthelsetjenesten og reduserer dermed kommunenes medfinansieringsforpliktelser. I forbindelse med oppbyggingen av ø-hjelpstilbud i 2013 trekkes i tråd med dette 83 mill. kroner ut fra kommunenes rammetilskudd.

Korrigerings av rammetilskuddet for økning av skjønnsrammen i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2012

I forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2012 ble skjønnsrammen økt med 145 mill. kroner til å dekke ødeleggelser etter ekstremværet «Dagmar». Midlene videreføres ikke til 2013.

Korrigerings av rammetilskuddet for omdisponering av midler fra kap. 571, post 64 til kap. 571 post 21

5 mill. kroner omdisponeres fra kap. 571, post 64 til kap. 571, post 21. Omdisponeringen innebærer ikke endret bruk av midlene.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlige og private skoler

Som følge av at antall elever i statlige og private skoler øker, blir rammetilskuddet til kommunene redusert med om lag 23,3 mill. kroner.

Innlemming/uttrekk og korreksjoner i rammetilskuddet til fylkeskommunene (alle tall i 2013-kroner)

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av økt antall elever i statlig og privat videregående opplæring

Som følge av at antall elever i statlig og privat videregående opplæring øker, blir rammetilskuddet til fylkeskommunene redusert med om lag 20,5 mill. kroner.

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av ny forskrift om krav til sikring av skoleelever i buss

Forskrift om krav til sikring av skoleelever i buss foreslås vedtatt innen 1.1.2013 med ikrafttredelse 1.7.2013. Skoleskyss i bybusser er ikke omfattet av forskriften. For å kompensere fylkeskommu-

nene for utgifter som følge av krav i forskriften, økes rammetilskuddet til fylkeskommunene med 20 mill. kroner i 2013, jf. omtale i Samferdselsdepartementets Prop. 1 S (2012–2013).

Korrigerings av rammetilskuddet som følge av lovendring om vern mot menneskehandel – andreårseffekt i 2013

Endringer i barnevernloven om midlertidig plassering i institusjon av barn som er utsatt for menneskehandel trådte i kraft 1. juli 2012 (jf. Prop. 43 L (2011–2012) *Endringer i barnevernloven*). Det foreslås å øke bevilgningen på kap. 572, post 60 med om lag 1,5 mill. kroner som fordeles særskilt til Oslo kommune for å dekke merutgifter i 2013. Se også omtale under kap. 855, post 1 Statlig forvaltning av barnevernet i Prop. 1 S (2012–2013) *Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet*.

Kap. 575 Ressurskrevende tjenester

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
60	Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	4 656 619	5 350 218	5 850 000
	Sum kap. 575	4 656 619	5 350 218	5 850 000

Post 60 Toppfinansieringsordning, overslagsbevilgning

Mål

Formålet med ordningen er å sikre at tjenestemottakere som krever stor ressursinnsats fra det kommunale tjenesteapparatet, får et best mulig tilbud uavhengig av kommunens økonomiske situasjon.

Med ressurskrevende tjenestemottaker menes en person med store hjelpebehov som mottar omfattende helse- og omsorgstjenester fra kommunen. Dette kan blant annet gjelde personer med psykisk utviklingshemming, fysisk funksjonshemmede, personer med rusmiddelproblemer og mennesker med psykiske lidelser.

Kommunene har ansvaret for å gi helse- og omsorgstjenester til dem som har krav på dette i henhold til sosialtjenesteloven og kommunehelsetjenesteloven. Tjenestene finansieres i hovedsak gjennom kommunenes frie inntekter (skatteinntekter og rammetilskudd). Behovet for ressurskrevende tjenester varierer betydelig mellom

kommuner. Det har foreløpig vært vanskelig å finne objektive kriterier som kan fange opp denne kostnadsvariasjonen. Inntil det blir utviklet gode nok kriterier, vil det være behov for en egen tilskuddsordning for ressurskrevende tjenester, som et supplement til kommunenes frie inntekter.

Tildelingskriterier

I 2012 får kommunene kompensert 80 pst. av egne netto lønnsutgifter ut over innslagspunktet på kr 935 000. Netto lønnskostnader er lønn til ansatte og tilhørende sosiale kostnader, fratrukket øremerkede tilskudd og tilskudd gjennom inntektssystemet. Tilskuddsordningen gjelder for personer under 67 år.

Fylkesmennene er i retningslinjene for fordeling av skjønnstilskuddet for 2013 bedt om å ta hensyn til kommuner som har spesielt høye kostnader knyttet til særlig ressurskrevende tjenester, hvor dette ikke fanges tilstrekkelig opp gjennom inntektssystemet og toppfinansieringsordningen.

Rapport

Toppfinansieringstilskuddet for 2012 til de kommunene som tilfredsstilte kriteriene for tilskudd ble fordelt av Helsedirektoratet i august 2012. Det ble utbetalt om lag 5 340 mill. kroner. Dette er en nominell økning på 683 mill. kroner sammenliknet med tilskuddet for 2011. Foreløpige tall for 2012 viser at det var 6013 ressurskrevende tjenestemottakere som var omfattet av ordningen. Dette er en økning på 361 tjenestemottakere eller 6,3 pst. i forhold til 2011.

Toppfinansieringstilskuddet for ressurskrevende tjenester er en overslagsbevilgning. Utbetalingene i 2012 ble om lag 10 mill. kroner eller 0,2 pst. lavere enn saldert budsjett 2012.

Helsedirektoratet stilte i 2011 videre krav til at kommunene også skulle rapportere inn omfanget av tjenestene (vedtakstimer) for den enkelte tjenestemottaker. Dette styrket direktoratets muligheter til å føre ytterligere kontroll med ordningen, fordi direktoratet kunne holde den økonomiske

ressursinnsatsen opp mot omfanget av tjenestene (vedtakstimer). Dette har blitt fulgt opp i 2012 og vil også blitt fulgt opp i rundskrivet for 2013.

Budsjettforslag

Det budsjetteres med 5 850 mill. kroner i 2013, som er en økning på om lag 500 mill. kroner i forhold til saldert budsjett 2012. Forslaget til bevilgning for 2013 tar utgangspunkt i saldert budsjett for 2012 på 5 350 mill. kroner. Det er videre lagt til grunn en økning i antall tjenestemottakere på 4,2 pst. og en reell vekst i utgifter per tjenestemottaker på 0,8 pst. fra 2011 til 2012. Prisjusteringen som ligger til grunn for den reelle veksten i kommunenes utgifter er lønnsveksten i kommunene for 2012 som er anslått til 4,1 pst.

Kompensasjonsgraden foreslås videreført på 80 pst. i 2013. Innslagspunktet foreslås justert opp med anslått lønnsvekst i kommunesektoren for 2012 på 4,1 pst. Innslagspunktet blir derfor på kr 975 000 for 2013.

Kap. 579 Valgutgifter

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	37 980	15 000	47 700
	Sum kap. 579	37 980	15 000	47 700

Post 1 Driftsutgifter

Denne posten omfatter de direkte utgiftene staten har ved valg til Stortinget, kommunestyre og fylkesting. I tillegg dekkes enkelte utgifter til gjennomføringen av sametingsvalget.

I 2013 skal det gjennomføres stortings- og sametingsvalg, og bevilgningen er derfor høyere enn bevilgningen for 2012.

Bevilgningen skal blant annet dekke:

- forhåndsstemmegivning utenriks
- produksjon av valgmateriell, blant annet konvolutter og stemmesedler
- sentrale informasjons- og opplæringstiltak
- tilskudd til informasjonsvirksomhet til organisasjoner og lignende
- forsøksvirksomhet, utredning og evaluering
- departementets elektroniske system for innsamling, bearbeiding, prognostisering og videreføring av valgresultater (valgnattprosjektet)

- kjøp av tjenester fra andre offentlige etater, blant annet Departementenes servicesenter
- tilskudd til Valgforum som bistår departementet med opplæring, kvalitetssikring av nytt elektronisk valgdatasystem og rådgivning i valgfaglige spørsmål
- utgifter til manntall
- kostnader knyttet til videreutvikling av universelt utformet utstyrløsning for valglokaler (kommunene bærer selv utgifter til anskaffelse)
- kostnader til videreutvikling og drift av nettportal for distribusjon av valgutstyr
- enkelte utviklings- og driftskostnader, blant annet lønnsutgifter, i forbindelse med etablering og implementering av nytt statlig eid, forvaltet og driftet valgdatasystem for den administrative gjennomføringen av valg i kommunene

Rapport

Det ble i 2011 avvirket kommunestyre- og fylkestingsvalg. Budsjettet gikk i hovedsak til gjennomføring av forhåndsstemmegivningen utenriks, produksjon og distribusjon av valgmateriell, informasjons- og opplæringstiltak, utvikling og drift av valgnattsystemet, forsøk og utrednings- og evalueringsarbeid.

Valgdeltagelsen ved både kommunestyre- og fylkestingsvalget økte i 2011 sammenlignet med forrige lokalvalg i 2007. Den offisielle statistikken fra Statistisk Sentralbyrå (SSB) viser at valgdeltagelsen ved kommunestyrevalget var på 64,2 pst, en økning på 3 prosentpoeng fra valget i 2007. Ved fylkestingsvalget gikk deltagelsen opp 2,4 prosentpoeng til 59,9 pst.

En undersøkelse fra SSB viser at 43 pst. av innvandrere med norsk statsborgerskap benyttet stemmeretten ved kommunestyre- og fylkestingsvalget i 2011. Valgdeltagelsen varierer sterkt mellom de ulike innvandrergroppene. Sammenlignet med lokalvalgene i 2003 og 2007 er det totalt sett en moderat økning i deltagelsen ved valget i 2011. I forhold til valget i 2007 er det velgere med bakgrunn fra Marokko og Somalia som har størst økning i valgdeltagelsen. Valgdeltagelsen blant innvandrere øker med botid i Norge.

Regjeringen har som mål at andelen personer med innvandrerbakgrunn som deltar ved valg, skal tilsvare valgoppslutningen samlet.

Implementering av Elektronisk valgadministrasjonssystem (EVA)

Departementet startet i 2008 arbeidet med å etablere et statlig eid, forvaltet og driftet elektronisk system til den administrative gjennomføringen av valg (EVA). Systemet ble utviklet i forbindelse med e-valg 2011-prosjektet, der det ved valget i 2011 ble gjennomført forsøk med internettstemmegivning.

EVA består av tre deler: et valgadministrativt system (som utgjør hoveddelen), et system for maskinell telling av stemmesedler (skanning) og et system for internettstemmegivning (e-valg). Alle tre deler av løsningen ble prøvd ut i 10 forsøkskommuner ved lokalvalget i 2011. Evalueringen viser at kommunene var godt fornøyd med EVA.

Departementet planlegger å implementere EVA i alle kommuner og fylkeskommuner til bruk ved stortings- og sametingsvalget i 2013. Skannerløsningen planlegges også tatt i bruk fra 2013, men det er foreløpig ikke tatt stilling til omfanget.

Ved å innføre et statlig eid og forvaltet system får staten bedre kontroll over alle deler av valgprosessen. Det er risikoreduserende at alle kommuner bruker samme system, blant annet reduseres risiko for at det oppstår feil i manntallet. Et felles system gir også bedre muligheter enn i dag for formidling av resultat og statistikk til media, forskere og for evaluering av valg. Det er derfor besluttet å tilby EVA vederlagsfritt til alle landets kommuner og fylkeskommuner til valget i 2013.

Ansvar for opplæring av kommuner og fylkeskommuner i bruk av EVA vil ligge i departementet. Det vil bli utarbeidet et felles opplæringsprogram for hele landet for å sikre kvalitet, likhet og effektivitet i valggjennomføringen i alle landets kommuner. Det blir også etablert brukerstøtte for alle valgmedarbeiderne i kommunene hos Brønnøysundregistrene, som har god kompetanse på dette. Det legges ned store ressurser i å teste løsningen både funksjonelt og ytelsesmessig, slik at valggjennomføringen skal gå uten større problemer. Det er imidlertid alltid knyttet risiko til innføring av store nye datasystemer og det utarbeides beredskapsrutiner som gjør det mulig å gjennomføre valget og sikre et korrekt valgresultat, selv om datasystemet skulle bli utilgjengelige.

E-valg 2011-prosjektet ble avsluttet 1. juli 2012. Forsøket er bredt evaluert av både norske og internasjonale forskningsmiljøer. Departementet planlegger å legge fram en proposisjon for Stortinget høsten 2012 for å redegjøre for funn fra evalueringen og gi vurderinger og anbefalinger om det eventuelt skal gjennomføres videre forsøk.

Det ble i statsbudsjettet for 2012 varslet et totalbudsjett for e-valg 2011-prosjektet fra 2008 til juni 2012 på 195 mill. kroner. Dette dekket også kostnader til utvikling av den valgadministrative løsningen og skannerløsningen i EVA.

Regnskapet viser et forbruk på 149,5 mill. kroner per 1. juli 2012. Underforbruket skyldes forskyvning av enkelte kostnader til høsten 2012.

Prosjektbudsjett

Det foreslås et prosjektbudsjett for 2013 på 66 mill. kroner. Beløpet skal dekke statens kostnader til videreutvikling, forvaltning og drift av EVA. Beløpet skal også dekke kostnader knyttet til innføring av EVA i landets kommuner og fylkeskommuner, herunder kostnader knyttet til opplæring.

Kostnadene dekkes på kap. 571, post 64. I tillegg vil lønnsmidler til prosjektmedarbeidere i departementet i hovedsak dekkes på kap. 579, post 1 Valguttgifter.

Budsjettforslaget for 2013 inkluderer usikkerhetsavsetninger, slik at kostnadene med 85 pst. sannsynlighet ikke vil overskride dette beløpet. Budsjettet er basert på en usikkerhetsanalyse utført i samsvar med den metodikken Finansdepartementet har utviklet for kvalitetssikring av større statlige investeringsprosjekter. Usikkerhetsanalysen er gjennomført av Det Norske Veritas.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 47,7 mill. kroner på kap. 579, post 1 i 2013. Budsjettrammen skal dekke utgifter til en generell økning av innsatsen rundt informasjonsarbeidet, blant annet økning i rammen for tilskudd til ulike organisasjoner, etablering av en statlig ordning for manntall og inte-

grering av dette i det statlige valgdatasystemet. Det tas sikte på å gjennomføre forsøk med elektronisk avkryssing i manntallet i noen kommuner i 2013. Departementet vil på bakgrunn av evalueringsfunn vurdere videre oppfølging av forsøk med elektronisk stemmegivning.

Det foreslås i tillegg at det settes av 66 mill. kroner til videreutvikling og implementering av EVA under prosjektskjønnet, jf. kap. 571, post 64.

Kap. 2427 Kommunalbanken AS

Post 90 Aksjekapital

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 90 bevilget med 924 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Det vises til omtale under kap. 5616, post 85.

Kap. 5616 Kommunalbanken AS

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
85	Aksjeutbytte	164 700	194 000	252 800
	Sum kap. 5616	164 700	194 000	252 800

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 85 redusert med 194 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Kommunalbanken AS ble stiftet 1. november 1999. Banken er en videreføring av virksomheten til statsbanken Norges Kommunalbank som ble etablert i 1927. KLP var fra 2000 deleier av Kommunalbanken AS med en eierandel på 20 pst. Kommunalbanken AS ble 26. juni 2009 et statsaksjeselskap, da staten kjøpte KLPs eierandel. Kommunal- og regionaldepartementet forvalter statens eierskap.

Selskapet gir lån til kommuner, fylkeskommuner, kommunale foretak, interkommunale selskap og andre selskap som utfører kommunale oppgaver. Lånene gis mot kommunal eller statlig garanti eller sikres på annen måte.

Målet med statens eierskap i Kommunalbanken er å legge til rette for lave lånekostnader for kommunesektoren, samtidig skal selskapet gi staten god avkastning på innskutt kapital. Selskapet skal drives på forretningsmessig grunnlag. For nærmere informasjon om Kommunalbankens virksomhet vises det til bankens årsrapport for 2011 og Statens eierberetning for 2011.

Post 85 Aksjeutbytte

Avkastningskravet for Kommunalbanken fastsettes for en periode på tre år. For perioden 2010–2012 er avkastningskravet satt til 10 pst. Avkastningskravet defineres som den forventede avkastningen staten kunne ha oppnådd ved en alternativ plassering med tilsvarende risiko. Kravet er stilt i forhold til den avkastningen selskapet har på egenkapitalen etter skatt.

Aksjeutbytte settes til en gitt andel av verdjustert egenkapital, maksimalt 75 pst. av årsresultatet etter skatt. Procentsatsen bør utgjøre om lag halvparten av avkastningskravet.

Kommunalbanken AS hadde et resultat etter skatt for 2011 på 725 mill. kroner, mot 741 mill. kroner i 2010.

Kommunalbankens aksjekapital ble økt med 924 mill. kroner i forbindelse med revidert nasjonalbudsjett 2012, jf. kap. 2427, post 90. Samtidig ble det vedtatt å avstå fra utbytte fra Kommunalbanken for regnskapsåret 2011. Bakgrunnen for styrkingen av egenkapitalen var Finanstilsynets

krav om at bankene skal ha en kjernekapitaldekning på 9 pst. innen 1. juli 2012.

Utbytte for 2012, som bevilges på statsbudsjettet 2013, foreslås satt til 252,8 mill. kroner. Bevilg-

ningsforslaget bygger på gjeldende avkastningskrav og retningslinjer for aksjeutbytte. Avkastningskravet for Kommunalbanken for perioden 2013–2015 foreslås holdt uendret på 10 pst.

Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Innledning

Regjeringen vil at alle skal bo godt og trygt. En god bolig er en forutsetning for et godt liv og for å skape et stabilt hjem for barn og voksne. Boligen er et grunnleggende velferdsgode og en viktig forutsetning for å kunne delta fullverdig i samfunnet.

Regjeringen ønsker å legge til rette for et vel fungerende boligmarked. Det offentlige har et ansvar for at alle har tilgang til god informasjon om boligmarkedet, en balansert lovregulering og tilgang til boligfinansiering i hele landet.

Personer eller husstander som ikke på egen hånd kan skaffe seg eller opprettholde en tilfredsstillende bosituasjon, skal få bistand av det offentlige. Flest mulig av de som ønsker det skal kunne etablere seg i egen eid bolig.

Med et økende antall eldre skal det legges til rette for at de som ønsker det kan bo lengst mulig i egen bolig. Når behovet for økt bistand oppstår, skal kommunene kunne tilby heldøgns omsorgsplasser i omsorgsboliger eller sykehjem.

Regjeringen ønsker en bygningspolitikk som fremmer bygg og bygde omgivelser med varige kvaliteter. Byggeprosessen skal være effektiv og brukervennlig. Den skal bidra til kvalitet og få byggfeil. Energibruken i nybygg skal reduseres betydelig. De bygde omgivelsene bør planlegges og utformes slik at bygninger og uteområder i størst mulig grad kan brukes uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Det er et mål å bidra til en mer tilgjengelig og energieffektiv eksisterende bygningsmasse. Regjeringen ønsker også å bidra til attraktive steder med gode levekår gjennom stedsutvikling, områdeløft og god byggeskikk.

Ansvar og arbeidsoppgaver

De bolig- og bygningspolitiske målene skal nås ved hjelp av økonomiske og juridiske virkemidler, gjennom støtte til forskning og utredning, samt veiledning og informasjon.

Kommunal- og regionaldepartementet har tre underliggende virksomheter på dette området: Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet og Husleietvistutvalget.

Husbanken

Husbanken forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Husbanken bidrar også med kunnskapsutvikling, forskning, rådgiving og kompetanseoverføring til kommuner, frivillig sektor og andre aktører.

Husbanken skal bistå kommunene i deres arbeid med å skaffe vanskeligstilte gode og trygge boliger og å skaffe mer egnede boliger til de som har spesielle boligbehov. Husbanken skal bidra til at kommunene kan møte utfordringene som følger av demografiske endringer, og samarbeider med andre statlige velferdsaktører, frivillig sektor, brukerorganisasjoner og andre aktører.

Husbanken skal også stimulere til bærekraftig kvalitet i boliger og bygg gjennom grunnlån og kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet. Viktige temaer er miljø og energi, universell utforming, god byggeskikk og områdeutvikling. Husbanken skal samarbeide med bygge- og eiendomsnæringen, med kommunene og med andre statlige aktører som har oppgaver og ansvar innenfor de aktuelle temaene.

Husbanken forvalter også investeringstilskudd til sykehjemsplasser og omsorgsboliger (Helse- og omsorgsdepartementet), ordningene med rentekompensasjon for investeringer i skole- og svømmeanlegg (Kunnskapsdepartementet) og kirkebygg (Fornyings-, administrasjons- og kirkedepartementet), lån til barnehager og tilskudd til studentboliger (Kunnskapsdepartementet).

Direktoratet for byggkvalitet

Direktoratet for byggkvalitet er et nasjonalt kompetansesenter på bygningsområdet og sentral bygningsmyndighet innenfor plan- og bygningslovens virkeområde (byggningsdelen). Direktoratets arbeid er rettet mot kommunene og aktørene i byggeprosessen og byggevaremarkedet, og stiller krav til det ferdige byggverket og prosessene som fører fram til det.

Direktoratet gir Kommunal- og regionaldepartementet råd og bistår faglig innen bygningsteknikk, miljø, energi, helse, sikkerhet, universell utforming og byggeforskriftene generelt. Direkto-

ratet skal ha oversikt over hvordan regelverket virker og være faglig bindeledd mellom statlig virksomhet, næringen og kommunene, samt mellom relevante fagmyndigheter. Direktoratet har som oppgave å øke kunnskapen om byggeregler og byggesaksprosess i næringen og kommunene.

Direktoratet har ansvar for ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvarsrett i byggesaker, samt ByggSøk; det nasjonale systemet for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Direktoratet er tilsynsmyndighet for produkter som skal inngå i byggverk og deltar i internasjonalt myndighetsarbeid i byggsektoren. Direktoratet er engasjert i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet.

Direktoratet for byggkvalitet har to kontorsteder. Virksomheten knyttet til sentral godkjenning holder til i Gjøvik, mens resten av virksomheten er i Oslo.

Husleietvistutvalget

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan behandle alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Hordaland, Sør-Trøndelag og Nord-Trøndelag etter husleielovene av 1939 og 1999. Ordningen er obligatorisk i områdene der det er opprettet husleietvistutvalg. Forliksrådet behandler dermed ikke saker som kan avgjøres av Husleietvistutvalget. Utvalget er et lavterskeltilbud for utleiery og leiere om tvisteløsning med kort saksbehandlingstid og lave kostnader. Tvisteløserne har spesialkompetanse innen husleierett og konfliktmekling. Det skal være enkelt å fremme saker og advokat er ikke nødvendig for å bringe inn en sak for Husleietvistutvalget. Husleietvistutvalget bistår også med informasjon og veiledning, og besvarer spørsmål fra utleiery og leiere i hele landet.

Utfordringer

Høye boligpriser

Boligprisene i Norge bestemmes i all hovedsak av tilbud og etterspørsel på boligmarkedet. På kort sikt bestemmes boligprisene av forhold på etterspørselssiden, blant annet husholdningenes inntekter og boligpreferanser, rentenivå og kreditttilgang, mens boligtilbudet er gitt.

På lengre sikt er mer underliggende forhold som befolkningsvekst, husholdningssammensetning og sentralisering viktige faktorer på etterspørselssiden, mens boligbyggingen er den mest sentrale på tilbudssiden. Utover dette påvirker forhold som skattesystemet for bolig og regelverket

om bygging og regulering av boliger både etterspørsels- og tilbudssiden i boligmarkedet.

I pressområder er det i stor grad prisene på brukte boliger som bestemmer prisene på nye boliger.

I noen distriktsområder er det mangel på egnede boliger. Enkelte steder kan private kredittinstitusjoner også være tilbakeholdne med å gi boliglån. Dette skyldes blant annet at boligens omsetningsverdi kan være lavere enn boligens tekniske verdi.

Vanskeligstilte trenger hjelp til å skaffe og beholde gode boliger

I et boligmarked med høye og stigende priser kan vanskeligstilte og unge i etableringsfasen få problemer med å etablere seg i egen bolig.

Vanskeligstilte på boligmarkedet kan få hjelp til å kjøpe bolig med startlån. Startlån kan etter en særskilt forsvarlighetsvurdering gis som topplån med grunnfinansiering fra privat bank, og skal være en mulighet for å finansiere nøkterne boligkjøp. Kommunen kan også innvilge startlån som finansierer hele boligkjøpet, eventuelt i kombinasjon med tilskudd til etablering.

Husholdninger med lave inntekter får større vansker med å beholde egen bolig ved uforutsette økninger i bostøtten eller reduksjon av inntekt. Forebygging av at husholdninger mister boligen sin skal fortsette. Bostøtten er en sikringsordning som bidrar til at uføre, alderspensjonister, husstander med midlertidig trygdeytelser og husstander med sosialhjelp som hovedinntektskilde kan bli boende i egen bolig. Kommunenes evne til å gi god gjeldsrådgivning er viktig for å oppnå en stabil bosituasjon for vanskeligstilte.

Kommunale utleieboliger er et viktig virkemiddel i arbeidet med å skaffe boliger til vanskeligstilte. Mange kommuner arbeider for en videre boligkarriere for beboeren allerede ved inngåelse av en husleiekontrakt. Det skjer enten ved å hjelpe personer til å kjøpe egen bolig eller å finne en egnet bolig i det private leiemarkedet. Når livssituasjon og inntektsforhold har stabilisert seg, kan etablering i eid bolig være et alternativ. Egne leie-til-eie-avtaler der beboer etter en tid overtar boligen har blitt tatt i bruk i flere kommuner.

For få boliger med god tilgjengelighet

For at flest mulig skal kunne benytte boliger og bygninger uavhengig av funksjonsevne, må tilgjengeligheten i boligmassen økes. Økt tilgjengelighet vil gjøre det mulig for eldre og personer

med nedsatt funksjonsevne å bo hjemme lengre og klare seg med hjemmebaserte tjenester. Tilgjengelige bygninger, boliger og uteområder letter hverdagen for de fleste. For noen er dette en viktig forutsetning for å kunne delta i arbeidsliv og annen samfunnsaktivitet. Tilskudd til tilpassning og til prosjektering skal gjøre det enklere for husstander å tilrettelegge uten for stor kostnad.

Velferds- og omsorgsteknologi, som for eksempel kommunikasjons- og varslingssystemer, gir økt trygghet og sikkerhet, og bidrar til økt selvstendighet i hverdagen. Slik teknologi må sees i sammenheng med fysisk tilrettelegging av boliger. Dette kan bidra til at flere med tjenestebehov kan bo lenger i egen bolig.

Regjeringen har satt i gang arbeidet med en innovasjonsstrategi for kommunesektoren, som skal være ferdig våren 2013. Innovasjon og nytenking i kommunesektoren vil være avgjørende for å kunne møte utfordringer knyttet til blant annet demografiske endringer, arbeidskraft og økonomisk bærekraft.

En samordnet innsats for økt kompetanse og kvalitet i byggsektoren

Regjeringen la våren 2012 fram Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein*

framtidretta bygningspolitikk (bygningmeldingen) og Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk* (klimameldingen).

I bygningmeldingen drøftes en rekke temaer, blant annet energieffektivitet, byggsektorens miljøpåvirkning, tilgjengelighet og universell utforming, arkitektur og byggeskikk. Forenklinger i byggesak, mer effektiv byggesaksprosess, blant annet ved bruk av IKT og økt forutsigbarhet i byggesaksbehandlingen, er også sentrale temaer i meldingen.

For å nå de bygningspolitiske målene er det nødvendig med et kunnskapsløft i hele byggsektoren. Økt kunnskap må i sin tur påvirke byggevirkosomheten. Kunnskapsløftet forutsetter et systematisk samarbeid mellom statlige aktører som legger føringer for norsk byggevirkosomhet og aktørene i byggsektoren.

Mål og rapportering

Regjeringens overordnede mål er at alle skal bo godt og trygt. Tabell 3.20 viser hovedmål og arbeidsmål for programkategori 13.80.

Tabell 3.20 Mål for programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Hovedmål	Arbeidsmål
1 Et velfungerende boligmarked	1.1 God informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren 1.2 God finansiering av boliger i hele landet
2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet	2.1 Økt forebygging og bekjempelse av bosteds-løshet 2.2 Økt boligsosial kompetanse i kommunene 2.3 Økt boligsosial aktivitet i kommunene
3 Byggeprosessen skal være god og effektiv	3.1 Mer brukervennlig og målrettet byggesaks-behandling 3.2 Økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen 3.3 Styrket kompetanse og tilsyn i kommunene
4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder	4.1 Økt antall miljøvennlige boliger og bygg 4.2 Økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder 4.3 Flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Hovedmål 1 Et velfungerende boligmarked

For at alle skal bo godt og trygt må boligmarkedet fungere best mulig. Kommunal- og regionaldepartementets virkemidler for et velfungerende boligmarked er lover og forskrifter, kunnskap og informasjon, samt tilbud om boligfinansiering.

Det er to arbeidsmål under hovedmålet:

1. god informasjon om og balansert lovregulering av boligsektoren
2. god finansiering av boliger i hele landet

For å kunne gjennomføre en målrettet og god boligpolitikk, er informasjon om situasjonen i boligmarkedet viktig. God informasjon om lovgivningen på boligområdet er viktig for aktørene på boligmarkedet og kan forebygge konflikter. En balansert lovregulering av rettigheter og plikter for andelseiere i borettslag og eiere av såkalte selveierleiligheter skal bidra til botrygghet. Husleilovens regler om oppsigelsesvern og vern mot urimelige leiekraav skal bidra til trygghet for leiere. En god balanse mellom rettigheter og plikter for utleiere og leiere skal bidra til at private ser seg tjent med å leie ut boligen.

Regjeringen ønsker stabil boligbygging i alle deler av landet. Staten skal sikre gode rammebetingelser og legge til rette for at bolig- og bygge-markedet fungerer best mulig. Dette oppnås ved lovgivning, forskrifter, organisering og tilgang til boligfinansiering, herunder grunnlån. Husbanken skal supplere det private kredittmarkedet der det er behov for det. Kommunene har ansvaret for å drive en aktiv tomtepolitikk.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 70 Boligetablering i distriktene, forvaltes av Husbanken og kommunene
- kap. 585, post 1 Driftsutgifter til Husleietvistutvalget
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Rapport og status

Andelen av befolkningen i Norge som leier bolig utgjør rundt 20 pst. Økt kunnskap og informasjon om leiemarkedet er viktig for å kunne sikre gode

vilkår på leiemarkedet. Departementet har i 2011 fått gjennomført to utredninger for å få økt kunnskap om leiemarkedet. Utredningen *Langtidsleietakere i det norske boligmarkedet – En empirisk analyse basert på Levekårsundersøkelsen 2007* (NIBR-rapport 2011: 27) gir mer kunnskap om langtidsleietakere på boligmarkedet. Utredningen *Leieboerorganisering i Norge* (NIBR-rapport 2011: 29) belyser årsaker til lav grad av organisering i den norske leiesektoren.

Det har de siste årene vært svært lave tapstall knyttet til Husbankens låneordninger, jf. omtale under kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet.

Det er vedtatt en lovendring i boligbyggelagsloven som gjør det enklere for boligbyggelag å fusjonere med heleide datterselskap. Endringen bidrar til at boligaksjeselskap kan omorganisere seg slik de mener er mest tjenelig.

I 2010 opprettet Husleietvistutvalget nye kontorer i Bergen og Trondheim. De to kontorene mottar henvendelser også fra nærliggende kommuner. Fra og med 2012 ble de geografiske områdene derfor utvidet til Hordaland og begge Trøndelagsfylkene. Det ble foretatt en brukerundersøkelse av Husleietvistutvalget på slutten av 2011. Undersøkelsen viste at publikum gjennomgående er positive til Husleietvistutvalgets tvisteløsnings-tilbud og at særlig meklingsstilbudet får svært god tilbakemelding.

Det er i 2012 etablert en tilskuddsordning som skal bidra til utvikling av attraktive lokalsamfunn gjennom å stimulere til økt tilbud av ulike boliger i kommuner med små og usikre boligmarkeder og/eller mangel på boliger. Mange av landets distriktskommuner har små og usikre boligmarkeder hvor boligtilbudet kan være lite variert. Ledige boliger blir sjelden lagt ut for salg, og det er også lite nybygging blant annet fordi boligen kan falle i verdi. I tillegg kan tilbudet av leieboliger være lite. Et dårlig boligtilbud kan begrense bedrifters vekstmuligheter, eller rekruttering av nøkkelkompetanse i privat og offentlig sektor. Tilskuddsordningen er en del av en treårig forsøksordning for utvalgte kommuner. Hensikten er å fremskaffe flere boliger i distriktskommuner, samle erfaringer fra kommunenes arbeid og øke kompetansen på området. Se nærmere omtale av ordningen under kap. 581, post 70 Boligetablering i distriktene.

Status for boligmarkedet

Boligbyggingen har tatt seg klart opp igjen etter nedgangen som startet i 2008. I 2011 ble det registrert igangsatt 27 735 boliger, en økning på i over-

kant av 30 pst. fra 2010. Igangsettingen gikk opp i 15 av landets 19 fylker, og størst var økningen i Oslo med 189 pst. Beregninger gjort av Prognose-senteret viser videre at det siden 2000 årlig har kommet til om lag 3000 boliger som følge av ombygging av eksisterende næringsbygg. I 1. halvår 2012 har det blitt igangsatt 14 230 boliger, en nedgang på 1,6 pst. fra 1. halvår 2011.

Boligprisene falt i deler av perioden 2007–2008 etter kraftig stigning i de foregående årene. Pris-fallet var midlertidig, og allerede ved slutten av 2009 hadde veksten i boligprisene kommet opp i over 10 pst. på årsbasis. Fra 2010 til 2011 steg boligprisene med i gjennomsnitt 8 pst.

Fra 2010 til 2011 var økningen i leieprisene på om lag 6 pst. Både utviklingen i leieprisene og utviklingen i boligprisene må ses i sammenheng med befolkningsvekst, særlig i de store byene, og nivået på byggingen av nye boliger.

I den senere tid har det vært stor oppmerksomhet på boligbygging. På oppdrag fra departementet utarbeidet Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) rapporten *Boligbyggingens prisrespons* (NIBR-rapport 2011: 31). I rapporten vurderes det nærmere hvordan boligtilbudet reagerer på endringer i boligprisene. Det vises til rapporten for en nærmere forklaring av endringene.

Strategier og tiltak

I mange områder i landet er det høy etterspørsel etter boliger. Regjeringen vil føre en aktiv boligpolitikk som legger til rette for at byggingen holdes oppe. Det arbeides med forenkling av plan- og bygningsregelverk for å sørge for en smidigere og mer effektiv byggeprosess. I 2013 vil regjeringen også bidra til økt boligtilbud gjennom tilskudd til flere kommunale utleieboliger, bygging av flere studentboliger og aktiv bruk av Husbankens låneordninger.

I sammenheng med høy etterspørsel etter boliger foreslår regjeringen en låneramme i Husbanken på 20 mrd. kroner i 2013. Høsten 2012 vil regjeringen legge fram en egen proposisjon med forslag om å øke lånerammen i Husbanken i 2012 med 5 mrd. kroner, til 20 mrd. kroner. Dette vil legge til rette for god aktivitet, bidra til økt tilbud av boliger og kan gi lavere prisvekst.

I distrikter der private kredittinstitusjoner er tilbakeholdne, blant annet på grunn av lavere omsetningsverdi enn teknisk verdi, kan Husbankens grunnlån brukes til boliginvesteringer. Lånet skal bidra til god tilgang til boligfinansiering i hele landet.

Før sommeren la regjeringen fram en melding til Stortinget om bygningspolitikk. I begynnelsen av 2013 vil en melding om boligpolitikken legges fram.

Økt kunnskap og informasjon om leiemarkedet er viktig for en helhetlig oversikt over det norske boligmarkedet. Statistisk sentralbyrå utreder, på oppdrag fra Husbanken, mulighetene for å forbedre dagens leiemarkedsundersøkelse. Dette innebærer å utvikle en mer detaljert og presis statistikk over leiemarkedet, både for leieprisnivå i ulike områder og i ulike boligtyper. Rapporten vil foreligge i løpet av 2012.

Departementet vil kartlegge kommunenes praksis med seksjonering av bolig, det vil si etablering av eierseksjoner. Dette vil gi kunnskap om kommunenes erfaringer og danne et godt grunnlag for å sikre en balansert lovregulering av eierseksjonssameier.

Boks 3.2 Stortingsmelding om boligpolitikken

Våren 2013 legges det fram en melding om boligpolitikken. Sentrale temaer er vanskeligstilte på boligmarkedet og boligbyggingen.

Stortingsmeldingen vil følge opp NOU 2011: 15 *Rom for alle – en sosial boligpolitikk for fremtiden*, men vil også ha et bredere perspektiv. Det er behov for en helhetlig boligpolitisk gjennomgang, og regjeringen vil følge opp problemstillinger som ble løftet fram i Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn* og som knytter seg til boligbygging. I meldingen drøftes virkemidler som skal bidra til at flere vanskeligstilte skal få muligheten til å eie egen bolig.

Det private leiemarkedet er utsatt for press og i hovedsak går dette ut over utsatte grupper. Mulige grep for å få leiemarkedet til å fungere bedre vil drøftes i meldingen.

Utfordringer med boliger i distriktene blir også drøftet. For mange kommuner er det vanskelig å tiltrekke seg arbeidskraft på grunn av boligmangel.

Hovedmål 2 Økt bosetting av vanskeligstilte på boligmarkedet

Vanskeligstilte på boligmarkedet er personer som selv ikke har mulighet til å skaffe seg en bolig eller opprettholde en tilfredsstillende bosituasjon.

En tilfredsstillende bosituasjon kjennetegnes ved at man bor trygt i en bolig som er tilpasset husholdets behov og økonomi. Trygge boforhold legger til rette for integrering, forebygger kriminalitet og gir gode oppvekstvilkår for barn og ungdom. Det er også en forutsetning for god helse, tilknytning til arbeidslivet og for å ta utdanning. Det boligsosiale arbeidet er sentralt for å bedre levekårene for vanskeligstilte.

Under hovedmålet om økt bosetting av vanskeligstilte er det tre arbeidsmål:

1. økt forebygging og bekjempelse av bostedsløshet
2. økt boligsosial kompetanse i kommunene
3. økt boligsosial aktivitet i kommunene

Regjeringens boligpolitikk berører mange ansvars- og fagområder. Kommunene har ansvaret for utformingen og gjennomføringen av den lokale boligpolitikken, og skal hjelpe vanskeligstilte til en trygg bosituasjon. Staten skal legge til rette for kommunenes boligsosiale arbeid ved å tilby økonomiske ordninger til prioriterte formål, kompetanseoppbygging og veiledning. Dette fordrer et nært samarbeid mellom Husbanken, andre statlige etater og kommunene. Husbanken skal bidra til en tverrfaglig tilnærming for å utvikle tiltak for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 580, post 70 Bostøtte, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 75 Tilskudd til etablering i egen bolig, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, (ny) post 79 Tilskudd til tilpasning av bolig, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken

- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken og kommunene

Politikkområdet som omfattes av hovedmål 2 har også betydning for en rekke andre satsingsområder underlagt andre departementer. Det vises blant annet til Handlingsplan mot fattigdom, jf. Prop. 1 S (2012–2013) *Arbeidsdepartementet* og Mål for inkludering, jf. Prop. 1 S (2012–2013) *Barne- likestillings- og inkluderingsdepartementet*. I mål for inkludering av innvandrerbefolkningen er et av målene at innvandrere skal sikres botrygghet og forhindres fra utstøting i boligmarkedet.

Rapport og status

For å øke effekten av de boligpolitiske virkemidlene samarbeider Husbanken med ulike velferdsaktører både regionalt og nasjonalt. Samarbeidet er viktig for å skaffe kunnskap om behov og gode løsninger, informere om Husbankens virkemidler og implementering av boligpolitikken. Husbanken samarbeider med statlige direktorater for å få til gode helhetlige løsninger der bolig inngår som et viktig element og for å øke effekten av ulike tiltak ved felles innsats.

Det er opprettet en tverretattlig arbeidsgruppe for å samordne innsatsen overfor barn og unge i sårbare overgangsfaser. Arbeidsgruppen består av deltakere fra Husbanken, Arbeids- og velferdsdirektoratet, Helsedirektoratet, Integrerings- og mangfoldsdirektoratet, Barne-, ungdoms- og familiedirektoratet, Utdanningsdirektoratet, Politidirektoratet og Kriminalomsorgens sentrale forvaltning.

Husbanken deltar i en arbeidsgruppe initiert av Helsedirektoratet rettet mot psykisk helse, rus og oppvekstvilkår som har utviklet strategien *Sammen om psykisk helse* for barn og unge. Strategien skal fremme psykisk helse samt forebygge og behandle psykiske vansker og lidelser hos barn og unge. Kommunale, fylkeskommunale og statlige tjenesteytere skal samordne sin innsats bygd på lokalbaserte tiltak.

Boks 3.3 Husbankens kommunesatsing

Husbanken har de siste årene inngått langsiktig og forpliktende samarbeid med kommuner med store boligsosiale utfordringer for å oppnå et mer helhetlig og samordnet boligsosialt arbeid. Husbanken tilbyr faglig og finansiell støtte til utvikling. Gjennom Husbankens kommunesatsing blir boligpolitikk forankret i kommunens politiske og administrative ledelse. Målet er at kommunene skal oppnå et mer helhetlig og samordnet boligsosialt arbeid. Det er et mål å skape varige endringer.

Husbanken har hittil inngått avtale med 51 kommuner og 4 bydeler i Oslo. Erfaringene viser at bolig og boligsosiale spørsmål er prioritert i kommunene som deltar. Satsingen har synliggjort utfordringer og bidrar til løsninger. Satsingen har ført til økt kompetanse og kunnskap om de økonomiske virkemidlene er styr-

ket. Flere av Husbankens satsingskommuner har påtatt seg et regionalt ansvar for boligsosial utvikling gjennom forpliktelse til samarbeidsavtalen, slik at det skjer en regional kunnskapsdeling.

Det har vært lagt vekt på kunnskapsutvikling, organisering og forankring, i tillegg til helhetlig bruk av ressurser og virkemidler. Fremover vil det bli sentralt å måle effekter på disse områdene. Husbanken vil legge til rette for at kommunesatsingen skal evalueres.

I 2011 var kommunene direkte mottakere av om lag 78 pst. av det boligsosiale kompetansetilskuddet som Husbanken forvalter. Andre aktører som har mottatt kompetansetilskudd er for eksempel Kriminalomsorgen og frivillige organisasjoner.

Kommunalt disponerte boliger

Ved utgangen av 2011 var det totalt 101 670 kommunalt disponerte boliger i Norge ifølge KOSTRA-tall. Dette innebærer en økning på om lag 750 boliger fra 2010.

I 2011 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 401,6 mill. kroner til 1001 utleieboliger. I 2012 er tilsagnsrammen for tilskudd til utleieboliger på 430 mill. kroner. Totalt i første halvår 2012 ble det gitt tilsagn til 423 utleieboliger for vanskeligstilte.

Det har vært en jevn økning i antall boliger fra år til år. I 2011 var 82 pst. av de kommunalt disponerte boligene eid av kommunene selv, 8,8 pst. av boligene var kommunalt innleide boliger og 9,6 pst. var privat innleide boliger med kommunal disposisjonsrett.⁷ 1281 boliger ble kjøpt eller bygget av kommunene i 2011.

Tabell 3.21 Kommunalt disponerte boliger

	Antall kommunalt disponerte boliger	Kommunalt disponerte boliger per 1000 innbyggere
2007	96 403	20,0
2008	97 374	19,5
2009	99 915	20,6
2010	100 929	20,5
2011	101 670	20,4

Utviklingen av antall kommunalt disponerte boliger i KOSTRA kan ikke sammenliknes direkte med antall boliger som får tilskudd til utleieboliger. Dette skyldes blant annet at tilskudd også kan gå til oppgradering av eksisterende boliger og fordi en del av boligene som bygges ikke blir registrert i KOSTRA før etter en tid.

I 2011 ble det tildelt 17 082 kommunale boliger. 12 948 av disse gikk til husstander som ikke tidligere hadde bodd i kommunal bolig. 34 pst. av søkerne fikk avslag på søknad om kommunal bolig. 39 pst. av de nyinnflyttede husstandene var husstander med behov for tilrettelagte boliger. Dette er en nedgang på 1 pst. fra året før. Videre var 17 pst. av de nyinnflyttede flyktninger, mens 21 pst. av de nyinnflyttede var rusmiddelmissbrukere og/eller personer med psykiske lidelser. Dette er en økning på 1 pst. fra året før. I 2011 ble det registrert 5753 nye husstander på venteliste

⁷ Antall eide kommunale boliger og antall boliger kommunen leier inn til videre framleie, kan for 2011 være påvirket av en presisering av disposisjonsformene. Boliger eid av kommunale AS eller kommunale stiftelser regnes nå som innleid til videre fremleie og ikke som kommunalt eide boliger.

for kommunale boliger, en økning på om lag 2 pst. sammenliknet med 2010. Om lag 40 pst. av disse har behov for tilrettelagt bolig.

Tilskuddsordningen til utleieboliger ble i 2011 evaluert av NIBR. NIBR konkluderer med at målgruppen for tilskuddet samsvarer godt med kommunenes boligsosiale utfordringer. Evalueringen viser at Husbankens forvaltning av tilskuddsordningen er tilfredsstillende. Husbankens desentraliserte forvaltning er gunstig for dialogen med kommunene, men fordrer tiltak for å sikre mer likeartet praksis på regionkontorene.

I det videre arbeidet med kommunesatsingen skal det jobbes for høyere gjennomstrømming i kommunale boliger.

Bosetting av flyktninger

For å bidra til økt og raskere bosetting av flyktninger, særlig av enslige mindreårige, ble tilskudd til utleieboliger styrket med 69,6 mill kroner fra og med 2011. I alt ble det gitt 129,4 mill. kroner i tilsagn til denne gruppen, til 292 boliger i 63 kommuner. Tiltaket er viktig for å redusere ventetiden i mottak. Første halvår 2012 har Husbanken gitt tilsagn om tilskudd til 130 boliger til flyktninger, med et samlet tilsagnsbeløp på om lag 50 mill. kroner. Tilskuddene fordeler seg på kommuner i hele landet. Det kan gis inntil 40 pst. tilskudd til boliger for enslige mindreårige asylsøkere med behov for tjenester og oppfølging.

NTNU har laget en rapport om kommuners fremskaffelse av boliger til flyktninger. Studien viser at det er behov for mer helhetlig forankring av arbeidet og mer oppmerksomhet på gjennomstrømming i de kommunale boligene. I rapporten gis det anbefalinger om tilpasning til lokale forhold, mer langsiktig planlegging, mer aktiv bruk av startlånet og det private leiemarkedet.

Husbanken og IMDi inngikk i 2010 en treårig avtale for å samarbeide om bedre levekår for flyktninger og øke mulighetene for at innvandrere inkluderes i boligmarkedet. IMDIs regionale enheter og Husbankens regionkontorer utarbeider årlige arbeidsplaner om informasjonstiltak og opplæring overfor kommunene.

Arbeid for å hjelpe vanskeligstilte på boligmarkedet

For å lykkes med å bosette vanskeligstilte er det avgjørende at det tverrfaglige og tverrsektorielle samarbeidet fungerer godt. Husbanken skal fortsette et samarbeid med interesse- og brukerorganisasjoner som jobber for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Arbeidet med å hindre at personer mister boligen og å følge opp personer uten egen bolig er sentralt. Tiltak som retter seg mot ungdom og barnefamilier, samt personer som utskrives eller løslates fra institusjon eller fengsel skal vektlegges. Mange innsatte i norske fengsler løslates uten å ha et eget sted å bo. Husbanken skal bidra til at målene for tilbakeføringsgarantien nås og samarbeider med Kriminalomsorgen om dette.

Husbanken skal fortsatt legge til rette for at det blir etablert flere boliger med individuelt tilpassede tjenester for personer uten egen bolig med tilleggsproblemer som rusmisbruk og/eller psykiske lidelser. Husbanken skal dessuten samordne arbeidet med andre statlige aktører som støtter opp om kommunale tjenester.

Husbanken har initiert og finansiert flere relevante FoU-prosjekter innenfor temaer som inkludering, integrering og marginalisering av vanskeligstilte grupper.

Tall fra KOSTRA for 2011 viser at det på landsbasis var 3885 husstander i midlertidig botilbud. Det er en økning på 10 pst. siden 2010. Andelen husholdninger med barn som oppholdt seg i midlertidig bolig har økt fra 4,2 pst. til 5,3 pst. Kartleggingen av personer uten bolig i 2008 viste at 400 barn er i en situasjon uten egen bolig, sammen med en eller begge foreldrene sine. Få barn er imidlertid i situasjonen over tid, og de fleste er i situasjonen grunnet samlivsbrudd.

De boligsosiale virkemidlene – bostøtte, tilskudd til etablering i egen bolig og startlån

Bostøtten er det viktigste økonomiske virkemidlet for å gi vanskeligstilte mulighet til å bosette seg og beholde en egnet bolig. Fra 1. juli 2009 ble bostøtteordningen forenklet og styrket. For juni måned 2012 ble det utbetalt bostøtte til 127 100 mottakere, som er 17 pst. flere enn samme måned før omleggingen (juni 2009). Fra 1. januar 2013 trer en ny lov om bostøtte i verk. Den nye loven bidrar til et enklere og mer oversiktlig regelverk, og rettsvernet til mottakerne styrkes. Med loven iverksettes nye tiltak for å sikre at bostøtten bare går til de som har rett på ytelsen. Se ytterligere omtale under kap. 580, post 70 Bostøtte.

Startlånet skal hjelpe unge og vanskeligstilte til å etablere seg på boligmarkedet. Etterspørslene etter startlån har vært høy de siste årene. I 2011 var de samlede utbetalingene av startlån fra kommunene i overkant av 6,1 mrd. kroner, og det er i overkant av 13 pst. høyere enn året før. Kommunene ga i alt 10 802 startlån i 2011, mot 9529 i 2010, en økning på 13,4 pst.

Om lag 60 pst. av mottakerne av startlån i 2011 var førstegangsetablerere, og om lag halvparten av de som mottok startlån var i aldersgruppen 35 år eller yngre. Det er hovedsakelig husholdninger som tidligere har leid privat bolig som har søkt og fått innvilget startlån. Over halvparten av mottakerne har en inntekt over kr 400 000, og noe under halvparten av husholdningene har barn. Halvparten av lånene ble i 2011 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank.

Avslagsandelen på søknader om startlån var i 2011 på 36 pst. Totalt antall søknader på startlån var 16 957, hvorav 6155 søknader har fått avslag. 57 pst. av avslagene er gitt på grunn av manglende betjeningsevne.

Siden startlånet ofte gis i tilknytning til lån fra private kredittinstitusjoner, samarbeider Husbanken med Finansnæringens fellesorganisasjon. Det er utarbeidet et felles informasjonsskriv om startlån og samfinansiering med private banker. Skrevet er lagt ut på Husbankens nettsider.

Tilskudd til etablering er økonomisk behovsprøvd. Kommunene videreforder tilskudd til etablering gjerne i kombinasjon med startlån og bostøtte. Det ble gitt 1410 tilskudd i 2011, mot 1512 i 2010. Om lag 1000 av husstandene som mottok tilskudd fordeler seg på førstegangsetablerere og gruppen vanskeligstilte, mens i underkant av 200 tilskudd gikk til husstander med personer med nedsatt funksjonsevne. De resterende tilskuddene fordeler seg på reetablering, flyktninger og personer uten egen bolig.

I 2011 ble 10 pst. av tilskudd til etablering gitt sammen med startlån, og 8 pst. sammen med bostøtte. Antall husstander med tilskudd i tillegg til startlån er noe høyere i 2011 enn i 2010, selv om andelen har gått ned med ett prosentpoeng. Andelen av startlånemottakerne som regnet med å få bostøtte er doblet i 2011 sammenliknet med 2010.

Kommunal- og regionaldepartementet har fått gjennomført en juridisk utredning om forholdet mellom nasjonal og internasjonal rett på boligområdet for romfolket. Rapporten konkluderer med at folkeretten har beveget seg i retning av at romfolket har rett til positiv særbehandling innen boligpolitikken. Departementet mener imidlertid at internasjonale regler fortsatt ikke går lengre enn til å anbefale at statene forholder seg aktivt til romfolkets nomadiske eller seminomadiske livsstil.

Strategier og tiltak

Regjeringen foreslår å styrke tilskudd til etablering i egen bolig med 30 mill. kroner i 2013. Dette vil muliggjøre etablering i egen bolig for flere vanskeligstilte enn i dag. Blant annet vil flere barnefamilier som leier privat eller kommunalt kunne eie egen bolig. Dette kan også bidra til økt gjennomstrømming i kommunale boliger. Etableringstilskuddet har en særlig viktig rolle i pressområdene. Se nærmere omtale av tilskuddsordningen under kap. 581, post 75 Tilskudd til etablering.

Regjeringen foreslår å styrke tilsagnsrammen for tilskudd til utleieboliger med 44,4 mill. kroner i 2013 med en tilhørende bevilgning på 20 mill. kroner. Dette vil gi rom for om lag 110 boliger. Se nærmere omtale av tilskuddsordningen under kap. 581 post 76 Tilskudd til utleieboliger. Det er blant annet behov for flere kommunalt disponerte utleieboliger til personer med rusavhengighet, psykiske lidelser og dobbeltdiagnoser. Kartlegging har vist at denne gruppen utgjør en betydelig andel av de som ikke har et eget sted å bo. I NOU 2011: 15 *Rom for alle* pekte utvalget på behovet for et forsterket boligtilbud for denne gruppen. Departementet viser for øvrig til at regjeringen vil legge fram en egen stortingsmelding om boligpolitikken våren 2013.

Arbeidet med personer uten egen bolig har vært sentralt innenfor Husbankens arbeid med vanskeligstilte i flere år og dette skal fortsatt prioriteres. Spesielt skal det vektlegges tiltak som retter seg mot ungdom uten egen bolig og barnefamilier, samt personer som utskrives eller løslates fra institusjon og fengsel. Mange innsatte i norske fengsler løslates uten å ha et eget sted å bo. For å medvirke til at tilbakeføringsgarantien nås, samarbeider Husbanken med Kriminalomsorgen regionalt.

For å møte utfordringer forbundet med flere eldre og høyere levealder foreslår regjeringen å styrke tilskudd til tilpasning av bolig med 30 mill. kroner i 2013. Dette vil legge til rette for at eldre og personer med nedsatt funksjonsevne kan bo lenger hjemme i egen bolig. Det vises videre til omtale i Prop. 1 LS (2011–2012) *Skatter, avgifter og toll* om utfasing av særfradraget for store sykdomsutgifter. Midler som frigjøres ved utfasingen brukes til å styrke eksisterende ordninger. Tilskudd til tilpasning av bolig styrkes derfor med ytterligere 17,5 mill. kroner i 2013. Se nærmere omtale av tilskuddsordningen under kap. 581, post 79 Tilskudd til tilpasning av bolig.

Norsk institutt for by- og regionforskning (NIBR) skal i løpet av høsten 2012 kartlegge antall

personer uten egen bolig. Resultatene vil foreligge i 2013.

Som en del av prosjektet NY GIV har Husbanken utviklet et digitalt læringsverktøy som skal lære ungdom om boligmarkedet. Husbanken skal i 2013 videreutvikle bruksområdet for dette verktøyet.

For å se boligspørsmål i sammenheng med andre velferdsområder støtter departementet Forskningsrådets program Velferd, arbeidsliv og migrasjon (VAM) med 5 mill. kroner også i 2013. Dette er et sentralt tiltak for å øke den langsiktige kunnskapsoppbyggingen på feltet.

Som en del av Husbankens kommunesatsing (se boks 3.3), skal det i 2013 for første gang tildeles pris til den kommunen eller frivillige organisasjon som har bemerket seg positivt i dette arbeidet.

Regjeringen ønsker å styrke arbeidet med IKT-utvikling i Husbanken. Løsninger som bidrar til gjennomføringen av regjeringens boligpolitiske mål skal prioriteres. For å bedre måloppnåelsen og samhandlingen med sentrale brukere og samarbeidspartnere skal saksbehandling, rapportering og kommunikasjon moderniseres. Husbanken har i 2012 utarbeidet en moderniseringsplan for strategisk utvikling av IKT (SIKT).

Regjeringen foreslår å øke bevilgningen til Husbanken med 6,5 mill. kroner for å tilpasse saksbehandlingssystemene slik at nytt regelverk for bostøtten kan følges opp på en god måte. Se ytterligere omtale av ny lov om bostøtte under kap. 580, post 70 Bostøtte.

Hovedmål 3 Byggeprosessen skal være god og effektiv

Byggesaksreglene skal bidra til gode prosesser som ivaretar hensynet til allmenne interesser og til at byggverk oppføres med god kvalitet. Prosessene skal gjøres så enkle og effektive som mulig for å gi god økonomisk effekt for den enkelte beboer, utbygger og samfunnet. Byggeprosessen skal forbedres ved videreutvikling og god praktisering av regelverket.

Det er tre arbeidsmål under hovedmålet:

1. mer brukervennlig og målrettet byggesaksbehandling
2. økt seriøsitet og færre byggfeil i byggenæringen
3. styrket kompetanse og tilsyn i kommunene

Bygningsregelverket stiller tekniske krav til byggverk og krav til byggeprosesser, dokumentasjon og søknadsbehandling. Forutsigbar, brukervenn-

lig og effektiv byggesaksbehandling i kommunene er viktig for næringen og innbyggerne. Økt bruk av elektronisk plan- og byggesaksbehandling vil gi tidsmessige og økonomiske besparelser for kommunene og næringen.

Kommunenes tilsyn i byggesaker er et sentralt virkemiddel for å redusere omfanget av byggfeil i Norge. Saksbehandling, kontroll og tilsyn skal bidra til at bygg får tilfredsstillende kvalitet og at tiltak gjennomføres i samsvar med gitte tillatelser og bestemmelser. God kvalitet i byggingen forutsetter god kompetanse hos alle aktører i byggsektoren, både om regelverk og om byggemetoder.

Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Direktoratet for byggkvalitet

Rapport og status

Implementering av ny plan- og bygningslov

Ny plan- og bygningslov med nye forskrifter trådte i kraft 1. juli 2010. Hovedprioritet i 2011 har derfor vært å bidra til god implementering av nytt bygningsregelverk i kommunene og byggenæringen. Informasjon og veiledning har vært en sentral oppgave. Direktoratet for byggkvalitet har lagt stor vekt på å nå ut til så mange som mulig med god veiledning. En nettbasert veileder for bygningsdelen av plan- og bygningsloven ble ferdigstilt tidlig i 2011 og oppdateres løpende for å være et godt verktøy for kommunene og byggenæringen. Veilederen har fått god mottakelse og besøkes ukentlig av 8–10 000 brukere.

Det er i 2011 gjort forenklinger i regelverket for våtromsarbeider. I tillegg er det gjort mindre endringer når det gjelder kvalifikasjoner og godkjenningssområde for foretak, nabovarsling, bruksendring til driftsbygg og flere regler om universell utforming er tydeliggjort. Endringene vil gjøre det lettere for kommunene og de som bygger.

Uavhengig kontroll og kommunalt tilsyn

Ny plan- og bygningslov gir anvisning om obligatorisk uavhengig kontroll for prosjektering og utførelse innenfor utvalgte områder fra 2011. Etter loven skal kontrollen utføres av sentralt godkjente kontrollforetak. Ordningen med obligatorisk sen-

tral godkjenning av uavhengige kontrollforetak er i 2012 gitt utsatt iverksettelse. Krav om obligatorisk uavhengig kontroll av kritiske områder som fuktsikring, brannsikkerhet og konstruksjoner er utsatt til 1. januar 2013 for å sikre at det finnes tilstrekkelig antall kontrollforetak.

EFTAs overvåkningsorgan (ESA) mener plan- og bygningslovens krav om obligatorisk lokal godkjenning for ansvarlige foretak er i strid med direktiv 2006/123/EC (tjenestedirektivet). ESA åpnet på denne bakgrunn formell sak mot Norge i juli 2011 gjennom *Letter of formal notice*. ESA er i juli 2012 varslet om at Norge vil avvike ordningen med obligatorisk lokal godkjenning av foretak og at arbeidet med å utrede alternativ er startet. Det er på samme grunnlag besluttet å ikke iverksette lovens krav om obligatorisk sentral godkjenning av kontrollforetak som etter planen skulle tre i kraft 1. juli 2012.

Kommunenes tilsynsrolle er skjerpet i ny lov. Sammen med uavhengig kontroll skal dette bidra til bedre kvalitet i byggevirksomheten. Direktoratet for byggkvalitet har utarbeidet veileder og presentasjonsmaterieell som stilles til disposisjon for aktørene. Direktoratet har bidratt til at kommunene bygger opp kompetanse ved tilsyn. Statistikk for kommunenes tilsynsvirksomhet, reaksjoner og oppfølging skal innhentes gjennom kommunenes KOSTRA-rapportering.

Kommunenes tilsynsvirksomhet har økt de siste årene, og tall fra KOSTRA viser at det på landsbasis i 2011 er gjennomført ulike former for tilsyn i vel 20 pst. av byggesakene. Det er likevel i overkant av 100 kommuner som ikke har gjennomført tilsyn med byggvirksomheten i 2011. For å klargjøre roller og ansvar og for å stimulere til

høyere tilsynsaktivitet, samarbeider Direktoratet for byggkvalitet nært med flere av de kommunene som har etablert felles tilsynsenheter og med storbykommunene.

IKT i byggesaksbehandlingen

ByggSøk er det nasjonale systemet for elektronisk plan- og byggesaksbehandling, utviklet og driftet av Direktoratet for byggkvalitet. Systemet ble oppdatert etter regelverksendringene og bruken har økt betydelig de siste årene. Tabell 3.22 viser målt og forventet utvikling i bruk av ByggSøk. Driften av ByggSøk bygning er nå satt ut i påvente av en mer permanent utviklings- og driftsløsning. Dokumentasjon av ByggSøk plan er utarbeidet i samsvar med krav til åpen programvare og åpen kildekode. Materialet er gjort gratis tilgjengelig for alle på direktoratets nettsider. Direktoratet arbeider med å legge til rette for at andre skal kunne overta denne del av Bygg Søk-systemet og eventuelt videreutvikle og drive det videre.

Direktoratet for byggkvalitet arbeider med en ny utviklingsstrategi for elektronisk kommunikasjon i plan- og byggesaker. Det langsiktige målet er å få på plass en felles elektronisk plattform for å sikre et mangfold av tilbydere av ulike løsninger. Direktoratet vil utarbeide nødvendige standarder og datamodeller som sikrer at løsningene er i samsvar med plan- og bygningsloven.

Direktoratet for byggkvalitet har fortsatt sitt arbeid med å fremme økt elektronisk samhandling innen bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen gjennom deltakelse i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid.

Tabell 3.22 Tall for bruk av ByggSøk bygning

Oppfølgingskriterium	2010	2011	2012 (mål)	2013 (mål)
Søknader laget i ByggSøk bygning	48 758	62 493	75 000	75 000
Herav innsendt elektronisk	7000	12 636	30 000	30 000
Andel av byggesøknader totalt	47 pst.	62 pst.	>60 pst.	>60 pst.
Antall kommuner som tar imot byggesøknader elektronisk	286	289	325	325

Den sentrale godkjenningsordningen

Ordningen for sentral godkjenning av foretak er en frivillig, selvfinansierende ordning for foretakene. Ordningen bidrar til å forenkle saksbehandlingen i kommunene og for det enkelte foretak. Direktoratet for byggkvalitet har ansvaret for ord-

ningen. Tabell 3.23 gir noen nøkkeltall om ordningen. Per 31. desember 2011 var det 15 000 godkjente foretak. Det er forventet en økning med om lag 700 foretak i løpet av 2012 og en ytterligere økning i 2013.

Regjeringen vedtok i november 2010 å flytte avdeling for sentral godkjenning i Direktoratet for

byggkvalitet til Gjøvik. Enheten, med vel 20 medarbeidere, har vært operativ i nye lokaler på Gjøvik siden 1. januar 2012. Etter en etableringsperi-

ode med reduserte ressurser, som har gått ut over servicenivå og saksbehandlingstid, fungerer ordningen nå godt på alle områder.

Tabell 3.23 Sentral godkjenning av foretak

	2010	2011	1. halvår 2012	2012 (mål)	2013 (mål)
Antall foretak totalt	15 283	15 200	14 800	15 500	16 700
Førstegangssaker	1990	2 598	1 177	2 800	3 000
Endringer	510	826	250	700	750
Fornyelser	3500	2 323	1 491	3 400	5 000
Kommunale meldinger	800	1 232	515	1 200	1 200
Dokumentoppfølging	500	0	125	400	500
Stedlig tilsyn	108	1	77	150	170
Klagesaker	50	173	55	120	100

Tilsyn med produkter og anlegg

Direktoratet for byggkvalitet er tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet. God dokumentasjon av byggevarers egenskaper er avgjørende for at byggverk kan prosjekteres og utføres i samsvar med byggereglene. Produktdokumentasjon er også nødvendig for å sikre økonomisk og miljøriktig drift av byggverket. Direktoratet har utviklet en ny tilsynsstrategi, blant annet i samarbeid med bygningsmyndighetene i de andre nordiske landene. Strategien implementeres i 2012. Det gjennomføres to tilsynskampanjer; en nasjonal med vinduer og en felleseuropeisk med isolasjon basert på ekspandert polystyren (EPS).

Kommunal- og regionaldepartementet forvalter lov og forskrift om innretninger i tivoli og fornøylesparker. Tilsynsansvaret som tidligere var delegert til Det Norske Veritas, ble fra 1. januar 2012 overtatt av Statens jernbanetilsyn.

Kommunal- og regionaldepartementet har det sentrale myndighetsansvaret for sikkerhetskontroll med heisanlegg i drift. Markedet for sikkerhetskontroll med heisanlegg er fra 1. juli 2010 delvis åpnet for konkurranse ved at landsdekkende kontroll også kan utføres av foretak fra EØS-området som på midlertidig basis ønsker å tilby tjenester innen sikkerhetskontroll. Sikkerhetskontroll utføres i dag av kommunal heiskontroll i Oslo kommune, og av stiftelsen Norsk Heiskontroll i landet for øvrig. Det skal etableres et nytt nasjonalt installasjonsregister, som Direktoratet for byggkvalitet er ansvarlig for.

Det har ikke vært alvorlige hendelser på heis- og tivoliområdet i 2011.

Strategier og tiltak

Hovedprioriteringen i 2013 vil være å følge opp at regelverket fungerer etter sin hensikt og samtidig følge opp de forslag til forbedringer og særlig forenklinger som er presentert i Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidretta bygningspolitikk*. Departementet og Direktoratet for byggkvalitet vil i denne sammenheng samarbeide nært med kommunene og byggenæringen. Et bedre opplegg for evalueringer og konsekvensanalyser av regelverksendringer skal utvikles.

I Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidretta bygningspolitikk* foreslås det at Bygg21 opprettes som et bredt samarbeid om kompetanseutvikling mellom myndigheter og byggenæring. Direktoratet skal ha den daglige ledelsen og sekretariatsfunksjon for Bygg21. I 2013 skal det utvikles forslag til strategi og handlingsplan. Regjeringen foreslår at bevilgningen til Direktoratet for byggkvalitet styrkes med 2 mill. kroner for å sikre at sekretariatsoppgavene for Bygg21 kan gjennomføres på en god måte.

Departementet vil i 2013 iverksette lovarbeid med sikte på forenkling og bedre samordning av plan- og byggeprosesser. Det er mulig å redusere ressursbruken både hos tiltakshavere og hos myndighetene uten at rettsikkerheten eller viktige samfunnsinteresser blir skadelidende. Enkle tiltak på egen eiendom bør først og fremst være eierens eget ansvar. Færre søknadspliktige tiltak vil sette kommunene i stand til å effektivisere saksbehandlingen av de større tiltakene. Departe-

mentet vil arbeide for smidigere prosesser gjennom bedre samordning av ulike regelverk, detaljplan og byggesak. I tillegg skal det rettes økt oppmerksomhet på statlige myndigheters bruk av innsigelser. Dette vil bidra til mindre offentlig byråkrati og raskere realisering av ønsket utvikling. Direktoratet for byggkvalitet vil ha en viktig rolle i identifisering av områder for forenkling og gjennomføring av effektiviseringstiltak, et arbeid som allerede er startet i 2012. Obligatorisk uavhengig kontroll iverksettes 1. januar 2013. Departementet skal jobbe for god samhandling med byggenæringen og kommunene, samt effektiv behandling av søknader om sentral godkjenning. Alternativ til obligatoriske godkjenningsordninger skal, som varslet til EFTAs kontrollorgan (ESA), utredes. Det er viktig med god veiledning og kontinuerlig overvåking av at den sentrale godkjenningsordningen fungerer effektivt i alle deler av landet. Tilsynet med sentralt godkjente foretak skal økes.

Departementet skal arbeide for å sikre kvalitet og like konkurransevilkår på byggevaremarkedet og vil følge opp Norges forpliktelser til EUs varepakke som trådte i kraft i 2011. Direktoratet for byggkvalitet er nasjonal tilsynsmyndighet for byggevaremarkedet. Regjeringen foreslår at bevilgningen til direktoratet styrkes med 3 mill. kroner for å legge til rette for en velfungerende markedskontroll med byggevarer. Erfaringene fra ny organisering i direktoratet og ny tilsynsstrategi vil også følges opp for å bidra til godt markedstilsyn med riktig omfang.

Effektive og brukervennlige byggesaksprosesser er viktig for å oppnå ønsket kvalitet i bygg. Direktoratet for byggkvalitet har i gang et arbeid for videreutvikling av det nasjonale systemet for byggesøknad på nett, ByggSøk. Som en oppfølging av bygningsmeldingen skal det utvikles en strategi for full elektronisk samhandling i byggesaker. Direktoratet skal ha ansvaret for dette arbeidet med mål om å få dette på plass i 2015. Det foreslås en økt bevilgning på 6 mill. kroner til direktoratets midler til kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, kap. 587, post 22, for utredning av ByggNett.

Ny kunnskap om klimapåkjenninger skal vektlegges ved utvikling av regelverk og lokal planlegging og ved gjennomføring av byggevirksomhet. Direktoratet for byggkvalitet skal bidra til at informasjon og ny kunnskap på dette området når ut til kommunene og næringen.

Direktoratet for byggkvalitet skal bidra til standardiseringen på viktige områder for byggevirksomheten gjennom finansiering til Standard

Norge og delta i nasjonalt og internasjonalt standardiseringsarbeid på byggområdet.

Direktoratet for byggkvalitet skal stimulere til økt tilsynsaktivitet og samarbeid mellom kommuner i tilsynsvirksomheten. Dette gjøres for å bidra til god ressursutnyttning og å redusere omfanget av feil og mangler i bygg. Kommunene skal nå ha etablert en strategi for sitt tilsyn. I toårsperioden 2013–2014 skal kommunene prioritere tilsyn med at krav til energibruk og universell utforming er oppfylt i tiltakene. Direktoratet skal følge opp tilsyns- og kontrollordningene for heisanlegg.

Boks 3.4 Stortingsmelding om bygningspolitikken

I juni 2012 ble Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidretta bygningspolitikk* lagt fram for Stortinget. Meldingen gir en kortfattet oversikt over byggsektoren. Den beskriver noen hovedutfordringer knyttet til bygging, bruk og drift av bygg for framtida. Meldingen drøfter virkemidler:

- som sikrer bedre kompetanse, utvikling og innovasjon i byggenæringen og i andre deler av byggsektoren
- som fører til mer energieffektive bygg og som støtter opp under god arkitektur og mer bærekraftige kvaliteter i det bygde miljøet
- som gjør byggesaksprosessen enklere og mer effektiv
- som gjør at det offentlige i større grad kan være en pådriver for positive endringer i byggenæringen

Hovedmål 4 Flere miljøvennlige og universelt utformede boliger og bygg på attraktive steder

Bolig- og bygningspolitikken skal stimulere til god og bærekraftig kvalitet i boliger, bygg og bygde omgivelser. Departementet arbeider for lavere energibruk i og reduserte klimagassutslipp fra bygg, bruk av flere miljøvennlige byggløsninger, samt bedre tilgjengelighet og universell utforming i boliger og bygg. God byggeskikk og økt kunnskap om stedsutvikling skal bidra til attraktive bygde omgivelser der folk trives. Områdeutvikling skal fremme gode bomiljøer og levekår i storbyene.

Det er tre arbeidsmål under hovedmålet:

1. økt antall miljøvennlige boliger og bygg
2. økt antall universelt utformede boliger, bygg og uteområder
3. flere steder med god byggeskikk og godt bomiljø

Bolig- og byggsektoren står ansvarlig for 40 pst. av materialbruken i samfunnet. Mange stoffer, materialer og produkter som brukes i bygg inneholder helse- og miljøfarlige stoffer og en del byggevarer er produsert av ikke-fornybare materialer. Energibruk til drift av boliger og andre bygg er beregnet til 83 TWh per år. Det tilsvarer 37 pst. av innenlandsk energibruk. Av dette er om lag 55 pst. knyttet til boliger og fritidsbygg og 45 pst. til næringsbygg. Klimagassutslipp fra oppvarming av bygg tilsvarer 3–4 pst. av nasjonale utslipp, men det er store variasjoner fra år til år. Skjerpede krav til energieffektivisering og bruk av helse- og miljøfarlige stoffer kan gi konsekvenser for innneklimaet i bygg. Klimaendringer kan føre til endringer i framtidige krav til bygg. For nærmere omtale vises det til Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidretta bygningspolitikk* og Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk*.

Nye bygninger og uteområder skal være tilgjengelige. Tilgjengelighet skal sikre god brukbarhet og innebærer krav til blant annet heis, romstørrelse og trinnfrihet. Krav til universell utforming er noe mer omfattende enn tilgjengelighetskravene og gjelder i hovedsak publikumsbygg og arbeidsbygg. Universell utforming innebærer at bygninger og uteområder i størst mulig grad skal kunne brukes uten spesiell tilrettelegging eller spesialløsninger. Manglende tilrettelegging av byggverk hindrer selvstendig livsutfoldelse for mange mennesker. *Norge universelt utformet 2025 – Regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet 2009–2013* legger føringer for arbeidet med universell utforming av bygg og uteområder. Kravene til universell utforming og tilgjengelighet i byggteknisk forskrift er minimumskrav. Husbankens grunnlån skal blant annet fremme universell utforming i ny bebyggelse. Derfor stilles det krav ut over minimumskravene for å få grunnlån i Husbanken.

God byggeskikk er definert som en kvalitet ved de bygde omgivelser der hensyn til fysisk og sosialt livsmiljø, ressursbruk og energi, universell utforming og estetikk inngår i en stedstilpasset helhet. I tillegg er god arkitektonisk utforming, steds kvalitet og godt bymiljø sentrale elementer. Et godt bymiljø handler både om bygg, bygnings-

miljøer, utearealer og offentlige rom. Attraktive, velfungerende, trygge og identitetsskapende lokalsamfunn der det er lagt vekt på god visuell utforming er viktig for folks trivsel og for utviklingen av et godt velferdssamfunn.

Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling skal bidra til bærekraftig byutvikling, synlig miljøoppusting og bedre levekår i boligområder med særlige utfordringer.

Tiltak for å fremme delmålene under hovedmål 4 gjennomføres ved lovgivning, økonomiske virkemidler, informasjon og kunnskapsoppbygging. Tiltak under dette hovedmålet finansieres i hovedsak over følgende budsjettposter:

- kap. 581, post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling, forvaltes av departementet
- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, forvaltes av Husbanken
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, forvaltes av Husbanken
- kap. 587, post 1 Driftsutgifter til Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 587, post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, forvaltes av Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 587, post 70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet (ny), forvaltes av Direktoratet for byggkvalitet
- kap. 2412, post 1 Driftsutgifter til Husbanken
- kap. 2412, post 21 Spesielle driftsutgifter, forvaltes av Husbanken
- kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken, forvaltes av Husbanken

Rapport og status

Husbanken finansierer miljøvennlige boliger gjennom grunnlånet. Av 12,6 mrd. kroner som ble satt av til grunnlån til oppføring, utbedring og kjøp av utleieboliger gikk i 2011 totalt 8,2 mrd. kroner til prosjekter som har kvaliteter innenfor miljø og energi. Av de 5698 boligene godkjent for grunnlån til oppføring i 2011, tilfredsstiller 70 pst. kvalitetskravene knyttet til miljø og energi, som er miljøkvaliteter ut over kravene i byggteknisk forskrift. Grunnlån til utbedring ble i 2011 gitt til 1396 boliger der miljø og energi var viktige kvaliteter. I første halvår 2012 ble 3475 boliger med kvaliteter innen miljø og energi godkjent for grunnlån.

De siste 10–15 årene er de byggtekniske kravene til blant annet energieffektivitet og universell utforming i nye bygg skjerpet kraftig. Eldre bygg kan derfor ha betydelig lavere kvalitet enn nybygg. Samtidig viser undersøkelser at rehabili-

teringsaktiviteten i den eksisterende bygningsmassen er høy. Det fornyes for nærmere 60 mrd. kroner årlig. Dette er bakgrunnen for at plan- og bygningsloven § 31-2 om tiltak på eksisterende byggverk er endret. Det er nå gitt hjemmel som åpner for å utforme egne forskriftskrav til arbeider på eksisterende bebyggelse.

Fra 1. april 2012 har Kommunal- og regionaldepartementet lempet på enkelte tilgjengelighetskrav i TEK 10 for 80 pst. av nye studentboliger. Unntaket gjelder bygninger som oppføres som studentbolig av studentsamskipnader og studentboligstiftelser og som har mottatt tilsagn om tilskudd til studentboliger. I hovedsak er det lempet på krav om trinnfri atkomst og snuarealer for rullestol.

Det er igangsatt et arbeid for mer kunnskap om tilgjengelighetstilstanden i bygninger og uteområder ved å innlemme universell utforming i datainnhenting for kommunale bygg gjennom KOSTRA. Det foreligger data om tilgjengelighetskvaliteter for boliger finansiert gjennom Husbankens låne- og tilskuddsordninger. Av de nye boligene som fikk godkjenning om grunnlån til oppføring i 2011, tilfredsstilte 87 pst. kravene til kvaliteter innen universell utforming. Ved utbedring er det mer krevende å få til universell utforming. Av det samlede antall boliger med grunnlån til utbedring tilfredsstilte 23 pst. kravene til kvaliteter innen universell utforming. Samlet hadde i overkant av 41 pst. av boligene med grunnlån livsløpsstandard, som blant annet innebærer tilrettelagt atkomst og tilrettelagte hovedfunksjoner. I første halvår 2012 ble det gitt godkjenning om grunnlån til 3203 boliger som har kvaliteter innenfor universell utforming.

Departementet, Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet har i 2011 og 2012 fulgt opp aktuelle tiltak i *Bygg for fremtida – Miljøhandlingsplan for bolig- og byggsektoren 2009–2012*. Samarbeidet på energi- og miljøområdet blant annet gjennom støtte til ulike programmer som Framtidens byer, FutureBuilt, Lavenergiprogrammet (et tiårig samarbeidsprogram mellom statlige myndigheter og byggenæringen for å øke næringens kompetanse om å bygge energieffektivt), FoU-programmet Zero Emission Buildings og ulike FoU-prosjekter er videreført. Dette har bidratt til bedre energistatistikk, måling av energibruk i bygninger og utvikling av enkle vannbårne varmesystemer.

På oppdrag fra Husbanken har SINTEF Byggforsk laget en rapport som gir en systematisk oversikt over erfaringer med passivhusboliger, både i Norge og i andre land. I Norge er det nå ferdigstilte og planlagte prosjekter med mer enn 1000 boliger på passivhusnivå. Dette blir boliger

med et betydelig lavere energibehov enn hus bygd etter dagens krav. Rapporten konkluderer med at passivhus i hovedsak har de samme kvalitetsutfordringene som andre nyere boliger etter byggteknisk forskrift, men at passivhusene medfører større behov for kvalitetssikring ved prosjektering og bygging for å sikre at blant annet tetthet er ivaretatt.

Departementet, Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet har bidratt i samarbeidsprogrammet Framtidens byer med faglig rådgivning og finansiering. Gjennom bygge- og rehabiliteringsprosjekter i de 13 involverte byene innhentes og formidles nyttige erfaringer om lavenergiløsninger og passivhus.

Direktoratet for byggkvalitet har overtatt innholdet i nettstedet byggmiljø.no og innarbeidet dette i direktoratets egne nettsider. Nettstedet, som ble etablert av Byggemiljø (samarbeidsprogrammet mellom næringen og statlige myndigheter), ble avsluttet i 2011. Direktoratet har tatt initiativ til et samarbeid mellom myndigheter og byggenæringen om å erstatte miljøgifter i byggeprodukt. Dette er en videreføring av Byggemiljøarbeid og en oppfølging av NOU 2010: 9 *Eit Noreg utan miljøgifter*.

Husbanken og Direktoratet for byggkvalitet har deltatt i arbeidet med en ny Norsk standard for universell utforming av uteområder. Standarden ble ferdig høsten 2011.

Statens Kartverk samarbeider med Husbanken, Direktoratet for byggkvalitet og Statsbygg om å utarbeide indikatorer for kartlegging av utviklingen innenfor universell utforming av bygg.

Kommunal- og regionaldepartementet og underliggende etater har sammen med flere departementer deltatt i planlegging og gjennomføring av den internasjonale konferansen Universal Design 2012 Oslo sommeren 2012. Konferansens hovedtema var Universal Design in Public Space, herunder universell utforming knyttet til politikkutforming, lovgivning, planlegging, bygninger og uteområder. Konferansen samlet vel 470 deltakere fra 45 nasjoner.

Kommunal- og regionaldepartementet og underliggende virksomheter deltar i gjennomføringen av regjeringens handlingsplan for universell utforming (2009–2013), blant annet i *Informasjonsprogrammet universell utforming i byggsektoren*. Viktige målgrupper i 2010 og 2011 har vært rådgivende ingeniører, arkitekter, utdanningene i byggfagene og byggeiere. Det er lansert et internettbasert opplæringsprogram og utdannet 45 kursholdere fra hele landet, som skal tilby opplæring lokalt. Det er også opprettet et kompetanse-

program for politikere og ansatte i kommuner og fylkeskommuner. Programmet gjennomføres i samarbeid med flere andre statlige instanser og KS. Det er lært opp 30 kursinstruktører lokalt og startet lokale kurs.

Husbanken arrangerer kurs og fagdager om byggeskikk. I 2012 videreutvikles Byggeskikk-nøkkelen, et samordningsverktøy for estetikk og byggeskikk, til en digitalisert utgave. Verktøyet inneholder også en vurderingsnøkkel til hjelp for saksbehandlere når saksfremlegg eller avslag krever en særlig estetisk fagargumentasjon.

Husbanken er sekretariat for juryen for Statens byggeskikkpris. Det er en årlig hederspris til byggverk og bygde omgivelser, som gjennom utførelse, materialbruk, utforming og samspill med sted og miljø, bidrar til å heve, fornye og utvikle den allmenne byggeskikk. I 2012 gikk prisen til Vennesla bibliotek.

Bygningskvalitet i et livsløp

Det er behov for tilpasning til hardere klimaforhold og mer ekstremvær som følge av global oppvarming. Bygningsregelverket ivaretar dette på et overordnet nivå. Direktoratet for byggkvalitet arbeider med å kartlegge klimaendringenes konsekvenser for byggverk. Arbeidet skjer i nært samarbeid med andre statlige etater. Det arbeides med å sikre mer og bedre kunnskap på dette området, blant annet knyttet til fukt og råte. Direktoratet bidrar til at informasjon når ut til kommunene og næringen.

Satsingen på kunnskap om eiendomsforvaltning gjennom KoBE-arbeidet (Kompetanse for Bedre Eiendomsforvaltning) i regi av Direktoratet for byggkvalitet har resultert i en rekke kurs, konferanser, publikasjoner og verktøy for bedre eiendomsforvaltning. Programmet ble avviklet i 2011. Oppgavene er nå integrert i direktoratets ordinære virksomhet.

Områdesatsing

Regjeringen og Oslo kommune har en felles satsing i Groruddalen. For nærmere omtale av satsingen vises det til Prop. 1 S (2012–2013) *Miljøverndepartementet*. Kommunal- og regionaldepartementet har det statlige ansvaret for programområde 3A *Bolig-, by- og stedsutvikling*. I perioden 2007–2011 har det årlig blitt bevilget 43 mill. kroner til områdesatsingen i Groruddalen, mens det i 2012 er bevilget 40 mill. kroner. Målet med tiltakene er at de skal forbedre miljøet og de lokale forholdene i boligområder med særlige utfordrin-

ger. I 2011 ble det igangsatt en områdesatsing i Bergen (bydel Årstad) og i 2012 en satsing i Trondheim (bydel Saupstad-Kolstad), jf. nærmere omtale under kap. 581, post 74. I 2012 er bevilgningen til disse satsingene på henholdsvis 6 og 1,5 mill. kroner.

Strategier og tiltak

I Norge er gjennomsnittlig levealder og antall eldre ventet å stige framover. Dette vil stille større krav til tilgjengelighet i boligmassen. Regjeringen vil derfor at det skal bygges boliger med gode kvaliteter for fremtiden, slik at alle skal kunne bo i egen bolig så lenge som mulig.

Kommunal- og regionaldepartementet skal stimulere til kvalitet i nybygg og i eksisterende bygningsmasse. Dette gjør departementet og underliggende virksomheter gjennom videreutvikling av regelverket, FoU-virksomhet, informasjon og kompetansespredning. Oppfølging av tiltak i Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidsretta bygningspolitikk* og Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk* inngår i dette arbeidet. Forslagene om å skjerpe energikravene til passivhusnivå fra 2015 og nesten nullenerginivå fra 2020, gir behov for en rekke utredninger og konsekvensberegninger før framtidige kravsnivå i byggt teknisk forskrift kan fastsettes. Tilsvarende vil det bli gjennomført utredninger og vurderinger av forslaget om å innføre komponentkrav for eksisterende bygg, blant annet ut fra en vurdering av energieffekter og kostnader. Aktuelle komponentkrav kan for eksempel omfatte vinduer og dører som settes inn i forbindelse med rehabilitering. Det tas sikte på å gi nye forskrifter etter plan- og bygningsloven § 31-2 om hvilke krav som skal gjelde ved tiltak på eksisterende bebyggelse. Tekniske krav skal bare slå inn der de har en påviselig effekt, og ikke er urimelige.

Regjeringen ønsker videre å følge opp bygningsmeldingen med en styrking av Direktoratet for byggkvalitets midler til kunnskapsutvikling og informasjonsformidling, kap. 587, post 22, med 9 mill. kroner. Disse midlene skal gå til utredninger i forkant av Bygg21s strategifremlegging i 2013, konsekvensutredninger av forskriftsendringer (blant annet knyttet til klimaendringer) og utgivelse av flere byggdetaljanvisninger (veiledningsmateriale).

Nye byggt tekniske krav stiller aktørene i byggsektoren overfor økt behov for kunnskapsinnhenting og kompetansebygging. Kommunal- og regionaldepartementet og tilknyttede virksomheter vil styrke arbeidet med informasjon og kompetanses-

predning om blant annet energi- og miljøkvaliteter, samt tilgjengelighet og universell utforming. Samarbeidet med Lavenergiprogrammet for å spre kompetanse om energikrav og passivhus styrkes. Fra og med 2013 vil Kommunal- og regionaldepartementet ha det statlige finansieringsansvaret for Lavenergiprogrammet. Det foreslås at alle statlige midler som tildeles programmet samles på en post under Kommunal- og regionaldepartementet. Se kap. 587, post 70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet for ytterligere informasjon.

Kommunal- og regionaldepartementet skal følge opp de byggrelaterte tiltakene i regjeringens handlingsplan for universell utforming og økt tilgjengelighet. Dette omfatter blant annet et informasjonsprogram for næringen og et kompetanseprogram rettet mot kommunesektoren. Direktora-

et for byggkvalitet og Husbanken skal fortsatt bidra i Statens kartverks arbeid med utvikling av indikatorer for registrering og måling av universell utforming i bygninger for bruk i matrikkelen (eiendomsregisteret til Statens kartverk).

Behovet for økt tilgjengelighet i flerbolighus er stort. Etterinstallering av heis kan bidra til å øke tilgjengeligheten i eksisterende bebyggelse og redusere kommunale helse- og omsorgsutgifter. Derfor vil regjeringen stimulere til etterinstallasjon av heis gjennom støttetiltak og informasjon.

Husbanken er nasjonalt kompetansesenter for god byggeskikk, godt bomiljø og stedsutvikling. Viktige innsatsområder innen byggeskikk og stedsutvikling i 2013 vil være arbeid med Statens byggeskikkpris, utvikling av informasjonsmateriell, byggeskikkurs, rådgiving og prosjektstøtte.

Budsjettforslag under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg

Utgifter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
580	Bostøtte	3 549 821	3 250 000	2 970 000	-8,6
581	Bolig- og bomiljøtiltak	845 080	1 031 300	1 112 100	7,8
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg	564 709	833 725	488 900	-41,4
585	Husleietvistutvalget	19 894	21 400	22 300	4,2
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	1 983 548	2 325 600	1 861 700	-19,9
587	Direktoratet for byggkvalitet	82 242	84 100	105 500	25,4
2412	Husbanken	14 764 394	16 578 300	19 944 000	20,3
	Sum kategori 13.80	21 809 688	24 124 425	26 504 500	9,9

Inntekter under programkategori 13.80 fordelt på kapitler

(i 1 000 kr)					
Kap.	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013	Pst. endr. 12/13
3585	Husleietvistutvalget	1 641	900	900	0,0
3587	Direktoratet for byggkvalitet	30 003	30 500	31 800	4,3
5312	Husbanken	9 157 972	9 728 900	10 020 000	3,0
5615	Husbanken	3 861 881	4 349 000	3 601 000	-17,2
	Sum kategori 13.80	13 051 497	14 109 300	13 653 700	-3,2

Boks 3.5 Budsjetteringssystemet for poster med tilsagnsfullmakt

Følgende poster budsjetteres etter systemet med tilsagnsfullmakter:

- kap. 581, post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling
- kap. 581, post 76 Tilskudd til utleieboliger
- kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet
- kap. 581, post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd
- kap. 586, post 64 Investeringsstilskudd

Postene budsjetteres med tilsagnsfullmakt fordi det kan ta flere år å gjennomføre prosjektene det gis tilsagn til.

Det opereres med tre begreper: tilsagnsramme (aktivitetsnivå), bevilgning og tilsagnsfullmakt. Tilsagnsrammen, eller aktivitetsnivået, er summen av nye tilsagn som kan gis i budsjettåret. Det er tilsagnsrammen som sier

noe om hvor stor aktivitet det kan legges opp til i budsjettåret, ikke bevilgningen.

Bevilgningen på posten er beregnet ut fra en utbetalingsprofil, som sier noe om hvor stor prosentandel av aktivitetsnivået som antas å komme til utbetaling de enkelte budsjettårene. Bevilgningen skal med andre ord dekke den delen av tilsagn gitt i budsjettåret som antas å bli utbetalt samme år, samt tidligere års tilsagn som man antar kommer til utbetaling i dette budsjettåret.

For den delen av aktivitetsnivået som kommer til utbetaling i senere budsjettår, må det gis en tilsagnsfullmakt. Tilsagnsfullmakten viser statens utestående forpliktelser på posten ved utgangen av budsjettåret, det vil si den delen av gitte tilsagn som ennå ikke er utbetalt. Det er et eget romertallsvedtak for tilsagnsfullmaktene.

Kap. 580 Bostøtte

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
70	Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	3 549 821	3 250 000	2 970 000
	Sum kap. 580	3 549 821	3 250 000	2 970 000

Post 70 Bostøtte, overslagsbevilgning

Husbanken forvalter ordningen i samarbeid med kommunene. Kommunal- og regionaldepartementet fastsetter forskrift for ordningen.

Mål og tildelingskriterier

Bostøtten skal sikre husstander med lav inntekt og høye boutgifter en egnet bolig. Støtten skal hjelpe vanskeligstilte både til å etablere seg og til å beholde den boligen de har. Bostøtten er det viktigste økonomiske virkemidlet på det boligsosiale området.

Alle som er over 18 år kan få bostøtte. Unntaket er studenter uten barn, samt militært og sivilt tjenestepålytende, som får annen offentlig boligstøtte. Tildelingskriterier og beregningsregler er gitt i lov og forskrift om bostøtte.

Oppfølging og kontroll

Søknadene blir først gjennomgått og kontrollert av kommunen der søker bor. Deretter kontrollerer Husbanken at data i søknaden stemmer overens med opplysninger i offentlige registre. Vedtak om bostøtte gjøres maskinelt i Husbanken. Fra 2013 vil klager på vedtak om bostøtte bli behandlet av en uavhengig klageinstans, jf. boks 3.6.

Kontroll og oppfølging av bostøtteordningen er viktig for å sikre at midlene bare går til de som har krav på ytelsen. I 2011 ble opplysninger om inntekt og formue for de som fikk bostøtte i 2010 kontrollert mot likningen for 2010 da den forelå. I saker med særlig høy vekst i inntekten eller der det forelå bevisst svindel, ble bostøtten krevd tilbake. Husbanken fikk 1,2 mill. kroner tilbake i 2011. Ved utgangen av året var det registrert krav om tilbakebetaling av ytterligere 7,9 mill. kroner.

Ny lov om bostøtte åpner for en mer systematisk etterkontroll av bostøttemottakernes inntekt og formue fra 2013, se boks 3.6. Av budsjettforslaget

for 2013 framgår ytterligere forslag til nye rutiner for å forebygge at bostøtte blir utbetalt urettmessig.

Boks 3.6 Ny lov om bostøtte

Ny lov om bostøtte trer i kraft 1. januar 2013. Loven samler lovbestemmelsene om bostøtte i én egen lov, jf. Prop. 76 L (2011–2012) *Lov om bustøtte*.

Overordnede bestemmelser om bostøtte er nå samlet og regulert i lov om bostøtte, mens detaljerte bestemmelser er samlet i forskriften. Dette gir et langt mer oversiktlig og brukervennlig regelverk.

De fleste bestemmelsene i lov om bostøtte viderefører eksisterende rett. På flere punkter blir likevel personvernet og rettstryggheten til søkerne styrket. Mens Husbanken hittil både har fattet vedtak om bostøtte og behandlet klager, vil nå en uavhengig klagenemnd behandle klagen. Videre blir det lovfestet at Husbanken og kommunene bare kan behandle personopplysninger når det er gitt samtykke til det fra både søker og de andre i husstanden.

Kommunene kan i dag overta krav, som mottaker har på bostøtte, såkalt transport av bostøtte. I de fleste tilfeller gir mottaker samtykke. I særlige tilfeller kan kommunene overta krav uten samtykke. For å bedre rettstryggheten, blir det nå stilt krav om samtykke i alle saker om transport. Det blir også stilt strengere formelle krav til samtykket.

Det er viktig å sikre at bostøtte bare går til de som har rett på ytelsen. Husbanken kan derfor kreve bostøtte tilbake ved urettmessig utbetaling. For å styrke kontrollen vil det innføres systematisk etterkontroll av oppgitt inntekt og formue. Husstander som har hatt en vesentlig økning sammenlignet med oppgitte beløp, må betale tilbake urettmessig utbetalt støtte. Statens innkrevingsentral får fullmakt til å drive inn krav om tilbakebetaling av bostøtte.

Rapport

I 2011 ble det utbetalt 3 550 mill. kroner i bostøtte, hvor 321 mill. kroner gjaldt en ekstraordinær utbetaling i februar 2011, som hjelp til å dekke høye strømgifter etter den kalde vinteren. Hver måned mottok i gjennomsnitt 123 700 husstander bostøtte. Utenom den ekstraordinære utbetalingen mottok i gjennomsnitt hver husstand kr 25 680 i bostøtte i 2011. I juni 2011 mottok 129 500 husstander bostøtte, som var 4400 flere enn samme måned året før. I alt mottok 155 500 husstander bostøtte for én eller flere måneder i 2011.

I 2012 er bevilgningen til bostøtte 3 250 mill. kroner. Budsjettet er basert på forventninger om at gjennomsnittlig 128 000 mottakere i gjennomsnitt vil motta kr 25 200 i bostøtte. For juni 2012 mottok 127 100 husstander bostøtte, som er 2400 færre enn i samme måned året før, jf. tabell 1.3. Sammensetningen av mottakere etter husstandens hovedinntektskilde endres gradvis. Færre trygdede og pensjonister mottar bostøtte, mens flere uten trygdeytelser mottar. De uten trygdeytelser har ofte sosialhjelp som hovedinntektskilde.

Tabell 3.24 Hovedtall for vedtak om bostøtte for juni måned 2010–2012

	2010	2011	2012	Endring 2011–2012
<i>Antall husstander som mottok bostøtte</i>	<i>125 100</i>	<i>129 500</i>	<i>127 100</i>	<i>-2%</i>
Av disse:				
Unge uføre	17 100	16 400	15 800	-4%
Uføre for øvrig	18 300	20 100	20 400	1%
Alderspensjonister	32 600	30 600	27 600	-10%
Husstander med midlertidig trygdeytelser	24 300	26 700	25 200	-6%
Husstander uten trygdeytelser	32 900	35 700	38 000	6%
Gjennomsnittsinntekt per år (i kr)	125 600	130 700	134 300	3%
for enslige	126 100	130 200	133 300	2%
for husstander med flere personer	124 000	132 300	137 100	4%
Gjennomsnittlig boutgift per måned (i kr)	5 857	5 897	6 152	4%
for enslige	5 399	5 447	5 671	4%
for husstander med flere personer	7 124	7 207	7 527	4%
Gjennomsnittlig bostøtte per måned (i kr)	2 194	2 167	2 174	0%
for enslige	1 993	1 984	1 958	-1%
for husstander med flere personer	2 749	2 701	2 791	3%

Budsjettforslag

For å redusere avkortingen i bostøtten som følge av veksten i trygder og pensjoner, foreslås det at innslagspunktene for progressiv opptrapping av egenandelen også i 2013 blir oppjustert i takt med veksten i minstepensjonene. Innslagspunktet for unge uføre foreslås satt til kr 201 000 og til kr 161 000 for andre. Tillegget til boutgiftstaket for dem som kan dokumentere økte boutgifter som følge av nedsatt funksjonsevne foreslås økt med kr 1 500 til kr 4 500 i året. Samtidig foreslås minste egenandel oppjustert med kr 1 100 til kr 18 900 i året. Det vil redusere bostøtten med om lag kr 800 for alle mottakere.

Det foreslås at de nye satsene gjøres gjeldende fra 1. juli 2013, samtidig som nye likningsdata for husstandene blir lagt til grunn for beregningen av bostøtte.

Ved beregning av bostøtte benyttes som hovedregel siste tilgjengelige likning. Denne inntekten kan ligge fra et halvt til halvannet år tilbake i tid fra den perioden det søkes bostøtte for. Inntekten kan både ha økt og blitt redusert siden den

tid. Faktisk inntekt i perioden det søkes bostøtte for kan i dag bli lagt til grunn for beregningen av bostøtte når inntekten er redusert med mer enn 10 pst. Denne regelen foreslås videreført. I dag er det disponibel inntekt som benyttes for å fastsette faktisk inntekt, mens det er skattbar inntekt som benyttes ved beregning av bostøtte. Det foreslås at skattbar inntekt også skal benyttes når faktisk inntekt blir lagt til grunn for beregningen ved inntektsreduksjon. Det vil særlig være enslige forsørgere som mottar barnebidrag som vil tjene på endringen. Det er antatt at om lag 2500 husstander årlig vil få økt utbetalingen av bostøtte med til sammen 8 mill. kroner.

For å hindre at bostøtte blir utbetalt til husstander som ikke har rett på ytelsen som følge av for høy inntekt, foreslås det at søker fra 2013 må oppgi et anslag for faktisk inntekt i perioden det søkes bostøtte for. Bostøtte skal ikke utbetales når anslaget for faktisk inntekt er kr 50 000 over øvre inntektsgrense for å få bostøtte. Grensen tilsvarer inntekter på kr 240 000–290 000 for aleneboende. Større husstander får høyere grenser. Det er antatt at 6250 husstander med høye faktiske inn-

tekter vil trekke søknaden eller få avvist sine søknader om bostøtte som følge av regelendringen. Det vil redusere utbetalingene av bostøtte med til sammen 75 mill. kroner i 2013.

Fra 2013 vil inntekten og formuen til dem som fikk bostøtte i 2012 bli etterkontrollert, jf. ny lov om bostøtte. Grensen for hvor høy faktisk inntekt kan ha vært i 2012 før bostøtten må tilbakebetales foreslås satt til kr 100 000 over øvre inntektsgrense for å få bostøtte. Dette tilsvarer årlige inntekter på kr 290 000–340 000 for aleneboende.

Større husstander får høyere grenser. Slike inntektsgrenser sikrer at husstander med lav inntekt eller med vanlig vekst i inntekten ikke må tilbakebetale bostøtten. Samtidig foreslås det bare å fremme krav på beløp over kr 10 000 for samme kalenderår.

Bevilgningen til bostøtte i 2013 foreslås satt til 2 970 mill. kroner. Det er da lagt til grunn at i gjennomsnitt 120 000 husstander vil motta kr 25 000 i bostøtte i 2013.

Kap. 581 Bolig- og bomiljøtiltak

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
21	Kunnskapsutvikling og -formidling	5 362	4 600	4 500
61	Husleietilskudd	2 465	3 400	2 500
70	Boligetablering i distriktene		20 000	20 600
74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>	34 859	47 500	29 400
75	Tilskudd til etablering i egen bolig	416 279	435 000	354 300
76	Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>	315 429	425 600	433 800
77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	10 944	26 700	23 800
78	Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	59 742	68 500	70 700
79	Tilskudd til tilpasning av bolig			172 500
	Sum kap. 581	845 080	1 031 300	1 112 100

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 61 redusert med 1 mill. kr til 2,4 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 21 Kunnskapsutvikling og -formidling

Mål

Bevilgningen benyttes til forskning, utredninger og formidling av kunnskap for å utvikle bolig- og bygningspolitikken. Det er også et mål å øke fagkunnskapen blant sentrale aktører i bolig- og byggsektoren.

Rapport

I 2011 og 2012 har en god del av midlene blitt benyttet til utredninger som skal understøtte arbeidet med boligmeldingen og bygningsmeldingen. Det gjelder blant annet to utredninger om leiemarkedet, en større utredning om boligbyg-

gingen i Norge og en utredning om mulige framtidige energikrav i eksisterende bygg. Det er også gjennomført noen juridiske utredninger. Videre er midlene benyttet til ulike informasjonstiltak om plan- og bygningsloven.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 4,5 mill. kroner, som departementet blant annet vil benytte til innhenting av FoU for å følge opp regjeringens forslag i Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn*. Noen sentrale temaer vil være evaluering av skjerpede krav til energi og tilgjengelighet og kostnader knyttet til nye krav.

Post 61 Husleietilskudd

Husleietilskuddet er en behovsprøvd overgangsordning som skal gjelde fram til 31. desember 2014. Husbanken forvalter ordningen. Midlene gis til Oslo kommune som behandler søknader, utbetaler tilskudd og rapporterer til Husbanken. Kostnadene fordeles likt mellom staten og kommunen.

Mål

Tilskuddet skal bidra til at leietakere med svak økonomi i tidligere husleieregulerte boliger i Oslo kan beholde boligen også etter at den offentlige husleiereguleringen ble avviklet 1. januar 2010.

Tildelingskriterier

Leietakeren må ha fylt 67 år før 1. januar 2010 eller har bodd i den regulerte boligen siden 1. januar 1990. Tilskuddet skal sikre en sum til livsopphold på om lag kr 7 000 per måned for leietakere som bor alene og om lag kr 11 000 for par. For husstander med tre eller flere personer legges det til kr 2 500 per person. Det gis en kompensasjon for oppvarming på kr 500 i måneden.

Det blir ikke gitt tilskudd til husstander med en netto likningsformue over kr 250 000. Inntekter ved utleie av hybel vil gi avkorting i tilskuddet på 50 pst. av leieinntekten. Det gis ikke tilskudd for den delen av husleien som overstiger kr 14 500 i måneden. Etter hvert som husstandenes egne inntekter øker, vil tilskuddet bli redusert.

Rapport

Det ble utbetalt om lag 4,8 mill. kroner i husleietilskudd til husstander i Oslo i 2011. Av dette dekket staten i henhold til avtale med kommunen om lag 2,4 mill. kroner. Det var ved utgangen av året 93 husstander som mottok tilskudd i Oslo. I løpet av første halvår 2012 sank antall mottakere til 72.

Tidligere husleieregulerte boliger i Trondheim kommune ble inkludert i ordningen med husleietilskudd i forbindelse med Revidert nasjonalbudsjett 2010. Det kom likevel ingen søknader om tilskudd i Trondheim i 2010 eller 2011, og ordningen er derfor avviklet av Trondheim kommune.

Etterspørselen etter husleietilskuddet har hittil vært lavere enn det som har vært forutsatt i budsjetteringen av posten, og utbetalt tilskudd ventes å bli lavere for hvert år.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 2,5 mill. kroner, som skal dekke statens del av utgiftene til husleietilskuddet i Oslo kommune.

Post 70 Boligetablering i distriktene

Tilskuddet tildeles til 12 kommuner som deltar i den treårige forsøksordningen *Boligetablering i distriktene*. Husbanken forvalter ordningen og tildeles tilskudd basert på søknad fra kommunene. Kommunene rapporterer til Husbanken.

Mål

Tilskuddet skal bidra til utviklingen av attraktive lokalsamfunn gjennom å stimulere til økt tilbud av ulike typer boliger i kommuner med små og usikre boligmarkeder og/eller mangel på boliger. Formålet med tilskuddet til privatpersoner er å redusere risikoen for tap ved investering i egen bolig i satsingskommunene.

Tildelingskriterier

Kommunen kan bruke tilskuddet til selv å oppføre og rehabilitere/ombygge boliger for utleie til personer som ønsker å prøvebo i kommunen. Kommunen kan også gi tilskudd videre til selskaper, stiftelser og lignende for etablering av utleieboliger til samme formål. I tillegg kan kommunen gi tilskudd videre til privatpersoner til investering i egen bolig. Tilskuddet skal primært benyttes til oppføring av bolig, men kan i særlige tilfeller gis til rehabilitering/ombygging av brukt bolig.

Tilskudd til utleieboliger kan utgjøre inntil 15 pst. av de prosjekteringskostnadene som Husbanken godkjenner. Tilskudd til privatpersoner kan utgjøre inntil 20 pst. av godkjente prosjekteringskostnader, men kan ikke overstige kr 600 000. Tilskuddet avskrives med 5 pst. årlig.

Tilskuddet kan ikke kombineres med andre offentlige tilskuddsordninger.

Oppfølging og kontroll

Kommunene skal rapportere om bruken av tildelte midler. Husbanken foretar en etterkontroll for å sikre at midlene er brukt i tråd med tildelingskriteriene.

Rapport

Alle kommuner innenfor sone tre og fire i det distriktpolitiske virkeområdet ble i 2012 invitert til å søke om å delta i forsøksordningen *Boligetabling i distriktene*. Kriteriene for utvelgelse er kommuner hvor boligmarkedet er til hinder for næringsutvikling eller rekruttering av nøkkelkompetanse i privat og offentlig sektor, og hvor kommunene samtidig har utvist engasjement for å løse disse problemene.

Av 82 søknader ble følgende 12 kommuner valgt ut til å delta i satsingen: Tolga, Hitra, Grong, Flatanger, Hasvik, Balestrand, Herøy, Gildeskål, Sørfold, Seljord, Ullensvang og Granvin. Kommunene er valgt på grunn av at tiltakene de har igangsatt eller planlegger å igangsette har nasjonal overføringsverdi. De utvalgte kommunene har forskjellige ideer og tilnærminger til hvordan boligutfordringene i distriktene kan løses. Tilskuddsmidlene vil være forbeholdt disse kommunene i hele prøveperioden.

Det er igangsatt en følgeevaluering av ordningen. Evalueringen skal bidra til å samle og formidle erfaringer om arbeidet, og vurdere effekten av tilskuddsmidlene.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 20,6 mill. kroner i 2013.

Post 74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, kan overføres

Husbanken forvalter ordningen.

Mål

Tilskuddsordningen skal bedre de fysiske omgivelsene, stimulere til økt deltakelse i nærmiljøet og motvirke negativ utvikling i et område. Tilskuddet skal bidra til å forbedre bomiljøet og løse lokale utfordringer i boligområder.

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal gå til tiltak i områder i Oslo, Bergen og Trondheim der det er dokumentert dårlige levekår. Tilskudd til fysiske tiltak skal bidra til miljøvennlige og universelt utformede boligområder gjennom å øke kvaliteten i både bygninger og uteområder. Tilskuddet kan også gis til informasjons- og kompetansetiltak.

Oppfølging og kontroll

Det skal rapporteres på hvert enkelt tiltak. Videre er det utviklet et felles statlig-kommunalt rapporteringssystem for hele Groruddalssatsingen, hvor dette tilskuddet inngår.

Rapport

Groruddalen i Oslo

Husbankens satsing i Groruddalen gjennomføres innenfor to hovedstrategier:

1. områdeløft som er en helhetlig, ekstraordinær satsing innenfor geografisk avgrensede områder med spesielle utfordringer
2. utvikling av gode boliger og boområder ved tildeling av bomiljøtilskudd

I perioden 2007–2011 ble det årlig bevilget 43 mill. kroner til denne satsingen, mens det i 2012 er bevilget 40 mill. kroner.

Femte fase i satsingen ble gjennomført i 2011 med områdeløft på Furuset i bydel Alna, Veitvet-Sletteløkka i bydel Bjerke, Romsås i bydel Grorud og Haugenstua i bydel Stovner. Det er inngått samarbeidsavtaler mellom Oslo kommune og Husbanken, og mellom hver av bydelene og Husbanken om videreføring av disse områdeløftene ut 2013. Det ble i 2011 igangsatt fire nye områdeløft i Groruddalen: på Lindeberg i bydel Alna, Linderud i bydel Bjerke, Ammerud i bydel Grorud og i Stovner senterområde i bydel Stovner. Det er inngått samarbeidsavtaler mellom Oslo kommune og Husbanken, og mellom hver av bydelene og Husbanken om videreføring av disse nye områdeløftene ut 2016.

I mars 2011 avholdt Husbanken, i samarbeid med Oslo kommune og IMDi, en nasjonal erfaringskonferanse om områdeløft i Oslo. Det ble i 2011 utarbeidet en plan for læring og kompetanseheving rettet mot aktører som arbeider med områdeløft.

Husbanken har tildelt 13,6 mill. kroner i bomiljøtilskudd til 32 prosjekter i 2011.

Årstad i Bergen

Bergen kommune mottok 3 mill. kroner i 2011 til områdeløft i Årstad bydel. Områdeløftet i Årstad bydel må ses i sammenheng med Bergen kommunes handlingsprogram *Ny energi rundt Damsgårdssundet*. Dette handlingsprogrammet er Bergen kommunes egen satsing for å ruste opp området rundt Damsgårdssundet i Årstad bydel.

Midlene til Årstad bydel ble i 2011 benyttet til å ruste opp den fysiske infrastrukturen i de to mest utsatte områdene i bydelen og til andre områdetiltak.

Saupstad-Kolstad i Trondheim

Trondheim kommune er i 2012 tildelt 1,5 mill. kroner til å starte opp en langsiktig satsing på et områdeløft i bydelen Saupstad-Kolstad.

Budsjettforslag

Tilskuddet gis til prosjekter som kan vare over flere år. Fra og med 2013 budsjetteres posten med et system med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Denne omleggingen innebærer at bevilgningsbehovet for 2013 er lavere enn tidligere år selv om aktivitetsnivået på posten øker noe.

Det foreslås en tilsagnsramme på 49 mill. kroner i 2013. Av dette skal 40 mill. kroner gå til satsingen innenfor programområde 3A i Groruddalen i Oslo, 6,5 mill. kroner til styrking av arbeidet med områder i Bergen med dårlige levekår og 2,5 mill. kroner til styrking av arbeid rettet mot områder i Trondheim med dårlige levekår. Det foreslås en bevilgning på 29,4 mill. kroner. Denne skal dekke tilsagn som gis i 2013 og som kommer til utbetaling samme år. I tillegg foreslås en tilsagnsfullmakt på 19,6 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Post 75 Tilskudd til etablering i egen bolig

Fra 2013 skilles tilskudd til tilpasning av bolig ut i egen post 79. Post 75 endrer navn til Tilskudd til etablering i egen bolig.

Husbanken forvalter ordningen. Tilskuddet fordeles i hovedsak via kommunene, men også av Husbanken i enkelte tilfeller.

Mål

Tilskuddet skal bidra til etablering i egen bolig for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskuddet tildeles fra Husbanken til kommuner etter kriterier knyttet til demografi og bruk av startlån. Kommuner med store boligsosiale utfordringer blir prioritert. Tilskuddet tildeles normalt fra kommunene til enkeltpersoner etter streng økonomisk behovsprøving for oppføring, kjøp

eller refinansiering av egen bolig. Tilskuddsutmålingen avhenger av boligbehov, husstandens økonomi og muligheter for andre offentlige støtteordninger som for eksempel bostøtte. Det er fastsatt egen forskrift og retningslinjer for ordningen.

Etter samtykke fra Husbanken kan midler tildelt en kommune avsettes i tapsfond for å sikre kommunen mot økonomiske tap i forbindelse med utlån av startlån.

Oppfølging og kontroll

Kommunene rapporterer elektronisk til Husbanken om vedtak og avslag på søknader om tilskudd til etablering i egen bolig. Husbanken kan hente inn og kontrollere opplysninger som brukes i forbindelse med tildeling og etterfølgende rapportering.

Rapport

I 2011 var bevilgningen til tilskudd til etablering og tilpasning på 399,6 mill. kroner. Av dette ble 389,6 mill. kroner fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, hvorav 333,4 mill. kroner til tilskudd til etablering og 56,2 mill. kroner til tilskudd til tilpasning av boliger. Husbanken ga i tillegg tilskudd til utredning og prosjektering for 4,4 mill. kroner, tilskudd til tilstandsvurdering for 5,2 mill. kroner og til prosjektering av heis for 0,4 mill. kroner.

I 2012 er bevilgningen på til sammen 435 mill. kroner. Per første halvår 2012 var 385 mill. kroner fordelt til kommunene for videretildeling til enkeltpersoner, hvorav 286 mill. kroner til tilskudd til etablering og 99 mill. kroner til tilskudd til tilpasning av boliger. Kommunene har anledning til å overføre tilskuddsmidler mellom formålene tilpasning og etablering, men rammen som er fastsatt til tilpasning kan ikke benyttes til annet formål uten at dette er avklart med Husbanken. Fordelingen av midlene ovenfor er foreløpige og tallene for den endelige fordelingen kan dermed avvike noe.

Antall tilskudd til etablering har gått noe ned i forhold til i 2010. Det ble gitt 1410 tilskudd i 2011, mot 1522 året før. Omlag 1000 av husstandene som mottok tilskudd fordeler seg på førstegangs-etablerere og gruppen vanskeligstilte, mens i underkant av 200 tilskudd gikk til husstander med personer med nedsatt funksjonsevne. De resterende tilskuddene fordeler seg på reetablering, flyktninger og bostedsløse.

Kommunene gir ofte tilskudd til etablering i kombinasjon med startlån og bostøtte. Andelen

som fikk tilskudd sammen med startlånet var på 10 pst., mens 3 pst. av husstandene som ble tildelt startlån og tilskudd også var mottakere av statlig bostøtte.

Så langt i 2012 har 303 kommuner søkt og 240 kommuner fått midler til tilpasningstilskudd. Enkelte søknader er fortsatt til behandling. 47 kommuner har fått avslag, i hovedsak fordi de har ledige midler igjen fra tidligere år. Med bakgrunn i avviklingen av særfradraget for særlig høye sykdomsutgifter og departementets føringer om økt bruk av tilskudd til tilpasning, har Husbanken holdt tilbake 5 pst. av årets bevilgning for å dekke eventuelle behov i kommuner som ennå ikke har søkt.

Husbanken har ikke data på individnivå om tidligere mottakere av særfradraget, slik at det ikke er mulig å dokumentere forholdet mellom tidligere mottakere av skattefradrag og nåvæ-

rende mottakere av tilpasningstilskudd. I den grad tilskuddsmidlene når en noe annen gruppe enn de tidligere mottakerne av skattefradraget, legges det til grunn at dette innebærer en bedre målretting av midlene mot det reelle behovet.

Det er forutsatt et økt nivå på tilskudd til tilpasning i 2012, jf. omtale i Prop. 1 S (2011–2012) om økning av tilpasningstilskuddet som følge av utfasing av særfradraget for store sykdomsutgifter (herunder utgifter til ombygging av bolig). Kommunene rapporterer på bruk av midlene innen første kvartal 2013.

Husbanken ga i tillegg tilskudd til utredning og prosjektering for 7,5 mill. kroner, tilskudd til tilstandsvurdering for 7,4 mill. kroner og til prosjektering av heis for 10 mill. kroner per første halvår 2012. Tabell 3.25 viser kommunenes tildeling av tilskudd etter formål i perioden 2009–2011.

Tabell 3.25 Kommunenes tildeling av tilskudd til etablering, tilpasning og prosjektering 2009–2011

Innvilgede tilskudd, antall og beløp	2009		2010		2011	
	Antall	Beløp (mill. kr)	Antall	Beløp (mill. kr)	Antall	Beløp (mill. kr)
Tilskudd til etablering	1822	365	1512	348	1410	339
Tilpasningstilskudd	2799	106	1851	86	1429	69
Prosjekteringstilskudd	549	11	412	8	357	4

Tall på tilskudd til etablering og tilpasning er basert på kommunenes innrapportering. Tallene viser kommunenes forbruk av de tildelte midlene. Beløpene som kommunene har innrapportert kan avvike fra de beløpene som kommunene har fått tildelt fra Husbanken.

Kommunene har siden 1996 hatt anledning til å sette av midler til å dekke tap på startlån fra de personrettede tilskuddsmidlene de får tildelt. Muligheten for slike fondsavsetninger har vært strammet inn noe de senere årene, siden mange kommuner har opparbeidet tilstrekkelig store fond. Det ble

satt av om lag 4,9 mill. kroner til dette i 2011, mot 4,2 mill. kroner i 2010. Fondene utgjorde 319 mill. kroner ved utgangen av 2011, mot 331 mill. kroner i 2010. Det ble i 2011 trukket 15,7 mill. kroner av fondene til dekning av kommunale tap. Tilsvarende tall for 2010 var 16,8 mill. kroner.

Tabell 3.26 Tilskudd til etablering 2009–2011

Antall innvilgede tilskudd til etablering, fordelt etter brukergruppe	2009	2010	2011
Flyktninger	45	48	48
Personer med nedsatt funksjonsevne ¹	204	194	192
Bostedsløse	7	17	10
Personer med svak økonomi	1514	1230	1116
Annet (flere brukergrupper)	52	23	44
Totalt	1822	1512	1410

¹ Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår en styrking av tilskudd til etablering i egen bolig med 30 mill. kroner i 2013. Det foreslås en samlet bevilgning på 354,3 mill. kroner.

Post 76 Tilskudd til utleieboliger, kan overføres

Husbanken forvalter ordningen.

Mål

Tilskudd til utleieboliger skal bidra til å skaffe egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet.

Tildelingskriterier

Tilskudd til utleieboliger skal gis til kommuner, stiftelser og andre aktører som etablerer utleieboliger for vanskeligstilte. Utmålingen av tilskuddet er basert på økonomien i det enkelte prosjekt. Det gis inntil 20 pst. tilskudd. Det kan i særlige tilfeller, og etter gitte kriterier, gis inntil 40 pst. tilskuddsutmåling dersom det foreligger plan for

helhetlige oppfølgingstjenester. Dette gjelder kun for et mindre antall boliger for særlig vanskeligstilte, for eksempel bostedsløse og rusmisbrukere.

For mer om kriteriene, se www.husbanken.no.

Oppfølging og kontroll

Kommunen skal rapportere årlig på bruk av utleieboliger. For utleieboliger som ikke eies av kommunen, foretas det fra høsten 2012 stikkprøvekontroller. I tillegg sikrer kommunen seg en juridisk rett til å tildele disse boligene til bestemte grupper. Dersom det avdekkes at boligene brukes i strid med vilkårene for tilskuddet, vil Husbanken vurdere å kreve hel eller delvis tilbakebetaling.

Rapport

I 2011 ga Husbanken tilsagn om tilskudd til utleieboliger for 401,6 mill. kroner til 1001 utleieboliger. 69,9 mill. kroner av rammen var øremerket boliger til flyktninger og i alt 129,4 mill. kroner av de gitte tilsagnene gjaldt boliger til denne gruppen.

Tabell 3.27 Tilskudd til utleieboliger 2009–2011

Antall utleieboliger som er omfattet av innvilgede tilskudd, fordelt etter brukergruppe	2009	2010	2011
Flyktninger	442	264	292
Personer med nedsatt funksjonsevne ¹	277	23	31
Bostedsløse	233	52	85
Personer med svak økonomi	1489	766	593
Totalt	2441	1105	1001

¹ Inkluderer funksjonshemmede, utviklingshemmede og personer med psykiske lidelser

I 2012 er tilsagnsrammen for tilskudd til utleieboliger på 430 mill. kroner. I første halvår 2012 er det gitt tilsagn om tilskudd for 174 mill. kroner til 423 utleieboliger.

Budsjettforslag

Tilskudd gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Regjeringen foreslår å styrke tilsagnsrammen på posten med 44,4 mill. kroner til 488,6 mill. kroner. Bevilgningen vil gå til å dekke tilsagn gitt i 2009–2012, samt tilsagn som gis i 2013 som

kommer til utbetaling i 2013. Det foreslås en bevilgning på 433,8 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 366,1 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, kan overføres

Husbanken forvalter ordningen.

Mål

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal bidra til å heve kompetansen om

miljø- og energivennlige boliger, universell utforming og god byggekikk hos de sentrale aktørene i bolig- og byggsektoren.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet skal gå til prosjekter som bidrar til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om energi- bruk og miljø- og klimavennlige løsninger i boliger og bygg
- kompetanseutvikling, støtte til forsøksprosjekter og formidling av informasjon om universell utforming, tilgjengelighet og brukbarhet i boliger, bygg og uteområder
- kunnskapsutvikling og formidling av informasjon om bærekraftig byggekikk

Oppfølging og kontroll

Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

I 2011 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet til 87 prosjekter for i alt 25,3 mill. kroner. Av disse ble det gitt tilsagn om 11,1 mill. kroner til 38 prosjekter til universell utforming. 19 av disse prosjektene gjaldt informasjons- og konferansevirksomhet og 14 prosjekter hadde som mål å heve den generelle kompetansen om universell utforming. Det ble også igangsatt et FoU-prosjekt innenfor universell utforming som samlet har mottatt 0,5 mill. kroner.

34 prosjekter til energi og miljø fikk samlet tilsagn om kompetansetilskudd på 10,1 mill. kroner. Prosjektene varierer fra konkrete bygge- eller rehabiliteringsprosjekter, til kompetanseutviklingsprosjekter hos utdannings- og forskningsinstitusjoner.

Lavenergiprogrammet og FutureBuilt ble hver tildelt 1 mill. kroner i støtte. 12 prosjekter tilknyttet Framtidens byer fikk støtte på omtrent 4 mill. kroner. Norske arkitekters landsforening (NAL|Ecobox) ble tildelt kr 300 000 blant annet til å videreutvikle prosjektdatabasen, som formidler gode eksempler på bærekraftige bygg.

Det vises til nærmere omtale av resultater fra enkelte av prosjektene under hovedmål 4. Mer

informasjon om prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider.

I første halvår 2012 er det gitt tilsagn om kompetansetilskudd for 26,7 mill. kroner til 85 prosjekter.

Budsjettforslag

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Det foreslås en tilsagnsramme på 16,6 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i tidligere år og tilsagn som gis og kommer til utbetaling i 2013 foreslås det en bevilgning på 23,8 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 25,3 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Husbanken skal videreføre støtten til FutureBuilt og til prosjektdatabasen som Norske arkitekters landsforening (NAL|Ecobox) er ansvarlig for. Støtten til Næringslivets stiftelse for miljødeklarasjoner skal trappes opp. Det foreslås også at inntil 5 mill. kroner kan benyttes til prosjekter innenfor samarbeidsprogrammet Framtidens byer.

Post 78 Boligsosialt kompetansetilskudd, kan overføres

Husbanken forvalter ordningen.

Mål

Boligsosialt kompetansetilskudd skal bidra til å heve kompetansen innenfor boligsosialt arbeid og boligsosial politikk, samt til å formidle kunnskap om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk generelt.

Tildelingskriterier

Kompetansetilskuddet rettes mot kommuner med store boligsosiale utfordringer. Tilskuddet er viktig for at kommunene skal kunne utvikle et godt kunnskapsgrunnlag for sitt boligsosiale arbeid, en hensiktsmessig organisering og sikre god forankring. Tilskudd skal gå til prosjekter som bidrar til følgende utviklingsområder:

- kunnskapsutvikling om boligsosialt arbeid gjennom blant annet forsøksprosjekter
- boligsosial planlegging og gjennomføring av boligsosial politikk i kommunene
- formidling av kunnskap, gode eksempler, planleggingsverktøy mv. til aktørene på boligmarkedet

- kunnskapsutvikling om boligmarkedet og offentlig boligpolitikk

Fra 2013 kan leietakerorganisasjoner, som jobber med å etablere et landsdekkende tilbud for leietakere, søke om driftsstøtte.

Oppfølging og kontroll

Det skal rapporteres på hvert tiltak. Med mindre prosjektene inneholder sensitiv personinformasjon er det en forutsetning at resultatene er offentlige og kan presenteres og videreformidles. Rapporter publiseres på Husbankens nettsider.

Rapport

I 2011 ga Husbanken tilsagn om kompetansetilskudd til 106 boligsosiale prosjekter på totalt 67,3 mill. kroner. Av disse ble det gitt tilsagn om 40,2 mill. kroner til 51 prosjekter som skal bidra til å heve den boligsosiale kompetansen i kommunene. 6 mill. kroner av kompetansemidlene gikk til 15 boligsosiale handlingsplaner. Videre ble det gitt tilsagn om 2,5 mill. kroner til 6 pilot- og forsøksprosjekter og 0,8 mill. kroner til FoU og evaluering. De resterende 17,8 mill. kroner av kompetansemidlene gikk til prosjekter som skal bidra til å øke den generelle kompetansen innenfor boligsosialt arbeid. Til sammen fikk kommunene tilsagn på 78 pst. av det totale beløpet.

Husbanken støttet Leieboerforeningen i Oslo med et driftstilskudd på kr 890 000 og Leieboerforeningen i Bergen med et driftstilskudd på kr 223 000 i 2011.

Tabell 3.28 Fordeling av prosjekter med tilsagn i 2011 etter tema/målgrupper

Målgruppe	Antall
Boligsosialt arbeid generelt	85
Bostedsløshet	13
Boligsosialt miljø	4
Flyktninger	1
Løslatelse	18
Utkastelser	1
Barn/unge	1
Psykiatri	2

Et prosjekt kan være rettet mot flere målgrupper.

Mer informasjon om prosjektene er tilgjengelig på Husbankens nettsider.

I første halvår 2012 er det gitt tilsagn om kompetansetilskudd for 72,7 mill. kroner til 107 prosjekter.

Budsjettforslag

Tilskudd gis til prosjekter som kan vare over flere år, og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Det foreslås en tilsagnsramme på 79,5 mill. kroner. Til dekning av tilsagn gitt i tidligere år og tilsagn som gis og kommer til utbetaling i 2013 foreslås det en bevilgning på 70,7 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 98,4 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Post 79 Tilskudd til tilpasning av bolig (ny)

Fram til og med 2012 var tilskuddet en del av post 75 Tilskudd til etablering og tilpasning av bolig.

Husbanken forvalter ordningen. Tilskudd til tilpasning av bolig tildeles fra Husbanken til kommunen for videretildeling til privatpersoner. Tilskudd til øvrige formål på posten gis fra Husbanken direkte til mottaker.

Mål

Tilskudd til tilpasning av bolig skal bidra til å sikre egnede boliger for vanskeligstilte på boligmarkedet. Tilskuddsordningen går til følgende formål:

- tilpasning av bolig for eldre og personer med nedsatt funksjonsevne
- utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov
- tilstandsvurdering av borettslag, sameier og lignende
- prosjektering av og installering av heis i eksisterende boligbygg

Tildelingskriterier

Alle kommuner kan søke om midler til tilpasningstilskudd. Tilskuddet tildeles til enkeltpersoner etter streng økonomisk behovsprøving. Tilskuddet kan dekke godkjente utbedringskostnader.

Husbanken gir også tilskudd til enkeltpersoner til utredning og prosjektering av boliger som skal dekke spesielle boligbehov, blant annet for personer med nedsatt funksjonsevne. I tillegg gir Husbanken tilskudd til tilstandsvurdering av borettslag, sameier og lignende, samt til prosjektering av og investering i heis i eksisterende bolig-

bygg og til drift av kriseboliger for personer som trues med tvangsekteskap.

Oppfølging og kontroll

Kommunene rapporterer elektronisk til Husbanken om vedtak og avslag på søknader om tilskudd til tilpasning av bolig. Ved behov innhentes og kontrolleres opplysningene som brukes i forbindelse med tildeling og etterfølgende rapportering av Husbanken.

Rapport

Se omtale under kap. 581, post 75 for rapportering for 2011 og 2012.

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår en styrking av tilskudd til tilpasning av bolig med 47,5 mill. kroner i 2013. I dette inngår 17,5 mill. kroner som frigjøres i forbindelse med utfasingen av særfradraget for store sykdomsutgifter. Fradrag for blant annet utgifter til ombygging av bolig er tatt ut av ordningen. Det vises videre til omtale i Prop. 1 LS (2012–2013) *Skatter, avgifter og toll*.

Det foreslås en samlet bevilgning på 172,5 mill. kroner.

Kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap		Forslag 2013
		2011	Saldert budsjett 2012	
60	Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, <i>kan overføres</i>	527 868	764 500	439 700
61	Rentekompensasjon – kirkebygg, <i>kan overføres</i>	36 841	69 225	49 200
	Sum kap. 582	564 709	833 725	488 900

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 60 redusert med 218,5 mill. kroner til 546 mill. kroner og post 61 redusert med 20,4 mill. kroner til 48,8 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, kan overføres

Kunnskapsdepartementet har fagansvaret for ordningen. Ordningen forvaltes av Husbanken.

Mål

Målet med ordningen er å sikre at alle elever i grunnskolen og videregående skole får gode læringsforhold. Ordningen skal stimulere kommuner og fylkeskommuner til å bygge nye skoleanlegg, samt rehabiliterer og ruste opp eksisterende anlegg. Ordningen omfatter offentlige svømmeanlegg som skolen bruker i sin undervisning.

Tildelingskriterier

Renteutgiftene beregnes med utgangspunkt i et serielån med 20 års løpetid i Husbanken. Kommunene står fritt til å velge om finansiering skal skje

med eller uten opptak av lån og de velger fritt hvilken låneinstitusjon som skal benyttes. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene. Rentekostnadene for hele 20-årsperioden blir dekket med utgangspunkt i et tilsvarende lån med flytende rente i Husbanken. Rentekompensasjonen blir i hovedsak utbetalt én gang per år, i desember.

Kommuner og fylkeskommuner kan innenfor sin tildelte ramme søke om rentekompensasjon på vegne av private grunnskoler og private videregående skoler med rett til statstilskudd.

Rapport

Kommuner og fylkeskommuner har vist stor interesse for ordningen etter at den ble innført i 2002. Opprinnelig hadde ordningen en investeringsramme på 15 mrd. kroner. Hele rammen ble faset inn i løpet av ordningens seks første år. I statsbudsjettet for 2009 ble ordningen utvidet med sikte på en investeringsramme på nye 15 mrd.

kroner fordelt over åtte år. I 2009 ble 3 mrd. kroner av rammen fasett inn, 2 mrd. kroner i 2010 og 2 mrd. kroner i 2011, og disse rammene ble benyttet i sin helhet. Investeringsrammen for 2012 er på 2 mrd. kroner.

Fra innføringen av ordningen og til og med første halvår 2012 har Husbanken registrert 2083 prosjekter fordelt på 1278 skoler. Husbanken har ikke mottatt søknader på vegne av private grunnskoler eller videregående skoler fram til og med første halvår 2012. Bredbånd inngår i 691 prosjekter og funksjonshemmedes behov er ivaretatt i 1064 prosjekter i henhold til forskrift om miljørettet helsevern i barnehager og skoler med videre.

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår en investeringsramme på 1 mrd. kroner for 2013, jf. forslag til romertallsvedtak V. Forslaget anslås å medføre et bevilgningsbehov på 20 mill. kroner i 2013. Til sammen foreslås det en bevilgning på 439,7 mill. kroner til kompensasjon for renteutgifter knyttet til investeringer innenfor rammene på 25 mrd. kroner som det er gitt tilsagn om i perioden 2002–2013.

Post 61 Rentekompensasjon – kirkebygg, kan overføres

Fornyings-, administrasjons- og kirke departementet har fagansvaret for ordningen. Ordningen forvaltes av Husbanken.

Mål

Målet er at ordningen skal stimulere til sikring og bevaring av kirker, kirkenes utsmykning og inventar.

Tildelingskriterier

Ordningen omfatter alle menighetskirker i Den norske kirke. Fredede og verneverdige kirker har

høy prioritet. Søknad kan fremmes av kirkeeier eller kommune på vegne av kirkeeier.

Kompensasjonen beregnes med basis i et seriøst lån i Husbanken med 20 års løpetid, likt som ordningen for skole- og svømmeanlegg. Ordningen forvaltes av Husbanken, men Husbanken gir ikke lån til disse tiltakene.

Rapport

For årene 2005 og 2006 ble en investeringsramme på 1 mrd. kroner vedtatt. I 2007 ble investeringsrammen økt med 300 mill. kroner til en total ramme på 1,3 mrd. kroner. I saldert budsjett 2009 ble investeringsrammen økt med 800 mill. kroner og i regjeringens tiltakspakke for arbeid i 2009 med ytterligere 400 mill. kroner til en total ramme på 2 500 mill. kroner. I saldert budsjett 2010 ble det ikke gitt noen ny investeringsramme, men i en egen proposisjon til Stortinget ble det vedtatt en investeringsramme på 500 mill. kroner for 2010, som tilsvarte den udisponerte delen av investeringsrammen i 2009, jf. Prop. 93 S (2009–2010). I saldert budsjett 2011 ble investeringsrammen økt med 400 mill. kroner. Investeringsrammen for 2012 er 450 mill. kroner, jf. Prop. 111 S (2011–2012).

Ved utløpet av første halvår 2012 var det gitt tilsagn for i alt 2 702 mill. kroner. Av 1117 registrerte kirkeprosjekter med tilsagn gjaldt 782 prosjekter fredede og verneverdige kirker, 333 prosjekter ordinære kirker og to prosjekter nybygg og til-/påbygg i totalt 279 kommuner. I alt 820 kirkeprosjekter er ferdigstilt per første halvår 2012 for i alt 1 557 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 49,2 mill. kroner som vil gå til å dekke renteutgifter for investeringsrammene det er gitt tilsagn om i perioden 2005–2012.

Kap. 585 Husleietvistutvalget

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2011	budsjett 2012	
01	Driftsutgifter	19 894	21 400	22 300
	Sum kap. 585	19 894	21 400	22 300

Husleietvistutvalget er et tvisteløsningsorgan som kan mekle og avgjøre alle typer tvister om leie av bolig i Oslo, Akershus, Hordaland og Trøndelagsfylkene. Husleietvistutvalget skal tilby rask, rimelig og kompetent behandling av husleietvister i disse områdene. Se omtale under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husleietvistutvalget.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste driftsutgifter for Husleietvistutvalget. Husleietvistutvalget har kontorer i Oslo, Bergen og Trondheim.

Rapport

I 2011 mottok Husleietvistutvalget 1124 nye saker. 757 av sakene kom fra Oslo og Akershus, 203 fra Bergen og 164 fra Trondheim. Sakstallet for Oslo og Akershus ligger på samme nivå som i 2010. For kontorene i Bergen og Trondheim var 2011 første hele driftsår. Husleietvistutvalget fattet vedtak i 638 saker i 2011, mens det ble meklet fram forlik i 215 saker. 141 saker ble avvist eller trukket, enkelte etter at partene hadde inngått utenrettslig forlik.

I første halvår 2012 ble 664 saker mottatt, mot 542 på samme tid i 2011, en økning på 22 pst. Av de mottatte sakene kom 314 fra Oslo, 96 fra Akershus, 114 fra Hordaland og 140 fra Trøndelagsfyl-

kene. Det ble ferdigbehandlet 680 saker i første halvår, hvorav 436 ble avgjort (med vedtak), 148 ble forlikt og 96 ble trukket eller avvist.

Husleietvistutvalget legger vekt på rask saksbehandling og prioriterer å holde saksbehandlingstiden nede for de sakene der partene ønsker mekling. Partene får tilbud om mekling så snart innklagde har gitt tilsvaret. I første halvår 2012 var gjennomsnittlig behandlingstid 12,6 uker når saken endte med forlik. Saker hvor det ikke inngås forlik, blir avgjort av Husleietvistutvalget. For disse sakene var behandlingstiden i gjennomsnitt 16,7 uker. Mesteparten av denne tiden går med til forkynning av klagen, og partenes utveksling av prosesskriv mv. Fra det tidspunkt Husleietvistutvalget har mottatt siste prosesskriv og til avgjørelsen foreligger (Husleietvistutvalgets egen behandlingstid), gikk det i gjennomsnitt 4,5 uker.

Budsjettforslag

Etter at det geografiske området i 2012 ble utvidet til å omfatte hele Hordaland og begge Trøndelagsfylkene, forventes saksmengden å øke til om lag 1300 saker i 2012. I 2013 antas det at veksten vil flate ut og ligge på omtrent samme nivå som i 2012.

Det foreslås en bevilgning på 22,3 mill kr for 2013. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3585, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Kap. 3585 Husleietvistutvalget

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Gebyrer	873	900	900
16	Refusjon av fødselspenger/sykepenger	425		
18	Refusjon av sykepenger	343		
	Sum kap. 3585	1 641	900	900

Post 1 Gebyrer

Gebyret for behandling av en sak for Husleietvistutvalget følger rettsgebyret, som nå er kr 860. Det

budsjetteres med gebyrinntekter på kr 900 000 i 2013, noe som tilsvarer gebyr i 1070 saker. Det betales ikke gebyr i saker som trekkes.

Kap. 586 Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
63	Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 161 719	1 253 700	1 013 900
64	Investeringsstilskudd, <i>kan overføres</i>	821 829	1 071 900	847 800
	Sum kap. 586	1 983 548	2 325 600	1 861 700

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 63 redusert med 150,2 mill. kroner til 1 103,5 mill. kroner og post 64 redusert med 151 mill. kroner til 920,9 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag

Helse- og omsorgsdepartementet har fagansvaret for ordningen. Ordningen forvaltes av Husbanken. Tilskuddene som gis over posten er knyttet til omsorgsbolig- og sykehjemsprosjekter som fikk oppstartingsstilskudd (post 60) under Handlingsplan for eldreomsorgen 1998–2003 og Opptrappingsplanen for psykisk helse 1999–2004.

For omtale av tildelingskriterier vises det til Prop. 1 S (2009–2010) *Kommunal- og regionaldepartementet*.

Rapport

I 2011 ble det utbetalt om lag 1 162 mill. kroner i kompensasjonstilskudd. Bevilgningen for 2012 er på 1 103,5 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 1 013,9 mill. kroner.

Post 64 Investeringsstilskudd, kan overføres

Helse- og omsorgsdepartementet har fagansvaret for ordningen. Tilskuddsordningen forvaltes av Husbanken. Fylkesmannen gir Husbanken faglig assistanse under søknadsbehandlingen. Tilskuddet kan kun gis til kommuner.

Mål

Regjeringen har et mål om å fornye og øke tilbudet av sykehjemsplasser og omsorgsboliger for alle med behov for heldøgns helse- og sosialtjenester, uavhengig av alder, diagnose eller funksjonshemming. Dette omfatter eldre, personer med utviklingshemming og andre med nedsatt

funksjonsevne, psykiske og sosiale problemer, rusproblemer og langvarige somatiske sykdommer.

For perioden 2008–2015 er målsettingen å gi tilskudd til bygging og rehabilitering av 12 000 sykehjemsplasser og omsorgsboliger med heldøgntjenester.

Tildelingskriterier

Tilskuddet kan gis til å framskaffe heldøgns omsorgsplasser i omsorgsboliger og sykehjem, samt fellesarealer som er nødvendig for å oppnå heldøgntjenester i eksisterende omsorgsboliger. Tilskuddet kan også gis til bygging av korttids-plasser i sykehjem.

I 2012 gis tilskuddet ut fra en anleggskostnad på maksimalt 2,29 mill. kroner for en sykehjemsplass eller omsorgsbolig. En sykehjemsplass kan få tildelt maksimalt kr 916 000 per plass (40 pst. av anleggskostnadene) og en omsorgsbolig med fellesareal kan få tildelt maksimalt kr 687 000 per boenhet (30 pst. av anleggskostnadene), jf. Prop 65 S (2010–2011) *Styrking av investeringsstilskotet til omsorgsbustader og sjukeheimsplassar*. Det gis lavere tilskudd til utbedring av sykehjemsplasser og omsorgsboliger. Fellesareal som er nødvendig for å yte heldøgntjenester i eksisterende boliger kan finansieres med inntil 40 pst. av godkjente anleggskostnader.

Det er et krav i ordningen at omsorgsboligene og sykehjemsplassene er universelt utformet og tilrettelagt for mennesker med demens og kognitiv svikt.

Oppfølging og kontroll

Fylkesmannen gir Husbanken faglig assistanse under søknadsbehandlingen for å sikre kvaliteten på prosjektene. Blant annet vurderer fylkesman-

nen spørsmål som gjelder krav om at omsorgsplassene skal benyttes til personer med behov for heldøgns omsorg. Det skal også vurderes om omsorgsplassene er tilrettelagt for beboere med demens og kognitiv svikt.

Rapport

I 2011 ga Husbanken nye tilsagn om investerings-tilskudd for 800,8 mill. kroner. Tilsagnene omfattet 1230 boenheter, hvorav 665 omsorgsboliger og 565 sykehjemsplasser. Det ble også gitt tilsagn til bygging av om lag 13 500 kvm. fellesareal i tilknyt-

ning til eksisterende omsorgsboliger slik at det kan ytes heldøgntjenester i boligene. I første halvår av 2012 ble det gitt tilsagn til i alt 606 boenheter, fordelt på 274 omsorgsboliger og 332 sykehjemsplasser.

Det ble i 2011 etterbetalt 377 mill. kroner til kommuner som hadde fått tilsagn i 2008–2010. Dette fulgte av at satsene som ble vedtatt oppjustert i forbindelse med Prop. 65 S (2010–2011) ble gitt tilbakevirkende kraft. Tilsagnsrammen for 2012 er satt til 1 202,25 mill. kroner. Rammen gir rom for at det kan gis tilsagn til 1500 omsorgsplasser i 2012.

Tabell 3.29 Investeringstilskudd – gitte tilsagn fra 2008 til 1. halvår 2012

	Boenheter i alt	Omsorgsboliger	Sykehjemsplasser	Fellesareal (kvm.)
2008	1128	469	659	12 502
2009	1971	734	1237	11 438
2010	948	647	301	3113
2011	1230	665	565	13 541
1. halvår 2012	606	274	332	3279
I alt	5883	2789	3094	43 873

Aktiviteten på investeringstilskuddsordningen var stor i 2008 og 2009 før den falt markert i 2010. Etter at tilskuddssatsene ble hevet i forbindelse med Prop. 65 S (2010–2011) har aktiviteten økt. Totalt har Husbanken i perioden 2008–2011 mottatt søknader om tilskudd til 5390 boenheter og det er gitt tilsagn til totalt 5241 boenheter og utbetalt til 2418 enheter. Regjeringen fastholder målet om tilskudd til 12 000 omsorgsplasser innen 2015.

Kommunene bestemmer selv hvilke aktører de eventuelt ønsker å samarbeide med ved etablering av heldøgns omsorgsplasser i sykehjem og omsorgsboliger. Dette kan være både ideelle organisasjoner, boligbyggelag og kommersielle aktører. Tilskuddet blir gitt til kommunen som ansvarlig for tjenesten uavhengig av om kommunen selv bygger plassene, eller om kommunen helt eller delvis framskaffer plassene i samarbeid med andre aktører. Når kommunene samarbeider med andre aktører, forutsettes det at regelverket

for offentlige anskaffelser følges. Kommunene har ikke anledning til å videretildele tilskuddet.

Budsjettforslag

Tilskuddene gis til prosjekter som kan vare over flere år og posten har et budsjetteringssystem med tilsagnsramme, tilsagnsfullmakt og bevilgning, jf. boks 3.5. Det foreslås en tilsagnsramme på 1 715 mill. kroner i 2013 til 1750 omsorgsboliger og sykehjemsplasser. Til dekning av tilsagn gitt i tidligere år og tilsagn som vil bli gitt i 2013, og som kommer til utbetaling i 2013, foreslås det en bevilgning på 847,8 mill. kroner. I tillegg foreslås det en tilsagnsfullmakt på 2 671,1 mill. kroner, jf. forslag til romertallsvedtak IV.

Regjeringen foreslår å heve den maksimale anleggskostnaden fra 2,29 mill. kroner til 2,8 mill. kroner. De maksimale tilskuddssatsene heves dermed for omsorgsboliger til kr 840 000 og for sykehjemsplasser til kr 1 120 000.

Kap. 587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	64 588	66 500	67 000
22	Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	17 654	17 600	32 500
70	Tilskudd til Lavenergiprogrammet			6 000
	Sum kap. 587	82 242	84 100	105 500

Direktoratet for byggkvalitet er rådgivende organ for Kommunal- og regionaldepartementet og sentral myndighet på det byggtekniske området. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om direktoratet.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste utgifter for Direktoratet for byggkvalitet. Direktoratet har kontor i Oslo og Gjøvik. På posten bevilges videre utgiftene knyttet til ordningen med sentral godkjenning av foretak for ansvarsrett. Ordningen med sentral godkjenning skal være selvfinansierende, jf. kap. 3587, post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak. Posten dekker også kostnader knyttet til utvikling og drift av ByggSøk.

Budsjettforslag

For å sikre en velfungerende markedskontroll og at Direktoratet for byggkvalitet kan følge opp sekretariatsfunksjoner for Bygg21 på en tilfredsstillende måte foreslår regjeringen å styrke posten med 5 mill. kroner i 2013. Det foreslås en samlet bevilgning på 67 mill. kroner i 2013. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 3587, post 4, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling

Posten skal ivareta kunnskapsutvikling og informasjonsformidling innenfor bygningspolitiske temaer.

Rapport

Bevilgningen på posten var 17,5 mill. kroner i 2011. Hele bevilgningen ble benyttet.

Av dette gikk blant annet 2,1 mill. kroner til utvikling av veiledningsmaterieell og lignende for uavhengig kontroll, 2,3 mill. kroner til området energi og miljø, 1,7 mill. kroner til sikkerhet og brukbarhet og 1,7 mill. kroner til produkter og byggevarer. 3,6 mill. kroner er benyttet til kunnskapsutvikling innen området eksisterende byggverk. Dette omfatter avslutning av KoBE-programmet (Kompetanse for bedre eiendomsforvaltning). Til utvikling og forbedring av IKT innen bygg og byggesak ble det brukt 3,8 mill. kroner.

Arbeidet innenfor disse fagområdene omfatter blant annet nasjonal og internasjonal standardisering og bidrag til informasjonstiltak hos ulike samarbeidspartnere til konkrete utviklingstiltak og enkelte utredningsprosjekter. De største prosjektene er nasjonal klima- og sårbarhetsanalyse, miljøgift i inneluft og metode for risikovurderinger ved produkttilsyn.

For 2012 er bevilgningen på posten 17,6 mill. kroner.

Budsjettforslag

For å følge opp Meld. St. 28 (2011-2012) *Gode bygg for eit betre samfunn* foreslås det å styrke posten med 15 mill. kroner. Av dette skal 6 mill. kroner gå til utredning av Byggnett (en samhandlingsplattform for bygging og byggesak). Videre skal 9 mill. kroner gå til utredninger i forkant av Bygg21s strategiframlegging i 2013, konsekvensutredninger av forskriftsendringer (blant annet knyttet til klimaendringer) og utgivelse av flere byggdetaljanvisninger (veiledningsmateriale).

Bevilgningen skal videre gå til informasjonsarbeid knyttet til implementering av bygningslovgivning, kompetanseutvikling om bedre eiendoms-

forvaltning og utvikling av kunnskap som grunnlag for utvikling av regelverk og virkemidler på prioriterte områder. Resultater og kompetanse fra samarbeidsprogrammene med byggenæringen (Byggekostnadsprogrammet og Byggemiljø) skal følges opp videre i 2013.

Det foreslås en samlet bevilgning på 32,5 mill. kroner.

Post 70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet (ny)

Fra og med 2013 er alle statlige midler som tildeles Lavenergiprogrammet samlet på denne posten. Lavenergiprogrammet ble opprettet høsten 2007 og er et tiårig samarbeidsprogram mellom staten og byggenæringen. Programmet ledes av en styringsgruppe som består av representanter fra Direktoratet for byggkvalitet, Enova, Husbanken, Statsbygg, Byggenæringens Landsforening, Arkitektbedriftene i Norge og Norges vassdrags- og energidirektorat.

Mål

Programmet har som overordnet mål å heve kunnskapsnivået om energieffektive bygg i hele bygg-, anleggs- og eiendomsnæringen. Programmet skal arrangere kurs, utvikle veiledningsmateriale og formidle kunnskap fra forbildeprosjekter ut i byggenæringen. Se ytterligere omtale på Lavenergiprogrammets nettsider (lavenergiprogrammet.no).

Tildelingskriterier

Tilskuddet skal tildeles Lavenergiprogrammet ved Byggenæringens Landsforening. Midlene skal benyttes som driftsmidler til programmet, til kompetanseheving i byggenæringen og forbildeprosjekter.

Oppfølging og kontroll

Byggenæringens Landsforening står som formell eier av Lavenergiprogrammet. Direktoratet for byggkvalitet (DiBK) tildeler midlene fra posten til Lavenergiprogrammet. Lavenergiprogrammet skal rapportere på bruken av midlene til DiBK.

Rapport

Rapportering på aktivitet fra og med 2013 vil omtales på denne posten.

I 2011 ble Lavenergiprogrammet tildelt 3 mill. kroner fra kap. 1825, post 21 Spesielle driftsutgifter, jf. Prop. 1 S (2010–2011) *Olje- og energidepartementet*. Disse midlene var øremerket til drift av Lavenergiprogrammet. Videre ble Lavenergiprogrammet tildelt 1 mill. kroner fra kap. 581, post 77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet og kr 500 000 fra kap. 587, post 22. Disse midlene ble benyttet til kunnskapsutvikling og kompetansespredning i byggenæringen.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 6 mill. kroner i 2013.

Kap. 3587 Direktoratet for byggkvalitet

(i 1 000 kr)

Post	Betegnelse	Regnskap	Saldert	Forslag
		2011	budsjett 2012	2013
04	Gebyrer, sentral godkjenning foretak	29 184	30 500	31 800
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	11		
18	Refusjon av sykepenger	808		
	Sum kap. 3587	30 003	30 500	31 800

Post 4 Gebyrer, sentral godkjenning foretak

Gebyret er på kr 1 900 per foretak og dekker alle utgiftene til drift av ordningen med sentral godkjenning av foretak med ansvar for oppgaver i

byggevirksomheten. Det skal kompenseres for eventuell merutgift gjennom tiltak på inntektssiden, slik at utgifter og inntekter i ordningen balanserer best mulig, jf. omtale under kap. 587, post 1 Driftsutgifter.

Budsjettforslag

I 2013 er det budsjettert med 31,8 mill. kroner i gebyrinntekter.

Kap. 2412 Husbanken

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Driftsutgifter	338 141	324 500	331 000
21	Spesielle driftsutgifter	12 734	12 400	12 800
45	Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	16 440	16 400	23 200
71	Tap på utlånsvirksomhet	13 892	19 000	21 000
72	Rentestøtte	16 095	14 000	13 000
90	Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	14 367 092	16 192 000	19 543 000
	Sum kap. 2412	14 764 394	16 578 300	19 944 000

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 90 redusert med 60 mill. kroner til 16 132 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Husbanken er viktig for gjennomføringen av boligpolitikken og forvalter økonomiske virkemidler som bostøtte, tilskudd og lån. Se omtale under Ansvar og arbeidsoppgaver under Programkategori 13.80 Bolig, bomiljø og bygg for mer informasjon om Husbanken.

Post 1 Driftsutgifter

Posten dekker lønn, husleie og andre faste driftsutgifter for Husbanken. Husbanken har hovedkontor i Drammen og regionkontor i Hammerfest, Bodø, Trondheim, Bergen, Arendal og Oslo.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 331 mill. kroner. Det foreslås at bevilgningen på posten kan overskrides mot tilsvarende merinntekter på kap. 5312, post 1, jf. forslag til romertallsvedtak II.

Post 21 Spesielle driftsutgifter

Bevilgningen skal benyttes til forskning, utvikling og kunnskapsformidling innenfor boligsosiale temaer og områder som miljø, energi og universell utforming. Midlene på posten skal benyttes til videreutvikling av kunnskap innenfor boligrelatert utviklingsarbeid, boligpolitiske beslutninger og langsiktig kunnskapsoppbygging.

Rapport

I 2011 ble det igangsatt 19 nye forskningsoppdrag. Mange er knyttet til det boligsosiale feltet. Blant disse er en utredning av hvilke virkemidler offentlige myndigheter har til å gripe inn i tilfeller hvor leieforhold oppleves som graverende, og om offentlig sektors ansvar for boliger til barnevernsbarn er tilstrekkelig lovregulert. Andre oppdrag som ble gjennomført i 2011 var en vurdering av kommunal utbyggingspolitikk, en vurdering av effekter av boligsosiale virkemidler på individnivå og en evaluering av forsøksordningen med endret tapsfordeling mellom stat og kommune knyttet til startlånet. Flere av oppdragene vil være grunnlag for departementets arbeid med stortingsmeldingen om boligpolitikk. På kvalitetsområdet er det gitt midler til et 8-årig forskningsprogram (ZEB) om nullutslippsbygg og til et utredningsprosjekt om passivhus.

I 2012 er det bevilget 12,4 mill. kroner på posten. Per første halvår 2012 er det igangsatt 12 nye prosjekter for til sammen 7 mill. kroner.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 12,8 mill. kroner. Det skal blant annet startes et utviklingsarbeid for å bedre statistikken og utvikle indikatorer for ulike kvaliteter i bygg, jf. Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn*.

Post 45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, kan overføres

Posten benyttes til større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, blant annet på utstyrs- og systemsidene på IT-området.

Rapport

Av bevilgningen på 16,0 mill. kroner i 2011 har 11,1 mill. kroner gått til forvaltning og utvikling av Husbankens systemportefølje. Videre er 4,9 mill. kroner benyttet til forbedring av IKT-infrastruktur. Per første halvår 2012 er om lag 65 pst. av rammen på 16,4 mill. kroner benyttet til tilsvarende formål.

Husbanken har i 2012 gjennomgått sin IKT-portefølje. Høsten 2011 og våren 2012 ble det gjennomført behovsanalyser for å identifisere forbedringsområder internt og avklare hvilke behov Husbankens viktigste brukere og samarbeidspartnere har. På bakgrunn av disse er det utarbeidet en moderniseringsplan for strategisk utvikling av IKT (SIKT).

Budsjettforslag

Fra og med 2013 skal det innføres etterkontroll av inntekten som legges til grunn ved beregning av bostøtte. Det foreslås at posten styrkes med 6,5 mill. kroner i 2013 for å dekke utvikling av bostøttesystemet og tilgrensende systemer.

Det foreslås en samlet bevilgning på 23,2 mill. kroner. Bevilgningen skal blant annet benyttes til å følge opp Husbankens IKT-moderniseringsprogram SIKT.

Post 71 Tap på utlånsvirksomhet

Posten omfatter tap på hovedstol, tap på opptjente, ikke betalte renter og årets renter fra tap, se tabell 3.30.

I 2011 registrerte Husbanken et samlet netto tap på om lag 14 mill. kroner, om lag 1 mill. kroner lavere enn i 2010. I første halvår 2012 var det registrert et netto tap på om lag 4,3 mill. kroner. Misligholdet er fortsatt lavt og derfor holdes foreløpig tapsanslag for 2013 på et moderat nivå. Behov for bevilgning på denne posten i 2013 anslås til 21 mill. kroner. Samlet utlånsportefølje vil i gjennomsnitt utgjøre rundt 122,5 mrd. kroner i 2013 og tapet er dermed anslått til 0,17 promille.

Tapene på utleielån til aksjeselskaper og stiftelser er avtakende, blant annet som følge av inngåtte fastrenteavtaler og mindre utlånsmasse. Samtidig har tendensen med økt etterspørsel etter utleieboliger fortsatt i 2011, slik at det er få stiftelser/utleieselskaper som nå har økonomiske problemer.

For lån til barnehager uten kommunal garanti er det usikkerhet knyttet til tapsrisikoen i årene som kommer. Husbanken registrerte ingen økning i antall misligholdte lån til barnehager i 2011.

En økende andel av Husbankens tap på utlån gjelder tap på startlån, som økte fra 4 mill. kroner i 2010 til 6,7 mill. kroner i 2011. Denne tendensen ser ut til å holde seg også så langt i 2012. Ved tap på startlån har kommunen tapsrisikoen for de første 25 pst. av restgjelden på tapstidspunktet, mens staten ved Husbanken har tapsrisikoen for de siste 75 pst. Det er gjennomført et prøveprosjekt med en 50-50 tapsdeling mellom stat og kommune fra første tapte krone. Prosjektet er evaluert av NOVA. Departementet vurderer risikofordelingen.

Tabell 3.30 Kap. 2412, post 71 Tap på utlånsvirksomhet

	(mill. kr i 2013)
Tap på hovedstol	16
+ Tap på opptjente, ikke betalte renter	2
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	2
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1
<i>= 2412.71 Tap på utlånsvirksomhet</i>	<i>21</i>

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 21 mill. kroner.

Post 72 Rentestøtte

Posten omfatter eldre særvilkårslån som har én pst. lavere rente enn ordinære lån. Rentestøtten

beregnes og bokføres parallelt med opptjente rentinntekter. Restgjelden var per 31.12.2011 på 1 528 mill. kroner og rentestøtten blir budsjettert til 14 mill. kroner i 2012. Rentestøtten beregnes ved å multiplisere restgjelden med én pst. og ta hensyn til nedbetalingen. Det er mange låneopp- tak på særvilkår med ulike nedbetalingsprofiler, men for tiden nedbetales låneporteføljen i gjen- nomsnitt med om lag 180 mill. kroner pr. år.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 13 mill. kroner til rentestøtte.

Post 90 Lån fra Husbanken

Husbankens låneramme

Husbanken skal supplere kredittmarkedet og gi lån til formål som er samfunnsøkonomisk og for- delingspolitisk ønskelige. Husbanken gir lån til barnehager, startlån til vanskeligstilte på bolig- markedet, samt grunnlån til oppføring av nye boli- ger eller utbedring av eksisterende boliger. Boli- ger som får grunnlån må ha miljøkvaliteter og være universelt utformet, være til sosiale formål eller sikre boligbygging i distriktene. Lånene i Husbanken er viktige for å sikre en god boligfor- deling i hele landet og for å fremme kvaliteter som miljø og universell utforming. Husbanken skal føre en god praksis for låneforvaltningen med sikte på lav kredittrisiko i sin utlånsvirksomhet.

Husbankens låneramme var 15 mrd. kroner i 2010 og 20 mrd. kroner i 2011. I 2012 er låneram- men 15 mrd. kroner. Høsten 2012 vil regjeringen også legge frem en egen proposisjon med forslag om å øke lånerammen i Husbanken i 2012 med 5 mrd. kroner, til 20 mrd. kroner. Anslagene for 2013 under lånepostene er beregnet med utgangs- punkt i dette.

Finanstilsynets nye retningslinjer for forsvar- lig boligfinansiering trådte i kraft 1. desember 2011. Etter retningslinjene må boliglån normalt ikke overstige 85 pst. av boligens markedsverdi. Regjeringen har lagt til grunn at de nye retnings-

linjene ikke vil være til hinder for at samlet lån fortsatt kan gå ut over 85 pst. av boligens verdi i noen tilfeller, som ved del- og fullfinansiering med startlån. Dette forutsetter at både banker og kom- muner gjør en forsvarlig kredittvurdering.

Rapport

Startlån skal hjelpe unge og vanskeligstilte til å etablere seg på boligmarkedet. I 2011 lånte kom- munene 6,2 mrd. kroner i startlån av Husbanken, en økning på 700 mill. kroner sammenliknet med 2010. Kommunene ga i alt 10 803 startlån i 2011, mot 9529 i 2010. Av mottakerne av startlån i 2011 var om lag 60 pst førstegangsetablerere. Om lag halvparten av de som mottok startlån var i alders- gruppen 35 år eller yngre. Det er hovedsakelig husholdninger som tidligere har leid privat bolig som har fått startlån. Noe over 50 pst. av startlå- nene ble i 2011 gitt som topplån i kombinasjon med grunnfinansiering i en privat bank.

Avslagsandelen på søknader om startlån var i 2011 på 36 pst. Det var totalt 16 977 søknader på startlån hvorav 6174 fikk avslag. Om lag 60 pst. av avslagene er gitt på grunn av manglende betje- ningsevne, mens om lag 15 pst. skyldes for høy inntekt og/eller formue. Siden startlånet ofte gis i tilknytning til lån fra private kredittinstitusjoner, samarbeider Husbanken med Finansnæringens fellesorganisasjon om informasjon om startlånet.

Det ble i 2011 gitt tilsagn om grunnlån for 11,5 mrd. kroner og lån til barnehager for om lag 1,1 mrd. kroner.

I første halvår 2012 har Husbanken lånt ut startlån til kommunene for 4,1 mrd. kroner, gitt til- sagn om grunnlån for 6,8 mrd. kroner og lån til barnehager for 669 mill. kroner.

Regnskap for 2011 var 14 367 mill. kroner mot 12 896 mill. kroner i 2010. I 2011 ble hele tilsagns- rammen på 20 mrd. kroner disponert.

Posten består i tillegg til utbetalinger av lån også av lån til opptjente, men ikke betalte renter fra kundene. Bevilgningen i 2012 er på 16 132 mill. kroner. I første halvår 2012 ble det utbetalt 7 955 mill. kroner.

Tabell 3.31 Kap. 2412, post 90 Lån fra Husbanken

	(mill. kr i 2013)
Utbetaling av nye lån	18 892
+ Lån til opptjente, men ikke betalte renter	651
= 2412.90 Lån fra Husbanken	19 543

Budsjettforslag

Regjeringen foreslår at Husbankens låneramme settes til 20 mrd. kroner i 2013, jf. forslag til romertallsvedtak VI.

Det foreslås en bevilgning på 19 543 mill. kroner. Bevilgningen skal dekke utbetaling av nye lån og lån til opptjente, ikke betalte renter.

Renter i Husbanken

Husbanken tilbyr, i tillegg til flytende rente, faste renter med henholdsvis tre, fem, ti eller tjue års

løpetid. Fra 1. juli 2011 ble det innført en egen forskrift om Husbankens rente- og avdragsvilkår. Fra denne dato blir blant annet de årlige nominelle renter avrundet med tre desimaler ut fra terminstrukturen i Husbanken. Rentene i Husbanken viste i 2011 en høy grad av stabilitet, og den flytende renten lå på mellom 2,7 og 2,8 pst. gjennom hele året. Den flytende renten har gått noe ned så langt i 2012 og renten for juli og august var 2,1 pst. Fastrentene var i august 1,9 pst. for tre års fastrente, 2,1 pst. for fem års fastrente, 2,5 pst. for ti års fastrente og 2,5 pst. for 20 års fastrente (før omregning med tre desimaler).

Kap. 5312 Husbanken

Post	Betegnelse	(i 1 000 kr)		
		Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
01	Gebyrer m.m.	12 647	14 400	13 000
11	Tilfeldige inntekter	8 699	500	8 000
15	Refusjon arbeidsmarkedstiltak	125		
16	Refusjon av fødselspenger/adopsjonspenger	1 237		
17	Refusjon lærlinger	31		
18	Refusjon av sykepenges	5 073		
90	Avdrag	9 130 160	9 714 000	9 999 000
	Sum kap. 5312	9 157 972	9 728 900	10 020 000

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 11 økt med 2,3 mill. kroner til 2,8 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 1 Gebyrer m.m.

Etableringsgebyr til dekning av kostnader for etablering av lån, samt dekning av kostnader i forbindelse med stikkprøvekontroller, er kr 600. Forvaltningsgebyr for terminvarsler er satt til kr 30 per betalingstermin. Kundene kan velge mellom to, fire eller tolv forfall i året. Ved inngangen til 2012 forvaltes om lag 59 400 lån. Det var en nedgang på 3900 lån i løpet av 2011.

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 13 mill. kroner.

Post 11 Tilfeldige inntekter

På denne posten blir det inntektsført tilfeldige inntekter, som tilbakebetalte tilskudd og andre tilfeldige inntekter. Det foreslås en bevilgning på 8 mill. kroner.

Post 90 Avdrag

Posten omfatter ordinære og ekstraordinære avdrag, tilbakebetaling av opptjente, ikke betalte renter og tap, se tabell 3.32.

Tabell 3.32 Kap. 5312, post 90 Avdrag

	(mill. kr i 2013)
Ordinære avdrag, hovedstol	5 333
+ Ekstraordinære avdrag, hovedstol	4 000
+ Tilbakebetaling av tap (tap på hovedstol og tap på opptjente renter)	18
+ Tilbakebetaling av opptjente renter fra forrige budsjettermin	648
<i>= 5312.90 Avdrag</i>	<i>9 999</i>

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 9 999 mill. kroner.

Kap. 5615 Husbanken

		(i 1 000 kr)		
Post	Betegnelse	Regnskap 2011	Saldert budsjett 2012	Forslag 2013
80	Renter	3 861 881	4 349 000	3 601 000
	Sum kap. 5615	3 861 881	4 349 000	3 601 000

Vedrørende 2012: Ved Stortingets vedtak av 15. juni 2012 ble post 80 redusert med 487 mill. kroner til 3 862 mill. kroner, jf. Prop. 111 S og Innst. 375 S (2011–2012).

Post 80 Renter

Posten omfatter mottatte renter fra kunder, beregnet rentestøtte og opptjente ikke betalte renteinntekter, se detaljert oversikt i tabell 3.33.

Tabell 3.33 Kap. 5615, post 80 Renter

	(mill. kr i 2013)
Opptjente og betalte renter	2 916
+ Opptjente og betalte forsinkelsesrenter	18
+ Opptjente ikke betalte renter	651
+ Rentestøtte	13
+ Rentefritak på lån i forbindelse med gjeldssanering, årets renter	2
+ Årets renter fra tap knyttet til hovedstol og tidligere opptjente, ikke betalte renter	1
<i>= 5615.80 Renter</i>	<i>3 601</i>
Andel fastrentekontrakter i pst.	68
Andel flytende rente i pst.	32
Gjennomsnittlig utlånsvolum	125 864

Budsjettforslag

Det foreslås en bevilgning på 3 601 mill. kroner.

Del III
Andre saker

4 Omtale av særlige temaer

4.1 Anmodningsvedtak

Departementet har fått et anmodningsvedtak i stortingsssesjonen 2011–2012.

Nr. 623, 14. juni 2012:

«Stortinget ber regjeringen utrede endringer av valgordningen for stortingsvalg slik at velgerne gis mulighet til å påvirke rekkefølgen av partienes kandidater, samtidig som hensyn til partienes mulighet til å sikre innflytelse over hvilke kandidater som velges, sikres. Stortinget ber om at en slik reform for stortingsvalg utredes slik at den eventuelt nye valgordningen kan innføres ved stortingsvalget i 2017.»

Anmodningsvedtaket ble vedtatt ved behandling av Innst. 297 S (2011–2012) om representantforslag om å innføre kumulering ved stortingsvalg (Dokument 8: 101 S (2009–2010)). Kommunal- og regionaldepartementet vil igangsette et utredningsarbeid knyttet til endring av personvalgsreglene ved stortingsvalg, og legge frem en sak for Stortinget slik at eventuelle endringer kan iverksettes ved stortingsvalget i 2017.

4.2 Fylkesmannens oppgaver på departementets område

Rollefordeling og oppgaver

Fylkesmannen har oppgaver på flere av departementets områder. Ved å føre tilsyn og behandle klager skal fylkesmannen medvirke til å sikre at det i kommunal virksomhet og i kommunale vedtak blir tatt hensyn til den enkelte innbyggers rettssikkerhet. Innenfor departementets område har fylkesmannen ansvar for tverrsektoriell samordning av statlige styringssignaler rettet mot kommunesektoren og for samordning i forholdet mellom regional statsforvaltning og kommunene. Denne samordningen er viktig for å ta vare på og videreutvikle et levedyktig lokalt folkestyre innenfor rammen av nasjonale mål. Fylkesmannen har en viktig rolle som veileder og kontrollør overfor kommunene, særlig knyttet til kommuneøkono-

mien og ulike juridiske spørsmål. Det er viktig at fylkesmannsembetet opptrer samordnet i kontakten med kommunene. Samordningsansvaret innebærer at fylkesmannen skal medvirke til at tilbakemeldinger fra kommunene om statlig politikk blir formidlet videre til sentrale myndigheter. Dette er særlig viktig når nye statlige reformer og tiltak iverksettes.

Fylkesmannen har en lovfestet rolle som samordner av statlig tilsynsvirksomhet rettet mot kommunene, jf. kommuneloven kapittel 10 A. Praktiske forhold rundt tilsyn og tilsynenes bruk av reaksjoner skal samordnes, blant annet for å legge til rette for at større tilsyn ikke kolliderer i tid og vurdering av de påleggene som tilsynene gir. Det er et mål å unngå at tilsyn med en sektor gir utilsiktede konsekvenser for andre sektorer.

Rapport for 2011

Fylkesmannen har i 2011:

- kontrollert og godkjent 63 kommunale budsjettvedtak
- godkjent 133 av 142 vedtak om kommunale garantier
- gjennomført lovlighetskontroller, se tabell 4.1
- behandlet 4486 klagesaker etter plan- og bygningsloven

Fordeling av skjønnsmidler

Fylkesmannens arbeid med tildeling av skjønnsmidler må være tilpasset lokale forhold i hvert fylke, samtidig som departementet ønsker en viss samordning og felles struktur i arbeidet. I de årlige retningslinjer for skjønnsdeling redegjør departementet for hvilke forhold fylkesmannen bør vektlegge. For kommuner i økonomisk ubalanse og kommuner i ROBEK (Register om betinget godkjenning og kontroll) gir retningslinjene spesifikke krav til oppfølging og til fordeling av skjønn. Dersom en kommune ikke følger vedtatt plan for å komme i økonomisk balanse, skal fylkesmannen holde igjen skjønnsmidler. Via skjønnsstilskuddet kan fylkesmannen gi støtte til fornyings- og utviklingsprosjekter i kommunene.

Retningslinjene for skjønn gir nærmere utdyping av hvilken type prosjekter som kan støttes og hvilken type som ikke kan støttes. I saker der kommuner søker om ekstraordinære skjønnsmidler i forbindelse med uforutsette utgifter, til naturkatastrofer og liknende, skal søknadene behandles fullstendig hos fylkesmannen. Dersom det er grunnlag for støtte og fylkesmannen ikke har rom for å dekke de uforutsette utgiftene fra fylkespoten, skal saken sendes med begrunnet tilrådning til departementet.

Kontroll, oppfølging og veiledning

Fylkesmannen skal kontrollere, følge opp og veilede kommunene etter økonomibestemmelsene i kommuneloven. Prioriterte fagfelt bør være planlegging og vedtak om årsbudsjett og årsregnskap, vedtak om låneopptak og garantiforpliktelser, finansforvaltning, rapportering, bruk av kommunestatistikk og generell økonomisk planlegging. Kommuner i økonomisk ubalanse eller kommuner med store innsparingsbehov, skal prioriteres og følges opp spesielt. Oppfølgingen av disse kommunene er nærmere beskrevet i embetsoppdrag og de årlige retningslinjer for skjønnstildelingen.

Fylkesmannen har videre en viktig oppgave i å veilede kommunene i regelverket om avvikling av stortingsvalg og kommune- og fylkestingsvalg.

Fylkesmannen behandler klagesaker og enkelte saker i første instans med hjemmel i plan- og bygningsloven, boliglovene og ekspropriasjonsloven. Fylkesmannen er en viktig rettssikkerhetsinstans for innbyggerne i klagesaker der kommunene fatter rettslig bindende vedtak. Sakene har stor betydning for byggevirksomheten i kommunene, og de angår ofte enkeltmenneskers rettsstilling direkte. Fylkesmannen ivaretar og formidler de nasjonale målene for bygningspolitikken. Fylkesmannen skal bidra til å sikre at saksbehandling og vedtak i kommunene er i samsvar med plan- og bygningsloven, forvaltningsloven og god forvaltningsskikk.

Byggesaksdelen av ny plan- og bygningslov og forskrifter knyttet til denne trådte i kraft 1. juli 2010. Ved Stortingets behandling av Ot.prp. nr. 45 (2007–2008) *Om lov om planlegging og byggesaksbehandling* ble det vedtatt en hjemmel for å innføre frist for klageinstansens behandling av klager i byggesaker. Tidsfrister for behandling av bygge-

saker trådte i kraft 1. juli 2012, og fastsetter at klageinstansen skal behandle saken innen 12 uker. Fylkesmannen skal i 2013 prioritere å holde seg innenfor kravet om at saksbehandlingstiden ikke skal overskride 12 uker. Fylkesmannen skal også arbeide for god kvalitet i det bygde miljø ut fra hensynene til klimautfordringene og nye energikrav, samt prinsippene om universell utforming.

Det er et mål at personer uten bolig skal tilbys langsiktige boligløsninger framfor midlertidige botilbud. Kommunal- og regionaldepartementet viser til lov om sosiale tjenester i arbeids- og velferdsforvaltningen hvor det framgår at fylkesmannen skal føre tilsyn med at kommunen oppfyller sine plikter etter lovens kapittel 4, herunder § 27 om midlertidig botilbud. Det framgår av lovens formålsbestemmelse at loven skal medvirke til at utsatte barnefamilier og unge skal få et helhetlig og samordnet tjenestetilbud.

Fylkesmannen skal gi Husbanken faglig assistanse i behandlingen av søknader om investeringstilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser for å sikre kvaliteten på prosjektene. Fylkesmannen skal blant annet vurdere om omsorgsplassene skal benyttes til personer med behov for heldøgnsomsorg, og om plassene vil være tilrettelagt for beboere med demens og kognitiv svikt slik det går fram av Demensplan 2015.

Fylkesmannen skal samordne bidragene fra statlige myndigheter i arbeidet med regional utvikling. Viktige områder for samordningen er utvikling av næringsvirksomhet og tjenestetilbud av ulike slag, i tillegg til miljø- og naturforvaltning. Fylkesmannen skal sørge for at statlige organer deltar aktivt i arbeidet med regional planlegging.

Lovlighetskontroll

Etter kommuneloven § 59 nr. 1 skal fylkesmannen kontrollere lovligheten av avgjørelser truffet av folkevalgt organ eller av den kommunale administrasjonen dersom minst tre medlemmer av kommunestyret ber om lovlighetskontroll. Fylkesmannen kan også selv ta initiativ til lovlighetskontroll, jf. kommuneloven § 59 nr. 5. Våren 2009 ble det vedtatt en lovendring som innebærer at også avgjørelser om møter skal holdes for åpne dører, jf. kommuneloven § 31, og avgjørelser om habilitet kan være gjenstand for lovlighetskontroll etter kommuneloven § 59.

Tabell 4.1 Lovlighetskontroller 2002–2011

	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
Alle vedtak til kontroll	84	97	92	99	96	97	102	119	97	75
Vedtak stadfestet	57	76	69	85	82	67	62	97	77	60
Vedtak erklært ulovlig	27	21	23	14	14	30	35	20	20	15
Vedtak etter klage	53	84	77	85	65	73	86	96	65	47
Vedtak erklært ulovlig etter klage	9	11	16	8	9	15	25	16	7	6
Vedtak kontrollert etter fylkesmannens initiativ	31	13	15	14	20	24	16	23	32	28
Vedtak erklært ulovlig behandlet etter fylkesmannens initiativ	18	10	7	6	5	15	10	4	13	9

Behandling av klage på byggesaker etter plan- og bygningsloven

I 2011 viser tall fra prosjektet systematisk sammenligning (SYSAM) at fylkesmennene behandlet 4486 klagesaker etter plan- og bygningsloven, en liten økning fra 2010 der det ble behandlet 4314 klagesaker.

Gjennomsnittlig saksbehandlingstid i 2011 var 3,7 måneder, en økning fra 3,4 måneder i 2010. Ved utgangen av 2011 var restansen totalt 1564 saker, en reduksjon fra året før da det ved utgangen av 2010 ble rapportert om 1846 restanser totalt. Den gjennomsnittlige saksbehandlingstiden i de ulike embetene i 2011 varierte fra 2,3 til 8,5 måneder. Ti embeter oppfylte ikke målkravet om tre måneders saksbehandlingstid i 2011, mot ni embeter i 2010.

Annen rapportering fra fylkesmennene

Fylkesmannen har i 2011 hatt som oppgave å ha ekstra oppmerksomhet på kommuner i en økonomisk vanskelig situasjon. Tre av kommunene som har vært i økonomisk ubalanse over lengre tid eller som hadde store innsparingskrav, søkte i 2011 om forlenget inndekning av underskudd, med hjemmel i kommuneloven § 48 nr. 4.

I forbindelse med innføring av ny finansforskrift og endrede krav ble fylkesmennene bedt om å innhente informasjon om hvor mange av kommunene som hadde eller hadde planlagt å vedta nytt finansreglement. Sommeren 2011 hadde 399 av 430 kommuner vedtatt eller planer om å vedta nytt finansreglement. 355 kommuner

hadde innhentet kvalitetssikring av det nye reglementet.

4.3 Sektorovergrepene miljøvernpolitikk

Kommunal- og regionaldepartementet vil benytte om lag 95 mill. kroner på miljørelaterte tiltak i 2013, det meste relatert til boliger, bomiljø og bygg. Dette innebærer en økning på 15 mill. kroner sammenliknet med 2012 og skyldes en styrking av Direktoratet for byggkvalitet og en overføring av midler til tilskudd til Lavenergiprogrammet fra Olje- og energidepartementet. I tillegg vil økte rammer på Husbankens grunnlån utløse miljøtiltak.

Regjeringen la fram Meld. St. 28 (2011–2012) *Gode bygg for eit betre samfunn – Ein framtidseretta bygningspolitikk* før sommeren 2012. Viktige temaer i meldingen var blant annet bærekraft i byggevirksomheten, for eksempel energieffektivisering i bygg og hvordan byggsektoren bedre kan ivareta miljøhensyn.

I Meld. St. 21 (2011–2012) *Norsk klimapolitikk* går det fram at regjeringen vil skjerpe energikravene i byggeteknisk forskrift til passivhusnivå i 2015 og nesten nullenerginivå i 2020. Det går også fram at regjeringen vil innføre komponentkrav for eksisterende bygg, og ta sikte på å utvide forbudet mot å installere kjel for fossilt brensel til grunnlast. Oppfølging av de to stortingsmeldingene krever både forskning, utvikling og informasjonsarbeid. Krav til energiforsyning og -effektivitet bidrar til reduksjon i bruk av energi, og mindre bruk av fossile brenslere i bygg. Videreutvikling av

energikravene blir gitt høy prioritet. Bruk av helse- og miljøfarlige stoffer kan gi konsekvenser både for miljøet og for inn klimaet i bygg. Departementet vil på bakgrunn av dette arbeide for blant annet bruk av flere miljøvennlige byggløsninger, lavere energibruk og reduserte klimagassutslipp fra bygg i 2013. God byggeskikk og økt kunnskap om stedsutvikling skal bidra til attraktive bygde omgivelser med et godt miljø, der folk trives. Områdesatsing skal fremme gode bomiljøer og levekår i byene.

Kommunal- og regionaldepartementet vil bidra i samarbeidsprogrammene Framtidens byer og FutureBuilt også i 2013. Samarbeidet med Lavenergiprogrammet for å spre kompetanse om energikrav og passivhus videreføres og styrkes. Fra og med 2013 vil Kommunal- og regionaldepartementet ha det statlige finansieringsansvaret for Lavenergiprogrammet.

4.4 Omtale av lønnsvilkår o.a. til ledere i heleide statlige virksomheter

Kommunalbanken AS

Administrerende direktør Petter Skouen mottok kr 1 968 000 i lønn i 2011. I tillegg mottok han variabel lønn og annen godtgjørelse på kr 635 500, som blant annet inkluderer variabel lønn opparbeidet i 2010 og bilgodtgjørelse. Administrerende direktør var i 2010 omfattet av en felles insentiv-

ordning som ga variabel lønn på opptil 3 måneders lønn inkludert feriepenger. Ordningen for variabel lønn er fra 2011 endret til en overskuddsdeling på maksimalt 1,5 måneders lønn.

Beregnet pensjonskostnad for 2011 utgjorde kr 728 700. Administrerende direktør er omfattet av bankens kollektive pensjonsordning med ytelsesnivå på 66 pst. uten begrensning på 12G. Administrerende direktør har en etterlønnsavtale ut over oppsigelsestiden tilsvarende ett års kontantlønn.

4.5 Orientering om likestilling i virksomhetene

Likestillingsloven § 1a, diskrimineringsloven § 3a, diskriminerings- og tilgjengelighetsloven § 3 og arbeidsmiljølovens kap. 13 inneholder krav til offentlige myndigheter og offentlige virksomheter om å redegjøre for likestilling i virksomheten. Det skal også redegjøres for tiltak som er iverksatt eller er planlagt iverksatt for å fremme likestilling.

Tabell 4.2 gir en tilstandsrapport om likestillingssituasjonen for Kommunal- og regionaldepartementet og underliggende virksomheter. For nærmere beskrivelse av hver enkelt virksomhet vises det til departementets og de underliggende virksomhetenes årsrapporter.

Tabell 4.2 Tilstandsrapportering – kjønn

		Kjønnsbalanse		Total	Kvinner lønn i % av menn (kr/%)	Deltid		Midlertidig ansettelse		Foreldre- permisjon		Legemeldt sykefravær	
		M%	K%			M%	K%	M%	K%	M%	K%		
Kommunal- og regionaldepartementet	2011	42	58	197	91	6	14	4,8	7	32	68	1,3	3,7
	2010	43	57	201	91	6,9	13	10	6,1	39,4	61	1,3	4,3
Husbanken	2011	39	61	362	90	4,3	9,5	0,7	3,2	41,7	58,3	2,3	5,6
	2010	38	62	356	90	3,7	12,7	0,7	3,2	33	67	2,6	3,7
Direktoratet for byggkvalitet	2011	47	53	57	83	7	13	3,7	2,9	16	84	4	9
	2010	48	52	58	83	3,5	14	3,5	3,3	9	91	1	5
Husleie- tvistutvalget	2011	36	64	22	73	0	14	0	21	17	83	0	10
	2010	43	57	21	76	0	17	22	8	22	78	0	3
Kompetansesenter for distriktsutvikling	2011	35	65	23	85	0	8	0	8	0	0	0,4	0
	2010	40	60	22	93	0	9	0	9	0	0	1,9	0

Kommunal- og regionaldepartementet

t i l r å r :

I Prop. 1 S (2012–2013) om statsbudsjettet for år 2013 føres opp de forslag til vedtak som er nevnt i et
framlagt forslag.

Forslag

Under Kommunal- og regionaldepartementet føres det i Prop. 1 S (2012–2013) statsbudsjettet for budsjettåret 2013 opp følgende forslag til vedtak:

Kapitlene 500–587, 2412, 3500–3587, 5312, 5615–5616

I

Utgifter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Administrasjon m.m.			
500	Kommunal- og regionaldepartementet		
	01 Driftsutgifter	161 155 000	
	21 Spesielle forsknings- og utredningsoppdrag, <i>kan overføres</i>	9 000 000	
	45 Større utstyrsanskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	1 000 000	
	50 Forskningsprogrammer under Norges forskningsråd	15 750 000	186 905 000
	Sum Administrasjon m.m.		186 905 000
Distrikts- og regionalpolitikk			
551	Regional utvikling og nyskaping		
	60 Tilskudd til fylkeskommuner for regional utvikling	1 525 950 000	
	61 Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift, <i>kan overføres</i>	557 700 000	2 083 650 000
552	Nasjonalt samarbeid for regional utvikling		
	21 Kunnskapsutvikling, informasjon, mv., <i>kan overføres</i>	14 200 000	
	62 Nasjonale tiltak for lokal samfunnsutvikling, <i>kan overføres</i>	30 000 000	
	72 Nasjonale tiltak for regional utvikling, <i>kan overføres</i>	520 200 000	564 400 000
554	Kompetansesenter for distriktsutvikling		
	01 Driftsutgifter	32 000 000	32 000 000
	Sum Distrikts- og regionalpolitikk		2 680 050 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.			
571	Rammetilskudd til kommuner		
	21 Spesielle driftsutgifter, <i>kan overføres</i>	18 900 000	
	60 Innbyggertilskudd	109 678 586 000	
	61 Distriktstilskudd Sør-Norge	373 080 000	
	62 Nord-Norge- og Namdalstilskudd	1 446 422 000	
	63 Småkommunetilskudd	929 742 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 572, post 64</i>	2 175 000 000	
	66 Veksttilskudd	60 233 000	
	67 Storbytilskudd	401 506 000	115 083 469 000
572	Rammetilskudd til fylkeskommuner		
	60 Innbyggertilskudd	27 316 533 000	
	62 Nord-Norge-tilskudd	577 270 000	
	64 Skjønnstilskudd, <i>kan nyttes under kap. 571, post 64</i>	509 000 000	28 402 803 000
575	Ressurskrevende tjenester		
	60 Toppfinansieringsordning, <i>overslagsbevilgning</i>	5 850 000 000	5 850 000 000
579	Valguttgifter		
	01 Driftsutgifter	47 700 000	47 700 000
	Sum Rammeoverføringer til kommunesektoren mv.		149 383 972 000
Bolig, bomiljø og bygg			
580	Bostøtte		
	70 Bostøtte, <i>overslagsbevilgning</i>	2 970 000 000	2 970 000 000
581	Bolig- og bomiljøtiltak		
	21 Kunnskapsutvikling og -formidling	4 500 000	
	61 Husleietilskudd	2 500 000	
	70 Boligetablering i distriktene	20 600 000	
	74 Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling, <i>kan overføres</i>	29 400 000	
	75 Tilskudd til etablering i egen bolig	354 300 000	
	76 Tilskudd til utleieboliger, <i>kan overføres</i>	433 800 000	
	77 Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet, <i>kan overføres</i>	23 800 000	
	78 Boligsosialt kompetansetilskudd, <i>kan overføres</i>	70 700 000	
	79 Tilskudd til tilpasning av bolig	172 500 000	1 112 100 000

Kap.	Post	Kroner	Kroner
582	Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg		
	60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg, <i>kan overføres</i>	439 700 000	
	61 Rentekompensasjon – kirkebygg, <i>kan overføres</i>	49 200 000	488 900 000
585	Husleietvistutvalget		
	01 Driftsutgifter	22 300 000	22 300 000
586	Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser		
	63 Tilskudd til kompensasjon for utgifter til renter og avdrag	1 013 900 000	
	64 Investeringsstilskudd, <i>kan overføres</i>	847 800 000	1 861 700 000
587	Direktoratet for byggkvalitet		
	01 Driftsutgifter	67 000 000	
	22 Kunnskapsutvikling og informasjonsformidling	32 500 000	
	70 Tilskudd til Lavenergiprogrammet	6 000 000	105 500 000
	Sum Bolig, bomiljø og bygg		6 560 500 000
Statsbankene			
2412	Husbanken		
	01 Driftsutgifter	331 000 000	
	21 Spesielle driftsutgifter	12 800 000	
	45 Større utstyranskaffelser og vedlikehold, <i>kan overføres</i>	23 200 000	
	71 Tap på utlånsvirksomhet	21 000 000	
	72 Rentestøtte	13 000 000	
	90 Lån fra Husbanken, <i>overslagsbevilgning</i>	19 543 000 000	19 944 000 000
	Sum Statsbankene		19 944 000 000
		Sum departementets utgifter	178 755 427 000

Inntekter:

Kap.	Post	Kroner	Kroner
Kommunal- og regionaldepartementet			
3585	Husleietvistutvalget		
	01 Gebyrer	900 000	900 000
3587	Direktoratet for byggkvalitet		
	04 Gebyrer, sentral godkjenning foretak	31 800 000	31 800 000
	Sum Kommunal- og regionaldepartementet		32 700 000

Kap.	Post		Kroner	Kroner
Ymse inntekter				
5312	Husbanken			
	01	Gebyrer m.m.	13 000 000	
	11	Tilfeldige inntekter	8 000 000	
	90	Avdrag	9 999 000 000	10 020 000 000
		Sum Ymse inntekter		10 020 000 000
Renter og utbytte mv.				
5615	Husbanken			
	80	Renter	3 601 000 000	3 601 000 000
5616	Kommunalbanken AS			
	85	Aksjeutbytte	252 800 000	252 800 000
		Sum Renter og utbytte mv.		3 853 800 000
		Sum departementets inntekter		13 906 500 000

Fullmakter til å overskride gitte bevilgninger

II

Merinntektsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2013 kan:

overskride bevilgningen under	mot tilsvarende merinntekter under
kap. 500 post 01	kap. 3500 post 01
kap. 554 post 01	kap. 3554 post 01
kap. 585 post 01	kap. 3585 post 01
kap. 587 post 01	kap. 3587 post 04
kap. 2412 post 01	kap. 5312 post 01

III

Forskudd på rammetilskudd

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i statsbudsjettet for 2013 kan utgiftsføre uten bevilgning:

- inntil 350 mill. kroner på kap. 571 Rammetilskudd til kommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2014 til kommuner.
- inntil 50 mill. kroner på kap. 572 Rammetilskudd til fylkeskommuner, post 90 Forskudd på rammetilskudd som forskudd på rammetilskudd for 2014 til fylkeskommuner.

Fullmakter til å pådra staten forpliktelser utover gitte bevilgninger

IV

Tilsagnsfullmakter

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2013 kan gi tilsagn om tilskudd utover gitte bevilgninger, men slik at samlet ramme for nye tilsagn og gammelt ansvar ikke overstiger følgende beløp:

Kap.	Post	Betegnelse	Samlet ramme
551		Regional utvikling og nyskaping	
	61	Næringsrettede midler til regional utvikling, kompensasjon for økt arbeidsgiveravgift	100,0 mill. kroner
581		Bolig- og bomiljøtiltak	
	74	Tilskudd til bolig-, by- og områdeutvikling	19,6 mill. kroner
	76	Tilskudd til utleieboliger	366,1 mill. kroner
	77	Kompetansetilskudd til bærekraftig bolig- og byggkvalitet	25,3 mill. kroner
	78	Boligsosialt kompetansetilskudd	98,4 mill. kroner
586		Tilskudd til omsorgsboliger og sykehjemsplasser	
	64	Investeringsstilskudd	2 671,05 mill. kroner

V

Investeringsramme skole- og svømmeanlegg

Stortinget samtykker i at Kommunal- og regionaldepartementet i 2013 kan gi nye tilsagn om rentekompensasjon tilsvarende en investeringsramme på 1 mrd. kroner over kap. 582 Rentekompensasjon for skole- og svømmeanlegg og kirkebygg, post 60 Rentekompensasjon – skole- og svømmeanlegg.

VI

Husbankens låneramme

Stortinget samtykker i at Husbanken i 2013 kan gi tilsagn om lån for 20 mrd. kroner. Lånene vil bli utbetalt i 2013 og senere år.

Vedlegg 1

Bakgrunnsmateriale for budsjettforslaget under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk

<i>1.1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktspolitikken</i>	147
Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms	147
Økonomisk politikk	148
Næringspolitikk	149
Infrastruktur	151
Helse, oppvekst og omsorg	151
Levekår, offentlige tjenester og miljøvern	152
<i>1.2 Regional utvikling og nyskaping</i>	153
Bredbånd, mobil og IKT-tiltak (fylkeskommunene)	153
Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)	154
Distriktsrettede risikolån (Innovasjon Norge)	154
Etablerertilskudd (Innovasjon Norge)	155
Interreg – EUs territoriale samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)	156
Kommunale og regionale næringsfond (kommuner og regionråd)	157
NyVekst (Innovasjon Norge)	157
<i>1.3 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling</i>	158
Arena-programmet (Innovasjon Norge)	158
Barentssekretariatet (Kommunal- og regionaldepartementet)	159
Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)	159
Bolyst (Kommunal- og regionaldepartementet)	160
Designprogrammet (Innovasjon Norge)	161
Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)	161
Forsøk med gratis ferje (Kommunal- og regionaldepartementet)	162
FoU-inkubatorprogrammet (SIVA)	162
FUNK – Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (Innovasjon Norge)	163
Føreroppplæring i tilknytning til videregående skole, prøveprosjekt (Kommunal- og regionaldepartementet)	163
HøyVekst (Innovasjon Norge)	163
Industriinkubatorprogrammet (SIVA)	164

Inkubasjon (SIVA)	165
Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA)	165
Inn på tunet-løftet (Kommunal- og regionaldepartementet)	165
Interreg – EUs territoriale samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)	166
Investerings- og utviklingstilskudd for utkantbutikker (Mentor AS)	166
Investeringsstøtteordning for å styrke drivstofftilgangen i distriktene (Mentor AS)	166
Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)	166
Kultur og opplevelser (Innovasjon Norge)	167
Kultur og næringssatsing (SIVA)	167
Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)	168
Kvinnovasjon (SIVA)	168
LUK – Lokal samfunnsutvikling i kommunene (Kommunal- og regionaldepartementet)	169
MERKUR – Merkantil kompetanseprogram for utkantbutikker (Mentor AS)	169
NCE – Norwegian Centres of Expertise (Innovasjon Norge)	170
Nordisk Atlantsamarbejde (NORA) (Kommunal- og regionaldepartementet)	171
Næringshageprogrammet (SIVA)	172
Pris for attraktiv stad (Kommunal- og regionaldepartementet)	172
Regionalt senter for likestilling og mangfold (Kommunal- og regionaldepartementet)	173
Regionalisering og nettverk (SIVA)	173
Reiseliv i Nord (Innovasjon Norge)	174
Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)	174
Ung gründer (Innovasjon Norge)	174
Ungt Entreprenørskap (Kommunal- og regionaldepartementet)	175
Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker (Kommunal- og regionaldepartementet)	176
Verdiskapingsprogram for naturarven (Direktoratet for Naturforvaltning)	176
VRI – Virkemidler for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet)	177
<i>1.4 Oversikt over utredninger finansiert på kap. 552, post 21</i>	<i>178</i>
<i>1.5 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2011 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktpolitiske virkeområdet (DPV)</i>	<i>179</i>

1.1 Omtale av tiltak innenfor den brede distriktpolitikken

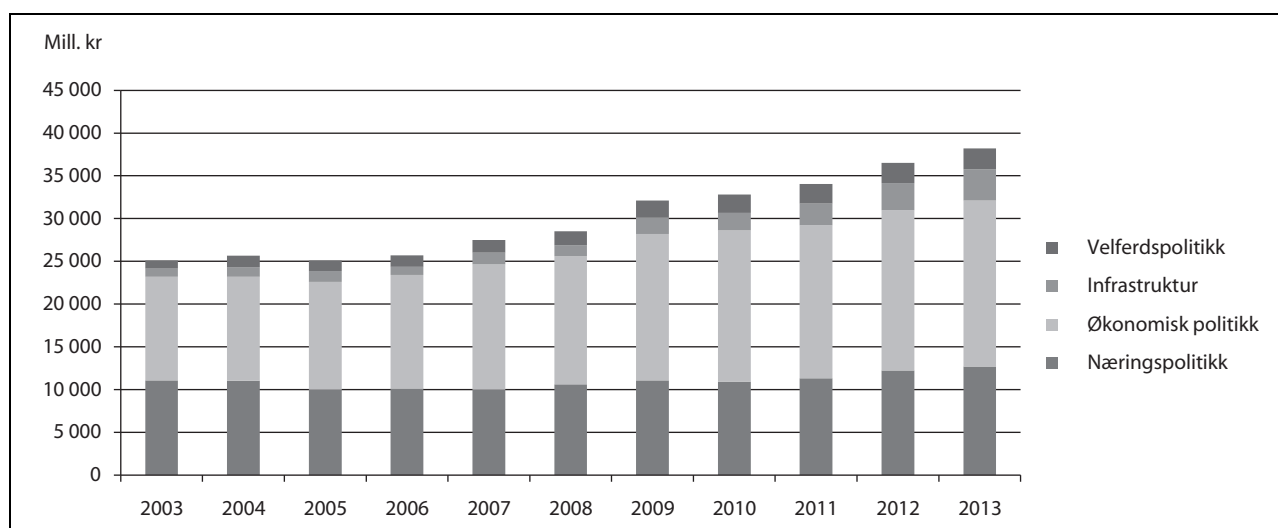
Omtalen viser statlig innsats og tiltak over tid som er viktige med tanke på å nå distrikts- og regionalpolitiske mål. Utvalget av tiltak og ordninger som presenteres er basert på en kartlegging av relevante statlige tiltak.

Det gis en oversikt over tiltak som i hovedsak er knyttet til det distriktpolitiske virkeområdet. Videre gis det en oversikt over viktige ordninger som kun gjelder i Finnmark og Nord-Troms.

En rekke statlige ordninger som dekker hele landet er viktige for å nå de distrikts- og regionalpolitiske målene. Det gjelder eksempelvis veitiltak, høyere utdanning, forskning og utvikling, arbeidsmarkedstiltak og overføringer til kommunene. Disse er likevel ikke tatt med i oversikten,

ettersom det er problematisk å skille ut distrikts- og regionalpolitiske deler fra helheten.

For 2013 foreslår regjeringen at det bevilges 2 680,1 mill. kroner under programkategori 13.50 Distrikts- og regionalpolitikk. Dette må ses i sammenheng med omfanget av den brede distriktpolitikken, som for 2013 beløper seg til omlag 38 233 mill. kroner. Det er en økning på 4,6 pst. sammenliknet med saldert budsjett for 2012. Innenfor denne rammen utgjør provenytapet av den differensierte arbeidsgiveravgiften og kompensierende tiltak for økt arbeidsgiveravgift mer enn 37 pst. og tiltak innenfor næringspolitikken 33 pst. Regjeringen foreslår, som i de foregående år, at den største prosentvise veksten skal komme innenfor infrastruktur. Andelen til infrastruktur har økt fra 5 pst. i 2006 til nærmere 10 pst. i forslaget for 2013.

Figur 1.1 Tiltak som er viktige for å nå distrikts- og regionalpolitiske mål 2003–2013

De omtalte tiltakene er delt i to kategorier:

- Kategori A: Tiltak og ordninger som har distriktpolitiske mål som begrunnelse, eller som favoriserer distriktsområder utover kompensasjon for å oppnå like tilbud.
- Kategori B: Tiltak og ordninger som skal utjevne og kompensere for å oppnå like resultater mellom grupper og områder, eller som er lokalisert til distriktsområder på grunn av gitte forhold og er særlig viktige for næringsutvikling, sysselsetting, lokal økonomi eller bosetting. Under kategori B er bare tiltak med bevilgninger på over 10 mill. kroner tatt med.

Spesielle tiltak for Finnmark og Nord-Troms

Tabell 1.1 viser en oversikt over viktige ordninger i tiltakssonen som kun gjelder for Finnmark og

Nord-Troms. De viktigste ordningene er innenfor skatte- og avgiftspolitikken. Den mest omfattende ordningen i Finnmark og Nord-Troms er fritaket for arbeidsgiveravgift, som kommer inn under den samlede summen for differensiert arbeidsgiveravgift i tabell 1.2. To andre store ordninger er ettergivelse av utdanningslån og særskilt tillegg i barnetrygden.

På flere politikkområder er det etablert særordninger for Nord-Norge. Dette kommer i tillegg til de ordningene som er presentert i tabell 1.1 (se tabell 1.3). Innenfor flere sektorer er dessuten Nord-Norge gitt særskilt prioritet ved disponeringen av ordinære virkemidler. Landsdelen er også prioritert ved bruken av de distriktpolitiske virkemidlene under Kommunal- og regionaldepartementet.

Tabell 1.1 Særskilte tiltak for Finnmark og Nord-Troms

							(i 1 000 kr)
Politikkområde	Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
Økonomisk politikk	Lavere skatt på alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	458 000	492 000	522 000
	Særskilt fradrag i alminnelig inntekt	FIN	A	inntektstap	243 000	249 000	259 000
	Lav sats og fritak for el-avgift i tiltakssonen	FIN	A	inntektstap	160 000	170 000	180 000
	Lavere toppskatt for Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	31 000	33 000	35 000
	Frdrag i positiv næringsinntekt for skiferdrivere i Finnmark og Nord-Troms	FIN	A	inntektstap	1 000	1 000	1 000
Næringspolitikk	Omstillingstiltak i indre Finnmark	LMD	B	1147/71	6 723	8 904	9 198
Utdanning og forskning	Ettergivelse av utdanningslån	KD	A	2410/73	92 817	132 250	114 650
Oppvekst og omsorg	Særskilt tillegg til barne-trygden	BLD	A	0845/70	79 500	78 900	76 500
Levekår, miljøvern og offentlige tjenester	Rettskjøpsskontor i indre Finnmark ¹	JD	A	470/72	1 400	1 350	
	Distribusjonstilskudd til aviser i Finnmark	KUD	A	335/77	1 855	1 855	1 916

¹ Beløpet vil bli tildelt etter søknad.

Økonomisk politikk

Tabell 1.2 Differensiert arbeidsgiveravgift og kompenserende tiltak for økt arbeidsgiveravgift

							(i 1 000 kr)
Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013	
Differensiert arbeidsgiveravgift i privat sektor	FIN	A	inntektstap	6 700 000	7 100 000	7 500 000	
Differensiert arbeidsgiveravgift i offentlig sektor	FIN	A	inntektstap	4 900 000	5 200 000	5 500 000	
Kompensasjon i kommunesektoren der differensiert arbeidsgiveravgift ikke er gjeninnført	KRD	A	571/64	368 837	381 746	381 746	
			572/64	65 845	68 149	68 149	
Næringsrettede midler til regional utvikling	KRD	A	551/61	696 632	628 600	557 700	

Tabell 1.3 viser fordelene av fritak for merverdiavgift på strøm, av småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norge-tilskuddet, samt av regionaltilskuddet i kommuneøkonomien. For

nærmere beskrivelse av postene under kap. 571 og kap. 572, se omtale under programkategori 13.70.

Tabell 1.3 Fritak for merverdiavgift på strøm i Nord-Norge, småkommunetilskuddet, distriktstilskuddet og Nord-Norgetilskuddet

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
0-sats for merverdiavgift ved forbruk av elektrisk kraft og energi fra andre fornybare energikilder i Nord-Norge	FIN	A	inntektstap	815 000	730 000	820 000
Rammetilskudd til kommunene, småkommunetilskuddet (tidligere regionaltilskudd)	KRD	A	571/63	877 362	895 028	929 742
Rammetilskudd til kommunene, distriktstilskudd Sør-Norge	KRD	A	571/61	334 646	360 789	373 080
Rammetilskudd til kommunene i Nord-Norge og Namdal og fylkeskommunene i Nord-Norge	KRD	A	571/62	1 340 040	1 392 318	1 446 422
			572/62	535 067	555 759	577 270

Næringspolitikk

Størstedelen av tabell 1.4 viser tilskuddsordninger til landbruket. Viktige tiltak rettet mot fiskerinæringen er også tatt med.

Landbruk er tradisjonelt en av de viktigste næringene i distriktene. I de årlige jordbruksopp-

gjørene blir det forhandlet om størrelsen på tilskuddene til landbruket. En del tilskudd innenfor landbruket har distriktspolitisk begrunnelse, for eksempel pristilskudd for melk og distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter. Disse tilskuddene går derfor inn under kategori A.

Tabell 1.4 Næringspolitikk

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
Pristilskudd melk	LMD	A	1150/73	536 973	554 000	576 700
Distrikts- og kvalitetstilskudd for frukt, bær, veksthusgrønnsaker og poteter	LMD	A	1150/73	62 480	81 700	87 700
Pristilskudd kjøtt	LMD	A	1150/73	652 127	668 000	658 900
Distriktstilskudd egg	LMD	A	1150/73	8 891	5 700	6 400
Driftstilskudd melkeproduksjon og kjøttfeproduksjon	LMD	B	1150/74	1 182 971	1 365 600	1 359 400
Tilskudd til husdyr	LMD	B	1150/74	2 238 802	2 389 200	2 427 400
Tilskudd til norsk ull	LMD	B	1150/73	128 023	140 000	130 000
Tilskudd til avløsning for ferie/fritid	LMD	B	1150/78	1 135 628	1 155 669	1 168 319
Tilskudd til areal og kulturlandskap	LMD	B	1150/74	3 122 267	3 281 119	3 247 000
Frakttilskudd	LMD	B	1150/73	289 524	318 000	342 700
Reindrifftsavtalen	LMD	B	1151	103 236	102 000	104 500
Fradrag i positiv næringsinntekt for reindrift	FIN	B	inntektstap	7 000	7 000	8 000
Miljøtiltak	LMD	B	1150/50	125 000	136 000	238 000
Tilskudd til dyreavl m.m.	LMD	B	1150/77	87 192	87 970	90 670
Tilskudd til pelsdyrfôrlag	LMD	B	1150/77	23 200	23 200	23 200
Tilskudd til regionale miljøprogram	LMD	B	1150/74	405 367	428 500	428 500
Bygdeutvikling	LMD	B	1150/50	474 500	503 000	568 000
Avskrivning av BU-støtte ved investeringsstøtte i det distriktspolitiske virkeområdet	FIN	B	inntektstap		140 000	165 000
Skogbruk og bioenergi	LMD	B	1150/50	229 000	244 000	226 000
Geologisk kartleggingsprogram i Nordland, Troms og Finnmark	NHD	B	905/01	25 900	25 000	25 000
Oppgradering av Andøya Rakettskytefelt	NHD	B	922/72	6 000	6 000	6 000
Administrasjonsstøtte for distriktsrettede såkornfond	NHD	B	2421/78	3 800	3 800	4 000
Egenkapital SIVA	NHD	B	2426/95	0	0	250 000
Føringstilskudd ¹	FKD	A	1050/75	39 553	33 000	
Garantilott	FKD	B	1050/75	4 000	3 750	
Fiskerihavner og farleier	FKD	B	1062/30	270 590	431 131	442 070
Tilskudd til fiskerihavneanlegg	FKD	B	1062/60	55 811	37 320	60 000
Marint verdiskapingsprogram	FKD	B	2415/75	99 822	40 000	40 000

¹ Fordeling av bevilgning på kap. 1050, post 75 blir gjort av Fiskeri- og kystdepartementet etter at Stortinget har vedtatt bevilgning.

Infrastruktur

Tabell 1.5 viser flere tiltak som skal medvirke til å redusere ekstrakostnader som følger av

avstandsuremer. I tillegg til tiltakene omtalt i tabellen er samferdselsbudsjettet, særlig riksveibevilgningene, et vesentlig virkemiddel for å redusere distriktenes avstandsuremer.

Tabell 1.5 Infrastruktur

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
Kjøp av innenlandske flyruter	SD	B	1310/70	679 895	705 600	673 000
Særskilte tilskudd til transporttiltak (kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1330/60	19 200	22 000	25 000
Særskilte tilskudd til transporttiltak (kollektivtransport i distriktene)	SD	B	1320/31 ¹	640 897	536 900	966 400
			1320/62	403 837	538 500	550 800
E6 vest for Alta	SD	B	1320/37 ¹	125 667	420 000	202 900
Kjøp av sjøtransporttjenester på strekningen Bergen–Kirkenes (sikrer daglig helårig transporttilbud)	SD	B	1330/70	289 301	738 500	773 900
Kjøp av post- og banktjenester	SD	B	1370/70	345 000	89 000	353 000
Tilskudd til utjevning av overføringstariff	OED	B	1820/73	60 000	120 000	120 000

¹ Merverdiavgiftsfritaket for leveranser til vei og bane avvikles fra 2013. Bevilgningsforslaget for kap. 1320, postene 31 Rassikring og 37 E6 vest for Alta, er inkludert i denne endringen.

Helse, oppvekst og omsorg

Det overordnede helsepolitiske målet er at helse-tjenestetilbudet skal være likeverdig uavhengig av bosted, alder, kjønn og sosial status. Dette blir sikret gjennom midler til spesialisthelsetjenesten og gjennom kommuneøkonomisystemet.

Viktige tiltak er tilskudd som skal medvirke til å styrke stabiliteten og rekrutteringen til allmennlegetjenesten og andre helsetjenester i distriktene. I tillegg blir det gitt egne tilskudd til apotek i utkantkommuner for å sikre tilgang på medisiner.

Tabell 1.6 Helse, oppvekst og omsorg

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
Tilskudd til apotek ¹	HOD	B	0751/70	8 030	800	
Forsøk og utvikling i primærhelsetjenesten	HOD	B	0762/21 0762/70	6 550	6 600	6 600
Forsøks- og utviklingstiltak innen tannhelsetjenesten	HOD	B	0770/21 0770/70	29 503	34 500	40 000
Fraktfusjonsordning for legemiddel ¹	HOD	B	0751/70	16 608	18 500	
Sykestuefinansiering, Finnmark	HOD	A	0732/70	8 200	8 300	8 600
Nordfjord – fremtidens lokalsykehus	HOD	A	0732/70	25 000	25 800	26 600

¹ Beløpet for 2013 avklares i tildelingsbrev.

Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Tabell 1.7 viser ordninger som i hovedsak er knyttet til kulturtilbudet i distriktene og i landsdeler utenfor det sentrale Østlandet, men gjelder også

offentlige tjenester som arbeidsmarkedstiltak, ungdomstiltak og miljøverntiltak.

Generelle landsdekkende ordninger, som arbeidsmarkedstiltak, er ikke tatt med i denne oversikten.

Tabell 1.7 Levekår, offentlige tjenester og miljøvern

Tiltak/ordning	Dep.	Kat.	Kap./post	(i 1 000 kr)		
				Regnskap 2011	Budsjett 2012	Forslag 2013
Landsdelsmusikere i Nord-Norge	KUD	A	323/74	17 695	18 244	18 846
Det nasjonale museumsnettverket	KUD	B	328/70	859 277	908 021	959 294
Rikskonsertene	KUD	B	323/01	163 450	158 315	160 067
Riksteatret	KUD	B	324/01	72 858	63 634	73 734
	KUD	B	324/21	56 459	70 350	60 446
Musikk- og scenekunstformål: region-, landsdels- og knutepunktinstitusjoner	KUD	B	323/71	231 311	257 203	216 684
	KUD	B	323/72	66 906	72 344	76 917
	KUD	B	324/71	327 002	349 655	433 489
	KUD	B	324/72	3 621	3 733	3 856
Billedkunst og museumsformål: knutepunktinstitusjoner	KUD	B	322/72	5 359	5 525	6 125
Boligetablering i distriktene	KRD	B	335/73		20 000	20 600
Erstatning for beitedyr tatt av rovvilt	MD	B		148 484	150 755	150 755
Forebyggende og konfliktdependende tiltak i rovviltforvaltningen	MD	B	1427/73	72 065	68 100	64 600
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/22			81 000
Tilskudd til kalking og lokale fiskeformål	MD	B	1427/70	88 405	88 000	7 000
Verdiskaping på kulturminneområdet	MD	B	1429/77	244	8 000	
Midler til desentralisert utdanning	KD	A/B	260/50	68 902	71 038	73 382
	KD	A/B	260/70	2 645	2 726	2 816
	KD	A/B	280/21 og 51	23 094	23 807	24 593
	KD	A/B	281/70 ¹		12 000	15 000
	KD	A/B	281/01	3 800	300	300

¹ Det ble for 2011 bevilget 3,5 mill. kroner på kap. 281, post 01 til et pilotprosjekt for *eCampus*, et program for å bygge ut og oppgradere IKT-infrastrukturen i universitets- og høyskolesektoren, som tar sikte på å sikre tilgang på fleksibel og desentralisert utdanning i hele landet. Stortinget vedtok å videreføre prosjektet med en bevilgning på 12 mill. kroner på kap. 281, post 70 i 2012. Det foreslås en økning til 15 mill. kroner for 2013.

1.2 Regional utvikling og nyskaping

Tiltak finansiert på kap. 551, postene 60 og 61 og rapportering for 2011

I dette vedlegget gis en alfabetisk oversikt over utvalgte tiltak som finansieres over kap. 551, postene 60 og 61. Tiltakene finansieres og forvaltes i hovedsak av fylkeskommunene. For fylkesrapporter, se departementets nettsider. Flere av tiltakene

er finansiert av flere departementer og andre offentlige og/eller private aktører. Tabellene under oppgir både tilsagnsbeløp over kap. 551, postene 60 og 61, og totalt tilsagnsbeløp fra samtlige departementer. Aktiviteter og resultater skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre kilder. Omtale av nedslagsfelt er spesifikk for midler fra Kommunal- og regionaldepartementet.

Bredbånd, mobil og IKT-tiltak (fylkeskommunene)

Målet er å bedre den digitale infrastrukturen i områder der kommersielle aktører ikke finner dette lønnsomt. Hovedvekten av midlene kommer fra et øremerket tilskudd til bredbåndsutbygging, fordelt til fylkeskommunene etter de samme kriteriene som tilskuddet til regional utvikling, men kan kun brukes til prosjekter i det distriktpolitiske virkeområdet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 173,8 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.2.</p>	<p>Aktiviteter: Det ble gitt tilskudd for tilretteleggende aktiviteter (for eksempel nedgraving av trekkør for bredbånd ved oppgradering av veier), tilskudd til utbygging av aksessnett i områder uten dekning, utbygging av stamnett for å gi tilstrekkelig kapasitet, og tilskudd for å realisere spleiselag i områder som kommersielle aktører ikke finner lønnsomme.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: Alle tilsagn ble gitt til prosjekter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater:</p> <ul style="list-style-type: none"> – Dekningsgrad med høy kapasitet (25/1 Mbit/s): 73 pst. (2011: 55 pst.) – Dekningsgrad med grunnleggende bredbåndskapasitet (640/128 kbit/s): 99,9 pst. (2011: 99,7 pst.)

Distriktsutviklingstilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å motivere bedrifter til å gjennomføre prosjekter som ikke ville blitt realisert i samme grad uten offentlige lån og/eller tilskudd. Prosjektene skal styrke kompetanse, eksterne samarbeidsrelasjoner, organisering, produkt- og prosessutvikling eller markedsutvikling. Det legges vekt på at tilskuddene skal bidra til entreprenørskap, innovasjon og omstilling. Innovative prosjekter med gode nasjonale og/eller internasjonale vekstmuligheter blir prioritert.

Distriktsutviklingstilskudd kan gis til bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Tilskudd gis til utviklingsprosjekter (bedriftsutviklingstilskudd) og fysiske investeringer (investeringstilskudd).

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Støtte kan innvilges både til nyetableringer og til etablerte bedrifter.

Finansiering:

Det ble gitt totalt 492, 5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (358,8 mill. kroner) og 1.3 (133,7 mill. kroner). Tilsagnene fordelte seg mellom investeringstilskudd (148,4 mill. kroner) og bedriftsutviklingstilskudd (344,1 mill. kroner).

Aktiviteter:

Det ble gitt 977 tilsagn.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: 46 pst. av tilskuddene ble definert som kvinnerettet.
Geografi: 84,6 pst. (416,7 mill. kroner) har gått til prosjekter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, 3,6 pst. (18,1 mill. kroner) har gått til prosjekter utenfor virkeområdet og 11,7 pst. (58 mill. kroner) har gått til prosjekter som involverer flere kommuner/fylker.

Resultater:

I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2012, som undersøkte tilskudd gitt i 2008, svarte 78 pst. at tilskuddet har vært svært viktig for konkurransevnen. 65 pst. svarte at tilskuddet var viktig for bedriftens overlevelse.

Distriktsrettede risikolån (Innovasjon Norge)

Målet er å finansiere prosjekter der risikoen i utgangspunktet er stor, og hvor Innovasjon Norges medvirkning har betydning for om prosjektet kan gjennomføres. Samtidig skal det være realistiske muligheter for at prosjektet eller investeringen oppnår lønnsomhet i framtiden. Risikolån kan benyttes til de fleste prosjekter og investeringer som har med nyetablering, nyskaping, omstilling og utvikling å gjøre.

Målgruppen er små og mellomstore bedrifter, normalt med inntil 100 ansatte. Midlene skal benyttes innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Finansiering:

Tapsfondsavsetninger for 2011 var kalkulert til 76,7 mill. kroner under arbeidsmål 1.2 og 1.3. Etter en totalvurdering av porteføljen ble det satt av 49 mill. kroner til tapsfondet under arbeidsmål 1.2 og 1.3. Ved utgangen av 2011 utgjorde tapsfondet 44 pst. av utlånsporteføljen. Kalkulert risiko i denne porteføljen var 28 pst.

Aktiviteter:

Det ble gitt 105 lånetilsagn. Ved utgangen av 2011 var løpende lån og tilsagn på til sammen 1 220 mill. kroner. Det ble gitt nye tilsagn på 251 mill. kroner i distriktsrettede risikolån.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: 27 pst. av totalt tilsagnsbeløp ble definert som kvinnerettet.
Geografi: Alle tilsagn ble gitt til bedrifter innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2012, som undersøkte tilskudd gitt i 2008, svarte 75 pst. av bedriftene at lånet var svært viktig for lønnsomhetsutviklingen. 65 pst. svarte at lånet var viktig for evnen til å overleve.

Etablerertilskudd (Innovasjon Norge)

Målet er å stimulere til økt etableringsvirksomhet for å skape varige og lønnsomme arbeidsplasser. Etablerertilskudd kan gis til bedrifter som er under fem år gamle, som har en nyskapende forretningsidé og potensial for vekst og verdiskaping. Målgruppen er bedriftsetablerere i alle deler av landet, men med særlig vekt på etablerere innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Nærings- og handelsdepartementet finansierer en tilsvarende landsdekkende ordning.

Finansiering: Det ble gitt 127,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (6,2 mill. kroner) og 1.3 (121,3 mill. kroner). Totalt ble det gitt 161,3 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer ordningen.	Aktiviteter: Det ble gitt 474 tilskudd. Gjennomsnittlig tilsagnsbeløp var på kr 270 000.
Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 46 pst. av tilsagnsbeløpet og 48 pst. av alle prosjekter ble definert som kvinneverrettet. 36 pst. av tilsagnsbeløpet ble definert som rettet mot unge. Geografi: Om lag 45 pst. av tilsagnsbeløpet gikk til bedrifter og personer i det distriktpolitiske virkeområdet, om lag 50 pst. gikk til bedrifter og personer utenfor det distriktpolitiske virkeområdet, mens om lag 5 pst. var geografisk uspesifisert.	Resultater: I Innovasjon Norges kundeffektundersøkelse fra 2012, som undersøkte tilskudd gitt i 2008, svarte 65 pst. av bedriftene at tilskuddet var svært viktig for lønnsomhetsutviklingen. 73 pst. svarte at tilskuddet var svært viktig for konkurranseevnen.

Interreg – EUs territorielle samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)

Interreg er EUs program for å fremme sosial og økonomisk integrasjon over landegrensene gjennom regionalt samarbeid. Norge har deltatt i samarbeidet siden 1996. Programmet er godt innarbeidet i det norske regionale utviklingsarbeidet. Det statlige bidraget for programperioden 2007–2013 er på om lag 730 mill. kroner, og finansieres innenfor de årlige bevilgningene på kap. 551, post 60 og kap. 552, post 72.

Norges deltakelse i Interreg skal:

- fremme en ønsket regional utvikling i Norge gjennom å samarbeide om grenseregionale utfordringer, og ved læring og kompetanseutvikling gjennom nettverk og erfaringsutveksling over landegrensene
- fremme en balansert utvikling av det europeiske kontinent og våre nærområder
- fremme en mer helhetlig, koordinert og aktiv norsk europapolitikk, og ivareta norske interesser i EUs regionalpolitikk

Norge deltar i elleve Interreg-programmer innenfor tre ulike kategorier:

- fire grenseregionale programmer langs grensen til Finland, Sverige og Danmark (Nord, Botnia–Atlantica, Sverige–Norge og Øresund–Kattegat–Skagerrak)
- tre transnasjonale programmer (Østersjøen, Nordsjøen og Nordlig Periferi)
- fire interregionale programmer (ESPON, Interact, Interreg IVC og URBACT II)

I tillegg deltar Norge i et grenseregionalt samarbeid med Russland innenfor rammen av EUs nabo- og partnerskapsinitiativ (ENPI). Alle programmene gjennomfører evalueringer. For mer informasjon, se www.interreg.no.

Finansiering:

Utbetalingsprofilen for norsk deltakelse for det enkelte program varierer fra år til år.

Fylkeskommunene og programsekretariatene som forvalter midlene kan disponere bevilgningen fra departementet over flere år. Beløpene under angir tildelte midler for 2011, fordelt på alle arbeidsmål:

Grenseregionale programmer inkl. ENPI: Det ble gitt 71,3 mill. kroner på kap. 551, post 60.

Transnasjonale programmer: Det ble gitt 31 mill. kroner på kap. 552, post 72.

Interregionale programmer: Det ble gitt 1,6 mill. kroner på kap. 552, post 72.

Informasjonstiltak og forvaltning av Norges deltakelse: Det ble gitt 0,8 mill. kroner på kap. 552, post 72.

Aktiviteter (antall prosjekter med norsk partner):

331 prosjekter (Grenseregionale programmer)

90 prosjekter (Transnasjonale programmer)

23 prosjekter (Interregionale programmer)

www.interreg.no, seminar om ESPON og Østersjøkonferansen.

Nedslagsfelt:

Midlene bevilges fra departementet til fylkeskommunene og de ulike europeiske programsekretariatene. Disse følger rapporteringskravene og -systemene i det respektive program. Det finnes derfor ikke sammenliknbar informasjon om disse programmene.

Resultater:

Vurderinger av Interreg viser bl.a. at prosjektene har bidratt til nytenking, nye måter å løse problemer på og å overkomme barrierer som hindrer samarbeid over landegrensene. Aktivitet som starter som utviklingstiltak endrer seg over tid til kunnskapsbasert strategisk innsats. Programmer og prosjekter er ofte knyttet opp mot politiske prosesser, for eksempel nordområdene og Trans European Networks (TEN-T). God kontakt med EU-kommisjonen og medlemsland bidrar til tidlig informasjon i prosessene.

Kommunale og regionale næringsfond (kommuner og regionråd)

Målet med tiltaket er å bidra til utvikling av lokalt næringsliv. Midlene skal sette kommunene i stand til å legge til rette for økt vekst, verdiskaping og sysselsetting basert på lokale fortrinn og potensial. Fondsmidlene benyttes til bedriftsrettet støtte, inkludert kompetanseutviklingstiltak, til entreprenører og små bedrifter, både nye og eksisterende virksomheter. I tillegg gis det midler til tilretteleggende tiltak som stedsutviklings- og omdømmetiltak, næringsrettede infrastrukturtiltak, fremming av utdanningstilbud og til tjenester i lokalmiljøet. Målgruppen er næringssvake kommuner.

<p>Finansiering: Fylkeskommunene fordelte totalt 369,5 mill. kroner fra kap. 551, postene 60 og 61 til 185 kommuner og 41 regionråd. Det ble gitt 394,6 mill. kroner i tilsagn under alle arbeidsmål fra kommuner og regionråd. Dette inkluderer midler til omstillingsarbeid som kommuner og regionråd forvalter.</p>	<p>Aktiviteter: Det ble gitt tilsagn til 6998 prosjekter i 295 kommuner. Midlene går hovedsakelig til direkte bedriftsstøtte (27 pst.), stedsutvikling og profileringstiltak (26 pst.) og fysisk kommunal næringsrettet infrastruktur (12,5 pst.).</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: Om lag 98 pst. av totalt tilsagnsbeløp ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Ordningen ble evaluert av Rambøll Management Consulting i samarbeid med Telemarksforskning og Agderforskning i 2011/2012. Evalueringen viser bl.a. at midlene har bidratt til å styrke, sikre eller etablere arbeidsplasser, og styrke eller bevare overlevelsesevnen til lokale bedrifter og entreprenører. Dette gjøres ofte i form av videreutvikling av etablerte bedrifter. Midlene har også ført til økt attraktivitet for kommunen/regionen som reisemål, bosted og lokaliseringsvalg for bedrifter. Midlene er særlig viktig for mindre kommuner og mindre sentrale kommuner. For mer informasjon, se departementets nettsider.</p>

NyVekst (Innovasjon Norge)

Ordningen er avsluttet, og fra 2011 tilbyr ikke Innovasjon Norge NyVekst til nye kunder, men følger opp forpliktelser overfor eksisterende kunder. Målet med ordningen var å utløse og realisere potensialet i nyetablerte eller unge bedrifter med vekstpotensial i nasjonale og internasjonale markeder.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt tilsagn om 7,3 mill. kroner under arbeidsmål 1.2 (5,7 mill. kroner) og arbeidsmål 1.3 (1,6 mill. kroner).</p>	<p>Aktiviteter og resultater: Midlene ble benyttet til oppfølging av forpliktelser overfor eksisterende kunder.</p>
--	--

1.3 Nasjonalt samarbeid for regional utvikling

Omtale av tiltak finansiert på kap. 552, postene 62 og 72 og rapportering for 2011

Nedenfor gis en alfabetisk oversikt over tiltak som finansieres på kap. 552, postene 62 og 72. Tiltakene forvaltes i hovedsak av Kommunal- og regionaldepartementet og virkemiddelaktørene Innovasjon Norge, SIVA og Forskningsrådet. Flere av tiltakene finansieres av flere departementer. Tabellene under oppgir både tilsagnsbeløp over kap. 552, postene 62 og 72, og totalt tilsagnsbeløp fra samtlige departementer. I tillegg er flere tiltak finansiert av fylkeskommunene på kap. 551, pos-

tene 60 og 61, og andre offentlige og/eller private aktører. Aktiviteter og resultater skiller ikke systematisk mellom midler fra departementet og fra andre aktører. Omtale av nedslagsfelt er spesifikk for midler fra departementet.

Tiltak med en årlig tildeling på 0,5 mill. kroner eller mindre er ikke omtalt. Dette gjelder Grensetjånsten Morokulien, BIT, SAMPLAN, OECD-LEED, Europapolitisk forum, Komité for regional planlegging og utvikling i Østersjøregionen (VASAB) og Interreg på internett (www.interreg.no).

Fra 2013 flyttes Interreg på internett til kap. 552, post 21. Tiltaket Grensetjånsten Morokulien overføres til Arbeidsdepartementets budsjett fra 2013.

Arena-programmet (Innovasjon Norge)

I programmet samarbeider bedrifter og kunnskapsmiljø for å forsterke og videreutvikle relasjonene seg i mellom. Dette skal bidra til å øke innovasjonsevnen i enkeltbedriftene og i næringsklyngene de er en del av. Arena-programmet tilbyr opplæring til ledelsen eller ansatte i blant annet infrastrukturtiltak, utviklingsprosesser, analyser og kartlegging.

Programmet har felles sekretariat med Norwegian Centres of Expertise og eies av Innovasjon Norge og Forskningsrådet.

Programmet er landsdekkende, men departementets finansieringsandel skal dekke aktiviteter i det distriktpolitiske virkeområdet.

Målgruppen er klynger av bedrifter innenfor et avgrenset geografisk område som har felles tilhørighet til en næringssektor, en verdikjede, et kompetanseområde eller et markedsområde. Programmet samfinansieres med Nærings- og handelsdepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 23,6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.
Totalt ble det gitt 36,1 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.

Aktiviteter:

Per 31. desember 2011 var det 23 Arenaprojekter, hvorav seks nye fikk Arena-status i 2011. Fire prosjekter ble videreført i et fjerde driftsår.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: 92,8 pst. av tilsagnsbeløpet ble definert som kvinnerettet. Kvinneandelen i styringsgruppene har økt fra 32 pst. i 2010 til 37 pst. i 2011.
Geografi: 15 av 23 klynger ligger i eller har en betydelig andel av sine medlemmer innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Om lag 60 pst. av totalt tilsagnsbeløp ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.
Målgruppe: 76 pst. av midlene ble definert som miljørettet. En økende andel av prosjektene har en miljøprofil.

Resultater:

Klyngene har til sammen fått 118 mill. kroner i FoU- og innovasjonsmidler fra virkemiddelapparatet. Det er en økning fra 61 mill. kroner i 2010. I samme periode har antall innovasjonsprosjekter også økt fra 86 til 142 prosjekter.
Klyngene øker innsatsen for å styrke utdanning og kompetanseheving, og har satt i gang totalt 79 prosjekter, mot 34 prosjekter i 2010.
En evaluering fra Menon Business Partner fra oktober 2011 viser at programmet når sine hovedmål, men har forbedringspunkter på utvikling av administrative rutiner og rådgivingskompetanse ved Innovasjon Norges distriktskontorer.

Barentssekretariatet (Kommunal- og regionaldepartementet)

Barentssekretariatet er et interkommunalt selskap eid av de tre nordnorske fylkeskommunene. Formålet er å utvikle det norsk-russiske samarbeidet i nord gjennom å fremme samarbeidsprosjekter på tvers av grensene mellom Norge og Russland. Prioriterte områder er folk-til-folk-samarbeid, urfolk, miljø, ungdom, kultur og idrett, samt kompetansen og næringssamarbeidet basert på de betydelige naturressursene i området. Det skal være et kompetansesenter for norsk-russiske relasjoner og for grenseregionalt samarbeid. Sekretariatet driver også utstrakt informasjonsvirksomhet, og har en daglig nyhetstjeneste på engelsk og russisk, www.barentsobserver.com.

Prosjektstøtte gis i hovedsak over Utenriksdepartementets budsjett. I 2011 ble det inngått et treårig samarbeid mellom Barentssekretariatet og Utenriksdepartementet.

Finansiering og nedslagsfelt:

Det ble gitt 2,8 mill. kroner i tilsagn.

Totalt ble det gitt 33,5 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer sekretariatet.

Aktiviteter og resultater:

Midlene fra Kommunal- og regionaldepartementet er i hovedsak driftsmidler og bidrar til å sikre aktivitet.

Over de ordinære midlene har Barentssekretariatet i 2011 bevilget økonomisk støtte til 161 prosjekter med om lag 27 mill. kroner. Barentssekretariatet har vært koordinator for prosjektet StratMoS, gjennomført 150 foredrag, publisert oppdatert informasjon om samfunnsforhold i Russland og grenseforhold som benyttes av presse og i utrednings- og analysearbeid, håndtert visumsøknader, bistått norske delegasjoner i gjennomføringen av reiser til russisk del av Barentsregionen med mer.

Det største satsingsområdet i 2011 var kompetanse. Kompetansetiltak mottok 40,7 pst., kulturtiltak har mottatt 27,3 pst. og næringsutvikling 21,7 pst. Aktiviteten innen miljøprosjekter har gått ned fra 7,5 pst. til under én pst. Dette skyldes få søknader.

Bedriftsnettverk (Innovasjon Norge)

Bedriftsnettverkstjenesten skal stimulere små og mellomstore bedrifter til å etablere kommersielle, strategiske samarbeid om konkrete forretningsmessige prosjekter med andre bedrifter.

Støtten baseres på sterke og forpliktende samarbeidsrelasjoner samt konkrete prosjekter. Tjenesten skal utfylle de eksisterende nettverksprogrammene NCE (Norwegian Centres of Expertise) og Arena, og stiller ikke krav om samlokalisering.

Målgruppen for tjenesten er små og mellomstore bedrifter innen alle sektorer, bransjer og landsdeler. Programmet samfinansieres med Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 9,9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt 17,9 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.</p>	<p>Aktiviteter: Finansiering av kostnader knyttet til tilretteleggelse og ledelse, samlinger, nødvendige analyser og felles kompetansebygging. I 2011 deltar 175 små og mellomstore bedrifter som til sammen har utviklet 47 prosjekter. 9 av 23 (39 pst.) hovedprosjekter ligger i det distriktpolitiske virkeområdet. Programmet bidrar med kompetanse knyttet til valg av konsulent, rådgiving og verktøy for nettverksutvikling.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 16,2 pst. av tilsagnsbeløpet ble definert som kvinnerettet og 4,7 pst. rettet mot unge. Geografi: Om lag 78 pst. av tilsagnsbeløpet ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: I 2011 ble det gitt støtte til 47 prosjekter. En bransjefordeling av deltakerne viser et tyngdepunkt innen reiseliv, olje og gass, energi og miljø og IKT. Geografisk er det en hovedvekt av prosjekter i Sogn og Fjordane, Troms, Oslo, Akershus og Agder-fylkene. Det har vært en nedgang i prosjektilgangen fra det distriktpolitiske virkeområdet, slik at 3,6 mill. kroner av rammen ikke ble benyttet. Andelen av kvinnerettede midler har gått ned fra 29,5 pst. i 2010 til 23,7 pst. i 2011.</p>

Bolyst (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å legge til rette for at kommuner innenfor det distriktpolitiske virkeområdet blir mer attraktive å bo i og flytte til. Målet skal nås gjennom å støtte lokale, regionale og nasjonale pilotprosjekter som skal fremme attraktive lokalsamfunn. I tillegg skal departementet, sammen med Distriktsenteret, samle og formidle kunnskap fra pilotprosjektene om hva som påvirker valg av bosted.

<p>Finansiering: Det ble gitt 50 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1 (1,9 mill. kroner), arbeidsmål 2.1 (0,6 mill. kroner), arbeidsmål 2.2 (1,5 mill. kroner), arbeidsmål 3.2 (45,7 mill. kroner) og annet (0,3 mill. kroner).</p>	<p>Aktiviteter: Prosjektene har ulik karakter fra små lokale, større regionale og nasjonale prosjekt. Tematisk fordeler de seg på ungdom, omdømme, kultur og næring, stedsutvikling og boligprosjekt m.m.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 10,5 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet, 23,7 pst. (10 av 44 prosjekter) ble definert som rettet mot unge og 16,9 pst. (8 av 44 prosjekter) ble definert som rettet mot innvandrere. Geografi: 89 pst. av tilsagnsbeløpet ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Distriktsenteret formidler faktainformasjon om alle prosjektene på www.distriktsenteret.no. I tillegg gjennomfører senteret en grundigere kartlegging av om lag 1/3 av prosjektene og tilbyr veiledning til prosjektledere og prosjekteiere. De mest konkrete resultatene ser ut til å komme i de prosjektene som har gode planer, god forankring og aktiv involvering fra eiere, god dialog med og medvirkning fra målgruppen, og prosjektledere med allsidig gjennomføringskompetanse. På bakgrunn av denne informasjonen utvikles arbeidsmetoder som fungerer godt i utviklingsarbeid. Prosjektene utløser et stort engasjement og medvirkning i arbeidet med lokal samfunnsutvikling.</p>

Designprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet er å få flere bedrifter til å bruke profesjonelle designere i produktutviklings- og markedsstrategier. Designprogrammet tilbyr bedrifter designrådgiving og formidling av profesjonell designkompetanse innen industridesign og produktdesign, identitetsdesign og emballasjedesign.

Målgruppen er bedrifter som tidligere ikke har brukt profesjonelle designtjenester. Programmet mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 9,8 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2. Totalt ble det gitt 11,1 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter: Designrådgiving ved Innovasjon Norges distriktskontorer til bedrifter uten tidligere erfaring med bruk av design. Forprosjekter i bedrifter for å kartlegge konkrete behov for produktforbedringer og nyskaping før designprosjektene settes i gang. I Sommerdesignkontor har bedrifter med designutfordringer fått hjelp fra designstudenter. Kurs i merkevarebygging og strategisk bruk av design for bedrifter.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 35 pst. av deltakende bedrifter var eid eller ledet av kvinner. Geografi: Alle tilsagn ble gitt til bedrifter i det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: I 2011 ble det satt i gang 118 nye designrådgivingsoppdrag, som er en nedgang fra 150 i 2010. Av disse har 20 bedrifter vært gjennom designformidling og er i gang med designprosjekt, dette er en nedgang fra 44 i 2010. I 2011 ble det også gjennomført 40 kurs i strategisk bruk av design for bedrifter innen alle bransjer i hele landet. Programmet gjennomførte også Sommerdesignkontor, hvor 13 bedrifter i Agder-fylkene fikk bistand fra industridesignstudenter.</p>

Forskningsløft i nord (Forskningsrådet)

Forskningsløft i nord er en strategisk satsing på kunnskapsinfrastruktur i regi av Forskningsrådet. Målet er å styrke og videreutvikle kunnskapsmiljøer i Nord-Norge gjennom langsiktig forskning i et nært samarbeid mellom gode forskningsmiljøer, utdanningsinstitusjoner og næringsliv innenfor reiseliv og arktisk teknologi. Programperioden er fra 2009–2013 med mulighet for videreføring i ytterligere tre år. Årlig budsjett er 35 mill. kroner. Målgruppen er næringsliv og FoU-miljøer. Programmet er en del av regjeringens nordområdestrategi.

<p>Finansiering: Det ble gitt 35 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1.</p>	<p>Aktiviteter: Det gjennomføres fem prosjekter: opplevelser i nord, jordobservasjon, avfallshåndtering, kaldt klima- og sensorteknologi.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 42 pst. av doktorgradstipendiater og postdoktorstipendiater i programmet var kvinner. Geografi: Alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Forskerutdanning og rekruttering er et vesentlig suksesskriterium for satsingen. Totalt antall doktorgradsstipendiater og postdoktorstipendiater er så langt 43, mot 46 budsjetterte. I første rapport i følgeevalueringen fra Oxford Research (mars 2012) vurderes koblingsaspektet og nettverksvirksomheten som vellykket.</p>

Forsøk med gratis ferje (Kommunal- og regionaldepartementet)

Det pågår et forsøk med gratis ferje på strekningene Daløy–Haldorsneset i Sogn og Fjordane og Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy i Troms. Forsøket varer fra 2010 til 2013. Målet er å bedre kunnskapen om betydningen gratis ferje kan ha for små øysamfunn, med vekt på virkninger for blant annet bosetting og næringsliv.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 2,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1. Geografi: Begge strekningene er innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: Det gis tilskudd til inntektsbortfall for forsøket med gratis ferjereiser. Daløy–Haldorsneset: Passasjertall ekskl. biler har gått ned med 2 pst. til 18 050 fra 2010 til 2011. Antall kjøretøy økte i samme periode med 10 pst. Grytøy–Sandsøy–Bjarkøy: Passasjertall ekskl. kjøretøy økte med 10,4 pst. til 71 703 fra 2010 til 2011. Antall kjøretøy økte i samme periode med 17,5 pst. Forsøket skal evalueres i 2013.</p>
--	---

FoU-inkubatorprogrammet (SIVA)

Målet med programmet er å bidra til utvikling av nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter med stort vekstpotensial.

Programmet gir nyoppstartede kunnskapsbaserte bedrifter tilbud om faglig rådgiving, kompetansenettverk og lokaler med husleie tilpasset bedriftens økonomiske evne. Typiske vertsmiljøer for inkubatorene er forskningsparkene ved universitetene og kunnskapsparkene ved de regionale høyskolene. SIVA har også utviklet en distriktsrettet ordning der inkubatorbedriftene kan være lokalisert i næringshager, men ellers ha samme tilgang på faglig rådgiving og kompetansenettverk som andre inkubatorbedrifter.

Målgruppen for programmet er nye forsknings- og kunnskapsbaserte bedrifter med vekstpotensial. Programmet gjennomføres i samarbeid med Nærings- og handelsdepartementet.

Siste år for FoU-inkubatorprogrammet i tidligere form var 2011. Fra 2012 er innsatsen rettet mot FoU-inkubatorene lagt inn i SIVAs nye inkubatorsatsing, kalt Inkubasjon. Inkubasjon omfatter alle de tidligere inkubatorprogrammene under SIVA.

<p>Finansiering: Det ble gitt 19,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt 27 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter: Ved utgangen av programmet (2011) var det totalt 19 inkubatorer. I løpet av programperioden har totalt 1 221 virksomheter blitt tatt inn i programmet. 96 av disse ble tatt inn i 2011 (KRD: 62, NHD: 43). 351 virksomheter har mottatt innovasjonsstøtte i 2011 (KRD: 201, NHD: 151), og ved årsskiftet var 227 virksomheter i inkubasjon (KRD: 129, NHD: 98).</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 44 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet. I bedrifter tatt opp i programmet i 2011 var andelen kvinner i ledende stilling 27 pst. Andelen kvinner i ledende stilling i målbedrifter var 28 pst., mens andelen kvinner i ledende stilling i programbedrifter var 24 pst. Geografi: 7 av 16 inkubatorer var lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: De nye bedriftene i FoU-inkubatorene har i perioden 2004–2010 gitt en samlet verdiskaping på 3,2 mrd. kroner, og betalt 1,6 mrd. kroner i skatter og avgifter.</p>

FUNK – Førstelinje for utvikling av næringsliv i kommunene (Innovasjon Norge)

Målet har vært å styrke kommunene som næringspolitiske aktører ved at kommunene skal bli mer bevisste, kompetente, samspillende og effektive i næringsutviklingsarbeidet. Kommuner som ikke har et stort fagmiljø innen næringsutvikling og entreprenørskap prioriteres.

Arbeidet ble omorganisert i 2011, og er nå en integrert del av innsatsen til Innovasjon Norges distriktskontorer. FUNK bidrar til å styrke kommunenes kompetanse innen entreprenørskap og småskala næringsutvikling. Videre stimulerer tiltakene til interkommunalt samarbeid, nettverksbygging og erfaringsutveksling.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: E-læringskonsept i to deler ble klart til utprøving. Målet er implementering av kurset i fylkene slik at distriktskontorene kan anvende dette etter behov i lang tid. Det har vært avholdt kontordager i form av møter med kommunen og næringsaktører. Det har blitt utviklet et nytt kurskonsept for kommunale næringskonsulenter. Aktiviteten har vært særlig stor i Troms, Nordland, Møre og Romsdal, Hordaland og Telemark.</p>
--	---

Føreropplæring i tilknytning til videregående skole, prøveprosjekt (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å gjøre trafikkopplæring mer tilgjengelig, effektiv og billigere for elever i distriktene med lang avstand til kjøreskole, gjennom reduserte tids- og transportkostnader. Midlene skal ikke benyttes til å dekke undervisningskostnader. Opplæringen skal gjennomføres utenfor ordinær skoletid.

Skolene må ligge innenfor det distriktpolitiske virkeområdet, og skolen må ha så stor avstand til nærmeste føreropplæringstilbud at gjennomføringen av opplæringen er en utfordring.

<p>Finansiering: Det ble gitt 1,6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1.</p>	<p>Aktiviteter: 18 videregående skoler fordelt på ni fylker fikk tildelt midler i 2011. Dette er ett fylke og seks skoler flere enn i 2010.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: Alle midlene ble definert som rettet mot unge. Geografi: Alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Rapporter fra fylkeskommunene viser at 14 av 18 skoler har gjennomført tilbudet etter planen. Hovedsakelig er midlene benyttet til opplegg for teoriundervisning og til å dekke transportkostnader for elever eller kjøreskolelærere. Fire skoler rapporterer om redusert fravær i forbindelse med føreropplæringen. I gjennomsnitt har 39 elever per skole deltatt i opplegget. Det er vist mindre interesse for ordningen enn forventet.</p>

HøyVekst (Innovasjon Norge)

Målet er at flere bedrifter basert på forretningsideer med høyt kunnskapsnivå og stort potensial skal lykkes utover den første etableringsfasen. Programmet skal bidra til å realisere vekstpotensialet og styrke gjennomføringsevnen til bedrifter med stort potensial for internasjonal vekst. Programmet er landsdekkende. Bedriftene som deltar følges opp over en periode på om lag to år. Rådgiverne skal bidra til framdrift og minimere risiko, og sørge for at gründeren får tilgang på kompetanse. Det legges opp til individuelle utviklingsløp med høy grad av fleksibilitet og skreddersøm. Hele Innovasjon Norges tjenestetilbud, inkludert utekontorene, tas i bruk, og bedriftene kobles opp mot interne og eksterne ressursmiljøer. Programmet mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 5,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Totalt ble det gitt 11,5 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet, hvorav 6,2 mill. kroner ble gitt i direkte prosjektstøtte.</p>	<p>Aktiviteter: Rådgiverne på utekontorene og distriktskontorene har arbeidet med 62 gründere i regi av dette programmet. 25 bedrifter deltok på Global Entrepreneurship Training (GET) i Boston.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 9,9 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet. 36 pst. av deltakerne i Global Entrepreneurship Training (GET) var kvinner. Geografi: 3 av 25 bedrifter som deltok i GET var lokalisert i det distriktpolitiske virkeområdet. Målgruppe: 17 av 62 bedrifter i programmet ble definert som miljørettede.</p>	<p>Resultater: Deltakerevalueringer og anbefalinger fra Vekstgründere bekrefter at de har hatt svært god effekt av kompetansetilførselen for å realisere sitt vekstpotensial i internasjonale markeder. Deltakerne bekrefter videre at leveransene både fra eksterne kompetanseleverandører og Innovasjon Norges utekontorer holder svært høy kvalitet. Kunderådgiverne på distriktskontorene doblet sin innsats som sparringspartnere og pådrivere for vekstbedriftene i 2011.</p>

Industriinkubatorprogrammet (SIVA)

Målet er å stimulere til knoppskyting og nyskaping med utgangspunkt i en stor mor-bedrift eller en dominerende næring på et sted. Målgruppen for programmet er vekstbedrifter i sfæren rundt større industribedrifter. Mor-bedriften etablerer sammen med SIVA og andre aktører (kommuner, næringsliv, forskningsinstitusjoner) et selskap med formål om å tilby lokaliteter og bistand i oppstart av ny virksomhet. Inkubatoren har tilgang på relevant kompetanse i oppstartsledelse og kommersialisering. SIVA bidrar med midler til etablering og drift av inkubatorene samt tilgang på nasjonale og internasjonale nettverk.

Fra 2012 er innsatsen rettet mot industriinkubatorene lagt inn i SIVAs nye inkubatorsatsing, kalt Inkubasjon. Inkubasjon omfatter alle de tidligere inkubatorprogrammene under SIVA.

<p>Finansiering: Det ble gitt 11,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3.</p>	<p>Aktiviteter: I 2011 ble to nye inkubatorselskaper etablert: 10 nye AS i Kongsvingerregionen og Industriutvikling Vest AS på Mongstad. Totalt er 273 bedrifter tatt inn i programmet. Antall nye inntak i programmet i 2011 var 35. Antall virksomheter som i 2011 fikk fordel (statsstøtte) gjennom SIVAs inkubatorprogram i tilknytning til innovasjonsrådgiving og kontorstøtte var innrapportert til 80. Per 31. desember 2011 var 57 bedrifter i inkubasjon.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 6,7 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet. I nye bedrifter i 2011 var andelen kvinner i ledende stilling 29 pst. Andelen kvinner i ledende stilling i målbedrifter var 30 pst., mens andelen kvinner i ledende stillinger i programbedrifter var 29 pst. Geografi: 89 pst. av totalt tilsagnsbeløp ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: De nye bedriftene utviklet i industriinkubatorprogrammet har i perioden 2004-2010 gitt en samlet verdiskaping på 4,5 mrd. kroner og betalt 1,3 mrd. kroner i skatter og avgifter.</p>

Inkubasjon (SIVA)

Fra og med 2012 er SIVAs tre inkubatorprogram slått sammen til en ny og mer fleksibel inkubatorsatsing, kalt Inkubasjon. Målet med programmet er å få til økt verdiskaping gjennom å utnytte gode ideer fra FoU-, nyskappings- og industrimiljø på en bedre måte. Hovedelementene i de tidligere inkubatorprogrammene vil bli beholdt, men det legges opp til økt profesjonalisering av de inkubator-tjenestene som tilbys. Det gis større grad av fleksibilitet for SIVA til å kanalisere midler til bransjer og faser i etableringsprosessen der de gir størst effekt i forhold til SIVAs overordnede mål. Målgruppen er bedrifter i en tidlig etablerings- og utviklingsfase.

Inkubatorprogram for mat- og naturbaserte næringer (SIVA)

Målet er å bidra til flere vekstbedrifter innenfor mat- og naturbaserte næringer. Programmet tilbyr inkubator-tjenester, herunder faglig støtte, nettverk og rådgiving om finansiering. Målgruppen er bedrifter med vekstambisjoner som vil utvikle mat- og naturbaserte forretningsideer til kommersiell næringsvirksomhet, gjerne med nasjonalt eller internasjonalt potensial. Programmet mottar også midler fra Landbruks- og matdepartementet.

Programmet startet i 2009. Fra 2012 er programmet lagt inn i SIVAs nye inkubatorsatsing, kalt Inkubasjon. Inkubasjon omfatter alle de tidligere inkubatorprogrammene under SIVA.

Finansiering: Det ble gitt 2,1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt 4,2 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.	Aktiviteter: Seks ulike miljøer deltar i programmet. Det har vært gjennomført diverse nettverkstiltak og fellessamlinger for idéutveksling og kompetansebygging for deltakerne i programmet.
Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 38 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet. For bedrifter tatt opp i programmet i 2011 var andelen kvinner i ledende stilling 43 pst. Andelen kvinner i ledende stilling i målbedrifter var 51 pst., mens andelen kvinner i ledende stilling i programbedrifter var 50 pst. Geografi: 66 pst. av alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.	Resultater: Antall nye inntak i programmet i 2011 var 21. Antall virksomheter som i 2011 mottok innovasjonsstøtte var 41. Per desember 2011 var 29 bedrifter i inkubasjon.

Inn på tunet-løftet (Kommunal- og regionaldepartementet)

Inn på tunet tilbyr tilrettelagte tjenester på gårdsbruk til utdannings-, oppvekst-, helse- og omsorgssektoren. Inn på tunet-løftet er en treårig satsing i regi av Landbruks- og matdepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet i perioden 2010–2012. Formålet er å forankre og styrke Inn på tunet i kommunenes plan- og strategiarbeid, finne gode samarbeidsformer og modeller i tjenesteutviklingen på tvers av sektorer og gi økt verdiskaping for landbruket.

Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 1 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1. Totalt ble det gitt 6 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.	Aktiviteter og resultater: Prosjektmidlene for 2010 og 2011 ble fordelt til 46 prosjekter som 64 kommuner står bak, og har gått til tilrettelegging av Inn på tunet-tilbud til ulike brukergrupper. Satsingen har gitt flere eksempler på nye tjenestetilbud til ulike brukergrupper, og bidratt til større oppmerksomhet om gården som arena for velferdsproduksjon i kommunene.
--	--

Interreg – EUs territoriale samarbeid (fylkeskommunene og Interregs programsekretariater)

For omtale av Interreg, se vedlegg 1.2.

Investerings- og utviklingstilskudd for utkantbutikker (Mentor AS)

Målet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Investeringsstøtteordningen for utkantbutikker ble etablert i 2010. Dette er en søknadsbasert tilskuddsordning som forvaltes av Mentor AS. Butikkene må oppfylle særlige kriterier knyttet til avstand, kundegrunnlag og omsetning for å kunne motta støtte. Investeringsstøtten går til rene investeringer i butikkene, mens utviklingsstøtten i hovedsak går til markedsaktiviteter, mobiliseringstiltak, kompetansetiltak med mer. Tilskuddsordningen styrker og bygger opp om MERKUR-programmet.

Administrasjonskostnader dekkes over kap. 552, post 21.

Finansiering og nedslagsfelt:

Det ble gitt 13,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.

Geografi: 95 pst. av alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Aktiviteter og resultater:

Det ble gitt investerings- og utviklingstilskudd til de minste og mest perifere dagligvarebutikkene.

133 butikker fikk investeringstilskudd til kjøll og frys, nye dataløsninger eller til bygningsmessige investeringer. Utviklingstilskudd ble gitt til 77 butikker. Gjennomsnittlig støttebeløp til de 133 butikkene er kr 103 200.

Investeringsstøtteordning for å styrke drivstofftilgangen i distriktene (Mentor AS)

Ordningen startet i 2012. Målet er å styrke drivstofftilgangen i distriktene. Ordningen er en søknadsbasert tilskuddsordning som forvaltes av Mentor AS. Styrkingen av drivstofftilbudet kan gjøres gjennom å etablere, ruste opp eller opprettholde drivstoffanlegg i tilknytning til dagligvarebutikker, eller gjennom å etablere nye drivstoffanlegg.

Administrasjonskostnader dekkes over kap. 552, post 21.

Kompetanseprogrammet (Innovasjon Norge)

Målet med programmet er å øke deltakerbedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og fornyingsevne. Kompetanseprogrammet er landsdekkende og tilbyr opplæring i bedriftsutvikling, strategi, ledelse, innovasjon og internasjonalisering.

Kompetanseprogrammet består hovedsakelig av kompetansetjenestene FRAM og NAVIGATOR. FRAM skal øke bedriftenes langsiktige konkurransekraft, lønnsomhet og innovasjonsevne. NAVIGATOR fokuserer på internasjonalisering.

Målgruppen for programmet er små og mellomstore bedrifter med vekstambisjoner. Det legges vekt på bedrifter med internasjonalt potensial, etablerere, kvinner og unge. Tjenestene leveres hovedsakelig via Innovasjon Norges distriktskontorer. Programmet mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 3,1 mill i tilsagn under arbeidsmål 2.1. Totalt ble det gitt om lag 30,9 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet. Dette inkluderer midler på kap. 551, post 60.</p>	<p>Aktiviteter: Det var 21 FRAM- og 2 NAVIGATOR-prosjekter med totalt 251 deltakende bedrifter og 442 deltakere som fikk støtte i 2011. I tillegg var det 22 prosjekter med oppstart i 2010 som fortsatt er i gjennomføringsfasen. Med totalt 45 pågående prosjekter med om lag 500 bedrifter og omtrent 1000 deltakere er aktiviteten god.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 67,8 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet og 32,2 pst. av midlene ble definert som rettet mot unge. 7 av 20 (35 pst.) eksterne prosjektledere var kvinner. Andelen kvinnelige deltakere var litt under 40 pst.</p>	<p>Resultater: I Innovasjon Norges kundeeffektundersøkelse fra 2012, som undersøkte kurstilbud gitt i 2008, svarte 58 pst. av deltakerne i FRAM-programmet at deltakelsen hadde vært svært viktig for bedriftenes lønnsomhetsutvikling.</p>

Kultur og opplevelser (Innovasjon Norge)

Satsingen skal bidra med tiltak som profesjonaliserer og styrker lønnsomheten i kulturnæringene og kulturbasert næringsliv. Målgruppen er små og mellomstore bedrifter og entreprenører med vekstambisjoner, nettverk og klynger innen kulturnæringene og kulturbasert næringsliv (herunder samarbeid mellom kulturnæringer og tradisjonelle næringer).

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 0,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2. Totalt ble det gitt 1,9 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket. Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som rettet mot kvinner og unge. Geografi: 19 av Norwegian Fashion Institute (NFI) sine 171 medlemmer var lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: Norwegian Fashion Institute (NFI) fikk støtte i 2011, og arrangerte bl.a. arbeidsmøter for å utarbeide et grunnlag for samarbeid rundt den norske moteuken. Seminarplattformen Fashion Forward ble etablert. Det første seminaret hadde nærmere 200 deltagere fra hele landet. Kunnskapsinnhenting (markedsdata) i ulike eksportmarkeder som Russland, Italia, Baltikum, USA og Benelux. NFI fikk avslag på søknad om Arena-status, men vil jobbe videre for nye opptaksrunder.</p>
---	--

Kultur og næringssetting (SIVA)

Tiltaket er en ekstrainsats for å styrke kulturbasert næringsutvikling gjennom utvikling av verktøy og metoder for kulturbasert næringsutvikling utenfor de store byene. Hoveddelen av aktiviteten er knyttet til bransjerettede nettverk på tvers av næringshagene. Målgruppen er kulturnæringsbedrifter i næringshageprogrammet.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 1,6 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Geografi: Alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: Syv ulike miljøer (næringshage) har rettet engasjementet inn mot verdiskaping i kulturnæringene. Aktivitetene spenner fra kursing om immaterielle rettigheter, forretningsutvikling og markedsføring, til utvikling av et faglig nettverk for de som arbeider med etablerere innenfor denne sektoren. Erfaringene viser at samlokalisering og rådgiving er sentrale virkemidler for gründere og småbedrifter innen kulturnæringene.</p>
--	--

Kvinner i næringslivet (Innovasjon Norge)

Det overordnede målet er å øke verdiskaping og innovasjon gjennom å styrke kvinners deltakelse og posisjon i næringslivet som gründere, i ledelse og i styrer.

Programmet omfatter tiltak for mobilisering av kvinner i næringslivet gjennom Innovasjon Norges eksisterende tjenestetilbud (integrert satsing), og noen særskilte ordninger rettet mot kvinner. Innovasjon Norge jobber for å øke kvinneandelen og andelen ressurser som når kvinner. Midlene er benyttet til et utviklingsprogram for kvinnelige ledere, Ledermentor, som består av både fellessamlinger og personlig oppfølging. Midlene ble også brukt til kunnskapsprosjekter og delfinansiering av prosjekter innenfor reiseliv og NCE (Norwegian Centres of Expertise).

Målgruppen er kvinner som har potensial til å starte opp og utvikle vekstbedrifter, eller som ønsker å utvikle seg til/som ledere eller styremedlemmer. Programmet mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 5,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2 (0,2 mill. kroner) og 1.3 (5,2 mill. kroner).

Totalt ble det gitt 7,8 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.

Aktiviteter:

I 2011 har det vært lagt særlig vekt på å integrere kvinneperspektivet innen reiseliv, marint, mentortjenesten for gründere, FRAM og Arena/NCE. Ledermentor hadde 128 deltakere. Prisen årets gründerkvinne ble delt ut.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som kvinnerettet.

Geografi: Om lag 60 pst. av Ledermentors deltakere var lokalisert i det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

Mentortjenesten for gründere oppnådde 46,4 pst. kvinneandel. FRAM har økt kvinneandelen blant sine prosjektledere fra 5 til 35 pst. Samlet for Innovasjon Norges tilsagn var andelen kvinnerettede bedrifter og prosjekter på 35 pst.

Kvinnovasjon (SIVA)

Målet med programmet er å øke antall kvinner som etablerer bedrifter med vekstambisjoner i næringshagemiljøene, FoU-inkubatorene og industriinkubatorene.

Tilbud og tiltak innen mobilisering, samhandling, nettverk, mentorordning, profilering og kompetansebygging prioriteres. Arbeidet gjennomføres av de enkelte miljøene som søker SIVA om midler til å gjennomføre aktiviteter. Flere utviklingsmiljøer samarbeider på tvers av programmene. Det legges vekt på samspill med andre aktører som jobber for å øke entreprenørskap blant kvinner. Midlene skal ikke brukes til direkte bedriftsstøtte.

Finansiering:

Det ble gitt 11,5 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3.

Aktiviteter:

I 2011 har 15 regionale samarbeidsprosjekter og 67 ulike verdiskapingsmiljø deltatt i programmet. Det ble arrangert en nasjonal kvinnovasjonssamling der alle de regionale samarbeidsprosjektene var representert.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som kvinnerettet.

Geografi: 67 pst. av alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

Det var 134 nyetableringer med 194 ansatte og en økning på 133 ansatte i eksisterende bedrifter. Til sammen deltok 674 bedrifter i programmet. Devoteam daVinci sin følgeevaluering for 2011 konkluderer med at kvinnovasjonsprogrammet har vært et vellykket tiltak. Rapporten peker også på at framover bør SIVA definere tydeligere mål for Kvinnovasjonsprogrammet, og vekstmålene bør tydeliggjøres.

LUK – Lokal samfunnsutvikling i kommunene (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet med satsingen er å gjøre kommunene bedre til å planlegge, mobilisere, samarbeide og gjennomføre utviklingsprosjekt for å utvikle mer attraktive lokalsamfunn. Satsingen skal bedre kompetansen og kapasiteten til å drive kontinuerlig utviklingsarbeid i kommunene. Dette skal skje gjennom å utvikle et tettere samarbeid både mellom fylkeskommuner og kommuner, og mellom kommuner. I tillegg skal fylkeskommunenes rolle som samordner, aktiv rådgiver og støttespiller overfor kommuner med utviklingsbehov styrkes. Satsingen startet i 2010 og varer til 2014. Resultatevaluering gjennomføres av Telemarksforskning og Arbeidsforskningsinstituttet med avslutning i 2014.

<p>Finansiering: Det ble gitt tilsagn om 25,8 mill. kroner under arbeidsmål 1.1 (1,3 mill. kroner), 1.3 (0,8 mill. kroner), 2.1 (1 mill. kroner), 2.2 (0,9 mill. kroner), 3.1 (2,6 mill. kroner), 3.2 (13 mill. kroner) og annet (6,3 mill. kroner).</p>	<p>Aktiviteter: Fylkeskommunene styrker kommunenes utviklingskompetanse knyttet til gjennomføring av konkrete tiltak i kommunene gjennom kurs og videreutdanning. Dette skjer i samarbeid med høyskoler, universitet og andre aktører. Mange fylkeskommuner og kommuner utvikler planstrategi og kommuneplanens samfunnsdel som viktige utviklingsverktøy for å utvikle attraktive regioner og kommuner.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 71 pst. av totalt tilsagnsbeløp ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Kommunenes utviklingskompetanse knyttet til gjennomføring av konkrete utviklingstiltak i kommunene styrkes. Mange fylkeskommuner utvikler varige arbeidsformer og klart definerte arenaer for samhandling internt i fylkeskommunen og i samarbeidet mellom kommuner, fylkeskommunen og andre regionale utviklingsaktører. Telemarksforskning viser i en tilleggsrapport fra 2012 at de fylkeskommunene der den strategiske ledelsen har vilje til og får til en god samhandling, og organiserer virksomheten etter dette, er de som i best grad lykkes i arbeidet.</p>

MERKUR – Merkantil kompetanseprogram for utkantbutikker (Mentor AS)

MERKUR-programmet er et kompetanseutviklingsprogram for de minste dagligvarebutikkene i distriktene, og forvaltes av Mentor AS. Målet er å sikre innbyggerne i distriktene tilgang til en nærliggende dagligvarebutikk med god kvalitet. Programmet arbeider for at dagligvarebutikkene kan få tilleggstjenester som øker lønnsomheten i butikken, og som gir innbyggerne i lokalsamfunnet bedre tjenester. Programmet skal også bidra til å øke forståelsen i lokalsamfunnet for dagligvarebutikkens rolle og betydning.

Butikkdriverne som deltar i programmet deltar på kurs for å styrke den butikkfaglige kompetansen, øke antall tjenester i butikken og fokusere sterkere på lokal samfunnsutvikling. Kompetansetiltakene består blant annet av seminarer, besøk av MERKUR-konsulenter i butikken og kundeundersøkelser. MERKUR samarbeider for eksempel med Posten Norge AS og Norsk Tipping for å legge til rette for tilleggstjenester. Programmet jobber også med kommunale myndigheter for å utvikle et bedre samarbeid mellom dagligvarebutikkene og lokalsamfunnet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 9 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 3.1.</p>	<p>Aktiviteter: Det ble gjennomført en nærbutikk-kampanje under slagordet <i>Husk å handle hjemme</i>. MERKUR-Bok ble videreført. Midlene går til ordinær drift av MERKUR-programmet, kurs og konferanser, samt oppfølging og utvikling av dagligvarebutikker i distriktene. 700 butikker har vært med i MERKUR. 20 nye butikker kom med i 2011.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: En hovedvekt av MERKUR-butikkene er lokalisert innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Omsetningsutviklingen for MERKUR-butikker er bedre enn for distriktsbutikker generelt, jf. analyse utarbeidet av Institutt for bransjeanalyse, utgitt september 2011.</p>

NCE – Norwegian Centres of Expertise (Innovasjon Norge)

Målet er å øke verdiskaping gjennom å utløse og forsterke samarbeidsbaserte innovasjons- og internasjonaliseringprosesser i tolv utvalgte internasjonalt orienterte næringsklynger med størst potensial for internasjonal vekst.

Programmet tilbyr faglig og finansiell støtte til gjennomføring av langsiktige og målrettede utviklingsprosesser i utvalgte næringsklynger. Støtten fra programmet skal stimulere til samarbeid mellom aktørene, akselerere gjennomføringen av viktige utviklingsprosesser og prosjekter samt koordinere og målrette privat og offentlig innsats for å utvikle klyngene. Programmet er utviklet i fellesskap med Innovasjon Norge, Forskningsrådet og SIVA.

Programmets primære målgruppe er bedrifter i godt utviklede næringsklynger. Programmets sekundære målgruppe er aktører som direkte bidrar til å utvikle klyngene, blant annet FoU-institusjoner og utdanningsmiljøer. Programmet har tiltak for å stimulere til økt deltakelse blant kvinner. Programmet samfinansieres med Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 31,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt 63,1 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter: Det er etablert totalt 12 NCE-miljøer. I 2011 ble det satt i gang 220 innovasjonsprosjekter, som var en økning fra 187 i 2010. Generelt var det også en økning i antall bedrifter og FoU-aktører som deltok aktivt i klyngene og i innovasjonsprosjektene. Klyngene økte også innsatsen for utdanning og kompetanseheving, og har nå i gang 193 prosjekter mot 160 i 2010.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som kvinnerettet. Kvinneandelen i ledelsesposisjoner er 40 pst. Kvinneandelen i styrene er 30 pst. Geografi: Programmet er landsdekkende. 55 pst. av alle tilsagn ble gitt i det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: En evaluering fra Econ Pöyry ble ferdigstilt høsten 2011. Den peker på at målrealiseringen innenfor økt/bedre samarbeid, kompetansemobilisering og infrastruktur og synliggjøring er god. Programmet underbygger også høy innovasjonsaktivitet i klyngene.</p>

Nordisk Atlantsamarbejde (NORA) (Kommunal- og regionaldepartementet)

NORA er et grenseregionalt samarbeidsorgan under Nordisk Ministerråds regionalpolitiske samarbeidsprogram. NORA finansieres av Nordisk Ministerråd supplert med et nasjonalt bidrag fra samarbeidets fire deltakere: Færøyene, Grønland, Island og Norge med kystfylkene fra Finnmark til Rogaland og Svalbard.

NORA skal bidra til å styrke samarbeidet mellom aktører i alle deler av NORA-regionen. NORA støtter samarbeidsprosjekt innenfor områdene fiskeri og marine ressurser, IKT, turisme, transport, sjøsikkerhet og annet regionalt samarbeid. Målgruppen er organisasjoner og bedrifter i Nord-Atlanteren, med vekt på små og mellomstore bedrifter.

<p>Finansiering: Det ble gitt 0,5 mill. kroner i tilsagn. Totalt ble det gitt 8,6 mill. danske kroner i tilsagn.</p>	<p>Aktiviteter: Det ble i 2011 innvilget støtte til 22 prosjekter. Ved utgangen av året var det 60 prosjekter i NORAs portefølje. Midlene er også benyttet til seminarer og konferanser i regi av NORA, samt aktiviteter for å utvikle et tettere samarbeid med nabolandene i vest, Skottland og Canada. Det største satsingsområdet var marine ressurser der fire prosjekter mottok 30 pst. av prosjektmidlene. Turisme (fire prosjekter) mottok 21 pst. og transport (to prosjekter) mottok 13 pst. av midlene.</p>
<p>Nedslagsfelt: Geografi: 86 pst. av midlene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: OECD-rapporten <i>Territorial Review of the NORA region: Faroe Islands, Greenland, Iceland and coastal Norway</i> ble lagt fram april 2011. Rapporten diskuterer utviklingstrekk, utfordringer og muligheter i regionen. Som en oppfølging av rapporten er det bl.a. etablert en Nordatlantisk tankesmie og gjennomført en «fact-finding mission» til Skottland og Orknøyene. OECD-rapporten har vært et viktig dokument for å posisjonere NORA i politiske og strategiske drøftinger i regionen. Rapporten inngår i strategiarbeidet for planleggingen av neste periode i Interreg Nordlig Periferi-programmet.</p>

Næringshageprogrammet (SIVA)

Målet er økt verdiskaping gjennom å legge til rette for utvikling av kunnskapsarbeidsplasser i distriktene. Dette gjøres gjennom å tilby infrastruktur og utviklingsmiljøer til personer med høy kompetanse.

Gjennom samlokalisering av små foretak i et profesjonelt, faglig og sosialt miljø skal næringshagene bidra til vekst. Hver næringshage har et utviklingsselskap som tar seg av fellesoppgaver for bedriftene: profilering, nettverksbygging og tiltak for kompetanseheving.

Målgruppen for programmet er kunnskapsbaserte bedrifter i distriktene.

Programmet skulle etter planen avsluttes 31. desember 2010, men ble forlenget til 30. juni 2011. Fra 1. juli 2011 er det startet opp en ny tiårig programperiode.

<p>Finansiering: Det ble gitt 30,2 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.</p>	<p>Aktiviteter: 2011 var et overgangsår mellom to programperioder i Næringshageprogrammet. Det løpende programmet ble avsluttet med nullstilling av alle kontrakter med eksisterende næringshagemiljøer. Gjennom to nasjonale utlysingsrunder ble det tatt opp 44 miljøer for deltakelse i det nye programmet, eller til videre utredning for eventuelt opptak.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 27,7 pst. av tilsagnsbeløpet ble definert som kvinnerettet. I bedrifter tatt opp i programmet i 2011 var andelen kvinner i ledende stilling 34 pst. Andelen kvinner i ledende stilling i målbedrifter var 29 pst., mens andelen kvinner i ledende stilling i programbedrifter var 49 pst. Geografi: 89 pst. av tilsagnene ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: I 2011 har 802 målbedrifter i næringshagene mottatt en fordel gjennom programmet. Internasjonaliseringsarbeidet har i 2011 bl.a. omfattet forretningskontakturer for næringshagebedrifter til Tyrkia og Polen. Bedrifter innenfor biopeiser, tekstil, avfallshåndtering, biogassanlegg, miljøteknologi og tømmerbygg har blitt koblet sammen med kontakter i Polen, Estland og Russland. Høsten 2011 startet SIVA, sammen med det nasjonale næringshagenettverket, å kartlegge kompetansebehov i næringshagene. Som en følge av dette er det satt i gang en utforming av en kompetanseplattform som skal tilbys det nasjonale næringshagenettverket, sannsynligvis fra høsten 2012.</p>

Pris for attraktiv stad (Kommunal- og regionaldepartementet)

Kommunal- og regionaldepartementet etablerte i 2012 Statens pris for attraktiv stad som en årlig kåring. Mottakere av prisen kan være kommuner, fylkeskommuner, organisasjoner, virksomheter eller andre som har bidratt vesentlig til å skape et levende og attraktivt sted å bo, arbeide, drive næring og besøke. Formålet med prisen er å bidra til å løfte fram forbilder som kan inspirere andre til innsats. Kåringen skjer via en jury, og prisen på kr 250 000 skal gå til videreutvikling av stedet. Distriktssenteret er hovedansvarlig for arbeidet med kåringen.

Ulstein kommune ble kåret til vinner av prisen i 2012.

Regionalt senter for likestilling og mangfold (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet for prosjektet er at sentrene skal omsette nasjonalt likestillingsarbeid til lokal og regional praksis, og bidra til at likestilling blir et virkemiddel i det regionale utviklingsarbeidet. Stiftelsene KUN og Likestillingssenteret gjennomfører prosjektet. I løpet av prosjektperioden 2006–2011 er det etablert to sentre, i Hamar og Steigen, som dekker henholdsvis Hedmark og Oppland og de fem nordligste fylkene. Sentrene har lokale og regionale myndigheter, organisasjoner, arbeids- og næringsliv som målgruppe. 2011 var siste år med finansiering fra departementet. Sentrene mottar også midler fra Barne-, likestillings- og inkluderingsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 0,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 2.1. Totalt ble det gitt tilsagn på 2,1 mill. kroner fra departementene som finansierer tiltaket.</p>	<p>Aktiviteter: Sentrene har prioritert oppfølging av fylkeskommunenes og kommunenes strategiske planlegging, og aktivitets- og rapporteringsplikten (ARP). Sentrene har drevet med formidling av kunnskap og erfaringer, informasjon om ARP-lovverket og analyser og kartlegging av likestillings- og mangfoldssituasjonen. I 2011 har sentrene også rettet innsatsen mot likestilling i kommunenes tjenesteproduksjon.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som kvinnerettet. Geografi: 90 pst. av tilsagnene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Kontroll av kommunenes likestillingsredegjørelser samt informasjons- og pådriverarbeid over flere år har ført til at flere kommuner rapporterer tilfredsstillende.</p>

Regionalisering og nettverk (SIVA)

Målet med bevilgningen er å utvikle samarbeidet mellom de ulike innovasjonsselskapene i SIVAs portefølje samt å styrke samarbeidet mellom SIVA og fylkeskommunene. Departementet har lagt vekt på at SIVAs nettverk og kompetanse også kan være et virkemiddel for fylkeskommunene i deres rolle som regional utviklingsaktør.

<p>Finansiering og nedslagsfelt: Det ble gitt 4,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Geografi: Om lag 76 pst. av tilsagnene ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Aktiviteter og resultater: SIVA er oppfordret til å ta del i fylkeskommunenes partnerskap, og opplever at de i større og større grad etterspørres både i fylkeskommunale fora og i innovasjonsnettverk ellers. SIVA har i løpet av 2011 fornyet partnerskapsavtalene med fylkeskommunene.</p>
--	---

Reiseliv i Nord (Innovasjon Norge)

Målet er å styrke innovasjon, konkurransekraft og lønnsomhet for reiselivsnæringen i de tre nordligste fylkene. Utvikling og profilering innen reiseliv i nordområdene skal gis et felles løft i regi av Innovasjon Norge.

Finansiering:

Det ble gitt 6,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.2.

Aktiviteter:

Kursene og kompetansetiltakene til Innovasjon Norge har blitt fullført i 2011 og i begynnelsen av 2012 for reiselivsbedriftene i Nord-Norge. Samtidig har det vært foretatt nettverksbygging og etablering av samarbeidsprosjekter mellom reiselivsbedriftene og festival- og kulturarrangører.

Nedslagsfelt:

Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som kvinnerettet.

Geografi: Alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktspolitiske virkeområdet.

Resultater:

I samarbeid med NordNorsk Reiseliv AS og destinasjonsselskapene i landsdelen har det vært gjennomført en markedskartlegging av de viktigste turistmarkedene for Nord-Norge. Kontakter er blitt etablert med samarbeidspartnere og turoperatører i de aktuelle landene. En kartlegging av mulige kontaktpunkter mellom arrangementer i Nord-Norge og reiselivsnæringen, for å belyse verdiskapingsmulighetene i dette skjæringspunktet, ble også gjennomført. I produktutviklingsarbeidet har de tematiske satsingene hos Innovasjon Norge blitt vektlagt. I fortsettelsen vil produktutviklingsprosjekter skje i tråd med Innovasjon Norges temasatsinger.

Storbyprosjektet (Innovasjon Norge)

Prosjektperioden for Storbyprosjektet gikk ut 2009, men noen aktiviteter og fellesprosjekter fortsatte også i 2010 og 2011. Målet med prosjektet var å styrke storbyregionenes innovasjonsevne og samspillet mellom storbyer og omland. Prosjektet ble ledet av Innovasjon Norge i samarbeid med Forskningsrådet, SIVA og KS.

Finansiering:

Det ble gitt 0,7 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1.

Aktiviteter:

Prosjektet Storby Marin fikk støtte i 2011.

Ung gründer (Innovasjon Norge)

Målet er å gi unge mennesker kunnskap, erfaring og nettverk om entreprenørskap. Ung gründer skal også bidra til at bedrifter som startes av unge utløser sitt vekstpotensial. Målet med programmet er todelt; bygge kultur og kunnskap om entreprenørskap blant unge, og redusere unge gründeres usikkerhet i etableringsprosessen. Målgruppen er etablerere i aldersgruppen 18 til 35 år. Programmet mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 20,4 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Totalt ble det gitt 23,4 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.</p>	<p>Aktiviteter: I 2010 lyste Innovasjon Norge ut midler til universiteter og høyskoler i distriktene. Det har vært stor aktivitet i alle prosjektene i 2011. Mentortjenesten for unge ble startet opp i 2010, og målet er at den i løpet av 2012 skal dekke det distriktpolitiske virkeområdet. 2011 var første ordinære driftsår. Høsten 2011 ble det arrangert en samling for prosjektlederne i forbindelse med INOVUS i Bodø for å dele erfaringer, og få en oppdatering på situasjonen for de ulike prosjektene og institusjonene.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 93,6 pst. av midlene ble definert som rettet mot unge, mens 12,8 pst. av midlene ble definert som kvinnerettet. Gjennomsnittlig kvinneandel i styringsgruppene og blant studentene var 50 pst. I mentortjenesten var kvinneandelen 46 pst. Geografi: Hovedsakelig innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. 4,9 pst. av midlene er gitt utenfor det distriktpolitiske virkeområdet.</p>	<p>Resultater: Hovedtyngden av midlene har gått til mentortjenesten, og i 2011 fikk 151 gründere tilbud om å være med i denne. Ung gründer har bidratt i arrangementen av NM i studentbedrift med utdeling av Innovasjonsprisen og nasjonal finale i Venture Cup.</p>

Ungt Entreprenørskap (Kommunal- og regionaldepartementet)

Målet er å styrke kvaliteten på og omfanget av entreprenørskapsopplæring i utdanningen. Ungt Entreprenørskap utvikler nettverk, materiell, metoder og støtteapparat for et systematisk og varig samarbeid mellom lokalt arbeids- og næringsliv og utdanningsinstitusjoner i lokalmiljøet. Organisasjonens mål er å utvikle kreativiteten, skapergleden og troen på seg selv hos barn og ungdom.

Ungt Entreprenørskap mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet, Landbruks- og matdepartementet, fylkeskommuner og privat næringsliv.

Målgruppen er elever og studenter.

<p>Finansiering: Det ble gitt 12 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.3. Dette inkluderer 1 mill. kroner til ekstrainsats i Nord-Norge og 1 mill. kroner til arrangementet EM for ungdomsbedrifter. Totalt ble det gitt 24,4 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer tiltaket.</p>	<p>Aktiviteter: Ungt Entreprenørskaps viktigste og mest ressurskrevende aktiviteter i 2011 var de tre bedriftsprogrammene: elevbedrift (grunnskolen), ungdomsbedrift (videregående skole) og studentbedrift (høyere utdanning). Det ble også arrangert NM for ungdomsbedrifter og studentbedrifter.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: Alle tilsagn ble definert som rettet mot unge. De tre bedriftsprogrammene hadde i gjennomsnitt 47 pst. kvinnelige deltakere. Geografi: 1 mill. kroner var øremerket til Ungt Entreprenørskap i Nord-Norge. Fylkesorganisasjonene brukte 46,8 pst. av midlene i det distriktpolitiske virkeområdet. Dette inkluderer midler fra Nærings- og handelsdepartementet.</p>	<p>Resultater: Totalt hadde Ungt Entreprenørskap 158 307 elev- og studentaktiviteter i 2011. Dette er en økning på over 5 pst. fra 2010. Totalt sett var Ungt Entreprenørskap til stede i flere kommuner (349) og flere skoler (1242) enn noen gang. Det var i 2011 en liten nedgang for ungdomsbedrift, (fra 11 017 i 2010 til 10 475 i 2011). De to andre bedriftsprogrammene hadde en økning.</p>

Verdiskapingsprogram for lokale og regionale parker (Kommunal- og regionaldepartementet)

Programmet ble opprettet i 2012. Målet er økt verdiskaping og næringsutvikling i avgrensede landskapsområder med særskilte natur- og kulturverdier. Programmet er en samarbeidsmodell for bygdeutvikling og bærekraftig bruk av områder i Norge med viktige natur- og kulturverdier. Parkene skal fremme helhetlig steds- og næringsutvikling, samt levende bygdesamfunn i bygder og bynære områder med slike verdier. Dette skal gjøres gjennom bærekraftig bruk av natur- og kulturverdiene som ressurs.

Tilskudd kan kun gis til prosjekter som har hovedaktiviteten innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Ordningen vil bli evaluert.

Verdiskapingsprogram for naturarven (Direktoratet for naturforvaltning)

Målet med Verdiskapingsprogram for naturarven er å bidra til miljømessig, kulturell, sosial og økonomisk verdiskaping i tilknytning til verneområder. Målet er at verneområdene skal bli bedre ivaretatt, og lokal bevissthet og engasjement for naturområdene stimuleres. For mange av prosjektene er reiseliv viktig. I tillegg er det en rekke tiltak rettet inn mot merkevarebygging og omdømmeprosjekter, med naturverdiene som en sentral del. Målgrupper er innbyggere, grunneiere, næringsliv, tilreisende og lokale myndigheter i tilknytning til verneområdene.

Programmet samfinansieres av Miljøverndepartementet og Kommunal- og regionaldepartementet.

Finansiering:

Det ble gitt 10 mill. kroner i tilsagn.
Totalt ble det gitt 25 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet.

Aktiviteter:

15 lokale og regionale utviklingsprosjekter er nå med i programmet som skal gå fram til og med 2013. Midlene blir fordelt på bakgrunn av prosjektplaner og søknader. Prosjektene arbeider med en lang rekke tiltak innen profilering, omdømmebygging, konkret tilrettelegging, reiselivstilrettelegging og informasjon.

Nedslagsfelt:

Geografi: Alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet.

Resultater:

En samlet oppstartsanalyse (første del av følgeevaluering) fra 2011 i regi av Telemarksforskning viser til at programmets fokus på «bruk og vern» og «bred verdiskaping» representerer en ny tilnærming til naturforvaltning. Der vektlegges bl.a. at tidlig involvering av næringslivsaktører og samarbeid med Innovasjon Norge er viktige aspekter ved prosjektoppstarter, samt at fokus på strategiske målsetninger er jevn og langsiktig, med en horisont utover den konkrete prosjekttiden. Den brede verdiskapingsstrategien krever likevel samhandling mellom flere aktører, virkemidler og tiltak, og ressurser til bl.a. prosjektledelse, koordinering og oppfølging kan med fordel prioriteres høyere.

VRI – Virkemidler for regional FoU og innovasjon (Forskningsrådet)

VRI er Forskningsrådets hovedsatsing på forskning og innovasjon i norske regioner. VRI skal bidra til økt innovasjon og verdiskaping i regionalt næringsliv. Dette skal skje ved å stimulere til økt samhandling mellom FoU-institusjoner, bedrifter og regionale myndigheter.

I arbeidet med regionale forskningsfond har VRI bidratt til å utvikle fylkeskommunene som regionale forsknings- og utviklingsaktører. VRI har en viktig rolle som komplementær ordning til regionale forskningsfond for å ivareta samspill- og mobiliseringsaktiviteter, mobilitet mellom næringsliv og academia og for å styrke kunnskapsgrunnlaget for regional innovasjon og utvikling. VRI mottar også midler fra Nærings- og handelsdepartementet, Kunnskapsdepartementet og Landbruks- og matdepartementet.

<p>Finansiering: Det ble gitt 39 mill. kroner i tilsagn under arbeidsmål 1.1. Totalt ble det gitt 66,2 mill. kroner i tilsagn fra departementene som finansierer programmet. VRI mottar i tillegg midler fra kap. 551, postene 60 og 61 til de regionale VRI-satsingene. I tillegg ble det gitt 1,2 mill. kroner i tilsagn til regionale representanter under arbeidsmål 1.1.</p>	<p>Aktiviteter: Det er startet opp 15 regionale VRI-satsinger med 15 samhandlingsprosjekter og 15 innovasjons- og organisasjonsfaglige forskningsprosjekter. I tillegg er det tværgående aktiviteter som læringsarenaer og arbeidet med oppstart av forskerskolen. Forskningsrådets regionale representanter har en viktig rolle i VRI, og departementets tilskudd til regionale representanter er fra 2013 lagt inn i bevilgningen til VRI.</p>
<p>Nedslagsfelt: Prioriterte grupper: 40 pst. kvinner både i samhandlingsprosjektene og forskerprosjektene. Geografi: 42 pst. av involverte enkeltbedrifter er lokalisert innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. 58 pst. av alle tilsagn ble gitt innenfor det distriktpolitiske virkeområdet. Målgruppe: 767 enkeltbedrifter og 74 bedriftsnettverk er involvert i VRI. Det totale antall bedrifter er 2157.</p>	<p>Resultater: VRI har i 2011 bidratt til økt kunnskap på sentrale områder, for eksempel hvordan forskningsresultater kan nyttiggjøres, hva FoU-miljø kan bidra med, innovasjon og utvikling av nettverk. Prosjektene har bidratt til økt samarbeid med både bedrifter og FoU-miljø i fylkene, nasjonalt og internasjonalt. Programmet har gitt opphav til 4 nye foretak, ny teknologi i 30 deltakende bedrifter og ny organisering og arbeidsprosesser i 15 bedrifter.</p>

1.4 Oversikt over utredninger finansiert på kap. 552, post 21

Nedenfor gis det en oversikt over de største utredningene som ble finansiert over posten i 2011 og 2012. Oversikten er ikke uttømmende.

Utredninger 2011:

- evaluering av kommunale næringsfond, hovedprosjekt
- følgeevaluering inkludert utredning av LUK
- samfunnsøkonomisk lønnsomhet av høyhastighetsbredbånd i distriktene
- to regionale studier (Østfold og Sogn og Fjordane) knyttet til BI-studien *Et kunnskapsbasert Norge*
- eksportnæringenes regionale betydning, i dag og i morgen
- følgeevaluering av handlingsplanen for entreprenørskap i utdanningen
- midtveisevaluering av handlingsplanen for mer entreprenørskap blant kvinner
- studie av innovasjonskrav for bedrifter i det geografiske virkeområdet
- langsiktige resultater av Tettstedsprogrammet og Utkantprogrammet
- oversikt over regionalpolitikk i Norge og Europa i regi av University of Strathclyde

- muligheter for framtidig regionforstørrelse i Norge

Utredninger 2012:

- bosetting og flyttemønstre for innvandrere
- universitet- og høyskolesektorens virkninger på regionale arbeidsmarkeder
- arbeidsmarkedsvirkninger av statlige arbeidsplasser
- effekter av bredbåndstilskudd
- statistikkgrunnlag for nye virkeområder
- teori og praksis for støtte til prosjekter om attraktive steder

En rekke av studiene fra 2011 løper inn i 2012 og skal benyttes som faggrunnlag for meldingsarbeid.

I tillegg blir midlene på posten brukt til utvikling av et nytt analyse- og rapporteringsverktøy, administrasjons- og gjennomføringskostnader for MERKUR-programmet og tiltak for forsknings- og kunnskapsformidling.

Fra 2013 finansieres kostnader ved informasjon om Interreg på Internett (www.interreg.no) på kap. 552, post 21. Tidligere ble dette finansiert på kap. 552, post 72.

Kommunal- og regionaldepartementet

1.5 Rapport på de distrikts- og regionalpolitiske midlene i 2011 etter mål, sentralitet og andel innenfor det distriktpolitiske virkeområdet (DPV)

Tabell 1.8 Bruk av midler etter mål, kapittel/post, sentralitet, aktører, samt andel innenfor DPV (mill. kroner)

	Kap.				Post				Sentralitet				Aktør	
	551.60	551.61	552.62	552.72 ¹	Kap. regioner	Storby-regioner	Mellomstore byregioner	Småby-regioner	Periferi	Ufordelt	FK/KNF/FO	NVMA	KRD	Andel innenfor DPV
Hovedmål 1 Verdiskaping	1 044,4	280,7	2,0	264,9	251,3	202,4	307,2	693,7	137,5	518,8	1 059,3	13,9	78,8 %	1 592,0
Arbeidsmål 1.1 Nærmiljø	207,7	85,2	1,2	181,1	89,7	69,5	85,3	200,3	30,3	291,3	181,9	1,9	75,2 %	475,1
Arbeidsmål 1.2 Etablerte bedrifter	475,5	137,9	-	18,1	82,4	65,8	139,1	320,8	23,4	89,7	541,8	-	91,5 %	631,5
Arbeidsmål 1.3 Entreprenørskap	361,2	57,6	0,8	65,8	79,1	67,0	82,9	172,6	83,8	137,8	335,7	12,0	65,8 %	485,4
Hovedmål 2 Rammebetingelser	203,8	415,3	0,3	56,3	72,8	186,2	135,2	266,5	15,0	619,5	51,3	4,8	94,5 %	675,6
Arbeidsmål 2.1 Kompetanse	78,9	25,9	0,3	53,9	16,9	18,3	33,3	75,6	15,0	104,4	51,3	3,3	81,6 %	159,0
Arbeidsmål 2.2 Infrastruktur	124,9	389,3	-	2,4	56,0	167,8	101,9	190,9	-	515,1	-	1,5	98,4 %	516,6
Hovedmål 3 Attraktivitet	307,0	261,4	10,0	78,0	61,7	216,8	114,9	250,1	12,9	584,0	-	72,4	90,5 %	656,4
Arbeidsmål 3.1 Tjenester	56,5	13,9	0,2	29,0	10,5	10,7	13,9	55,4	9,0	72,9	-	26,6	78,9 %	99,6
Arbeidsmål 3.2 Stedsutvikling og profilering	250,5	247,5	9,8	49,0	51,2	206,1	101,0	194,7	3,9	511,1	-	45,7	92,6 %	556,8
Andre tiltak	78,7	22,4	5,4	48,4	17,2	14,0	18,6	75,8	29,1	107,3	-	47,5	71,9 %	154,9
Totalt	1 633,9	979,8	17,7	447,6	403,0	619,4	576,0	1 286,1	194,5	1 829,7	1 110,7	138,6	84,4 %	3 078,9
Prosentandel av totalbeløp	53,1 %	31,8 %	0,6 %	14,5 %	13,1 %	20,1 %	18,7 %	41,8 %	6,3 %	59,4 %	36,1 %	4,5 %		

¹ Dette inkluderer 5,4 mill. kroner på kap. 551, post 71 under arbeidsmål 1.2. Posten opphørte fra og med 2011 og bevilgningen er overført til kap. 552, post 72. Innovasjon Norge har rapportert inn midler for 2011 på kap. 551, post 71.

Forkortelser: FK = fylkeskommuner; KNF = kommunale- og regionale næringsfond; FO = fylkesovergripende organ; NVMA = nasjonale virkemiddelaktører

Offentlige institusjoner kan bestille flere
eksemplarer fra:
Departementenes servicesenter
Internett: www.publikasjoner.dep.no
E-post: publikasjonsbestilling@dss.dep.no
Telefon: 22 24 20 00

Opplysninger om abonnement, løssalg og
pris får man hos:
Fagbokforlaget
Postboks 6050, Postterminalen
5892 Bergen
E-post: offpub@fagbokforlaget.no
Telefon: 55 38 66 00
Faks: 55 38 66 01
www.fagbokforlaget.no/offpub

Publikasjonen er også tilgjengelig på
www.regjeringen.no

Trykk: 07 Xpress AS 10/2012

